

č 90921

Č 90921

VSEBINA - TABLE DES MATIERES

SLOVENSKI ETNOGRAF

LETNIK
XXXII
1980 - 1982

Marije Nakarovič, TEKSTILNA ZBIRKA	65
Gorazd Nakarovič, ZBIRKA LJUDSKE UMETNOSTI	87
Tanja Tomažič, DRUŠTVENA KULTURA	113
Boris Kuhar, ZBIRKA MASE	120
Pavla Štrukelj, NEEVROPSKE ZBIRKE V MUZEJU GORIČANE	125
Franco Golob, TEHNIČNI ODBELEK	138
Alenka Simikič, DOKUMENTACIJSKI ODBELEK	168
Marija Lah, KNJIŽNICA, BIBLIOGRAFIJA	184
POREKLENEJŠI DOGODKI V IZOBODVINI ETNOGRAFSKEGA MUZEJA	208
IZSTAVE ETNOGRAFSKEGA MUZEJA	216
KLJUČNE RABISKOVALNINE KRIP ETNOGRAFSKEGA MUZEJA	231

SUMMARY

60 YEARS OF THE SLOVENIAN ETHNOGRAPHIC MUSEUM

UREDNIŠKI ODBOR

Ljudmila Bras, Irena Keršič, Boris Kuhar,
Alenka Simikič, Inja Smerdel, Pavla Štrukelj,
Tanja Tomažič

FOLK ART COLLECTION

ODGOVORNI UREDNIK:

Boris Kuhar

THE TECHNICAL DEPARTMENT

DOCUMENTARY DEPARTMENT

THE LIBRARY

IZDAL IN ZALOŽIL SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ V LJUBLJANI

888802096

VSEBINA - TABLE DES MATIERES

Boris Kuhar, 60 LET ETNOGRAFSKEGA MUZEJA	I.
Inja Smerdel, LJUDSKO GOSPODARSTVO	1
Ljudmila Bras, ZBIRKE OBRTI	27
Irena Keršič, NASELJA, STAVBARSTVO IN NOTRANJA OPREMA ...	40
Marija Makarovič, TEKSTILNA ZBIRKA	69
Gorazd Makarovič, ZBIRKA LJUDSKE UMETNOSTI	87
Tanja Tomažič, DRUŠTVENA KULTURA	113
Boris Kuhar, ZBIRKA MASK	120
Pavla ŠTRUKELJ, NEEVROPSKE ZBIRKE V MUZEJU GORIČANE	125
France Golob, TEHNIČNI ODDELEK	158
Alenka Simikič, DOKUMENTACIJSKI ODDELEK	168
Marija Lah, KNJIŽNICA, BIBLIOGRAFIJA	184
POMEMBNEJŠI DOGODKI V ZGODOVINI ETNOGRAFSKEGA MUZEJA	208
RAZSTAVE ETNOGRAFSKEGA MUZEJA	219
HIMNI RAZISKOVALNIH EKIP ETNOGRAFSKEGA MUZEJA	231

SUMMARY

60 YEARS OF THE SLOVENIEN ETHNOGRAPHIC MUSEUM

FOLK ECONOMY

CRAFTS COLLECTION

SETTLEMENTS, ARCHITECTURE AND INTERIOR COLLECTION

TEXTILE COLLECTION

FOLK ART COLLECTION

SOCIAL CULTURE

THE NON-EUROPEAN COLLECTIONS OF THE MUSEUM GORIČANE

THE TECHNICAL DEPARTMENT

DOCUMENTARY DEPARTMENT

THE LIBRARY

60 LET ETNOGRAFSKEGA MUZEJA

Zamisel za samostojen etnološki muzej je mnogo starejša kot 60 let. Njegov jubilej je častljivejši kot le formalna obletnica šestih desetletij. Začetek etnografskega muzeja bi lahko šteli s samim začetkom muzealstva na Slovenskem, ki sega že v Zoisov krog, tja do našega prosvetljenstva, ko je šlo za bit slovenstva in zavestne slovenske narodne samostojnosti, za vse kar bi moglo slovenstvo uveljaviti in potrditi. V to pa je prav gotovo spadalo vse tisto kar so takrat pojmovali kot narodno, to pa je bilo vse od noše do poslikane zibelke, od pisanice do lončene posode. Med ustanove, ki bi najbolje predstavile bogastvo in dediščino dežele sodi vsekakor muzej. Pri zamislih za narodni muzej so prednjačile tudi tiste z etnološko zasnovo, saj so bile med njimi tudi predvidevanja za muzej zasnovan na Valvasorjevem topografsko zgodovinskem delu o Kranjski. Ta so imela pred očmi tudi narodopisne znamenitosti slovenske dežele, ki jih je obelodanil ta veliki zgodovinopisec, topograf in tudi narodopisec. Tudi Linhart je s svojim Poskusom zgodovine Kranjske po svoje pripomogel k začetkom razmišljanja o etnografskem muzeju na Slovenskem.¹

Tako sega zgodovina Etnografskega muzeja še nekaj desetletij nazaj pred njegovo ustanovitvijo, v delovanje bivšega Kranjskega deželnega muzeja Rudolphinum, ki je imel med svojimi nalogami tudi gojenje narodopisja. Toda leta 1888 ob otvoritvi nove stavbe Kranjskega deželnega muzeja je obsegala slovenska etnografska zbirka le 50 predmetov, večje so bile neevropske etnološke zbirke, ki so jih darovali muzeju misijonarji Baraga, Knoblehar in drugi.²

Znanstveno delo na področju narodopisja je postavil na bolj trde temelje prvi kustos muzeja v tem stoletju, Walter Šmid, ki je leta 1905 narodopisne zbirke še dopolnil in preuredil. Tako je bilo v stalni zbirki Kranjskega deželnega muzeja skromno predstavljeno tudi narodopisje in to v eni sami dvoranici, omejevalo se je le na

ozemlje Kranjske.³ Za to pa je doživelo takoj v začetku leta 1906 ostro kritiko v Slovanu.⁴ V tem času je nastala tudi zahteva za samostojni narodopisni muzej v Ljubljani: "... kar bi bilo nujno, ker naš bogat narodopisni material vsled napredujoče civilizacije s severa in zahoda tako urno izumira..."⁵ Toda cesarsko kraljevi mlini so mleli počasi in med uradniki Kranjskega deželnega muzeja ni bilo nikoli poklicnih etnologov. Šele po zaključku 1. svetovne vojne je bil leta 1921 pod okriljem Pokrajinskega muzeja v Ljubljani ustanovljen Etnografski inštitut in to po zaslugi antropologa in zgodovinarja dr. Nika Županiča, ki je postal tudi prvi direktor tega inštituta. Pred tem pa je bil kustos Etnografskega muzeja v Beogradu in je delal tudi kot strokovnjak v diplomaciji. Vodil je jugoslovansko sekcijo za etnografijo na mirovni konferenci v Parizu in to za slovensko nemško mejo, za Prekmurje, za češkoslovaški-jugoslovanski koridor. Pred tem pa je bil član Jugoslovanskega odbora v Rimu in Londonu in nato še član delegacije SHS na Mirovni konferenci leta 1919 v Parizu. Ko se je Županič vrnil s političnega dela si je priboril, da je bil ustanovljen s posebnim odlokom Ministrstva za prosveto v Beogradu z dne 1. julija 1921 pri Pokrajinskem muzeju v Ljubljani Etnografski inštitut in za vodjo je bil postavljen dr. Niko Županič.⁶ Leta 1922 je odšel dr. Županič v Beograd za ministra v kabinetu Nikola Pašića. Ko se je leta 1923 vrnil v Ljubljano, je dosegel končno ustanovitev samostojnega etnografskega muzeja. Zato lahko računamo ustanovitev Etnografskega muzeja od 17. julija leta 1923, to je z dnem, ko je s posebnim dekretom⁷ minister prosvete postavil dr. Županiča, takratnega ministra na razpoloženju, za honorarnega upravnika Etnografskega muzeja, in šele leta 1924 za rednega upravnika.⁸

Zbirati, ohranjati, proučevati in razstavljati etnografske predmete, tvorne spomenike slovenske ljudske kulture z vsega slovenskega ozemlja, to je bila naloga novoustanovljenega Etnografskega muzeja. Kljub okoliščinam, da ni imela svojih lastnih prostorov in je morala ves čas gostovati pod streho Narodnega muzeja, je ta muzejska ustanova opravičila svoj obstoj. Opravila je pravo pio-

nirsko delo na področju raziskovanja ljudske kulture na Slovenskem in je danes osrednja muzejska etnološka ustanova v Sloveniji.

Iz dejavnosti Etnografskega muzeja se je pozneje razvilo kar več ustanov; od današnjega Glasbeno narodopisnega instituta SAZU, do Instituta za slovensko narodopisje SAZU, muzej pa je tudi vse do prvih let po drugi svetovni vojni opravljal vlogo poverjenika za zaščito etnografskih spomenikov, to kar je danes domena Zavoda za zaščito naravne in kulturne dediščine.

V vojnih letih je večino delavcev muzeja aktivno sodelovala v Osvobodilni fronti, saj je delovala v muzeju "Založba", ilegalna postojanka Osvobodilne fronte in VOS-a. Tu se je zbiralo orožje, zaupni material in tu so se skrivali ilegalci. V tej postojanki je aktivno deloval do spomladi 1943 illegalec Melhior, naš poznejši diplomat, dr. Franček Kos.

Po osvoboditvi je začel Etnografski muzej dopolnjevati zbirke, z znanstvenim raziskovalnim delom in z načrtnim proučevanjem podeželja in bojem za lastno stavbo, za prostore, za razstave in depoje. Leta 1947 je muzej pridobil tri razstavne dvorane v sedanji stavbi Narodnega muzeja in tu postavil stalno razstavo slovenske ljudske kulture z več kot 600 predmeti. Prvemu povojnemu ravnatelju dr. Borisu Orlu gre zasluga za kolektivne sistematične terenske raziskave. Tako je muzej z večjimi raziskovalnimi ekipami raziskoval posamezna območja Slovenije. Bogata bira teh ekip /vseh je bilo doslej 34/, v zadnjih letih muzej vse bolj dopolnjuje kolektivne raziskave z individualnimi raziskavami posameznih območij, krajev ali profesionalnih skupin. Večina raziskav je povezanih z razstavami, ki jih pripravlja SEM. Samo v zadnjih dvajsetih letih jih je pripravil čez 200. Z njimi je gostoval po vsej Sloveniji, pri naših izseljencih v ZDA in v velikih muzejih po svetu. Po letih 1964 je muzej pridobil nove postojanke, kot so Podsmreka pri Višnji gori /razstavljena zbirka lončarstva/ in grad Goričane, kjer muzej razstavlja svoje neevropske zbirke. Tako je muzej prevzel tudi vlogo, da našo javnost seznanja s kulturo in življenjem

neevropskih ljudstev. Samo Muzej Goričane je priredil že 80 razstav in postavil v gradu tudi stalno razstavo dela svojih bogatih neevropskih zbirk, ki so postale prav tako dragoceni pričevalni del naše kulturne dediščine.

Danes štejejo zbirke SEM že čez 30.000 predmetov, še več je fotografij, terenskih zapisov in drugega arhivskega gradiva, brez katerega si danes ne moremo več predstavljati poštene predstavitve zgodovine Slovencev. V tem je tudi velika pomembnost vseh zbirk, temu je podrejeno delu muzeja. Tudi vse razstave, vse znanstveno raziskovalno delo, publicistična dejavnost /17 letnikov Etnologa, 32 letnikov Slovenskega etnografa, čez 70 katalogov razstav/ so osnova za pripravo, za postavitev stalne zbirke Slovenskega etnografskega muzeja.

To naj bi bila razstava, ki bi predstavila po vseh sodobnih muzeoloških pravilih in v skladu z razvojem etnološke stroke, v svetu in doma, življenje Slovencev od njegove naselitve do včeraj, ali celo do danes. Prostorsko naj bi prikaz zajel Slovence to in onstran meje pa tudi naše izseljence in zdomce. Tematsko pa naj bi ta prikaz zajel sloje prebivalstva, socialne, poklicne in druge skupine na podeželju in mestih, ki so bili v posameznih zgodovinskih obdobjih značilni za našo narodno skupnost. Ker je na žalost v naši dosedanji etnološki literaturi veliki manjko, ker nimamo temeljnih del, bo tu potrebno še veliko raziskovalnega znanstvenega dela, pa tudi sodelovanje ostalih etnoloških ustanov in sorodnih strok.

Od ustanovitve Etnografskega muzeja je bil njegov največji problem: prostor, primerni večji prostori v katerih bi lahko dostojno razstavili, bogastvo, ki ga hrani muzej in dostojno predstavili etnološko podobo Slovencev. Zato so prizadevanja muzeja za novo lastno stavbo stara kot njegova zgodovina. Zato Slovenski etnografski muzej snuje ob delu za stalno postavitev tudi načrte za novo stavbo in ob njej tudi muzej na prostem, slovenski skansen.

Le tako bi razrešili kar več danes izredno perečih problemov osrednjih muzejev v Ljubljani. To je ob 60-letnici tudi edino upanje kolektiva in edina perspektiva, da bi Slovenski etnografski muzej vsaj do svoje naslednje večje obletnice prišel do lastnega doma, Slovenci pa do svojega osrednjega narodopisnega muzeja, ki ga snujejo že več kot 2 stoletji.

OPOMBE:

1. Peter Petru, *Misli ob stopetdesetletnici Narodnega muzeja*, Argo X. št. 1, Ljubljana 1971, str. 1 - 33.
2. Isti, str. 7
3. K. Deschmann, *Führer durch das Krainische Landes - Museum Rudolfinun in Laibach (1888)*.
4. Jos. Wester, *Slovenske končnice in folklor*, Slovan 1906, str. 25.
5. F.K. (Franček Kos), *Etnografski muzej v l. 1939*, Etnolog XIII. 1940, str. 171 - 173.
6. Odlok ministrstva za prosveto, 1.7.1921, Arhiv SEM.
7. Dekret ministra prosvete, 17.7.1923, Arhiv SEM.
Po pojasnilu, ki ga je dal univ. prof. dr. Niko Županič ravnatelju Borisu Orlu dne 17.4.1953, je datum ustanovitve Etnografskega muzeja, oz. datum, ko je Etnografski institut postal samostojni Etnografski muzej - 17.7.1923. Tega dne je namreč minister prosvete postavil za honorarnega upravnika Etnografskega muzeja v Ljubljana dr. N. Županiča. Posebnega dekreta o ustanovitvi Etnografskega muzeja ni bilo izdanega.
8. Dekret ministra prosvete, 23.5.1924, Arhiv SEM.
9. Za prostorsko problematiko EM glej še: Etnolog III/1929 str. 198; Etnolog IV/1930/31, str. 212, Etnolog V in VI/1933, str. 295/6; Etnolog VII/1934 str. 193; Etnolog VIII/IX/1936, str. 113; Etnolog XII/1939, str. 152/3; Slovenski etnograf I/1948, str. 118; Slovenski etnograf VI/VII/1953/54, str. 7 - 10; Slovenski etnograf XVI/XVII/1963/64, str. 5 - 6.

LJUDSKO GOSPODARSTVO

Kustodiat za ljudsko gospodarstvo je oddelek muzeja, ki skrbi za predmete posameznih gospodarskih panog. Če bi bil idealno urejen, bi ga lahko primerjali omari s predali, kjer bi v vsakem spoznali drugo zbirko: 1- Nabiralništvo, 2- Lov, 3- Ribolov, 4- Živinorejo, 5- Poljedelstvo, 6- Orna orodja, 7- Sadjarstvo, 8- Vinogradništvo, 9- Čebelarstvo, 10- Gozdno gospodarstvo ter 11- Prehrano in 12- Promet.

Zgodovina teh zbirk je hkrati predzgodovina kustodiata, ki je začel formalno živeti šele leta 1963 z zaposlitvijo prvega kustosa za ljudsko gospodarstvo Angelosa Baša, neformalno, vendar načrtno, pa je obstajal od leta 1945, oziroma 1946, ko je novi ravnatelj Etnografskega muzeja (EM) Boris Orel zapisal v svojem uvodniku V novo razdobje: "Delo na terenu mora obseči prav vse oblike ljudske kulture, zlasti pa je treba posvetiti posebno pozornost tistim kulturam, ki so bile doslej najbolj zanemarjene, ki pa so izredno pomembne za razvoj ljudskega življenja. Tu mislimo predvsem na ljudsko materialno kulturo in njene različne oblike, kakor so lov, poljedelstvo, živinoreja, sadjarstvo, vrtnarstvo, obrt, trgovina, skratka na pogoje materialnega življenja, ki "določajo fiziognomijo družbe, njene ideje, nazore..."⁰

Leta "pred našim štetjem", pred zgodovinskim letom 1945, so bila za področje gospodarstva skoraj povsem jalova.¹ Ko je B. Orel pregledoval predvojne zbirke, je ugotovil, "da je na primer poljedelskega orodja zelo malo v naših zbirkah in da nam manjka cela vrsta najvažnejših primerkov".² Za preureditev razstavne zbirke so si morali "koso, srp, cepec, grablje itd. šele nabaviti, da smo vsaj za prvo silo nakazali v naših zbirkah oddelek kmečkega poljedelskega orodja".³

V prvih dveh letih po znanem ustanovnem letu 1923, ko je "Etnografski inštitut" (ustanovljen 1921) postal samostojen "Kraljevi etnografski muzej" (Kr. EM) v Ljubljani, je le-ta prevzel od Narodnega muzeja "v last 3502 razstavna predmeta narodopisnega značaja"⁴, saj je bivši "Kranjski deželni

muzej Rudolfinum", preden je postal "po ujedinenju" Narodni muzej v Ljubljani, "pač že imel med drugim tudi nalogo gojiti narodopisje in zbirati narodopisni material v svojo zbirko".⁵ Med predmeti, ki jih je Kr. EM prevzel, jih je bilo 20 s področja gospodarstva.⁶

V letih, ko je pravkar ustanovljeni muzej pod vodstvom Nika Županiča "živahno znanstveno deloval in obdeloval polje slovenske etnografije", so na tem polju uspevali le: ljudska arhitektura, kmečki mobilijar, noša, ljudsko slikarstvo in ljudska glasba.⁷ Gospodarstvo, "polje" samo, je bilo puščeno skoraj povsem v ledini. Iz kronik, objavljenih v Etnologih, pa se le da razbrati nekaj zanimanja za gospodarstvo, posebej v "poljedelskem orodju". Omenjajo ga v glavnem v odstavkih, namenjenih opisovanju prostorske stiske v muzeju. "Muzej ima prostora za razstavo noš iz vsega področja države, ne more razstaviti modelov hiš, poljedelskega orodja..."⁸. Zaradi prostorske stiske se je 1930. leta ravnateljstvo obrnilo na upravo Dravske banovine s prošnjo, naj bi omogočila zidavo posebne zgradbe za Kr. EM. Med potrebami po prostorih sta bili omenjeni tudi dve dvorani za razstavo poljedelskega in obrtnega orodja.⁹ Prostorska stiska jim je bila hkrati tudi opravičilo, da nekaterih predmetov niso zbirali. "Večjih predmetov npr. kmetskega orodja, marsikdaj zelo starih predmetov ravno radi pomanjkanja prostora ni mogel (muzej) nabaviti."¹⁰ Zanimanje za gospodarstvo pa - poleg že omenjenega - vendar lahko ugotavljamo ravno iz sporadičnih omemb o prihodu tovrstnih predmetov. Npr.: "Župnik Anton Mrkun v Dobropoljah na Dolenjskem je daroval ali od kmetov svoje fare izprosil za muzej čisto lesen plug "drvino", lesen in rezljarski ornamentiran originalen star komat..."¹¹, ali pa: "Uprava je kupila ... lesen mlin in stopo za orehe"¹². V kronistovih vrsticah lahko zasledimo celo zanimanje za fotodokumentacijo gospodarskih pojavov: "Restavrator M. Gaspari je bil zaposlen ... dalje s fotografiranjem ljudskega življenja in kmetskega orodja in druge plastike"¹³. Leta 1940 pa se je v 13. številki Etnologa pojavil še prvi članek z gospodarsko problematiko, A. Mrkunovo "Kmetško delavstvo v Dobropoljah in okolici", oris socialno profesionalnih skupin: koscev, mlatičev, gozdnih delavcev, oglarjev, hrvatarjev, kostanjarjev ter izseljencev. Prizadevanja Kr. EM na gospodar-

skem področju tako predstavljajo le drobeci. Rezultat teh prizadevanj je 28 zbranih predmetov¹⁴ ter 15 modelov poljedelskega orodja, živinske vprege in prometnih sredstev, delo 11-12 letnih otrok iz Bele krajine¹⁵.

Ko je B. Orel leta 1945 pregledoval predvojne zbirke, je zapisal: "Živinske opreme in poljedelskega orodja je bilo po vojni skupno nekaj nad 20 kosov, kar ni nobeno pravilno razmerje s številom predmetov iz ljudsko umetniških zbirk (primerjava: panjskih končnic 522, tekstilij okr. 2600 - od tega samo svilenih rut 215).¹⁶ Takšno nesorazmerje je bilo pač odsev metodološke usmeritve muzejske etnologije, ki je izhajala deloma iz ideologije tedanje družbe, deloma iz ideoloških naziranj muzejskih "sotrudnikov", ki so evropsko romantiko in "pomlad narodov" doživljali skoraj sto let kasneje v Kraljevini SHS. Ljudska umetnost je stala na piedestalu neoromantičnega pojmovanja kot "laknus" za dokazovanje nacionalne identitete. "Saj majhen narod ne more pokazati takih primerov visoke umetnosti, kot je to slučaj pri velikih, ki so bili vedno vodilni v umetnosti in spravljali v senco manjše, temveč more svojo samobitnost in svoje značilnosti pokazati le v izdelkih duha in roke, ki so nastali v narodu samem brez velikega ozira na tuje vplive in je torej edini resnični izraz ljudstva, njegovega mišljenja in čustvovanja."¹⁷

Povojni EM pa je v skladu z ideologijo svojega časa sestopil z idealističnih in idealiziranih višin ljudskega duha na materijo, na zemljo, ki jo je to ljudstvo obdelovalo, da bi se preživljalo. V ospredje je stopilo preučevanje materialne kulture: poljedelstva, živinoreje, ornega orodja... Na svoj način ga ilustrira podatek, ki se nanaša na 1. terensko ekipo EM (razdeljeno v tri skupine: za materialno, socialno in duhovno kulturo): "V skupini za materialno kulturo je stalno delalo 7 članov. To je bila po številu naša največja skupina v ekipi, kar pa je glede na njen delokrog povsem razumljivo"¹⁸. Obdobje takšne usmeritve, ki je - v njeni celovitosti - trajalo od leta 1945 do leta 1962 (do Orlove smrti), lahko označimo kot "Orlov čas", oziroma čas t.im. Orlovih terenskih ekip (18 - od leta 1948 do 1961)¹⁹ ter kot čas kolektivizma v EM.

V tem času je bila ena glavnih nalog muzeja načrtno izpopolnjevanje muzej-
skih zbirk. "Pri reševanju te naloge je muzejsko vodstvo upoštevalo dvoje
vidikov: nabaviti predmete iz tistih etnografskih panog, ki so bile doslej v
muzeju najslabše zastopane (npr. poljedelstvo, lov, živinoreja, domača o-
brt, ljudsko pravo itd.), in drugič, dobiti razne etnografske predmete iz ti-
stih predelov Slovenije, ki so bili doslej v muzeju bolj ali manj zanemarje-
ni."²⁰ "Eno glavnih nalog muzeja" so v največji meri opravljale ravno teren-
ske ekipe. Na ta način je prišla v muzej glavnina predmetov, ki jih ima na
skrbni kustodiat za ljudsko gospodarstvo. Kako intenzivno so predmete zbira-
li v času ekip, nam pove podatek iz poročila o delu muzeja v letih 1947-53:
"Največ predmetov je bilo zbranih iz raznih panog gospodarstva, in sicer
681 predmetov..."²¹. Zbirke kustodiata pa danes štejejo le 601 inventarizi-
ran predmet in v celoti 831 predmetov. Do takšnega neskladja je lahko pri-
šlo zato, ker so morali člani ekip v tistih letih "pri zbiranju predmetov mi-
sliti na potrebe krajevnih muzejev v Tolminu, Novem mestu in Novi Gorici"²²
in so jim prepuščali velik del zbranega gradiva.

Gospodarstvo je dobilo svoje mesto tudi v okviru stalne razstavne postavitve,
ki je v svoji prvotni obliki nastala leta 1946. "Prvi del hodnika smo posvetili
kmečki materialni kulturi, kakor jo kažejo notranjščina kmečke hiše, hišno
gospodinjstvo, gospodarstvo, živinoreja, ljudska obrt in podobno."²³ Leta
1947 je Ministrstvo za prosveto določilo, da dobi EM tri dvorane v pritličju
NM ter del hodnika v pritličju. Lotili so se preureditve. V 1. razstavni dvo-
rani so predstavili slovensko kmečko hišo, njeno gospodarstvo, gospodinj-
stvo in obrt. Gospodarstvo je ponazarjal "značilen primerek starega kmeč-
kega voza iz ribniške okolice, razstavljeno je dalje razno poljedelsko orod-
je, živinska oprema, lovske pasti ..." ²⁴. Z razstavo iz leta 1947 pa se ni-
so zadovoljili, temveč so jo vsa leta izpopolnjevali in izboljševali na ta na-
čin, da so postopoma razstavljali nekatere na novo pridobljene predmete.
Citiramo primer opisa takšne izboljšave: "V prvi dvorani ljudske material-
ne kulture smo izboljšali razstavo lova, s tem da smo železne pasti nadome-
stili z domačimi lesenimi, ki smo jih prinesli s terena. Dalje smo razstavo
živinorejskih predmetov dopolnili z značilnimi "telengami", staro volovsko

opremo z Dolenjskega. Na srednjem razstavnem prostoru v dvorani smo na novo razstavili staro oralo "špičmoh" z Jezerskega ter brano z lesenimi klini iz Istre. Na novo smo razstavili tudi veliko staro tesano skrinjo za žito iz Petrušne vasi na Dolenjskem"²⁵. Leta 1959 pa so stalno razstavo preuredili v večjem obsegu. V načinu predstavitve se je pokazal prvi premik.

"Na novo preurejene in urejene razstavne oddelke smo opremili z ustreznim slikovnim gradivom, ki ponazoruje funkcijo razstavljenih predmetov"²⁶.

V takšni obliki je razstava stala do svojega konca (1963), izpopolnjevali so jo "le z nekaterimi novimi etnografskimi predmeti"²⁷.

Prvotni cilj "Orlovih ekip" je bil zbiranje in raziskovanje gradiva, ki "bo pokazalo verno sliko ljudskega življenja na našem podeželju v letih po narodno-osvobodilni vojni in pred preobrazbo naše vasi v okviru socialistične izgraditve naše domovine"²⁸. Ob nameravanem prikazu "življenja", ki daje slutiti željo po kompleksnosti, po kulturni celovitosti, pa je sam Orel opredelil slovensko etnološko znanost v novih družbenih razmerah kot vedo, ki zbira in preučuje raznovrstno gradivo iz slovenskega ljudskega življenja, kot znanost o kulturnih tvorbah slovenskega ljudstva in o zakonih njihovega razvoja.²⁹

Bistveno je bilo tako vendar le zanimanje za posamezne kulturne sestavine. Ilustrirajo ga Orlove raziskave in razprave. B. Orel, predvojni raziskovalec folklore, je postal po vojni v muzeju "zgodovinski začetnik" preučevanja ene od "etnografskih" kulturnih sestavin - gospodarstva - oziroma posameznih pojavov s področja gospodarstva. V petdesetih letih je osredotočil svoja raziskovanja na "stare pluge in orala" ter "ljudsko smučarstvo na Blokah na Notranjskem"³⁰. Prvo temo, za katero so se zanimali že v Kr. EM, je obravnaval ne nazadnje tudi zaradi pomena, ki ga je videl v preučevanju starega poljedelskega orodja "za našo sodobno agronomijo". Le iz temeljitega poznavanja dobrih in slabih strani našega nedavnega poljedelskega orodja, iz razne njegove zaostalosti, more nastati novo, tehnično popolnejše in za določen svet oziroma zemljo ustreznejše orodje. Tradicija, čeprav iz sive davnine, leseno ralo in plug, čeprav že zavržena kot zastareli orni orodji, nas

morejo še v marsičem koristno poučiti za sedanost"³¹. Razen znanstvenih dognanj o kakem kulturnem pojavu je tako mislil tudi na njihovo aplikativnost. Na njegovo pobudo sta bili od tematskih številčk Slovenskega etnografa (SE) dve namenjeni razpravam o ornem in drugem poljedelskem orodju. Leta 1955 je v VIII. številki izšlo: B. Orlovo "Poljedelsko orodje v slovenski etnografiji", S. Gabrovčevo "Prazgodovinsko-arheološko gradivo za proučevanje rala na Slovenskem", B. Orlovo "Ralo na Slovenskem", T. Urbasove "Nekaj ugotovitev o pohorskem ralu "kavlju"", F. Šarfove "Brana na Gorenjskem", F. Baša "Karta motik na Slovenskem" ter A. Baša "Orodja na kmečkih gospodarstvih pod Mariborom v 18. stoletju". Leta 1961 so jim v XIV. številki sledile razprave: B. Orlova "Ralo na Slovenskem", T. Urbasove "Črtalo v severovzhodni Sloveniji" ter A. Baševa "Hrastovski plug". O svoji drugi temi, o "ljudskih smučeh z Blok, iz Vidovskih hribov in sosednjih predelov" je Orel zapisal, da "sodijo med najpomembnejše predmete naše ljudske materialne kulture ter morajo etnografa zanimati kot ljudsko prometno sredstvo in kot pomožni sestavni del ljudske noše"³². Raziskava te "etnografske posebnosti slovenskega naroda" je bila načrtovana že kmalu po osvoboditvi, začeta je bila leta 1953 in zaključena z obranitvijo doktorske disertacije leta 1959. Tudi "ljudskim prometnim sredstvom" so namenili tematsko, IX. (1956) številko SE. V njej so bili objavljeni članki: B. Orla "Ljudske smuči na Bloški planoti, v Vidovskih hribih in v njih soseščini", T. Urbasove "Krpelje in smuči na Pohorju" ter F. Šarfove "Sani v hribovskih predelih Gorenjske".

V zadnjih letih "Orlovega časa" se je začel ob široko zastavljenem delu pojavljati problem premajhnega števila "strokovnih moči". Ekipe kot redna, pa vendar občasna oblika dela, so imele ponavadi zadostno število zunanjih sodelavcev. Gradivo o gospodarstvu so poleg Orla zbirali npr. še: V. Novak, T. Ljubič, M. Maučec, A. Baš (ki se je kot kustos-pripravnik v Mestnem muzeju udeležil terenov 5 (1950) - Šentvida pri Stični in 7 (1951) - Kobari-
da), J. Šušteršič, F. Šarf, M. Ložar, T. Cevc, P. Štrukelj in drugi, veliko-
krat tudi študentje in dijaki.³³ V samem EM pa je za široko področje gospodarstva težko skrbel le en človek, ki mu je bila glavna funkcija vodstvo mu-
zeja. Tako je moral "kustos za izvenevropske zbirke prevzeti poleg knjižnice

še nekatera področja iz gospodarstva; kot npr. vinogradništvo, čebelarstvo, lov in sadjarstvo. Glavni gospodarski panogi: poljedelstvo in živinorejo je prevzel ravnatelj³⁴. Odsev te delitve dela je npr. omemba v poročilu za leta 1957-59: "V vaseh ob Cerkniškem jezeru smo pričeli z raziskovanjem starega lova in ribolova"³⁵. Rezultate pa razberemo iz poročila za leta 1960-61: "Mnogo uspeha je imel muzej pri nabavi ribiških priprav starega ljudskega lova na Cerkniškem jezeru, ki jih v muzeju dosedaj še nismo imeli. Poleg košev, vrš, saka in vilic smo kupili tudi zelo zanimiv čoln s tega jezera"³⁶. Omenjeno preučevanje ter raziskava planšarstva na Veliki, Mali in Gojški planini nad Kamnikom, za katero je "za naš muzej zvečine to delo opravil T. Cevc"³⁷, predstavljata v muzeju na področju gospodarstva edina odnosa od obeh Orlovih tem, ornih orodij in bloških smuči.

Leta 1962 je Boris Orel umrl. V ravnateljevanju ga je nasledil Boris Kuhar. Njegovo obdobje lahko v grobem - kot protiutež "času kolektivizma" - označimo kot "obdobje individualizma" v muzeju, oziroma kot obdobje individualnih tematskih ter kolektivnih topografskih raziskovanj³⁸ in občasnih razstav³⁹.

Leto 1963, začetek novega obdobja v muzeju, je pomenilo prelomnico tudi za področje gospodarstva. Razpisano je bilo mesto kustosa za ljudsko gospodarstvo, na katero je bil sprejet Angelos Baš. Svoje delo je začel z odhodom na 20. "teren Vitanje" (1963), kjer je zbiral gradivo o pridobivanju lesa, o živinoreji, lovu in domači obrti⁴⁰, povezani z lesom. Terenu je sledila pripravljena skupna razstava "Južno Pohorje".

Pri načrtovanju dela kustodiata v prihodnjih letih je izhajal "iz ustreznega gradiva, ki je v muzeju doslej na voljo, in iz ustrezne raziskovalne situacije v slovenski etnografiji"⁴¹. Ob tem je sodil, "da bi bilo treba zastaviti delo v smereh, v katerih je bilo najmanj storjenega. Tako menimo, da je potrebno nadaljevati in končati obravnave drvarstva na Pohorju, ki ne poznamo zanje nobenih preddel v slovenski etnografiji... Nadalje štejemo za potrebno, razviti obravnave živinoreje, ki sodi v muzeju med najmanj načete zvrsti ljudskega gospodarstva. Za nadaljnjo pomembno nalogo pri obdelavi ljud-

skega gospodarstva imamo raziskavo polšjega lova na Slovenskem, ki ga štejemo za eno od značilnosti slovenske ljudske kulture."⁴² Načrt je pomenil usmeritev za individualne raziskave, za iz njih izhajajoče razstave ter za rast zbirk.

Po Baševi definiciji⁴³ mora imeti muzejski predmet študijsko ali razstavno vrednost. Ti dve vodili sta postali evidentni ob pregledu zbirk in njihove rasti. Med novimi pridobitvami po letu 1963 prevladujejo predmeti, zbrani za občasne razstave (npr. glavna predmetov zbirke gozdnega gospodarstva) ter predmeti, ki dopolnjujejo že obstoječe pomembnejše zbirke in podzbirke npr. ornih orodij, oselnikov ter živinske vprege.

Z vitanjskim terenom se je začelo raziskovanje drvarstva na Pohorju, ki je trajalo dve leti⁴⁴. Junija leta 1965 (do februarja 1966) mu je sledila razstava "Gozdni in lesni delavci na Južnem Pohorju". O njej je Baš v vodniku zapisal: "Pričujoča razstava skuša pokazati v poglavitnih prvinah način življenja posebne družbene skupine gozdnih in lesnih delavcev na J. Pohorju, kakor se je oblikovala v drugi polovici 19. stoletja in kakršna je bila v nadaljnjem obdobju kapitalizma." Razstava je tako "v danih možnostih orisala naselja in naselitev, delo, mezde, hiše, hrano, nošo, zdravstvene razmere, delovne skupnosti, družino, krajevne skupnosti in razmerje do družbenega okolja"⁴⁵. Razstava kot plod raziskave, ki jo je Baš zaokrožil z razpravo o "Izrabi prostega časa pri starejših gozdnih delavcih na Južnem Pohorju po osvoboditvi" v SE XX (1967/1968) ter zaključil z monografijo "Gozdni in žagarski delavci na J. Pohorju v dobi kapitalistične izrabe gozdov" (Maribor 1967), je pomenila revolucionaren prelom z Orlovo metodološko usmeritvijo. Orlovo preučevanje posameznih kulturnih sestavin, posameznih predmetov, ki jim je treba "z ustrezno znanstveno metodo dognati starejše oblike in dele, njih nastanek, razvoj, razna pota in širša kulturna območja"⁴⁶, je nadomestilo preučevanje širše kulturne problematike, zajete v kompleksnem pojmu "način življenja" (ob upoštevanju njegovih krajevnih, časovnih in socialnih določil). Namesto predmetov je stopil v ospredje človek, oziroma v Baševem primeru združbe ljudi, posebne družbene poklicne skupine (gozdni

in žagarski delavci, splavarji). Svoje raziskave je usmerjal na vsakokratni poglobitni etnološki aspekt - npr. raziskavo hmeljarstva na socialno-kulturno razmerje med hmeljarji in obiralci hmelja.

Po svoji prvi razstavi leta 1965 se je Baš udeležil 22. "terena Draščiči", kjer je sondiral problematiko gospodarstva zlasti v obdobju po osvoboditvi.⁴⁷

Leta 1968 je pripravil razstavo "Ralo in plug", o kateri pravi v vodniku: "Pričujoča razstava predstavlja poglobitno gradivo o ralu in plugu ali o obeh vrstah ornega orodja pri Slovencih, ki je bilo doslej zbrano, hkrati pa povzema tudi najpomembnejša spoznanja o tem orodju." Prikazala (in razložila) je značilna orna orodja na Slovenskem od zgodnjega srednjega veka do dobe po osvoboditvi.⁴⁸

Leta 1970 je Baš izvedel kartiranje ljubljanskih kmetij (z izjemo občine Moste) ter raziskoval hmeljarstvo v Savinjski dolini. Zaključil ga je z razpravo "Obiranje hmelja na kmečkih posestvih v Savinjski dolini" v SE XXIII/XXIV (1970-71/1972/).

Leta 1971 je začel svojo drugo, dveletno⁴⁹, bolj obsežno raziskavo: savinjske splavarje. Rezultat je bil izid monografije "Savinjski splavarji" v letu 1974⁵⁰ ter razstava "Savinjsko splavarstvo" leta 1975⁵¹. O njej je zapisal v svojem poročilu o delu (za leto 1975): "... v idejnem pogledu je razstava poskus za uresničitev načela, da naj se pokaže razmerje do določene kulturne prvine, manj prvina sama (problem kulturne zgodovine!)." Splavarstvu je v XXX. številki SE (1977/1978) dodal še razpravo o "Plavljenju lesa po Savinji".

Leta 1972⁵², ob 10. obletnici Orlove smrti, je Baš postavil razstavo "Bloške smuči". V vodniku je povzel poglobitna spoznanja iz Orlove disertacije, razstava pa je predstavila "bloške smuči, njih nastanek in razvoj", športno smučarstvo med vojnama⁵³ ter tedanjo smučarsko proizvodnjo tovarne Elan. Istega leta se je začel tudi 29. "teren Jeruzalemske gorice", na katerem je Baš zbiral gradivo o "gospodarstvu z izjemo vinogradništva"⁵⁴.

Leta 1973 se je udeležil prve stopnje raziskav za 30. "teren Prlekija" na področju Gornje Radgone (poročilo "Agrarno gospodarstvo") ter za tem druge stopnje na področju Ljutomera. Tu se je osredotočil na raziskavo konjereje, oziroma ljutomerskih konjskih dirk, ob katerih se je kot izhodiščno porajalo vprašanje: Zakaj kmetje prirejajo konjske dirke - drugače športno manifestacijo elite. Raziskavo je zaključil z razpravo "Začetki ljutomerskih konjskih dirk" v SE XXVII/XXVIII (1974-75/1976) ter z monografijo "Ljutomerske konjske dirke" (Maribor 1976). Preučevanje konjereje je nadaljeval v Šentjerneju na Dolenjskem, svoja dognanja pa je podal v razpravi "Začetki konjskih dirk v Šentjerneju" v SE XXIX (1976/1978/).

V letih 1975 in 1977 je zbiral gradivo na dveh skupnih terenih, na 31. "terenu Idrija" ter na 32. "terenu Posotelje". Cilj obeh terenov je bila postavitev kolektivne razstave. Leta 1976 so predstavili na razstavi življenje idrijskega rudarja in leta 1977 v sodelovanju z Etnografskim muzejem v Zagrebu Titov rojstni kraj. Za prvo je Baš raziskal, prikazal ter objavil v vodniku delavske dohodke in kupno moč, za drugo pa je orisal gospodarstvo KS Bistrice ob Sotli.

Z "ustreznim gradivom iz svojega oddelka"⁵⁵ je Baš sodeloval tudi pri drugih skupnih razstavah Slovenskega etnografskega muzeja, na cvetoberih predmetov, kot so bile: "Etnografski predmeti - kulturni spomeniki" (1964), "Izbrani predmeti slovenske kmečke kulture" (1968), "50 let SEM" (1973 v Škofji Loki) ter "Slovenska ljudska kultura" (1975).

Za zadnje leto svojega dela v SEM, za leto 1979 pa je Baš načrtoval obdelavo polšjega lova, "malone neobdelanega poglavja v slovenskem etnološkem slovtvu", od katerega si je obetal "zanimive spoznave o hrani in podeželski trgovini, ki sta med najmanj raziskanimi stranmi agrarnega gospodarstva na Slovenskem".⁵⁶ Njegove izsledke prinaša razprava "Polšji lov na Slovenskem" v Traditiones 10 - 12 (1981/83). S tem delom je izpolnil še tretjo od načrtovanih in večkrat preseženih raziskav (drvarstvo - gozdni in žagarski delavci, živinoreja - konjereja, polšji lov), ki si jih je zastavil leta 1964. Istega leta je zapisal v pripombah⁵⁷ k muzejskemu načrtu za 7-letno delo

kustodiata za ljudsko gospodarstvo, ki je obsegal preučitev nabiralništva na Slovenskem, lova, ribolova, poljedelstva v širšem pomenu besede, vinarstva, gradništva, živinoreje, čebelarstva, trgovine in obrti, ljudske kulture rudarjev ter kmečkega predmestja Ljubljana - Krakovo: "Za citirani načrt sodim z vsem poudarkom, da ni uresničljiv ne v 7. ne v 70. letih, če se ga loti en raziskovalec."

Kustodiat za ljudsko gospodarstvo tako razen svoje osnovne funkcije - skrbi za predmete iz posameznih gospodarskih panog - postavlja pred vsakokratnega kustosa predvsem izredno široko raziskovalno področje. Možnih usmeritev je nedvomno več. Za osnovo sedanje lahko uporabimo skoraj iste besede, kot jih je zapisal Baš pred dvajsetimi leti: izhaja "iz ustreznega gradiva, ki je v muzeju dosegljivo na voljo, in iz ustrezne raziskovalne situacije v slovenski etnologiji".

Z delom smo začeli leta 1980, oziroma 1981 z vključitvijo v 33. "teren Notranjska", v raziskave na Dolnji in Gornji Pivki. Podatki, zbrani s terensko sondažo ter z analizo virov in literature, so sestavili mozaično sliko pivškega, izrazito polikulturnega gospodarstva. Ta mozaičnost je predstavljala izhodišče za nadaljnjo raziskavo. Predmet raziskovanja je postalo namesto posamezne gospodarske panoge (npr. lova, gozdarstva) ali posamezne družbene poklicne skupine (npr. oglarjev) posamično kmečko, kmečko-delavsko in delavsko gospodinjstvo (za starejša obdobja: kmečko, kmečko-gostilničarsko, kmečko-trgovsko, kočarsko itd.) ter njegovo gospodarstvo oziroma pravi mozaik, ki ga sestavljajo načini pridobivanja ekonomske osnove in možnih presežkov ter socialni in kulturni pojavi, ki iz njega izhajajo ali ga pogojujejo. Načrtovana kompleksna raziskava pa seveda zajema vsoto vseh gospodinjstev, kakor jo predstavlja vas. Za monografsko obravnavo smo izbrali⁵⁸ vas Selce. Dosedanja preučevanja smo osredotočili na problem selške soseske kot skupnosti gospodarjev, sosedov, ki so imeli na podlagi posesti lastnega zemljišča večjo ali manjšo pravico do izrabe in upravljanja skupnega zemljišča in ki so poleg gospodarskih urejali tudi nekatere druge zadeve, pomembne za vaško skupnost. Preučevanja smo strnili v razpravo "Soseska vasi Selce" v Traditiones 10 - 12 (1981/83).

Razen krajevne monografije, temelječe na gospodarskih in družbenih kulturnih sestavinah, nameravamo na področju Notranjske, ki je tako etnološko kot muzejsko še dokaj nepreučeni predel Slovenije, nadaljevati z obliko monotematskih obravnav posameznih gospodarskih panog. Načrtujemo raziskavo ovčjereje na Pivki, spleta zanimivih etnoloških vprašanj, kakršne predstavljajo: posestniške družine ovčjerejcev (nekaterim se da slediti od konca 18. stol. do 30-ih let 20. stoletja); njihove medsebojne povezave; najemanje pastirjev v Brkinih; zimska paša v Istri, v Furlaniji; stiki z gosposko zaradi najemanja paše; trgovanje s sirom, jagnjeti in volno itd.

Ob vsem tem si želimo, da bi načrtovane raziskave, ob njih zbrane muzealije ter interpretacije v obliki razstav ali razprav ne bile same sebi v namen. O aplikativnosti etnoloških spoznanj na področju gospodarstva je pisal že Boris Orel.⁵⁹ Danes pa si v celoti ne prizadevamo le za etnologijo o ljudeh, temveč predvsem za etnologijo za ljudi.⁶⁰ Spoznanja s področja gospodarstva, ki ga raziskujemo, bi npr. lahko vzbudila drugačna razmišljanja marsikaterega gospodarstvenika, ki se ukvarja s kmetijstvom, pa tudi politika. Začeli bi lahko z revizijo ene od brezplodnih in neutemeljenih posplošitev, pojmovanja kmeta, subjekta gospodarskih pojavov, kot univerzalne, nerazslojene konstante, kot tradicionalističnega in konservativnega predstavnika "nerevolucionarnega razreda". Vsak pojav, tudi tradicionalizem in konservativnost, ima namreč svoje vzroke, ki pa jih ne kaže iskati le v nosilcih samih. Tako tudi gospodarjenje na slehernem geografskem področju predstavlja splet naravnih, družbenih in zgodovinskih zakonitosti. Je proces, ki se ga ne da voditi s papirnatimi stališči ter z le naučenimi in prehitro apliciranimi "izboljšavami". Prisluhni je treba ljudem, tistemu "konservativnemu kmetu", ki nekatere teh izboljšav utemeljeno zavrača, ne zaradi tradicionalizma, temveč zaradi dobrega poznavanja svojega naravnega okolja, njegovih zakonitosti in zemlje, ki jo obdeluje.

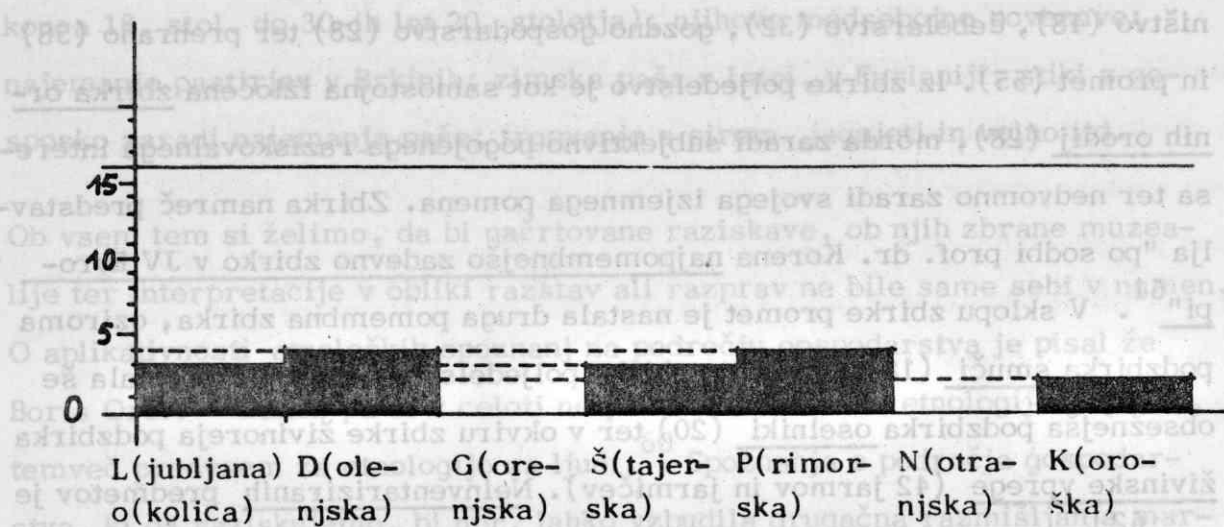
Zbirke kustodiatu za ljudsko gospodarstvo

Kustodiat za ljudsko gospodarstvo po zadnjem štetju hrani 831 predmetov. Od teh jih je 601 inventariziranih in razvrščenih v zbirke, ki hkrati predstavljajo posamezne gospodarske panoge: nabiralništvo (16), lov (53), ribolov (19), živinorejo (96), poljedelstvo (156), sadjarstvo (12), vinogradništvo (48), čebelarstvo (32), gozdno gospodarstvo (28) ter prehrano (58) in promet (55). Iz zbirke poljedelstvo je kot samostojna izločena zbirka ornih orodij (28), morda zaradi subjektivno pogojenega raziskovalnega interesa ter nedvomno zaradi svojega izjemnega pomena. Zbirka namreč predstavlja "po sodbi prof. dr. Korena najpomembnejšo zadevno zbirko v JV Evropi"⁶¹. V sklopu zbirke promet je nastala druga pomembna zbirka, oziroma podzbirka smuči (18). V okviru zbirke poljedelstvo pa se je oblikovala še obsežnejša podzbirka oselniki (20) ter v okviru zbirke živinoreja podzbirka živinske vprege (42 jarmov in jarmičev). Neinventariziranih predmetov je 168.⁶² Med njimi jih spada: 7 v zbirko lov, v zbirko ribolov 1, živinoreja 29 (16 jarmov in jarmičev), poljedelstvo 25 (6 oselnikov), orna orodja 12, vinogradništvo 11, gozdno gospodarstvo 7 ter promet 18. Sledijo jim še predmeti, zbrani ob raziskavi na Pivki (18) ter 40 predmetov, s predvojne velike kmetije iz Spodnje Šiške. Celotno število pa dopolnjujejo predmeti iz t.im. Federalnega zbirnega centra, od katerih smo jih za področje gospodarstva našli 11⁶³, ter predmeti iz "Greibenčeve zbirke"; teh smo našli 51⁶⁴.

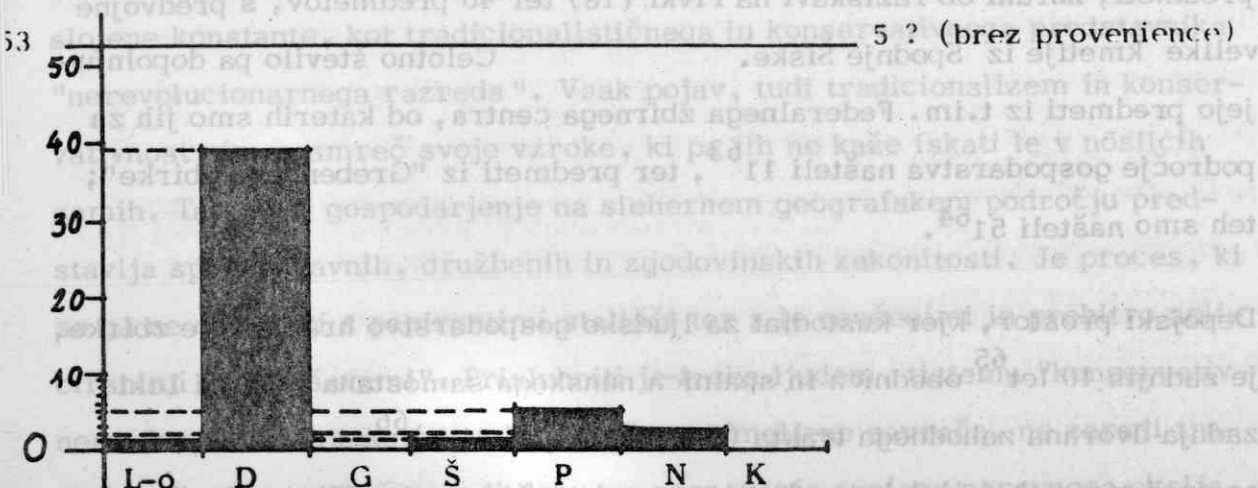
Depojski prostor, kjer kustodiat za ljudsko gospodarstvo hrani svoje zbirke, je zadnjih 10 let⁶⁵ obednica in spalnica nunskega samostana v Škofji Loki, zadnja dvorana zahodnega trakta (Molinarov prizidek)⁶⁶. Predmeti, ki so se pred tem nahajali delno v depoju na podstrešju stavbe SEM na Prešernovi, delno v depoju v kletnih prostorih Moderne galerije ter delno v depojskih prostorih v Goričanah, so po selitvi shranjeni vsaj na enem mestu.

Številčnost (inventariziranih predmetov) posameznih zbirk in geografska zastopanost predstavljajo naslednji grafični prikazi:

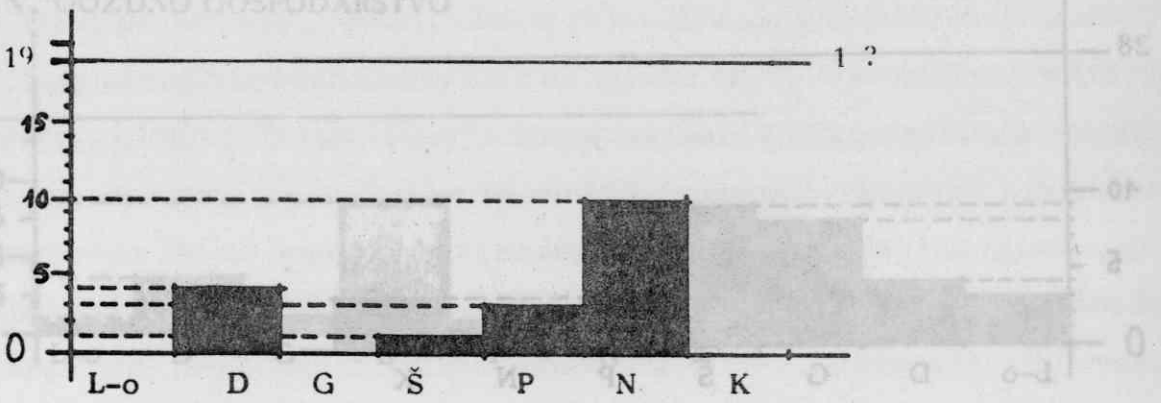
I. NABIRALNIŠTVO

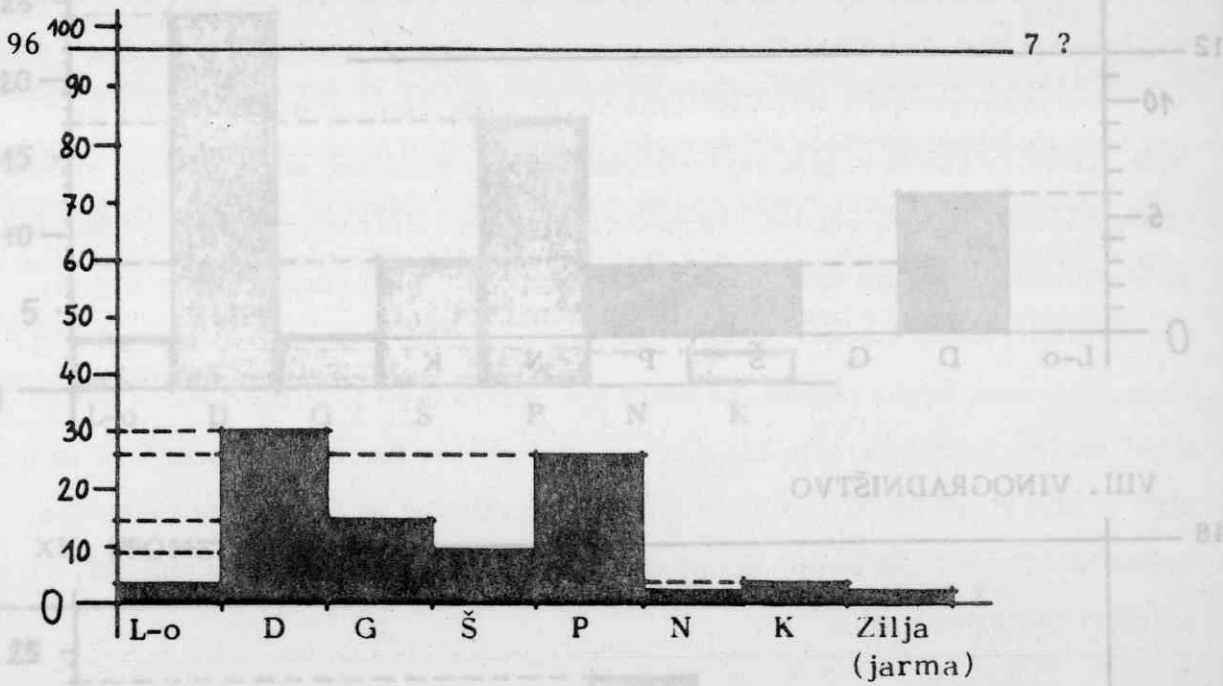
II. LOV

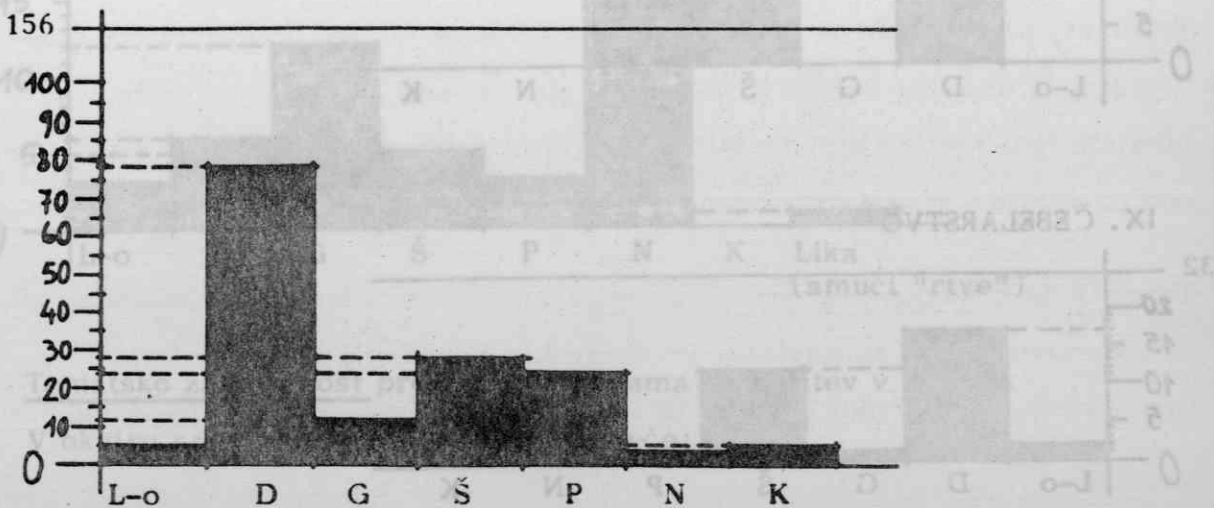
III. RIBOLOV

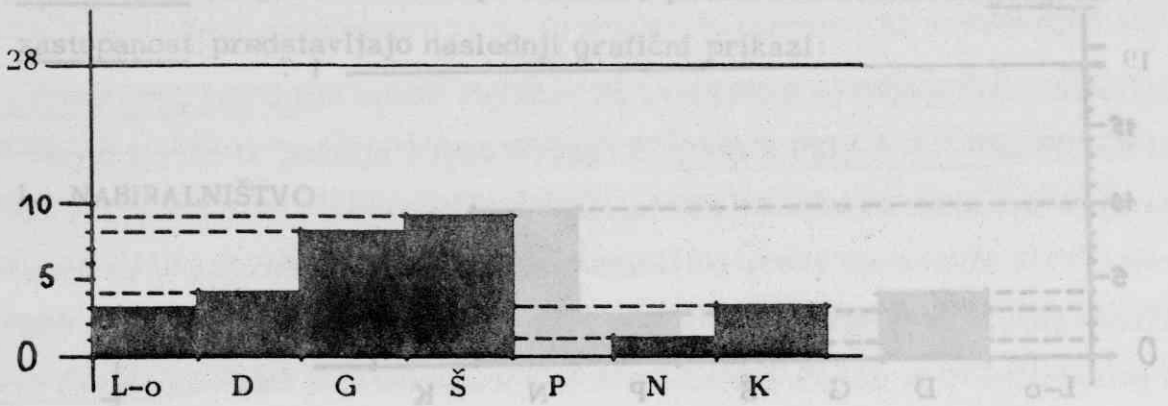
IV. ŽIVINOREJA

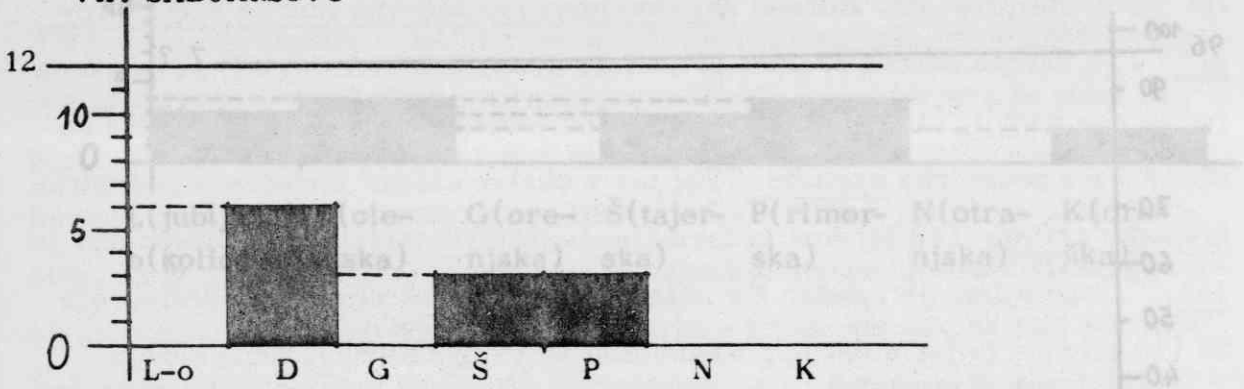
V. POLJEDELSTVO

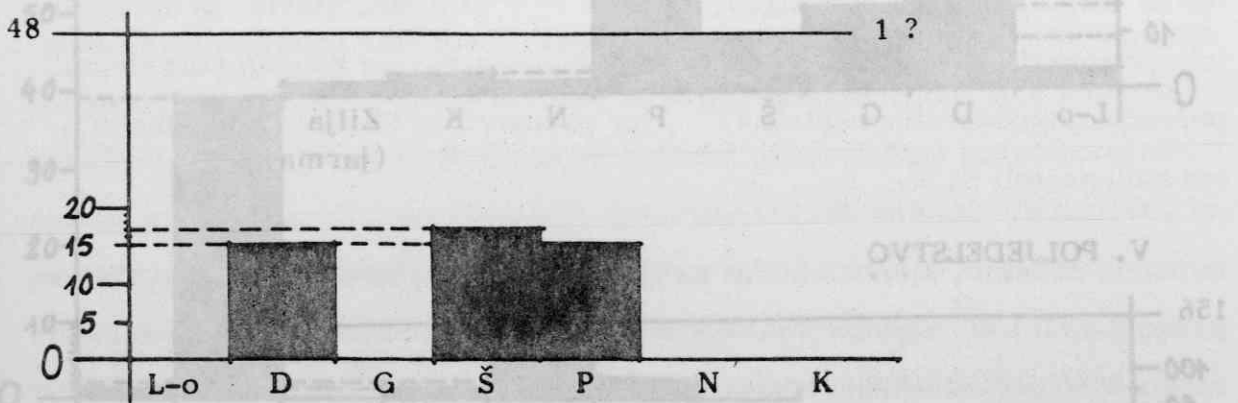
VI. ORNA ORODJA

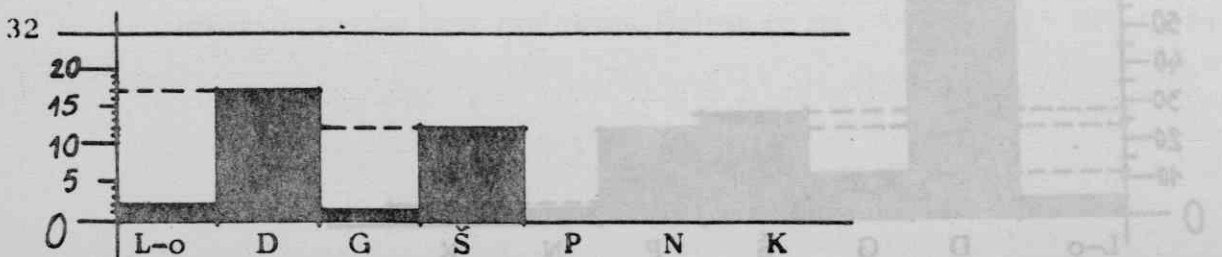
VII. SADJARSTVO

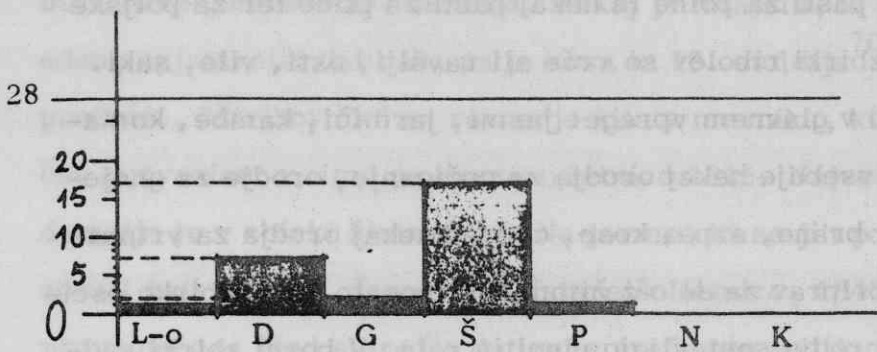
VIII. VINOGRADNIŠTVO

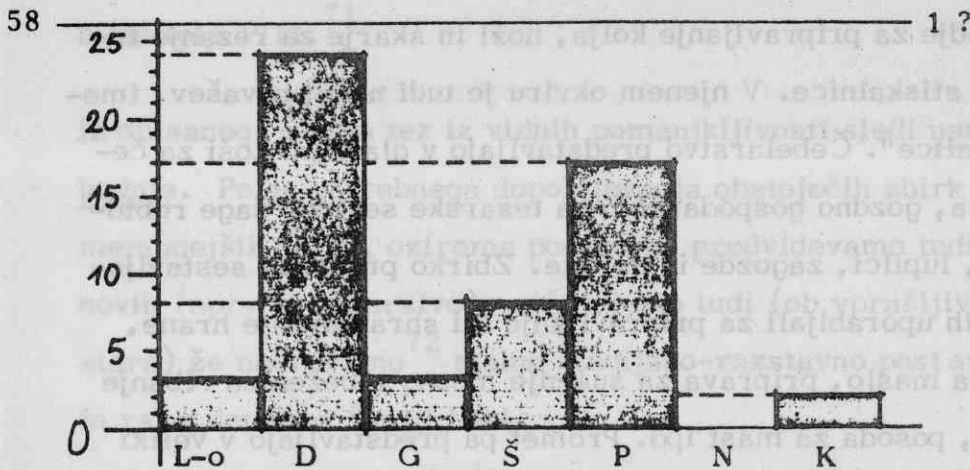
IX. ČEBELARSTVO

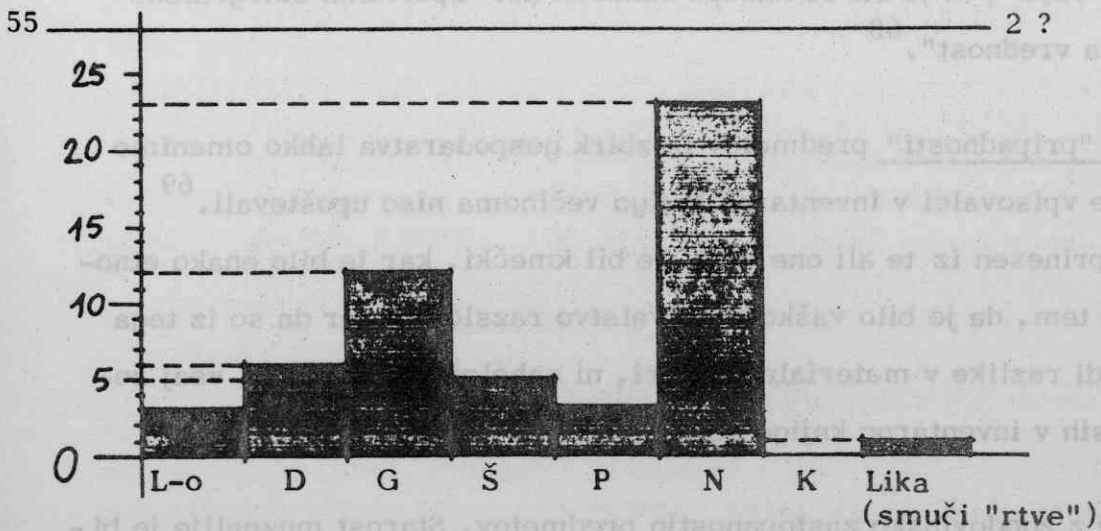
X. GOZDNO GOSPODARSTVO

XI. PREHRANA

XII. PROMET

Tematsko zastopanje predstavlja že sama razdelitev v zbirke.

V okviru samih zbirk pa je stanje sledeče:

V zbirki nabiralništvo prevladujejo grabljice za nabiranje borovnic. Lov predstavljajo večinoma pasti za polhe in nekaj pasti za ptiče ter za poljske in hišne škodljivce. V zbirki ribolov so vrše ali ravšlji, osti, vile, saki. Živinorejo predstavljajo v glavnem vprege: jarmi, jarmiči, kambe, komati. Zbirka poljedelstvo vsebuje nekaj orodja za požiganje, orodje za gnojenje, orodje za kopanje, brane, srpe, kose, cepce, nekaj orodja za vrtnarsko obdelavo, le malo priprav za delo z žitom ter "bogato (pod)zbirko osel-nikov"⁶⁷. Zbirko orna orodja sestavljajo plugi in rala. V borni zbirki sadjarstvo je razen noža za lupljenje sliv, obiralnika in priprave za hojo po drevju le nekaj košaric ter les za sušenje sadja. Zbirko vinogradništvo sestavlja pretežno orodje za pripravljjanje kolja, noži in škarje za rezanje trte, brente, sodi ter stiskalnice. V njenem okviru je tudi nekaj rovašev, imenovanih "pütarske palice". Čebelarstvo predstavljajo v glavnem koši za čebele, panji in koritca, gozdno gospodarstvo pa tesarske sekire, žage robidnice, žage lokarice, lupilci, zagozde in dereze. Zbirko prehrana sestavljajo predmeti, ki so jih uporabljali za pripravljjanje ali shranjevanje hrane, npr.: pinja, kalup za maslo, priprava za sušenje mesa, ribežen za ribanje repe, stopa za hren, posoda za mast ipd. Promet pa predstavljajo v veliki meri bloške smuči, krplje ter sani (za vožnjo hlodov, drv in sena). V okviru te zbirke se hrani tudi čoln slovenskih ribičev iz Nabrežine pri Trstu, imenovan "čupa", ki je bil ob nakupu označen kot "specialna etnografsko-muzeološka vrednost".⁶⁸

O socialni "pripadnosti" predmetov iz zbirk gospodarstva lahko omenimo le to, da je vpisovalci v inventarno knjigo večinoma niso upoštevali.⁶⁹

Predmet, prinesen iz te ali one vasi, je bil kmečki, kar je bilo enako etnografski. O tem, da je bilo vaško prebivalstvo razslojeno ter da so iz tega izhajale tudi razlike v materialni kulturi, ni zabeleženih opažanj, vsaj so-deč po vpisih v inventarno knjigo ne.

Drugače je z zgodovinsko zastopanostjo predmetov. Starost muzealije je bila vedno ena njenih poglobitvinih determinant. V zadnjih dvajsetih letih so v inventarnih knjigah tudi vpisi o času uporabljanja posameznega predmeta.

V zbirkah kustodiata za ljudsko gospodarstvo so predmeti v glavnem iz 19. in iz prve polovice 20. stoletja. Nekaj je mlajših, iz zadnjih treh desetletij, eden, najstarejši datiran, pa je kosa iz 18. stoletja⁷⁰. Po starosti ji sledi predmet, "štrihovnik" za ravnanje žita v merniku, ki je drugače brez natančne proveniencie, ima pa vrezano letnico 1815. Največ predmetov z natančno datacijo je v zbirki živinoreja. Na jarme, ki so jih pogosto krasili, so vrezovali tudi letnice. Jarem z najstarejšo letnico, 1845, pa je ponovno brez proveniencie. Med starejše datirane predmete sodijo tudi ene od bloških smuči, iz časa okr. 1850. V zbirki orna orodja pa lahko kot najstarejšega - ne po letnici izdelave, temveč po letu prihoda v muzej - označimo plug, pridobljen leta 1911.⁷¹

Iz opisanega stanja ter iz vidnih pomanjkljivosti sledi usmeritev zbirk v prihodnje. Poleg potrebnega dopolnjevanja obstoječih zbirk in skrbi za rast pomembnejših zbirk, oziroma podzbirk, predvidevamo tudi možno nastajanje novih (npr. vrtičkarstvo); načrtujemo tudi (ob vprašljivi primernosti prostora) že načrtovano⁷² stalno študijsko-razstavno postavitev zbirke plugov in ral v depoju v Škofji Loki.

OPOMBE:

- 0 Boris Orel, V novo razdobje. SE I /1948/, 7.
- 1 Ob tem pa ne smemo prezreti, da je v medvojnih letih nastajalo Narodopisje Slovencev (Ljubljana 1944), "prikaz celotne naše ljudske kulture", za katero je urednik in tedanji v.d. ravnatelj EM Rajko Ložar napisal "Pridobivanje hrane in gospodarstvo". Omenjeno poglavje je bilo verjetno osnova za Orlovo povojno delo na področju ljudskega gospodarstva.
- 2 idem, Etnografski muzej v Ljubljani, njega delo, problemi in naloge. SE I /1948/, 112.
- 3 ib. id.
- 4 Kr. etnografski muzej v Ljubljani, njega zgodovina, delo, načrti in potrebe. Et. 1 /1926-27/, 139.
- 5 ibid.
- 6 Arhiv SEM, RA 89.
- 7 Kr. etnografski muzej v Ljubljani, njega zgodovina, delo, načrti in potrebe. Et. 1 /1926-27/, 140-142.
- 8 Kr. etnografski muzej v Ljubljani v letu 1929/30. Et. 4 /1930-31/, 212.
- 9 ibid.
- 10 Etnografski muzej v Ljubljani v letih 1936-38. Et. 12 /1939/, 155.
- 11 Kr. etnografski muzej v Ljubljani v letu 1929/30. Et. 4 /1930-31/, 214.
- 12 Etnografski muzej v Ljubljani v letu 1935. Et. 8-9 /1936/, 113.
- 13 Etnografski muzej v Ljubljani leta 1934. Et. 7 /1934/, 193-94.
- 14 Arhiv SEM, RA 89.
- 15 Kopija III. inventarne knjige predmetov SEM od 1 - 2843.
- 16 B. Orel, Etnografski muzej v Ljubljani, njega delo, problemi in naloge. SE I /1948/, 112
- 17 Etnografski muzej v Ljubljani v letu 1939. Et. 13 /1940/, 171.
- 18 Etnografsko delo na terenu, Delo EM na Dolenjskem l. 1948. SE II /1949/, 111.

- 19 A. Simikič, Pomen Orlovih ekip za muzejski dokumentacijski fond. Zbornik 1. kongresa jugoslovanskih etnologov in folkloristov (Rogaška Slatina 1983), Knjižnica Glasnika SED 10/2, Ljubljana 1983; str. 467-469.
- 20 F. Šarf, Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani od 1. dec. 1947 do 1. dec. 1953. SE VI-VII /1953-54/, 287.
- 21 ib. id., 289.
- 22 ib. id.
- 23 B. Orel, Etnografski muzej v Ljubljani, njega delo, problemi in naloge. SE I /1948/, 112.
- 24 ib. id., 116.
- 25 F. Šarf, Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani od 1. dec. 1947 do 1. dec. 1953. SE VI-VII /1953-54/, 291-92.
- 26 M. Makarovič, Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani v letih 1957 - 1959. SE XIII /1960/, 204.
- 27 P. Štrukelj, Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani v letih 1960 - 1961. SE XV /1962/, 255.
- 28 B. Orel, V novo razdobje. SE I /1948/, 7.
- 29 ib. id., 6.
- 30 F. Šarf, Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani od 1. dec. 1947 do 1. dec. 1953. SE VI-VII /1953-54/, 295.
- 31 B. Orel, Poljedelsko orodje v slovenski etnografiji. SE VIII /1955/, 8.
- 32 B. Orel, Ljudske smuči na Bloški planoti, v Vidovskih hribih in v njih soseščini. SE IX /1956/, 17.
- 33 Ekipa I (1948) - Šentjurij-Škocjan
- B. Orel /zbirno g./
- V. Novak /lov, ribolov/
- T. Ljubič /poljedelstvo/
- F. Vengust (štud. zgod.) /živinoreja/
- A. Ocvirk (štud. arh.) /sadjarstvo, vinogradništvo/
II (1949) - Šmarje-Sap
- B. Orel /zbirno g., lov, prehrana/
- M. Maučec /poljedelstvo, živinoreja, sadjarstvo, čebelarstvo, orodja/

III (1949) - Dekani

- B. Orel /živinoreja, prehrana, vinogradništvo, oljarstvo/
- R. Kaligarič (dijak) /lov, ribolov, prehrana/
- R. Šiškovič (dijak - pomagal Orлу)

IV (1950) - Merezige

- B. Orel /gospodarstvo/
- D. Vodopivec (dijak) /zbirno g., lov/
- F. Velikonja (dijak)
- S. Benčina (učiteljica) /prehrana/

V (1950) - Šentvid pri Stični

- V. Novak /poljedelstvo, živinoreja, vinogradništvo, sadjarstvo, čebelarstvo/
- M. Bohinec /zbirno g., lov, ribolov, prehrana/
- A. Baš
- J. Šušteršič /orodja/
- B. Orel /promet/

VI (1951) - Mokronog

- B. Orel /poljedelstvo, živinoreja.../
- F. Šarf /zbirno g., lov, ribolov, prehrana/

VII (1951) - Kobarid

- B. Orel /poljedelstvo, promet/
- V. Beran /prehrana, zbirno g., lov, ribolov, sadjarstvo/

VIII (1952) - Trenta

- V. Novak /živinoreja, planšarstvo/
- B. Orel /poljedelstvo, sadjarstvo, vrtnarstvo, drvarstvo, košnja, oglarstvo/
- M. Ložar /prehrana, zbirno g., lov, ribolov/

IX (1952) - Šentjernej

- B. Orel /poljedelstvo, živinoreja, sadjarstvo, vinogradništvo, čebelarstvo/
- E. Smole /lov, ribolov, nabiralništvo/
- F. Šarf /prehrana/

X (1953) - Goriška Brda

- B. Orel /poljedelstvo, živinoreja, čebelarstvo, orodja - naprave/
- M. Ložar /nabiralništvo, lov, ribolov, prehrana/
- J. Šušteršič /vinogradništvo, sadjarstvo/

XI (1954) - Cerkljansko

- B. Orel /poljedelstvo, živinoreja, sadjarstvo itd., promet/
- M. Ložar /prehrana, nabiralništvo, lov, ribolov/

XII (1955) - Brkini

- B. Orel /poljedelstvo, živinoreja, vinogradništvo/
- M. Ložar /prehrana/
- T. Cevc /nabiralništvo, lov, ribolov, sadjarstvo, promet/

XIII (1956) - Kostanjevica

- B. Orel /poljedelstvo, živinoreja/
- M. Ložar /prehrana/
- P. Štrukelj /nabiralništvo, vinogradništvo, sadjarstvo, čebelarstvo/
- T. Cevc /lov, ribolov, promet/

XIV (1957) - Žužemberk

- B. Orel /poljedelstvo, živinoreja, promet/
- P. Štrukelj /vinogradništvo, sadjarstvo, lov, ribolov, nabiralništvo, čebelarstvo/

XV (1958) - Vipava

- B. Orel /poljedelstvo, živinoreja, trgovina/
- P. Štrukelj /sadjarstvo, čebelarstvo, vinogradništvo, nabiralništvo, lov, ribolov/
- M. Jagodic /prehrana/

XVI (1959) - Črni vrh - Vojsko

- B. Orel /poljedelstvo, živinoreja, trgovina/
- P. Štrukelj /nabiralništvo, lov, ribolov, sadjarstvo, čebelarstvo/
- M. Makarovič /prehrana/

XVII (1960) - Velike Lašče

- B. Orel /poljedelstvo, živinoreja, trgovina/
- P. Štrukelj /nabiralništvo, lov, ribolov, sadjarstvo, čebelarstvo/
- A. Novak /prehrana/

XVIII (1961) - Šentrupert

- B. Orel /gospodarstvo/
- P. Štrukelj /nabiralništvo, lov, ribolov, sadjarstvo, čebelarstvo, vinogradništvo/.

34 F. Šarf, Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani od 1. januarja 1954 do 31. decembra 1956. SE X /1957/, 202.

35 M. Makarovič, Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani v letih 1957 - 1959. SE XIII /1960/, 205.

36 P. Štrukelj, Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani v letih 1960 - 1961. SE XV /1962/, 254.

37 M. Makarovič, Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani v letih 1957 - 1959. SE XIII /1960/, 205.

- 38 B. Kuhar, Slovenski etnografski muzej v Ljubljani. ETSEO, Uvod, Poročila, Ljubljana 1976; str. 151-162.
Po letu 1963 je šlo na teren še 10 rednih ekip.
Kljub prenehanju takšne oblike dela, zaradi objektivnih ali subjektivnih razlogov, so se kasneje "tereni" še ohranili, delavci muzeja pa so nanje hodili posamično ali v manjših skupinah.
- 39 I. Keršič, Pota in razpotja Slovenskega etnografskega muzeja. Zbornik 1. kongresa jugoslovanskih etnologov in folkloristov (Rogaška Slatina 1983), Knjižnica Glasnika SED 10/2, Ljubljana 1983; str. 481.
- 40 Do leta 1964, ko je bila sprejeta kot kustos za ljudsko obrt Ljudmila Meze, je kustos za lj. gospodarstvo skrbel tudi za obrt.
- 41 A. Baš, Delovni načrt za leta 1964 do 1970.
- 42 ib. id.
- 43 Zabeležena ob pogovoru.
- 44 jesen 1964 - Lukanja (A. Baš, F. Šarf in 2 arhitekta)
zima 1965 - Rakovec (")
pomlad 1965 - Šmartno (A. Baš, F. Šarf, V. Vuk in 2 arh.)
Dve leti kasneje (1967), za razpravo o prostem času, so se zbirali podatki še v Lukanji, pri Treh kraljih in v Šmartnem (A. Baš, V. Vuk).
- 45 Razstava "Gozdni in lesni delavci na južnem Pohorju". Razstave Slovenskega etnografskega muzeja 1965-1966, SE XVIII/XIX /1966/, 170.
- 46 B. Orel, Poljedelsko orodje v slovenski etnografiji. SE VIII /1955/, 8.
- 47 Poročilo o terenskem delu v Draščičih od 5. do 10.10.1965.
Gradivo o posameznih gospodarskih panogah je zbiral K. Oven.
- 48 Ralo in plug. Razstave Slovenskega etnografskega muzeja v letih 1968-1969, SE XXI/XXII /1970/, 125.
- 49 Leta 1971 je zbiral gradivo s pomočjo Tatjane Poberaj in Draga Predana ter leta 1972 s pomočjo Fanči Šarf.
- 50 Istega leta je objavil v SE XXV/XXVI /1974/ polemiko "O dravskih splavarjih".
- 51 Od maja 1975 do junija 1976. Leta 1976 je razstava gostovala na Ljubnem.
- 52 Od februarja 1972 do januarja 1973. Leta 1973 je razstava gostovala v Beogradu.

- 53 V vodniku po razstavi je prispevek "Začetki modernega športnega smučanja v Sloveniji", napisal Marjan Jeločnik.
- 54 Poročilo o terenskih raziskavah v Jeruzalemskih gorinah od 13. do 21.X. 1972. Vinogradništvo je bilo domena Pokrajinskega muzeja v Murski Soboti.
- 55 Kot je zapisal v Poročilo o delu v letu 1974 ob pripravi predmetov za razstavo "50 let SEM" v Škofji Loki.
- 56 A. Baš, Delovni načrt za 1979 in 1980.
- 57 A. Baš, Pripombe k načrtu dela SEM v letih 1964 - 1970.
- 58 Po predhodni terenski sondaži 8 vasi ter analizi virov, literature in demografsko socialne strukture.
- 59 B. Orel, Poljedelsko orodje v slovenski etnografiji. SE VIII /1955/, 8.
- 60 I. Slavec, Težnje v povojni slovenski etnologiji. Zbornik 1. kongresa jugoslovanskih etnologov in folkloristov (Rogaška Slatina 1983), Knjižnica Glasnika SED 10/1, Ljubljana 1983; str. 163.
- 61 A. Baš, Načrt oddelka za ljudsko gospodarstvo 1976.
- 62 Prešteti so po knjigah prihodov muzejskih predmetov 1945 - 65, 1965 - 76 in 1976 - .
- 63 Prihodi muzejskih predmetov 1945 - 65.
- 64 M. Makarovič, O Grebenčevi zbirki v Etnografskem muzeju v Ljubljani. SE XV /1962/, 249.
- 65 A. Baš prvič omenja "urejanje gradiva, ki bo prišlo v novi depo v Škofji Loki" v Delovnem načrtu oddelka za ljudsko gospodarstvo za leto 1971.
- 66 F. Golob, Stavbni razvoj in zgodovina nunskega samostana v Škofji Loki. Loški razgledi 28 /1981/, 166.
- 67 A. Baš, Desiderata oddelka za ljudsko gospodarstvo 197?.
- 68 B. Orel, Etnografski muzej v Ljubljani, njega delo, problemi in naloge. SE I /1948/, 113.
- 69 Rubrike v inventarnih knjigah so naslednje: Predmet - panoga; Opis (material, mere, funkcija, stanje...); Od kod; Način in čas pridobitve, nabavna cena - vrednost; ... Opombe.

- 70 Kosa iz kraja Zagorice (občina Grosuplje) je vpisana v 5. inventarno knjigo pod številko 7155 kot razvojno zanimiva po peti, ki ni ostra, marveč zaokrožena. Najdena je bila pod kamenjem (zazidana v gospodarsko poslopje). Kako je prišel vpisovalec do takšne datacije, ni utemeljeno.
- 71 Pod inventarno številko 2577 (3. Inventarna knjiga predmetov SEM - kopija) je vpisan "star lesen plug", pridobljen v Kočevju pri Črnomlju 18. VII. 1911. Do leta 1941 je bil belokranjski plug spravljen na podstrešju muzeja in nato prenesen na dvorišče. Preparator EM ga je prepariral in kot narodopisni predmet ga je prevzela uprava EM, ker je bil brez inv. štev. Narodnega muzeja.
- 72 A. Baš, Poročilo o delu za junij - september 1978.
- A. Baš, Poročilo o delu za junij - september 1978.
- Po prehodni letni izdatki za leto 1978, št. 1, str. 103. (1978).
- B. Orel, Poljedelsko orodje v slovenski etnografiji. SE VII/1955, 8.
- I. Slavec, Težnje v povojni slovenski etnologiji. Zbornik I. kongresa jugoslovanskih etnologov in folkloristov (Ljubljana, 1965), št. 1, str. 103. (1965).
- A. Baš, Poročilo o delu za junij - september 1978, št. 1, str. 103. (1978).
- Predstavi so po knjigah prihodov muzejskih predmetov 1945 - 65, Razstave muzejskih predmetov 1945 - 65, št. 1, str. 103. (1978).
- Prihodni muzejskih predmetov 1945 - 65, št. 1, str. 103. (1978).
- M. Makarovič, O Grehenčevi xirki v Etnografskem muzeju v Ljubljani. Poročilo o delu za junij - september 1978, št. 1, str. 103. (1978).
- A. Baš, Poročilo o delu za junij - september 1978, št. 1, str. 103. (1978).
- Loški razpisli 28 (1981), 166.
- Loški razpisli 28 (1981), 166.
- B. Orel, Etnografski muzej v Ljubljani, njega delo, problemi in naloga. Masbujnik, št. 1, str. 103. (1978).
- Razpisli 28 (1981), 166.
- terjal, mere, funkcija, stanje...; Od kod; Način in čas pridobitve; navarna cena - vrednost; ... Opombe.

ZBIRKE OBRTI

Zbirati, ohranjati, preučevati in razstavlјati etnološke predmete, tvarne spomenike slovenske ljudske kulture z vsega slovenskega ozemlja, je bila naloga Etnografskega muzeja že od njegove ustanovitve naprej. V spomenici muzeja leta 1930, ki utemeljuje potrebo po graditvi samostojne muzejske stavbe, so bili objavljeni že tedaj obsežni načrti za etnografski in etnografsko obrtni muzej in celo za muzej meščanske obrti.¹

Prvo obrtno zbirko je Etnografskemu muzeju ob ustanovitvi leta 1923 prepustil Narodni muzej. Med temi predmeti so bili znatnega pomena lonci, skledice, kozice in pekve iz črne glinе, izdelki nekdanjega lončarstva v vaseh Griču pri Črnomlju, Podgori, Kraljih, Vidoših in Podklancu v Beli krajini. To je bila posoda, ki so jo žgali kar na prostem ognjišču "pališču". Lonci imajo na dnu obrtno znamenje izdelovalca. Poleg majolik, skled in krožnikov iz fajanse je muzej tedaj pridobil še vinske vrče "bokale" ali "nežke" in poliče, belo loščene in reliefno okrašene, z letni co 1865, ki jih je izdelal mojster Piletič v Šentjerneju.

Leta 1930 se je spet pomnožila zbirka lončarstva za več sto izdelkov. Na ljubljanskem velesejmu so tedaj kupili lončeno posodo iz Komende (modle za potice, vrče za vodo, skledice) in otroške igračke (piščalke, košarice, hranilčke), iz Ribnice pa lesene kuhinjske potrebščine (zajemalke, cedila, modele za maslo, deske za testo, kuhalnice) ter hranilčke in piščalke iz glinе (jelenčki, konjički, putke, ptički, levi), skratka vso značilno ribniško drobno glinasto plastiko.

Poleg tega so ob koncu istega leta na ljubljanskem Miklavževem sejmu kupili 13 kosov lectovih izdelkov.

Že tedaj so si prizadevali za enakomerno zastopanost vsega slovenskega ozemlja, kar dokazuje izpopolnjen nakup prekmurskih lončenih izdelkov

leta 1930. Na Goričkem, v Moščancih in Martjancih so kupili popolno zbirko posod (tepsije, bidrače, laboške, ročke, pütre, dugi lonci za mleko) skupaj 103 predmete.

V vseh letih tja do 2. svetovne vojne so bili za muzej najbolj mikavni lončeni izdelki, lect in ribniška suha roba, kar je ustrezalo tudi estetsko oblikovni plati in zahtevam domače dejavnosti in obrti.

Za najbolj smotern nakup v letu 1941 šteje kolekcija glinaste drobne plastike (18 kosov) lončarja Jakoba Pogorelca iz Dolenje vasi pri Ribnici. Njegove plastike so Jurij na konju, orač s plugom, voznik na vozu, kralj Matjaž, žena z jerbasom, vpijoča žena, medved z glasbilom in druge. Oblikovani so s šegavo roko lončarja-ljudskega umetnika in kažejo obenem prizore iz vsakdanjega življenja. Jakob Pogorelec je leta 1942 umrl v italijanski internaciji. Kasneje sta ga posnemala njegov brat France in mlajši lončar Bojc iz Dolenje vasi.

Tega leta (1941) je muzej odkupil v Selcah v Selški dolini celotno sodarsko orodje - 17 kosov (rezilnik za doge, šestilo, ušesni sveder, otornik, skobla za gladenje, leseno kladivo za nabijanje, tribelj - lesen kij, malarin za klanje dog, rogovila za "štosman" - oblič velikan, rezilnik za doge, stavnik z obroči, mizarska žaga, stavnik "taler" za čebre, spahovnik, stol z glavo-pintarski rezilni stol.

V letu 1943 je prišla v naše zbirke Strahlova zapuščina iz Stare loke (fajanci krožniki in majolike, cinasti krožniki in ročke) skupaj 37 predmetov.

Leta 1941 so v Novem mestu na Miklavževem sejmu kupili 42 značilnih dolenjskih lončenih izdelkov (poliči, krožniki, latvice, skodelice, kozice, pinja, piščalke, "pjeklo" za purana, vaze). Za nakup leta štejeta dva zeleno loščena vrča za vino z aplikacijami iz Vojnika, iz srede 19. stoletja. Prodajal ju je zasebni zbiralec. Nakupi v letu 1944 pa so lectarski izdelki, skupaj 10 kosov (srce iz lecta, punčka, dvojčki) in pletarski izdelki iz Brezj pri Dobrovi.

Po letu 1945 so se zbirke obrti nekaj let širile s priložnostnimi nakupi v Ribnici, v "Domu" v Ljubljani, kjer so kupili zbirko posod iz Martjánec v Prekmurju. Tedaj smo Slovenci ali pravzaprav Kranjci nanovo odkrili žlahtno prekmursko črno lončeno posodo in filovsko naravno žgano in loščeno posodo. Skupaj so tedaj pridobili 32 značilnih tepsij, ročk, pütr, dugih loncev. Prav tako so v Beričevem pri pletarkah naročili pisane jerbase iz beljene in barvane vrbe. Po letu 1948 pa se je z rednimi letnimi terenskimi ekipami začelo sistematično pridobivanje predmetov obrti in sicer po panogah značilnih za obravnavano območje. Raziskovalno delo na terenu so usmerjali v vse oblike ljudske kulture, prav tako tudi obrti, ki jo je na terenu skoraj redno raziskoval ravnatelj muzeja, B. Orel.²

Enota obrti obsega panoge:

Lončarstvo	skupno	1440	predmetov
Pletarstvo	"	464	"
Lesne obrti	"	409	"
Kovaštvo	"	154	"
Kolarstvo	"	15	"
Tkalstvo, predilstvo in barvarstvo	"	207	"
Zvončarstvo	"	12	"
Butarice	"	42	"
Vrvarstvo	"	5	"
Čevljarstvo	"	5	"
Klavstvo, mesarstvo	"	5	"
Krovstvo	"	7	"
Steklarstvo	"	10	"
Sedlarstvo	"	9	"
Lectarstvo, medicarstvo, svečarstvo	"	143	"
Knjigoveštvo	"	12	"

Zbirka obrti šteje skupaj 2591 inventariziranih predmetov. K temu pa moramo prišteti še 58 predmetov odkupljene čevljarske delavnice Franca Nogra iz Gorij pri Bledu in predmete iz Grebenčeve zbirke,³ ki so vpisani v posebni knjigi. To so preslice (75), zatiki in vijaki za preslice (18), koželji (20), pletene košarice (13), čedre (25) iz Koprivnika, pečnice (37) iz Dolenjske, lonci (7) iz Ljubnega, Komende in Tacna, kropivčki (14) iz Ljubnega in Komende, lončene igračke (18) iz Komende. Predmete je leta 1929 odkupil Narodni muzej in jih kasneje, leta 1957, prepustil Etnografskemu muzeju.

Če sledimo zbirki lončarstva, moramo omeniti še skupino 36 drobnih plastik, ki jih je leta 1936 izdelal Jakob Pogorelec za Boža Račiča, od katerega jih je leta 1968 odkupil naš muzej. Med njimi posebno izstopajo "pivci". Leta 1963 se je SEM s svojo terensko ekipo mudil v Vitanju, kjer je odkupil zbirko lončenih posod. V Grobljah na Dolenjskem so pridobili v tem času lončarski kolovrat "šajbo", v Dolenji vasi pri Ribnici pa kolovrat na "mataruge". V Malih Lipljenih je ekipa izsledila 3 modle za krstno pogačo "vezivko", izdelek starih delavnic v Komendi, najmanj iz srede 19. stol. Tu moramo omeniti 3 še nekoliko starejše lonce za mast iz Komende, ki smo jih našli na podstrešju pri idrijskem rudarju med raziskovanjem v Idriji.

Ob 2. simpoziju keramike v Radencih 1. 1965 je muzej odkupil 50 različnih posod in glasbil prekmurskih lončarjev. Tako smo izpopolnili naše zbirke z novejšimi izdelki, izdelanimi po starem izročilu. V Drašičih v Beli krajini smo jeseni leta 1965, ob terenskem raziskovanju, dobili 25 lončenih posod (vrč za kis, vrč za vino in kruglo za vodo, modle za potice, pinje za maslo) iz stare delavnice lončarja Piletiča, ki se je ob koncu stoletja priselil v Gradec iz Šentjerneja.

V ta čas spada že sistematično dopolnjevanje lončenih izdelkov ob raziskovanju lončarstva za razstavo Lončarstvo na Slovenskem. Tedaj smo kupili predmete pri lončarjih v Ptujju, v Slovenski Bistrici, na Framu, v Vel. Pod-

logu na Dolenjskem, v Tešanovcih in Budincih v Prekmurju. V Paradižu v Halozah smo dobili lonec za mast z letnico 1836, izdelek starih delavnic v Makolah. V Melincih smo med drugim dobili pütre za olje in dva lonca za smetano iz starejših delavnic. Ob raziskovanju za pripravo razstave Titov rojstni kraj, leta 1977, smo pridobili v Bistrici ob Sotli, v Kunšperku in v Podsredi 84 lončenih izdelkov, večinoma starejšega datuma.

Zbirka pletarstva se je začela oblikovati leta 1948. Ob raziskovalnem delu prvih ekip v Čezsoči in v Šmarju-Sap se je povečala na 100 predmetov. V leto 1970 že sodi raziskovanje pletarstva za pripravo razstave Pletarstvo na Slovenskem. V Ponovi vasi smo kupili 15 različnih košar, v Vrzdencu pri Horjulu 8 izdelkov iz gozdne trave (pehar, sejavnica in merica), na Žagi pri Bovcu košare iz beljene vrbe, v Voneči pri Puconcih korblače iz slame, v Žižkih 10 košar iz surove vrbe in sedež za voz, v Leskovcu jerbase "toplarje", v Dobruški vasi pri Škocjanu značilne cekarje, v Melincih koše za čebele iz slame, koše za moko in zrnje, 17 košar in jerbasov iz beljene vrbe v Retečah pri Škofji Loki, v Zamostecu in v Ribnici 10 izdelkov, v Radovljici smo dobili 6 lesenih modelov za košare in "ključ" za beljenje šibja, v Predgrizah pri Črnem vrhu pa različne košare locnjevke iz leskovih viter. Na Otiškem vrhu in v Trobljah na Koroškem nam je uspelo pri zadnjih pletarjih v teh krajih dobiti 8 značilnih košar in jerbasov iz širokih leskovih viter. Na Remšniku na Koroškem in v Tešanovcih v Prekmurju smo dobili košare iz slame, ki so danes že redke, ker zaradi strojne žetve nimajo primerne slame. V Nedelici in v Renkovcih v Prekmurju smo kupili 5 cekarjev iz koruznega bilja, v Mengšu pa slamnate kite in cekarje pletene iz slamnatih kit na 5 ali 7 slam.

Po letu 1948 se je zbirka lesnih obrti obogatila s 60 predmeti "suhe robe", med katere sodi kolekcija gospodinske opreme in 25 predmetov obodarstva in posodarske stroke. Na terenu v Ponovi vasi so odkupili kompletno orodje za izdelovanje zobotrebcev, skupaj 13 kosov (obličji, merce, noži za "špičanje", "vogel", podstavek za obrezovanje), v Plešah so dobili pripravo za napanjanje obročev, v Podgorici več oselnikov, banke za vodo. V Šmarju so

odkrili dobro ohranjene nože za zelje z letnico 1842, v Danah pa ornamentirane nečke "jenčke", v katerih so nekdanj nosili otroke h krstu, v Šmarju 3 mernike za žito, v Podborštu model za kambe za jarme, več posod za vino (bariglice, lodrice). V Poljščici na Gorenjskem so odkupili orodje za izdelovanje cokel (oblič, strug, tesala). Na Vojskem je ekipa pridobila "hlapca za stavljanje škafov" in strug za žice, v Gorjah pri Bledu 9 žitnih mer, v Ribnici statve za tkanje vitrastih poden, "babo" za cepljenje viter, 4 nože vitrnike, mero za zobotrebce, kompletno orodje za izdelavo škafov, skupaj 35 kosov (klina za doge cepit, rezilni stol, 6 rezilnikov, 2 skobli, ščitna deska "škoplir", utornik, bat, prebijač, nabijač, ušesnik, štosnik - oblič velikan, stavnik za škafe, mera "merkelc", trlo za precep obodov, sponka-klupa, obodarska mašina za obode, obodarski stol, kolač obodov, kolač obročev za sita).

Iz Vitanja so prinesli v muzej popolno orodje za izdelovanje cokel (strgavko, tri tesla, dleto "glajtva", tolkalo za sekiro "šiklarco"). V Paki so pridobili "hlapca" za škafe in "rak" za napenjanje obročev. Ob raziskovanju "sojšne" v Idriji smo pridobili tesarsko krošnjo z orodjem, model za vijake, model za navoje, kotomer, nož za dolbenje, sveder, 3 cvinge, držalo za vrtalni stroj, posodico za minij. Za razstavo Lesne obrti je muzej kupil izbor posod pri sodarju v Ljutomeru (brenta za vodo, püta za vodo, lakenca za sod, škafor za vino, vedrica za vodo, pinja, motivanca in flaška za vodo, kletni vrč), v Tacnu stojalo za žage, kotomer, hlapec za obroče, v Rudnem pa skoblo za sode in držalo "trivl" za nabijanje lesenih obročev na sode.

Zbirka kovaštva šteje 154 predmetov (97 kovaških izdelkov, 57 kovaških orodij). Med izdelki je največ poljedelskega orodja, sledi obrtniško orodje in predmeti notranje opreme. Največ predmetov so prinesle v muzej terenške ekipe. Tako imamo z Dolenjske številne pluge, otke, vile, kopače, sekire, kosirje, motike, cepine, vejnike, kladiva, strgule za beljenje kolja, srpe in srpice, sekala, pralce. Iz Skomarja in Vitanja je številno orodje za izdelovanje cokel (tesla, dleta); z Dolenjske pa 5 kladiv za klepanje mlin-skih kamnov. V Lučah v Savinjski dolini je muzej pridobil splavarsko orodje,

cepin, sekiro, kavelj in dereze. Z Dolenjske so tesarske sekire, plenkače, puntahe in malarin. Med predmeti notranje opreme so najbolj značilni in pomembni zglavniki iz Vrhpolja in Dekanov.

V Kunšperku pri Bistrici ob Sotli smo odkupili leta 1977 popolno kovaško delavnico, ki šteje skupno 53 predmetov. To je različno kovaško orodje: nakovalo, kladiva, model za navoje, klešče (flahcange in pancange), kolo za merjenje šin, model za oblikovanje palic. Vrednost te zbirke je tem večja, ker smo obenem dobili tudi mojstrove dokumente, učno pismo in delavsko knjižico izpred 1. svetovne vojske.

Kolarska zbirka šteje 15 predmetov, od tega dva kolesa "krževatarja" iz Vel. Lašč na Dolenjskem in 13 orodij, skobeljnik "virštat" in sveder iz Dolenje vasi pri Grosupljem ter 9 obličev in dve žagi iz Niževca na Notranjskem, kjer so bili pri "Španu" bognarji doma.

Zbirko bomo dopolnili z delavnicama Josipa Vončine iz Planine pri Rakeku in Žitka iz Vrhnike.

Zbirka tkalstva, predilstva, barvarstva in tiskanja blaga obsega skupaj 207 predmetov; od tega je 14 kolovratov, 12 mikavnikov ali grebenov za mikanje volne ali lanu, 16 trlic za trenje lanu, 12 motovil za navijanje nitk ali volne, 15 preslic za kolovrat, 6 preslic za predenje brez kolovrata iz Brkinov, 4 vretena s prejo, 3 tolkala za lan, 1 stolček za preslico, 1 čolniček za statve, 1 rorenca za likanje platna, 2 tukači za konopljo iz Bele krajine, 2 statvi, 1 okvir za napenjanje blaga pri barvanju, 8 brdc za tkanje trakov in oprtov, 1 tkalske klešče.

Tkalskih in predilskih naprav je največ z Dolenjske, sledi ji Štajerska z okolico Vitanja, Gorenjska in Bela krajina. Iz Prekmurja imamo le eno trlico za lan. Posebnost so kalupi (106 komadov) za tiskanje blaga, ki jih je dobila na terenu ekipa SEM leta 1963, ki je raziskovala Južno Pohorje.⁴ Iz Suhorij v Brkinih je 6 preslic, iz Kala 1 trlica, iz Idrije 1 kolovrat in 2 košarici za čipkarske bule.

Zbirka zvončarstva, ki je pravzaprav posebna veja kovaštva, šteje 12 predmetov; od tega je 9 kravjih zvoncev iz Višelnice pri Gorjah pri Bledu⁵, 1 zvonec z Bleda, 1 model za kovanje žebeljev z Vojskega in 1 sekalo za žebelje prav tako z Vojskega.

Zbirka cvetnonedeljskih butaric šteje 42 primerkov. Pridobljena je bila leta 1967, ko je avtorica raziskovala to sezonsko domačo drobno obrt - izdelovanje cvetnih butaric v vaseh v bližnji okolici Ljubljane.⁶

Butarice so razen ene vse iz Sostrega pri Ljubljani.

Zbirka vrvarstva šteje pet predmetov; to so vretena za izdelovanje vrvi.

So iz Šmarja na Dolenjskem, kjer je bila ta obrt najbolj razvita.

Zbirka čevljarstva šteje 5 predmetov (kleščice, dvoje kopit in nož za usnje ter šivalni stroj). Kopita so iz Drašičev iz Bele krajine, kleščice iz Podgorice na Dolenjskem, šivalni stroj pa smo odkupili v Domžalah od mojstra Lobode.

Zbirka klavstva in mesarstva šteje 5 predmetov (napravo za polnjenje klobas, "tačko" za klobase, deščico za čiščenje črev in lijake za polnjenje klobas).

Zbirka krovstva ima 7 predmetov in sicer 2 deski za krovca "krovški dili", "gare" za krovca, kjer stoji, ko pokriva slamnato streho, 2 sekiri "šiklarci" za krovca, torbo za pokrivača in "šiklarski" stol.

Zbirka lectarstva, medicinarstva in svečarstva šteje 143 primerkov. Od tega je 139 lectarskih izdelkov (lectova srca, konjički, punčke, dojenčki, kole-sarji, parklji, košarice, zibelke, ure, obeski) iz Ljutomera, Ptuja, Slovenjgradca, Metlike, Škofje Loke, Novega mesta in Ljubljane. Modeli za sveče pa so iz Gorenjske, Dolenjske in iz Bistrice ob Sotli.

Zbirka knjigoveštva pa zajema 12 modelov za knjižne platnice iz lepenke.

Kazalo bi, da bi to zbirko izpopolnili še z drugimi napravami in orodji.

Zbirka steklarstva šteje 10 predmetov, od tega je 8 steklenih posod (kozarci, kozica, steklenica) in dva obtežilnika za papir. Vsi predmeti so izdelki pohorskih glažut. Za muzej jih je pridobila ekipa SEM leta 1963 ob raziskovanju Južnega Pohorja.

Zbirka sedlarstva pa šteje 9 predmetov in sicer 7 kosov konjske opreme in dvoje orodij ("kneftro" in sedlarski hlapec). Tudi to zbirko bo treba dopolniti še z drugimi napravami in orodji, ker sedlarstvo močno nazaduje zaradi uveljavljanja kmetijske mehanizacije.

V povezavi s prispevkom v Slovenskem etnografu o apnenicah v Podpeči pod Krimom⁷ se je v muzejskem arhivu in fototeki izpopolnila dokumentacija o tej značilni obrti. Nastanek in razvoj obsežnih zidanih apnenic avtorica povezuje z velikimi potrebami po apnu tik po ljubljanskem potresu leta 1895. Zidane apnenice so nadomestile nekdanje apnenice v "košu", ko so aparji ob vsakokratnem žganju apna spletli iz gabrovih in leskovih vej velikanski koš. Vanj so naložili kamen apnenec in skuhalo apno.

Raziskave, razprave in razstave

Razprava o ljudski obrti in trgovini izpod peresa R. Ložarja bi morala iziti že v I. delu Narodopisja Slovencev. Zaradi tehničnih ovir in vojne je ostala le v krtačnih odtisih. Leta 1959 je izšla v Zgodovinskem zborniku v Buenos Airesu⁸, brez ilustracij. Obravnava samo t.i. domače obrti kot tkalstvo in predilstvo, izdelovanje oblačil, izdelovanje obuval in pokrival, lesne obrti (posodarstvo in orodjarstvo, obročarstvo in sodarstvo, tesarstvo, mizarstvo, piparstvo, izdelovanje butaric), lončarstvo, pletarstvo in sitarstvo, žebjarstvo in izdelovanje živinskih zvoncev, mlinarstvo in torkljarstvo.

Da bi poravnali dolg domači delavnosti in domači obrti v strokovni literaturi, so kmalu po končani vojni posvetili vso številko Slovenskega etnografa III-IV⁹ tej panogi. Ob Orlu, ki je napisal uvodni prispevek in še dve razpravi, in sicer Piparstvo na Gorjušah v Bohinju in O izdelovanju živinskih zvoncev v okolici Gorjan pri Bledu, so se zvrstili še drugi avtorji. Tone Ljubič

je prispeval Izumrle panoge domače obrti v okolici Turjaka, J. Karlovšek, Lončarstvo na Slovenskem, V. Novak, Lončarstvo v Prekmurju, J. Trošt, Ribniška suha roba v lesni domači obrti, B. Račič, Domače tkalstvo v Beli krajini, F. Baš, Cehovsko tkalstvo v Dravski dolini.

Tudi V. Novak je v svoji študiji o ljudski kulturi¹⁰ odmeril domači delavnosti in ljudski obrti dober del prostora.

Po letu 1962 so se zvrstile v muzeju številne občasne tematske razstave.

Tudi v enoti za ljudsko obrt so usmerjali delo in raziskave k pripravi razstav o posameznih obrteh. Najprej so se odločili za prikaz lončarske obrti.

Ob 2. simpoziju keramike v Radencih leta 1965 je naš muzej pripravil razstavo o lončarstvu s poudarkom na severovzhodni Sloveniji. Po obsežnih raziskavah in dopolnitvah zbirk je muzej v letu 1968 postavil razstavo Lončarstvo na Slovenskem, ki je pokazala izdelke naše lončarske obrti v zadnjem poldrugem stoletju. Predstavila je izdelke, ki so značilni za posamezna lončarska območja na Slovenskem. Na razstavi je bilo čez 500 predmetov iz vseh lončarskih središč: iz Ljubnega, Komende, Ribniške doline, iz Bele krajine, s Krškega polja in iz okolice Šentjerneja. Štajersko so zastopali izdelki iz Mozirja, Vitanja, Vojnika, Loč, Slovenske Bistrice, Prožinske vasi, Šentjurja, Celje in iz Kokarij ob Dreti. Na razstavi so bili tudi izdelki mojstrov iz Ptuja, Frama, Lenarta in Velike Nedelje. Prekmursko lončarsko obrt so predstavili izdelki filovskih in goriških lončarjev.

Ob razstavi je izšel tudi katalog s fotografijami¹¹. Ob razstavi je muzej priredil tudi posvetovanje z lončarji o problemih njihove obrti v sodobnem življenju. Z razstavo smo gostovali v Kamniku, kjer smo dali poudarek komendskim lončarjem in njihovim izdelkom.

Kasneje smo razstavo v celoti prenesli na grad Podsmreko pri Višnji gori, kjer je dobila značaj stalne postavitve.

Razstavi lončarstva je sledila leta 1973 razstava Pletarstvo na Slovenskem. Razstava je predstavila predvsem izdelke naše pletarske obrti od prvih desetletij tega stoletja naprej. Upoštevali smo predvsem izdelki, ki jih uporab-

ljajo ljudje pri delu doma in na polju, za shranjevanje, prenašanje in prevažanje. Zastopani so bili izdelki iz slame, ličja, vrbovega šibja in vrbovih viter, leske in leskovih viter. Na razstavi je bilo 450 različnih izdelkov in številne fotografije.

Ob razstavi je izšel katalog s fotografijami¹².

V letu 1979 smo odprli v SEM še razstavo Lesne obrti na Slovenskem. Razstava je bila plod večletnega raziskovanja in zbiranja. Zaradi izjemne obsežnosti lesnih dejavnosti smo se na razstavi omejili predvsem na posodarstvo (škafarstvo in sodarstvo). Razstavljenih je bilo 355 predmetov in številne fotografije.

Ob razstavi smo izdali obsežen katalog.¹³

Leta 1975 je vodja enote za ljudsko obrt sodeloval pri razstavi Življenje idrijskega rudarja in prispeval k besedilu kataloga.¹⁴ Na razstavi je bilo tesarsko, mizarsko in čevljarско orodje, ki so ga uporabljali rudarji pri svojem popoldanskem delu, tako imenovani "sojšni". To je namreč "delo na svoje", ki je v Idriji postalo nekakšna delovna institucija.

Prav tako je vodja enote za ljudsko obrt sodeloval pri razstavi Titov rojstni kraj, ki jo je naš muzej pripravil leta 1977. Na razstavi je uredil obrtniški del in prispeval članek o obrti v katalogu.¹⁵

Sedaj pripravljamo razstavo o kovaški in kolarski obrti. Obdelujemo ju skupaj, ker sta se vedno medsebojno dopolnjevali. Navadno so imeli kovači za poklicne storitve stalne dogovore s kolarji. Raziskave so pokazale, da je bila kovaška obrt zelo pomembna panoga. V vsakem večjem kraju so imeli kovača, ki je izdeloval poljedelsko orodje, okoval vozove in opravljal podkovska dela.

Kolarska obrt je po drugi svetovni vojni hitro nazadovala, ker se je uveljavila kmetijska mehanizacija. Kolarji so poleg vozov izdelovali tudi jarme, kolovrate, trlice, na Krasu pa tudi škafe in čebre. Za razstavo smo pridobili številne predmete obeh obrti, ki bodo obogatili naše zbirke.

Ob raziskovanju smo pridobili več sto fotografij in dokumentov, ki jih bomo uporabili za opremo razstave.

V letih 1975 - 1978 je nastajala ob muzejskem delu tudi vprašalnica o obr-
teh v okviru Etnološke topografije slovenskega etničnega ozemlja¹⁶. Pri
tem pomembnem delu so bile uporabljene predvsem muzejske izkušnje ku-
stodiata za obrt.

Tudi za naslednja leta načrtujemo raziskave in razstave še ostalih obrti.

Vse delo bomo usmerili za načrtno izpopolnitev naših zbirk in za stalno
muzejsko postavitve, ko bo tudi Slovenski etnografski muzej prišel do pri-
mernih razstavnih prostorov.

OPOMBE

Irena Keršič

NASELJA, STAVBARSTVO IN
NOTRANJA OPREMA

- 1 Etnolog IV, Ljubljana 1930, str. 212
- 2 Marija Makarovič, Življenje in delo Borisa Orla, SE XVI-XVII, str. 7
Ljubljana 1964
- 3 Marija Makarovič, O Grebenčevi zbirki v Etnografskem muzeju v Ljubljani, SE IV, Ljubljana 1962, str. 243
- 4 Marija Makarovič, Modrotisk na Slovenskem, SE XXV-XXVI, 1972-73,
Ljubljana 1974, str. 53
- 5 Boris Orel, O izdelovanju živinskih zvoncev v okolici Gorjan pri Bledu
SE III-IV, Ljubljana 1951, str. 132
- 6 Ljudmila Bras, Izdelovanje cvetnih butaric v okolici Ljubljane,
SE XXI-XXII, 1968-69, Ljubljana 1970, str. 25
- 7 Ljudmila Bras, Apnenice v Podpeči pod Krimom, SE XXX, 1977,
Ljubljana 1979, str. 75
- 8 Rajko Ložar, Ljudska obrt in trgovina v Sloveniji, Zgodovinski zbornik,
Buenos Aires, 1959, str. 70
- 9 Obdobje od ustanovitve Etnografskega muzeja I. 1923 do I. 1940
Slovenski etnograf III-IV, Ljubljana 1951
- 10 Vilko Novak, Slovenska ljudska kultura, Ljubljana 1960
- 11 Ljudmila Bras, Lončarstvo na Slovenskem, katalog razstave,
Ljubljana 1968
- 12 Ljudmila Bras, Pletarstvo na Slovenskem, katalog razstave,
Ljubljana 1973
- 13 Ljudmila Bras, Lesne obrti na Slovenskem, katalog razstave,
Ljubljana 1979
- 14 Ljudmila Bras, Sojšna, katalog razstave Življenje idrijskega rudarja,
Idrija 1975, str. 26
- 15 Ljudmila Bras, Obrt, katalog razstave, Titov rojstni kraj, Ljubljana
1977, str. 27
- 16 Vprašalnica III. Janez Bogataj-Ljudmila Bras, Rokodelstvo in obrt,
Etnološka topografija slovenskega tničnega ozemlja, Ljubljana 1977

NASELJA, STAVBARSTVO IN NOTRANJA OPREMA

Kustodiat za naselja, stavbarstvo in notranjo opremo predstavlja obširno področje, ki ga je potrebno obravnavati kompleksno, seveda ne samo znotraj lastnega delokroga.

K pričujočemu kustodiatu sodijo naslednje zbirke:

- I. dokumentacija krajine, naselij in stavb
- II. predmeti za gradnjo
- III. stavbni deli
- IV. večji predmeti notranje opreme oziroma pohištva
- V. drobnejši predmeti notranje opreme
- VI. gospodinjski predmeti in naprave

ZGODOVINA ZBIRK IN PREUČEVANJA

1. Obdobje od ustanovitve Etnografskega muzeja l. 1923 do l. 1940

Kmečka hiša velja poleg noše nestrokovnjaku za glavni predmet v raziskovanju materialne kulture, če ne etnografije sploh.¹ Tudi pregled dela Etnografskega muzeja (EM) kaže večje zanimanje za hišo, nošo in ljudsko umetnost kot npr. za prehrano, poljedelstvo, živinorejo ali kako drugo panogo materialne kulture.

Po ustanovitvi "Kraljevega etnografskega muzeja" (Kr. EM) v Ljubljani

l. 1923 je le-ta prevzel od Narodnega muzeja v last 3502 razstavna predmeta "narodopisnega značaja"², kajti bivši "Kranjski deželni muzej Rudolfinum" je med drugim sistematično preučeval tudi narodopisje³, zlasti še, ko je prišel v muzej Walter Schmid, ki je začel smotrno zbirati in pridobivati zanj narodopisni material.⁴ Schmidovo delo je nadaljeval njegov naslednik Josip Mantuani, ki je kot ravnatelj Kranjskega deželnega muzeja vodil tudi narodopisni oddelek. Med drugim je izpopolnil tudi zbirko fotografij hiš in zbral mnogo drobnega gradiva.⁵

Od Narodnega muzeja (NM) je EM prevzel s področja, ki ga tu obravnavamo, v glavnem naslednje predmete: "rekonstruirano gorenjsko ognjišče, rudimente gorenjske hiše in kamre, nekaj mobiliarja s pečjo"⁶ ter lepo število skrinj iz XVII. do XIX. stol. iz Koroške, Gorenjske, Dolenjske in Bele Krajine, žal nobene goriško-primorske (od te le fotografijo po zaslugi M. Sternena), dve omari, eno mizo iz Gorenjske, pet stolov, nekaj zibelk, nekaj drobnega inventarja (ključavnice, svetila, pribor ...) ⁷ ter okrog 50 fotografij hiš.

Po pregledu inventarnih knjig ugotovimo, da je bilo prevzetih s področja naselij, stavbarstva in notranje opreme skupaj 148 predmetov. Tu mislimo seveda le na predmete iz slovenske ljudske kulture. Največja zbirka s tega področja in iz tega časa pa je vsekakor zbirka skrinj (26 primerkov).

Največ predmetov in fotografij je bilo iz bivše Kranjske, saj se je moral muzej za časa Rudolfinuma omejiti le na raziskovanja le-te.

Po prvih letih obstoja EM, kot je to zapisal takratni ravnatelj Niko Zupanič, je bila naloga muzeja v zbirki ponazoriti slovenski in jugoslovanski narodni živel v

a) etnografskem,

b) antropološkem ter

c) ljudskoumetnostnem pogledu ⁸.

Iz kronik, objavljenih v Etnologih, v katerih so objavljali tudi nove nakupe oziroma darove, je opaziti, da je bila pri zbiranju važna zadnja komponenta. Tako na pr. v E VII/1934 lahko beremo: "Pridobljena je stara slovenska kmetska skrinja iz l. 1852, ki je sicer slabo ohranjena, vendar pa zanima radi dekorja slikanih rož..."

V "pionirskih letih" EM sta bila v muzeju od strokovnih moči zaposlena le Niko Zupanič in Stanko Vurnik. Prvi se je v glavnem ukvarjal z vodenjem muzeja, administrativnimi in drugimi posli ter z zbiranjem in preučevanjem. Ob tako skromni strokovni zasedbi je razumljivo, da strokovno delo ni bilo deljeno tako, kot je to danes, in da sta se oba lotevala vseh tem, ki jih je v

tistem času preučevalo narodopisje. Stanko Vurnik "impulzivna, vsestranska, nikdar mirujoča in vedno snujoča osebnost", kot ga je v nekrologu okarakteriziral Franjo Baš⁹, je bil po stroki umetnostni zgodovinar, glasbeni zgodovinar in kritik. V muzeju je bil zaposlen od l. 1924 do smrti, leta 1932. V kratkih osmih letih je sistematično preučeval hišo v Beli Krajini, na hrvaški meji, na Dolenjskem, Gorenjskem, Štajerskem in na Notranjskem ter v okolici Ljubljane. Na teren je večkrat hodil z ravnateljem N. Županičem, pri delu pa mu je pomagal tudi Drago Vahtar, takratni preparator¹⁰. Muzej je s temi prvimi terenskimi raziskovanji pridobil veliko fotografij, tlorisov hiš in drugih gospodarskih objektov¹¹. Pri raziskovanju kmečke hiše je Vurnik zamenjal umetnostno-zgodovinsko metodo z antropogeografsko.¹² L. 1929 je izšla za beograjsko "Naše Selo" obširna študija Slovenska kmečka hiša, v kateri je k splošni tipologiji hiše - alpski, nižinski in sredozemski tip - dodal še četrtega, to je osrednji, srednjeslovenski tip hiše. Vurnik si je tudi prizadeval, da bi za našo ljudsko arhitekturo vzbudil čimveč zanimanja pri najširšem krogu ljudi. Tako je v te namene imel v tridesetih letih na ljubljanskem radiu številna predavanja o ljudski arhitekturi. Predaval je tudi učiteljem. Sintetičen prikaz Vurnikovih raziskovanj ljudskega stavbarstva predstavlja delo Kmečka hiša Slovencev na južnovzhodnem pobočju Alp (Etnolog IV, Lj. 1930, 31, 30 - 86). Dalje je pripravljaj tudi študije o pohištvi, ki jih pa žal zaradi prezgodnje smrti ni dokončal. Nadalje velja omeniti, da je v Etnologu VII, l. 1934 izšel članek o starem kmečkem inventarju iz 18. stol., R. Andrejke.

V tem prvem obdobju je muzej pridobil za področje, o katerem je tu govora, še naslednje: arh. prof. R. Kregar je podaril muzeju nad 380 fotografij hiš iz vse Slovenije, Peter Žmitek je podaril muzeju načrt in model značilne bizeljske hiše.¹³ Tako je muzej l. 1926 razpolagal s približno 1800 fotografijami slovenskih hiš, dvorov in vasi.¹⁴

Za l. 1929 je imel muzej v načrtu raziskovanje v Italiji in na Koroškem. Vendar do tega ni prišlo. Nekaj je k "spoznavanju slovenskega primorskega

življa pomogel" akd. slikar Venio Pilon, ki je muzeju podaril 179 fotografij iz Goriške in Primorske ter Notranjske.¹⁵ Med njimi jih je veliko prikazovalo naselja, hiše in gospodarske objekte omenjenega območja.

Ko je tega leta Vurnik raziskoval hiše na Notranjskem, je Marjan Marolt izdelal več tlorisev starih hiš v Stari Vrhniki, "ki so vsled svojih šesterkotnih vež in poševnih vrat prava zanimivost".¹⁶

V tridesetih letih so si v okviru posebnega oddelka za ljudsko arhitekturo v muzeju zastavili nalogo zbrati modele karakterističnih tipov slovenskih hiš, ki bi jih razstavili hkrati s tlorisi in narisi in bi jih primerjali z glavnimi tipi evropske ljudske arhitekture.¹⁷ Do realizacije tega ni moglo priti, ker so za tako ambiciozen načrt manjkala predela.

Ob pogledu zbirk z obravnavanega področja danes ugotavljamo, da veliko fotografij in tlorisov, pridobljenih v tem času, v arhivu manjka.

Za razstavne namene je muzej v prvem obdobju imel le eno sobo in del hodnika. V sobi je bila provizorično prikazana gorenjska kmečka izba s kamro in kuhinjsko pečjo. V prostoru so bile še vitrine s predmeti iz drugih področij. Na hodniku pa so bile razstavljene skrinje.¹⁹

"Etnografski muzej ni v stanju prikazati posamezne lokalne difference našega ozemlja, niti v modelih posameznih tipov hiš kaj šele z ureditvijo resničnih notranjščin"²⁰, je zapisal kronist v "Etnologu 1939. leta. Takrat so že mislili tudi na muzej na prostem, kjer naj bi "vsaj notranjščine etnografsko pravilno uredili".

"Slovenski Narod" je leta 1939 priobčil članek o težavah Etnografskega muzeja, v katerem je bilo med drugim poudarjeno, da bi bilo vzorno, če bi muzej dobil poslopje z večjim parkom, da bi lahko uredili t.im. muzej na prostem, postavili slovenske hiše raznih tipov ter pokazali značilnosti našega narodnega in kulturnega življenja...

Zaradi kroničnega pomanjkanja prostorov muzej ni mogel kupovati večjih predmetov. L. 1940 je bilo na pr. zapisano "... hišna oprema, okenske mreže itd. vse sami važni predmeti, na katere sedaj muzej niti misliti ne

sme in jih mora odklanjati, ker jih niti magacinirati nima kam".²¹ Imel je zelo škromna sredstva za nabavo predmetov, darovalci pa so bili silno redki. Posebej velja tu omeniti Antona Mrkuna, župnika iz Dobropolja na Dolenjskem, in Julija Lenassija, ki sta muzeju darovala med drugim več predmetov notranje opreme.²²

2. Obdobje od 1. 1940 do 1. 1945

V začetku tega obdobja je v muzeju prišlo do nekaterih kadrovskih sprememb. Županič je začel predavati na nanovo ustanovljeni katedri za etnologijo, novi ravnatelj pa je postal Rajko Ložar, bivši kustos Narodnega muzeja, edini kustos v EM v tem obdobju pa je bil Franc Kos (že od leta 1937), ki je vestno inventariziral med drugim veliko predmetov notranje opreme, l. 1942 pa objavil razpravo o slovenski kmetijski skrinji (E XIV, 53 - 72).

Rajko Ložar pa je v Narodopisju Slovencev I. l. 1944 ob celotni sintezi dotakratnega dela na etnološkem področju podal tudi sintezo o naseljih ter kmečkem domu in kmečki hiši. "Ljudska kultura, kakor jo je opredelil, naj bi bila po svojem bistvu pojav preteklih dob. Ljudsko naj bi bilo le to, kar še nima zveze s pismenstvom, s pojmom in pojavom šole ter družbeno organizacijo v današnjem smislu. Spričo tega je poglobljena naloga narodopisja razkivanje preteklosti, v njej pa tistih družbenih plasti in njih kulturne podobe, ki jih je mogoče označiti kot ljudske. To so kmetje, pastirji, ribiči, lovci; vključevanje mestnega prebivalca v narodopisje je Ložar v nasprotju z nekaterimi tedanjimi tujimi etnologi zavračal".²³

3. Obdobje od osvoboditve 1. 1945 do 1. 1962

Po vojni so v EM pregledali muzejsko gradivo iz prejšnjih obdobj in ugotovili, da muzej v svojih zbirkah še močno razodeva dediščino etnografskega oddelka bivšega Kranjskega deželnege muzeja ter da v bistvu nadaljuje njegovo tradicijo. Navedli so vzroke, ki so privedli do takšnega stanja. Ti so se kazali v odnosu muzejskih delavcev do terena, nadaljni vzrok je bilo splošno

1. PREGLED STARE ZBIRKE S PODROČJA NOTRANJE OPREME

(prevzete od Narodnega muzeja l. 1923) S PROVENIENCO

Predmeti - podzbirke	Kranjska oz. neznano slov.	Gorenj- ska	Bela Kraj.	Notra- njska	Primorje, Istra
Gosp. orod. - predm. za razsv.	26 2				
peč	1				
razno posodje	25	1	1		
Gosp. kuh. oprema	28		1		1
baklje - les				1	
čutare	2		2		
jedilni pribor	41		2		
omare, omarice	2				
predali-omare	2				
razni leseni pred- meti	8				
zibelke	4				
stoli	4	1			
postelje		1			
mize-menterge	3				
skrinje, skrinjice	25	1			
ure	2				

Po tem pregledu naj bi bilo v "prevzeti zbirki" skupaj 188 predmetov no-
tranje opreme, od tega okrog 100 kosov pohištva in okrog 80 drobnega in-

ventarja, največ iz Kranjske. Po inventurnih knjigah je teh predmetov le 148, kot je bilo zgoraj že omenjeno.

2. PREGLED NOVE ZBIJRKE S PODROČJA NOTRANJE OPREME, PRIDOBLENE MED LETI 1923 do maja 1945 S PROVENIENCO

Predmeti - podzbirke	Kranjska oz. nezn. slov.	Gorenjska	Dolenjska	Štajerska	Prekmurje	Ljublj., okolica
žličniki	2	2				
modeli hiš				1		
svetila	10	3	1			
svečniki	6	5				
krasila	1					
čelesniki	5	2				
ure	5		1			
fajančno posodje	10					
pečnice	1	30	1			
stekleno Posodje	4		1			
razno posodje: leseno, pleteno	16		2			3
mehovi za moko	1					
skrinje					1	1
skrinjice in puščice	7					
cinasto posodje	11					

Po tem pregledu naj bi EM zbral od svoje ustanovitve do konca druge svetovne vojne na področju, o katerem je tu govora, skupaj 137 predmetov. Po pregledu inventarnih knjig je teh le 118. Ti prikazi kažejo le na številčnost posameznih zbirk oz. podzbirk in na geografsko zastopanost. Socialne opredeljenosti takrat niso zapisovali. Glede časovne zastopanosti pa lahko rečemo, da je bila glavnina predmetov iz 19. stol., le redki so bili iz 18. ali 17. stol.

Po teh pregledih lahko ugotovimo, če primerjamo še ostale zbirke, da ni bilo pravega sorazmerja med zbirkami in da je bila zbirka notranje opreme relativno skromna ob dejstvu, da je bilo takrat npr. v zbirkah ljudske umetnosti 522 panjskih končnic ali 280 slik na steklo itd.²⁶

V "novem razdobju" je bilo potrebno ubrati druga pota. Delavci muzeja so "zapustili zaprašene kabinete" in "šli med ljudstvo". Začelo se je intenzivno terensko delo. Cilj je predstavljala predstavitev slovenske ljudske kulture z zgodovinsko - razvojnega vidika in sicer po "etničnih okrožjih". "Etnografija in folklor" sta bili namreč definirani kot "znanost o kulturnih tvorbah našega ljudstva in o njih zakonih razvoja."²⁷ Poudarjeno je bilo, da je zlasti potrebno obdelati do tedaj skoraj nepreučene oblike ljudske kulture, predvsem "pogoje materialnega življenja, ki določajo fizionomijo družbe, njene ideje, nazore."²⁸

Delo se je torej usmerilo v preučevanje kmečkega prebivalstva. V metodičnem pogledu se je v EM začelo "obdobje kolektivizma" oz. obdobje sistematičnega skupnega dela.

Po osvoboditvi se je muzej kadrovske nekoliko okrepil, toda za obsežno sistematično delo, ki je bilo v načrtu, je bilo delavcev premalo. Zato so na terenu pri zbiranju gradiva, ki ga tu obravnavamo, do l. 1952 sodelovali zunanji sodelavci: Vilko Novak, Tone Ljubič, France Vengust, Matija Maučec, Angelos Baš, Marija Bohinec, arhitekta G. Šuklje in B. Pirih in risarja F. Maček ter M. Zalaznik. V teh prvih povojnih ekipah je med drugim zbiral gradivo o naseljih, stavbah in notranji opremi tudi ravnatelj Boris Orel.

L. 1951 je na terenu v Mokronogu preučeval ljudsko stavbarstvo še Boris Orel, notranjo opremo pa Fanči Šarf. Istega leta je na terenu Kobarid - Breginj preučeval naselja in hiše Boris Orel, Vlasta Beran pa notranjo opremo. L. 1952 je na terenu v Trenti preučeval naselja in stavbarstvo Vilko Novak, notranjo opremo pa Fanči Šarf. V vseh ekipah, ki so tem sledile, pa je naselje, dom, hišo in notranjo opremo preučevala Fanči Šarf, sicer učiteljica, ki pa jo je za narodopisje navdušil Boris Orel in jo med šolskimi počitnicami l. 1948 povabil, naj sodeluje v muzejski ekipi, nato pa je bila l. 1949 za stalno sprejeta v muzej in prevzela je "posle drugega asistenta".²⁹

Za delo na terenu so bile tudi za preučevanje področja, ki ga tu obravnavamo, izdelane posebne dokaj nadrobne vprašalnice, ki so se očitno zgledovale pri Narodopisju Slovencev I. Socialna diferenciacija je bila v njih delno zajeta, nanašale so se le na podčelje, oz. na kmečko stavbarstvo in notranjo opremo.

V 50. letih so začeli v muzej prihajati prvi diplomirani etnologi, tako se je kadrovsko okrepil in notranje delo je bilo moč deliti na posamezna področja. V začetku 50ih let notranje delo sicer še ni bilo deljeno, vendar kljub temu lahko rečemo, da je bila od l. 1952 za obravnavano področje poleg ostalih obligacij zadolžena Fanči Šarf. Iz vseh terenov se je zbralo veliko gradiva, ki je bilo le delno obdelano v monotematskih razpravah predvsem v Slovenskem etnografu (SE), ki ga je EM začel izdajati l. 1948. Tako je bil SE V iz l. 1952 posvečen stavbarstvu, SE XII iz l. 1959 pa kmečkemu pohištvu. V prvem so bili objavljeni naslednji prispevki: o ljudskem stavbarstvu v naši etnografiji je pisal Vilko Novak, Franjo Baš je obdelal kašte na Dobrovljah, Gizela Šuklje je prispevala študijo "Vpliv podnebnih razmer na oblikovanje hiš in naselij v slovenski Istri", Marjan Mušič je obdelal vplivna področja med stilno arhitekturo in slovenskim ljudskim stavbarstvom v srednjem veku, Tone Ljubič okenske mreže v okolici Ljubljane, sledila je študija Angelosa Baša "K stavbnemu in zemljiškemu značaju Ljubljane v franciscejskem katastru" in študija Sergeja Vilfana "Od vinskega hrama do bajte".

V SE XII, 1. 1959, ki je bil, kot je bilo že omenjeno, posvečen kmečkemu pohištvu, je napisal pregled o tem Boris Orel. Marija Jagodic - Makarovič je obdelala zibelko na Slovenskem, Franjo Baš kmečko pohištvo v Podravju in Pomurju, Fanči Šarf kmečko posteljo na Gorenjskem v 19. stol. Vse te raziskave so odsev časa, zanj pa je bilo v skladu z Orlovo definicijo etnografije in folklore značilno zanimanje za posamezne kulturne prvine. Od pokrajinskih raziskav naj omenimo delo "Etnografski značaj Slovenskega Porabja" Vilka Novaka, objavljeno v prvi številki SE 1. 1948, v katerem je med drugim na kratko obdelal tudi naselje in dvor. Za obravnavano področje je pomemben nadalje prispevek Angelosa Baša "Hišna oprema svobodnikov na Kranjskem v 17. in 18. stol.", objavljen v SE VI - VII 1. 1953, 54 ter prispevek istega avtorja z naslovom "Pohištvo podložnikov na Podčetrtekoven gospostvu v 18. stol.", objavljen v SE X 1. 1957. V isti številki SE je Franjo Baš objavil študijo "Rudarska hiša v Idriji" in s tem zaoral ledino v preučevanju delavske stanovanjske kulture v slovenski etnologiji. Pri večini navedenih študij je bila dragocena pomoč etnologov izven muzeja, stalnih sodelavcev SE.

Velika večina gradiva s področja naselij, lj. stavbarstva in notranje opreme, zbranega v 18. ekipah od l. 1948 do l. 1961, je ostala neobdelana. Z ekipami je muzej pridobil deloma predmetno gradivo o notranji hišni opremi, še več pa dokumentarnega gradiva v zapiskih, skicah, perorisbah, fotografskih posnetkih in tehničnih risbah stavb, situacije objektov ter notranje opreme. Gradivo, ki so ga pridobile terenske ekipe, dokumentira stanje ljudskega stavbarstva in notranje opreme od zadnjih desetletij 19. stol. do druge svetovne vojne, precej upošteva tudi razporeditev predmetov v hiši, premalo pa je podatkov o razvoju, družbeno-socialnih razlikah, o higienskih prilikah, uporabi prostorov in predmetov za razne namene ter vrednotenje hišne opreme glede na možnosti in razporeditev denarnih sredstev, ki jih je hiša imela.³⁰

V geografskem pogledu je bilo stanje sledeče: prve muzejske ekipe so se usmerile na Dolenjsko in Primorsko, od koder je bilo v muzeju najmanj "

gradiva. Neobdelana pa so ostala naslednja območja: Notranjska, Kras, južno Obsočje, del Dolenjske (južno od Vel. Lašč), Kočevska, Bela Krajina (razen Drašičev in Metlike) celotno Zasavje ter ozemlje severno od Save. (razen južnega Pohorja).

Depoji so bili tudi v tem obdobju v zaskrbljujočem stanju. Nekaj depojskega prostora je bilo na podstrešju muzeja, po dograditvi Moderne galerije pa je muzej tam pridobil večji kletni prostor. Bil pa je neprimeren, kmalu prenatrpan in nepregleden.

L. 1947 so v EM temeljito preuredili stalno zbirko, ki so jo kasneje še dopolnjevali. Muzej je imel na voljo za razstavo svojih zbirk sedaj tri dvorane, zaradi česar so bile njegove razstavne možnosti za prikaz celotne slovenske ljudske kulture zelo omejene. Od približno 12.000 etnografskih predmetov v takratnih zbirkah so lahko razstavili le 650 predmetov iz vseh področij.

"Tri dvorane so narekemale predstavo slovenske ljudske kulture v treh glavnih skupinah:

1. slovenska kmečka hiša, njeno gospodarstvo, gospodinjstvo, pohištvo ter obrt,
2. slovenska ljudska noša,
3. slovenska ljudska umetnost in običaji"³¹

Prva skupina je prikazovala slovensko materialno kulturo. Razstava v prvi dvorani se je začela s karto glavnih tipov slovenske kmečke hiše.³²

Dalje so bile predstavljene makete nekaterih gospodarskih poslopij (kašča, dolenjski pod oz. skedenj ter dva najbolj pogosta tipa kozolca: stegnjeni kozolec ali samec ter vezani kozolec ali topler).

V vetrini so bili razstavljeni predmeti iz notranjščine kmečke hiše, razvrščeni v več ustreznih skupin. Najprej so bili predmeti za ognjišče (deli ognjišč, burkle, lopar, greblja, lonci...); druga skupina je predstavljala razsvetljavo (čelosnik, razni tipi svečnikov z modlom za izdelovanje sveč - lojenk, škarje za prirezovanje stenja, razne leščerbe, lampe in "štobar").

Tretja razstavna skupina je nosila naziv: priprava jedi.

V tej skupini so bili razstavljeni: stopa, hišni mlin - "žrmlje", razni možnarji s tolkači, pinja, mlinčki za kavo, ribežni, nečke ... V četrti skupini je bil razen kuhinjski inventar. (sklednik, žličnik, kuhinjski pribor: zajemalke, kupalnice, vilice, žlice itd., dalje latvice, leseni krožniki in skledde). V naslednji skupini je bilo razstavljeno leseno posodje ter lončevina. Pleteno posodje pa je bilo v zadnji razstavni skupini drobnega inventarja iz notranje opreme.

V isti dvorani je bila razstavljena tudi notranja hišna oprema: postelja s posteljnino s Suhe pri Škofji Loki, ki je bila last imovitejšega kmeta, dalje zibelka, poslikana kuhinjska omara, mentrga, stenska ura, oz. stojalo za uro, miza, stoli - vse to je bilo iz alpskega kulturnega območja. Razstavljene so bile še rezljane in poslikane skrinje. Tak prikaz ljudskega življenja je bil tudi zrcalo takratnega pojmovanja etnografije.³³

Zaradi večnega pomanjkanja razstavnega prostora in, da bi opozorili slovensko javnost na ta pereči problem, so po 10. terenski ekipi in 30-letnici EM, l. 1953 v Moderni galeriji razstavili velik del gradiva, ki so ga ekipe do tedaj zbrale na terenu. Ta razstava je v nekaterih pogledih predstavljala poskus nove prezentacije etnološkega gradiva. Presenečali so npr. statistični podatki. Ob načinu prikaza stanovanjske ravni, če se omejimo le na to, z diagrami, skicami, gradivom, so ti podatki prepričali obiskovalce tudi o konkretni uporabnosti etnografskega dela.

Ob tej priliki je ravnatelj Boris Orel med drugim postavil načelno vprašanje: "Ali smo za Slovenski etnografski muzej ali nismo?" saj se je ta problem vlekel že od konca prejšnjega stoletja³⁴ in se še do danes ni rešil.

L. 1959 so stalno zbirko ponovno preuredili v večjem obsegu. Takrat je bila preurejena tudi razstava pohištva in gospodinjstva. Na novo preurejene razstavne oddelke so opremili z ustreznim slikovnim gradivom, ki ponazoruje funkcijo razstavljenih predmetov.³⁵

Zbirke iz omenjenega področja so v tem obdobju precej narasle. Največ predmetov je odstopil NM v okviru t.im. Grebenčeve zbirke, v kateri je bilo s področja notranje opreme 235 kosov drobnejšega inventarja (jedilni in kuhinjski pribor, posode, svetila...) in 55 večjih pohištvenih predmetov: postelje, stoli, zibelke, omarice za uro itd. Precej predmetov za notranjo opremo je muzeju dodelil tudi Federalni zbirni center (FZC), med njimi je bilo največ kosov iz zbirke, ki jo je Grebenc v času okupacije nabral v kranjskogorsko-rateškem okraju.³⁶ Predmeti FZC žal po večini nimajo pričevalne vrednosti, ker so brez podatkov.

Med predmeti, ki jih je muzej po osvoboditvi kupil, najdemo nekaj takih, ki imajo specialno etnografsko-muzeološko vrednost: med drugimi na pr. stara kmečka vrata iz Vodice, poslikana s figuro avstrijskega vojaka in z letnico 1782...

Med darili velja posebej omeniti, da je pokrajinski muzej iz Maribora v tem času muzeju podaril štiri značilne štajerske skrinje.³⁷

Naj med novimi pridobitvami tega časa omenimo še veliko žitno skrinjo iz Petrušne vasi pri Št. Vidu na Dolenjskem, iz Vodice pa dve poslikani skrinji za shranjevanje obleke. Po izvoru pa so zlasti pomembne tele skrinje: Iz Borjane pri Kobaridu, iz Soče (Bovško), iz Goriških Brd, iz okolice Trsta, dve iz Vipave in tesana skrinja iz slovenskega Porabja. Nadalje naj še omenimo omaro z Jezerskega, poslikano omaro s Cerkljanskega ter kompletno kmečko peč iz okolice Trzina.

Delo na tem področju je bilo zelo obširno. Zaradi splošnega pomanjkanja kadrov je morala kustodinja za ljudsko stavbarstvo in notranjo opremo občasno preučevati še ljudsko obrt in ljudsko pravo. L. 1956 je bila v muzeju nastavljena kot risar-laborant Sibila Nekrep, tedaj absolventka Šole za umetno obrt, ki je v muzeju risala tehnične in prostoročne risbe že leto pred redno nastavitvijo. Nekrepova je sodelovala pri terenskih ekipah in dokumentirala predvsem stavbarstvo in notranjo opremo.

Za področje naselij in stavbarstva je bilo pomembno med drugim tudi dejstvo, da je bil ravnatelj Boris Orel v tem obdobju zadolžen za etnografijo pri Zavodu za varstvo in zaščito kulturnih spomenikov. Tako so muzejski

delavci v spomeniško-varstvene namene dokumentirali precejšnje število značilnih ljudskih stavb na terenu.

Poleg skupnih terenskih raziskovanj so v okviru muzeja organizirali še individualno preučevanje. Tako je bilo l. 1961 v okolici Šentjurja pri Grosupljem opravljeno dopolnilno terensko raziskovanje ljudskega stavbarstva.

Ugotovili so število stavb, ki so ostale nespremenjene po l. 1948, ko je bila tam ekipa.³⁸

Za "terenske zaupnike" je Zavod l. 1948 organiziral tečaj, na katerem je Boris Orel predaval o varstvu etnografskih spomenikov. V Moderni galeriji pa je bila takrat interna razstava spomeniškega varstva, na kateri je EM uredil etnografski del.³⁹

Zaradi tesno odmerjenega prostora v muzeju, kar je oteževalo delo in ogrožalo muzejske zbirke ter preprečevalo nadaljnji razvoj muzeja, se je Orel ves čas intenzivno zavzemal za samostojen etnografski muzej. Ker pa je, kot je bilo že omenjeno, sodeloval pri Zavodu in se je srečeval tudi s problemi varstva nepremičnih etnografskih spomenikov, se je zavzemal za izgradnjo muzeja na prostem, ki bi združeval spomeniško-varstvo, muzejske in še nekatere druge naloge. V drugi polovici 50ih let je Orel izdelal načrt za novo muzejsko zgradbo s skansenom. V posebno "slovensko etnografsko naselje" so nameravali postaviti s terena 15 do 20 tipov in raznih variant slovenske kmečke hiše z gospodarskimi pritiklinami, nekaj planinskih pastirskih stanov, pastirskih in oglarskih koč, zavetišč ter naposled tudi obrtnih delavnic.⁴⁰ Notranjščina vseh zgradb, ki bi jih večji del prestavili s terena v park, bi bila opremljena s pristnim pohištvom, posodjem, orodjem, nošami itd.⁴¹

"Ta okvirni načrt za bodoči etnografski muzej v Ljubljani je na prvi pogled morda res drzen, toda po dobrem premisleku moramo priznati, da bi Ljubljana kot glavno mesto LRS in kulturno središče Slovenije prav gotovo mnogo pridobila z njim; tako urejen etnografski muzej bi imel velik pomen za slovensko etnografijo in folkloristiko ter antropogeografijo, za turizem in

končno tudi za varstvo etnografskih spomenikov, saj bi z etnoparkom ali skansenom bila v veliki meri razbremenjena zaščita nepremičnih etnografskih spomenikov na našem podeželju"⁴² - je bilo zapisano na koncu tega načrta.

4. Obdobje od 1962. leta dalje

L. 1962 je Boris Orel umrl. Za njim je postal ravnatelj Boris Kuhar. Po tem letu je muzej organiziral še nekaj rednih terenskih ekip. Kasneje se je začelo obdobje individualnih tematskih raziskovanj ob kolektivnih topografskih raziskovanjih, ki so povezana z raziskavami za občasne razstave ali za pripravo razprav za SE.

Zaradi pomanjkanja razstavnega prostora je moral Slovenski etnografski muzej (SEM) v šestdesetih letih spremeniti obliko razstavljanja in je prešel od stalne postavitve k občasnim razstavam.

L. 1963 je bila razstava "Južno Pohorje", na kateri sta bili med drugim predstavljeni tudi stavbarstvo in notranja oprema.

L. 1965 je bila razstava "Gozdni in lesni delavci na Južnem Pohorju", katere cilj je bil prikazati celotno življenje v obravnavani družbeni skupini⁴³ - tako smo v danih možnostih med drugim prikazali tudi naselja in hiše. V rekonstrukciji smo predstavili tudi dve vrsti stavb gozdnih delavcev na deloviščih.

L. 1966 je muzej priredil razstavo "Včeraj in danes v Škocjanskih hribih", ki je skušala prikazati spreminjanje vaše kulture, torej tudi stanovanjske kulture v Škocjanskih hribih. Potem pa so za področje, ki ga tu obravnavamo, sledile tri najpomembnejše monotematske občasne razstave:

L. 1969 "Kraška hiša"

L. 1970 "Kmečka hiša na slovenskem alpskem ozemlju" in

L. 1971 "Kmečka hiša v slovenskem panonskem svetu". Rezultat vseh treh predstavljajo tudi razprave v obliki katalogov.

Individualna raziskovanja po l. 1965, povezana s temi tremi razstavami, so precej izpolnila vrzeli tako v poglobljenem vsebinskem pogledu kot v geografskem. Skušale so med drugim tudi opozoriti na negativne pojave današnjega časa, na uničevanje izvirne kmečke arhitekture. Muzej je ob teh prilikah pridobil tudi pomembno dokumentarno gradivo (predmete, fotografije, risbe).

L. 1976 smo na razstavi "Življenje idrijskega rudarja" prikazali tudi stanovanjsko raven te profesionalne skupine. L. 1977 je SEM na razstavi "Titov rojstni kraj", ki jo je priredil skupaj z etnografskim muzejem iz Zagreba, med drugim prikazal tudi stavbarstvo in notranjo opremo tega kraja.

Že pregled razstav, ki se tičejo tudi obravnavanega področja, kaže, da je sedaj šlo za preučevanje širše kulturne problematike in ne več le kulturnih sestavin. Predmet preučevanja se je razširil na tako imenovani način življenja posameznih socialno-profesionalnih skupin ali na ljudi posamezne teritorialne enote. Poudarek se je torej premaknil od kulturnih sestavin na njihove nosilce. Predmet preučevanja tudi ni bila več samo preteklost, temveč tudi sedanjost.

Na področju naselij, stavbarstva in notranje opreme nismo preučevali le posamezne kulturne elemente, temveč stanovanjsko kulturo v vsej svoji kompleksnosti.

Tudi pregled razprav v SE v tem času kaže premik k preučevanju širše kulturne problematike: tako na pr. razprava Fanči Šarf, "Domovi v Drašičih - s posebnim pogledom na stanovanjsko raven" v SE iz l. 1967, ali razprava iste avtorice "Stanovanjska kultura idrijskih rudarjev ob prelomu stoletja", objavljene v SE XXVII - XXVIII iz l. 1974-75. Iz zgodovinsko razvojnega vidika z obravnavanega področja so zlasti pomembne naslednje študije:

"Vrste ognjišč na Slovenskem in njih današnje stanje" (SE XVI, XVII, 1963-64), "Lesene strehe v Sloveniji" (SE XXIX, 1976) in "Razvoj Lapove domačije - rojstne hiše Titove matere" (SE XXX, 1977), vse izpod peresa Fanči Šarf.

Posebej velja tudi omeniti še dve problemski razpravi o obravnavanem področju iz teh let: to sta "Problemi raziskovanja slovenske ljudske arhitekture" Ivana Sedeja, (SE XVI-XVII, 1963-64) in "O raziskovanju stanovanjske kulture" Fanči Šarf, (Traditiones 2, 1973). Pri zadnji je že v naslovu nakazan premik od preučevanja notranje opreme k širšemu preučevanju stanovanjske kulture.

Tudi v tem obdobju se je muzej zavzemal za načelno zgraditev muzeja na prostem. Organiziral je posvetovanja o tej problematiki⁴⁴ in se na vseh posvetih, na katerih je bilo o tem govora, aktivno vključeval v razprave. Predobro se je namreč zavedal, da spomeniško varstvo doslej ni bilo sposobno varovati, ohranjati in prezentirati vsaj najvažnejšo ljudsko arhitekturno dediščino.

Seveda ne smemo poleg tega prezreti tudi angažiranja za samostojni etnografski muzej v katerem naj bi predstavili celotno slovensko ljudsko kulturo.

V tem obdobju smo večkrat preurejali neustrezne depoje na podstrešju in v Moderni galeriji. Končno smo sredi sedemdesetih let selili muzejske predmete v depo v Škofjo Loko, tam pa zaradi objektivnih razlogov še danes niso ustrezno in sistematsko deponirani.

V sedemdesetih letih je kustodinja za naselja, stavbarstvo in notranjo opremo med drugim sodelovala tudi pri sestavljanju vprašalnic o ljudskem stavbarstvu, notranji opremi in družini za etnološko topografijo slovenskega etničnega ozemlja, ki so danes "vsebinski kot metodični priročnik za vse vrste raziskav topografske, monografske ali ožje specifične narave".⁴⁵

Seveda pa tu ne smemo prezreti pomoči, ki jo je in jo še naprej oddelek nudi sorodnim institucijam, fakulteti, SAZUju, Zavodom za spomeniško varstvo, urbanističnim institucijam, RTVju, filmskim, turističnim, obrtnim in drugim institucijam, posameznim tovarnam, posameznikom in še bi lahko našteali. Pozabiti tudi ne smemo, da je oddelek doslej sodeloval pri opremi spominskih sob oziroma domačij številnih pomembnih Slovencev

(J. Jurčič, F.S. Finžgar, F. Prešeren, L. Adamič, itd.).

Preden podamo pregled posameznih zbirk s področja naselij, stavbarstva in notranje opreme, naj povemo, da se je ob pregledu vseh neinventariziranih predmetov pokazalo, da je prav s tega področja največ takih. Neinventarizirani so ostali tudi predmeti, ki jih je muzej dobil od FZC. Vzorke za to je potrebno iskati v obremenitvi kustodinje z drugimi deli v muzeju.

Ugotovitev je naslednja:

z obdobja ⁴⁶ 1945 - 1965 je ostalo neinventariziranih s tega področja	98 predmetov
z obdobja 1965 - 1976	359 predmetov
od l. 1976 dalje	62 predmetov

Skupaj torej 519 neinventariziranih predmetov. Če pa k temu številu prištejemo še predmete, zbrane na Notranjskem od l. 1980, se poveča še za 36 predmetov.

Danes ima muzej s področja naselij, stavbarstva in notranje opreme (iz Slovenske ljudske kulture) skupno 1876 predmetov.

Velikost posameznih zbirk (inventariziranih predmetov) s provenienco ponazarjajo naslednji grafični prikazi:

I. Zbirka: dokumentacija krajine, naselij in stavb

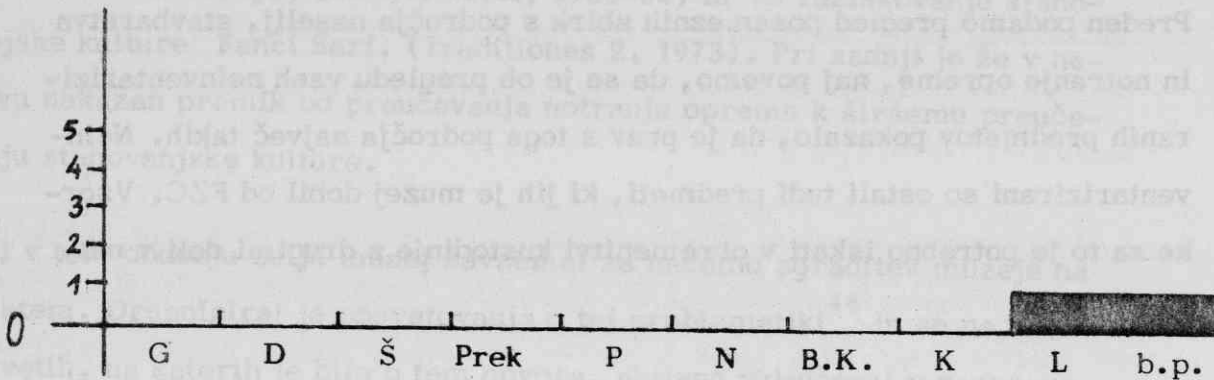
Sem sodijo: prostoročne risbe, skice, katastrske karte, zemljevidi, tehnični načrti z dokumentacijo; tlorisi, prerezi, fasade, arhitekturni detajli, makete, foto dokumentacija.

Vse gradivo hrani dokumentacijski oddelek SEM.

Geografske enote so v grafikonih okrajšane takole:

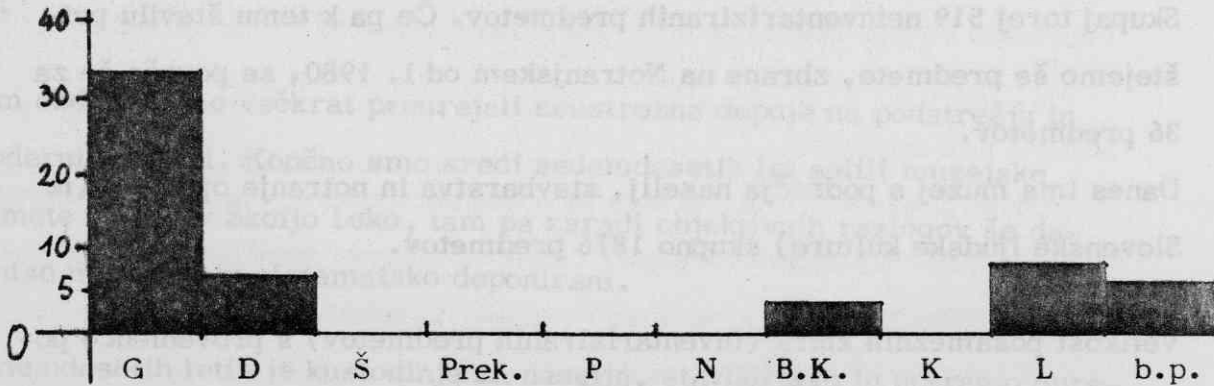
G(orenjska), D(olenjska), Š(tajerska), Prek(murje), P(rimorska), N(otranjska), B.K.(Bela Krajina), K(oroška), L(ljubljana in okolica), b.p. (brez provenience).

II. zbirka predmetov za gradnjo

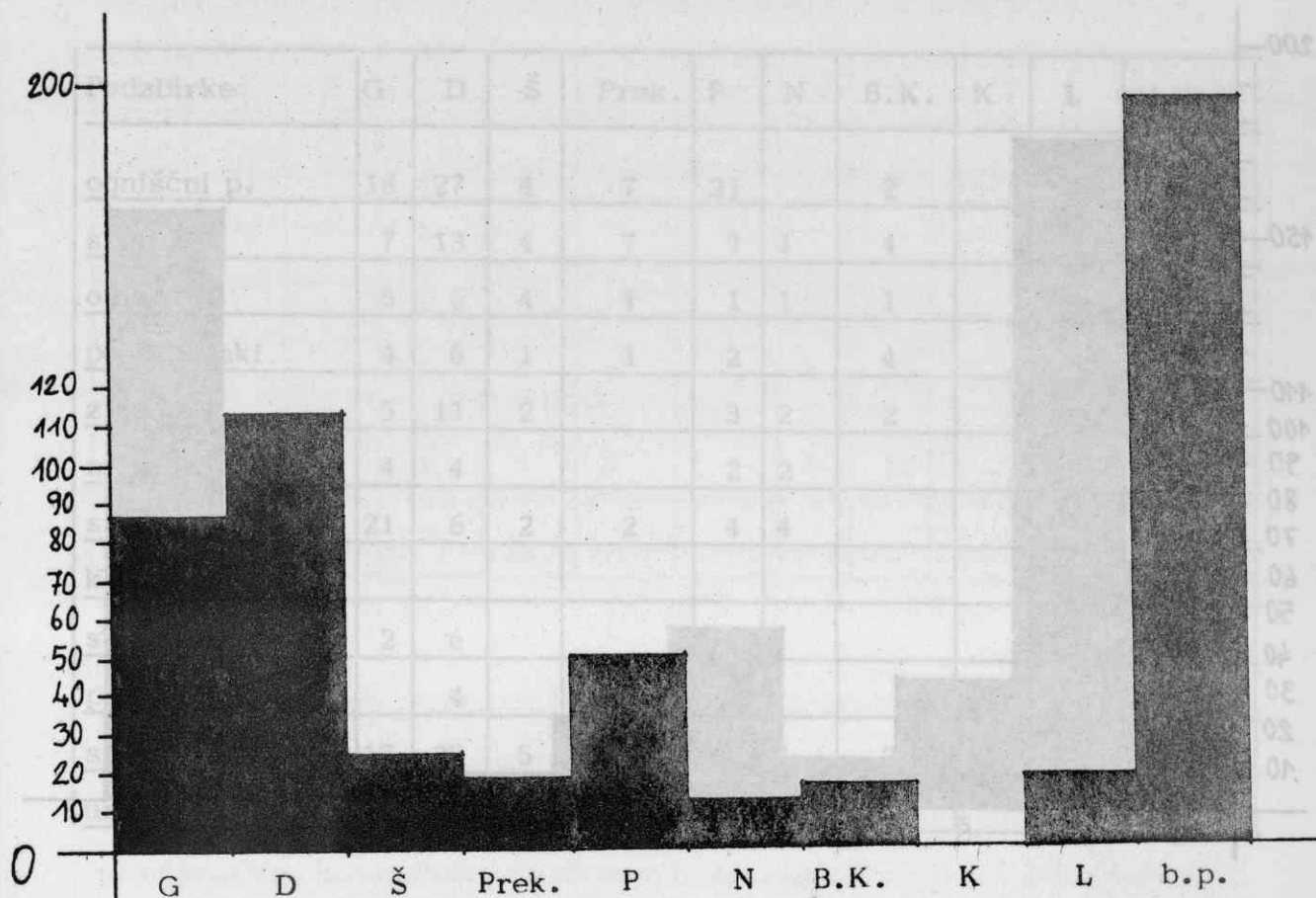
Skupno število vseh inventariziranih predmetov je 2.

III. zbirka: stavbni deli

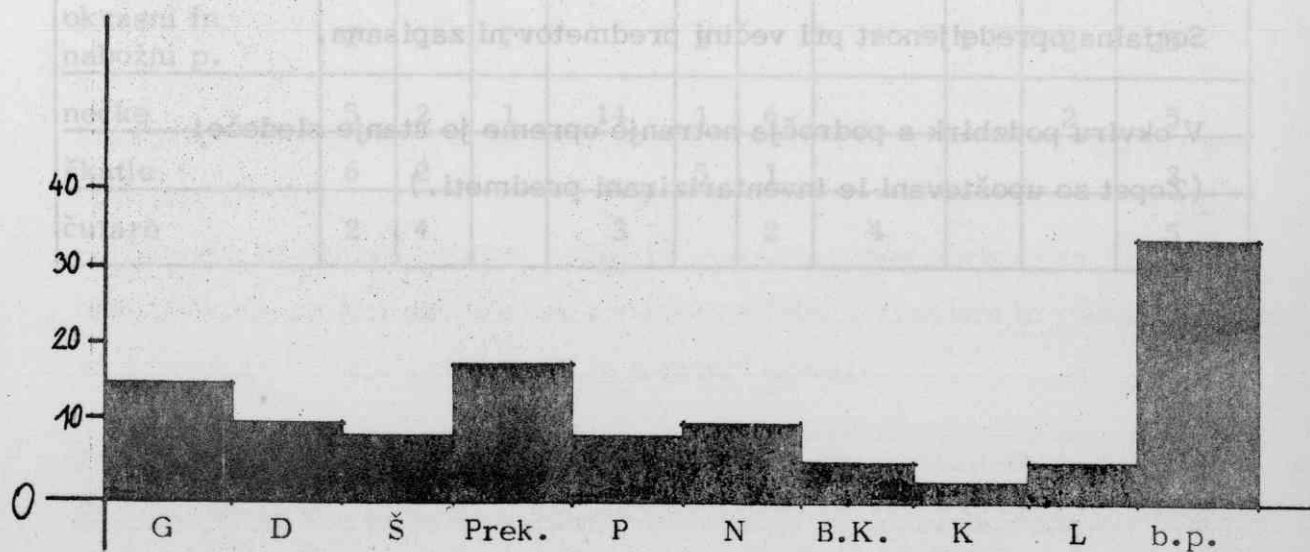
Skupno število vseh predmetov je 61.

IV. zbirka: večji predmeti notranje opreme oz. pohištva

Skupno število vseh inv. predmetov je 531.

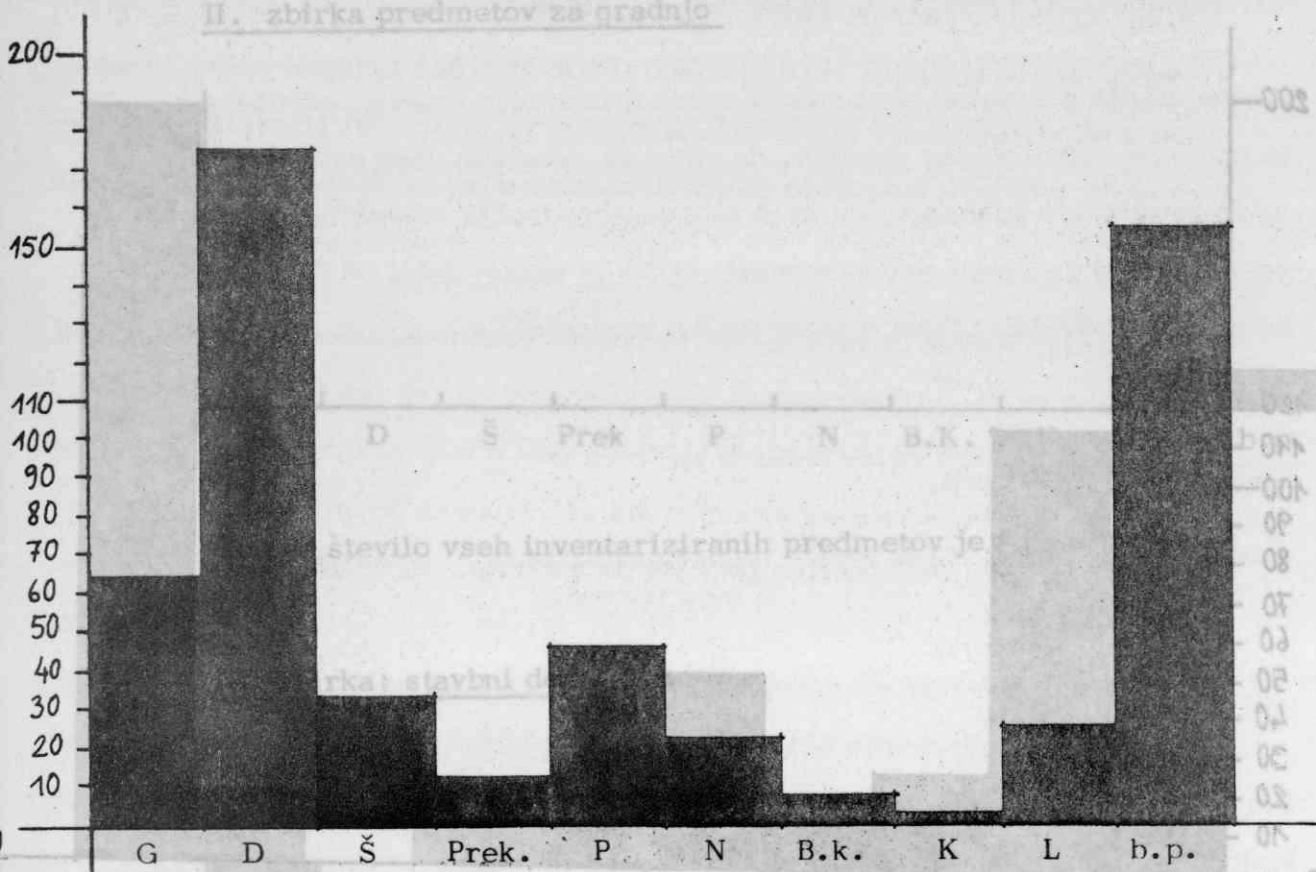
V. zbirka: drobnejši predmeti notranje opreme

Skupno število vseh inventariziranih predmetov je 109.

VI. zbirka: gospodinski predmeti in naprave

II. zbirka predmetov za gradnjo

Skupno število vseh inventariziranih predmetov je 542.

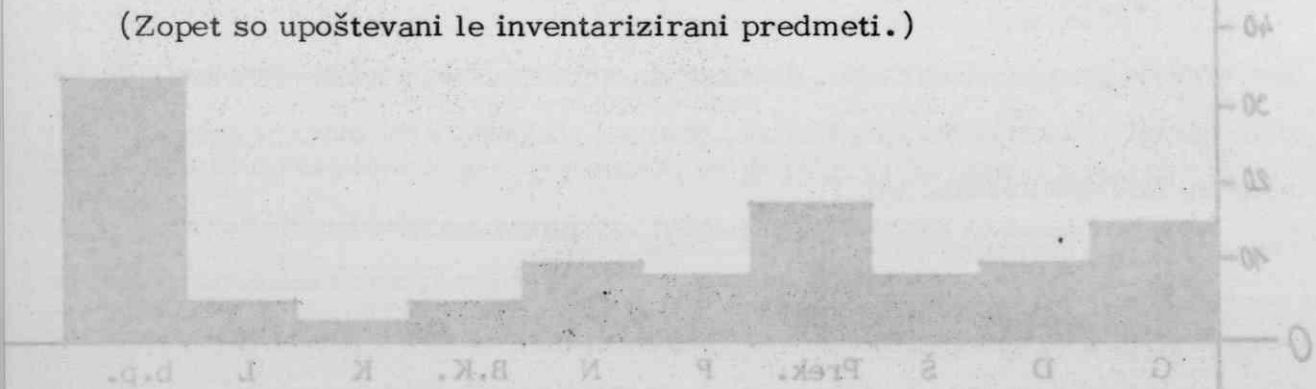
Vseh inventariziranih predmetov s tega področja je torej 1245.

Tematsko zastopanost predstavlja sama razdelitev v zbirke oz. podzbirke.

Socialna opredeljenost pri večini predmetov ni zapisana.

V okviru podzbirk s področja notranje opreme je stanje sledeče:

(Zopet so upoštevani le inventarizirani predmeti.)

IV. zbirka: večji predmeti notranje opreme oz. pohištva

Podzbirke	G	D	Š	Prek.	P	N	B.K.	K	L	b.p.
ogniščni p.	18	27	4	7	21		2			28
skrinje	7	13	4	7	9	1	4		5	47
omare	5	5	4	1	1	1	1			14
posteljniki	4	6	1	1	2		4		1	
zibelke	5	11	2		3	2	2			11
mize	4	4			2	2			3	13
stoli	21	6	2	2	4	4				17
klopi										1
skledniki	2	6			3					4
prip. za ob.		4			3					11
svetila	17	23	5	1	2	1	2		5	28
ure		3	7	3					2	7

V. zbirka: drobnejši predmeti notranje opreme

Podzbirke	G	D	Š	Prek.	P	N	B.K.	K	L	b.p.
okrasni in nabožni p.	2	2	7		2			1	2	20
nečke	5	2	1	14	1	6			2	5
škatile	6	2			5	1				3
čutare	2	4		3		2	4			5

Med posebno pomembne nove pridobitve v tem zadnjem obdobju je šteti popolno hišno opremo malega kmeta iz Bistrice ob Sotli s pohištvom, tekstilom, drobnim inventarjem, s predmeti iz gospodarstva, ki jo je muzej odkupil l. 1977. S tem nakupom je zadostil sodobnejšim etnološkim načelom, saj se mu je prvič posrečilo, da predmetov ni ločil iz celotnega človekovega ambienta. Na ta način je dokumentirana celotna stanovanjska kultura malega kmeta v kraju in času. Vsi ti predmeti so v inventarni knjigi sicer vodeni pod eno inventarno številko, škoda pa je, da v depoju niso shranjeni skupaj v enem prostoru.

Ker so darovi za muzej postali prava redkost, naj omenimo še nedavno pridobitev: tov. Lapajne Albina je letos darovala muzeju lepo zbirko "čukcev"-malih svetil.

Nesistematično zbiranje predmetov je kljub prizadevanju v zadnjih dveh desetletjih, da bi izpolnili najbolj občutnejše vrzeli, še vedno zelo očitna. Še najbolj popolna je zbirka skrinj, čeprav so tudi tu še vrzeli glede na geografska območja, kakor tudi v časovnem in socialnem pogledu. Zelo pomanjkljiva je zbirka stolov, miz, klopi, sklednikov in predvsem omar. Manjkajo postelje, zibelke, manjkajo prti, brisače, zavese in drobn inventar. Če je muzej sposoben, da bi opremil en hišni prostor (na pr. "hišo") gruntarja, srednjega ali malega kmeta, potem prav gotovo ni sposoben, da bi opremil za isto obdobje, isti kraj in isto socialno sredino tudi kamro, štibelc, klet, vežo...

Skratka, kompletiranje kmečke notranje hišne opreme je bilo v muzeju zasilno izvedeno le ob razstavah, kraške, alpske in panonske hiše, (še najbolj uspela in najbolj popolna je zbirka notranje hišne opreme za panonsko hišo). Muzej pa niti začel še ni s sistematičnim zbiranjem in raziskovanjem stanovanjske kulture primestnih in mestnih naselij.

Zbirke niso preučene, izjemo predstavlja nekaj razprav v SE, ki so bile tu že omenjene. Vse te le enostransko obdelujejo posamezne predmete in k pregledu celotne hišne opreme malo pripomorejo.

Potrebno bi bilo dvoje: sistematsko odkupovanje celotnega hišnega inventarja in kompletiranje posameznih kosov notranje hišne opreme glede na časovno, krajevno in socialno opredelitev.

Izbor mora biti izdelan na osnovi kvantitativnih metod.

Predmete, ki jih ni moč več nabaviti, bi bilo potrebno rekonstruirati.

Od l. 1980, ko je za dela in naloge za obravnavano področje zadolžena avtorica prispevka, je zdajšnje raziskovanje usmerjeno na območje Notranjske in sicer v krajevne študije s celotno kulturno podobo in s posebnim poudarkom na preučevanju stavbarstva in stanovanjske kulture.

Osnovna strokovna in idejna usmerjenost obravnavanega področja je naravnana tako, da bi v določenem obdobju raziskave služile kot vir za tolmačenje kulturne strukture ali življenjskega sloga Slovencev, ki naj bi ga predstavljala stalna zbirka SEM.

OPOMBE

- 1 Vilko Novak, Ljudsko stavbarstvo v naši etnografiji, SE V, Lj. 1952, 14
- 2 Boris Orel, Etnografski muzej v Ljubljani, njega delo, problemi in naloge, SE I, Lj. 1948, 108
- 3 Kazalo k zgodovinskim publikacijam Muzejskega društva za Slovenijo 1891 - 1939, Lj. 1939
- 4 France Kotnik, Pregled slovenskega narodopisja; Narodopisci v Ljubljani, NS I, Lj. 1944, 41
- 5 Prav tam 41
- 6 Kr. etnografski muzej v Lj., njega zgodovina, delo, načrti in potrebe, E I, Lj. 1926, 27, 140
- 7 Prav tam
- 8 Kr. etnografski muzej v Ljubljani, njega zgodovina, delo, načrti in potrebe, E I, Lj. 1926, 27, 140
- 9 Franjo Baš, Nekrolog dr. Stanko Vurnik, ČZN 1932, 47
- 10 Kr. etnografski muzej v Ljubljani, njega zgodovina, delo, načrti in potrebe, E I, Lj. 1926, 27, 140
- 11 Prav tam
- 12 Gl. Franjo Baš, n.d.
- 13 Kr. etnografski muzej v Ljubljani, njega zgodovina, delo, načrti in potrebe, E I, Lj. 1926, 27, 139 - 144
- 14 Prav tam, 140
- 15 Kraljevi etnografski muzej v Ljubljani, v l. 1928, E III, 1929, 196
- 16 Prav tam
- 17 Kraljevi etnografski muzej v Ljubljani, njega zgodovina, delo, načrti in potrebe, E I, Lj. 1926, 27, 140
- 18 Kr. etnografski muzej v Ljubljani v letu 1928, E III, 1929, 198
- 19 Etnografski muzej v Ljubljani v letu 1939, E XIII, 1940, 172

- 20 Prav tam, 172
- 21 Prav tam, 172 - 173
- 22 Kr. etnografski muzej v Ljubljani v letu 1929/30, E IV, 1930-31, 213
- 23 Slavko Kremenšek, Družbeni temelji razvoja slovenske etnološke misli, Pogledi na etnologijo, Lj. 1978, 44
- 24 Boris Orel, Etnografski muzej v Ljubljani, njega delo, problemi in naloge, SE I, Lj. 1948
- 25 Popis predmetov, dobljenih od NM ter predmetov pridobljenih od l. 1923 do maja 1945 s provenienco, RA 89 (razno arhiv) SEM
- 26 Boris Orel, n.d., 112
- 27 Prav tam, 6
- 28 Prav tam
- 29 Fanči Šarf, Delo EM v Ljubljani od 1.12.1947 do 31.12.1953, SE VI-VII, Lj. 1953-54, 285
- 30 Fanči Šarf, Notranja hišna oprema v zbirkah SEM, Lj. 1972, tipkopolis
- 31 Začasni vodnik po zbirkah EM v Ljubljani, tipkopolis, RA 92
- 32 Karto je izdelal Maksim Gaspari, akd. slikar, sicer restavrator v EM
- 33 Prim.: Rajko Ložar, Narodopisje Slovencev I, Lj. 1944
- 34 Prim.: Matija Murko, Nauki za Slovence (Iz poročila "Narodopisna razstava češkoslovska v Pragi l. 1885"), LMS 1896
- 35 Marija Makarovič, Delo EM v Ljubljani v letih 1957-1959, SE XIII, Lj. 1960, 204
- 36 Boris Orel, n.d., 110-111
- 37 Prav tam
- 38 Pavla Štrukelj, Delo EM v Ljubljani v l. 1960-61, SE XV, Lj. 1962, 256
- 39 Fanči Šarf, Delo EM v Lj. od 1.12.1947 do 31.12.1953, SE VI-VII, Lj. 1953-54, 298
- 40 Nova muzejska zgradba s skansenom, tipkopolis, RA 91, SEM

- 41 Prava Makarovič
42 Isto tam
43 Razstave SEM 1965-1966, SE XVIII-XIX, Lj. 1965-1966, 170
44 Leta 1963 in l. 1964
45 Ingrid Slavec, Težnje v povojni slovenski etnologiji, Zbornik 1. Kongr. jug. etn. in folk., Rogaška Slatina 1983, 159
46 Obdobja so vzeta po knjigah "Prihodov muzejskih predmetov"

V skladu z nekdanjimi predstavami o etnološko muzeološko pomembnih predmetih in njim podrejenimi težnjami muzejskih delavcev iz konca 19. stoletja so pomenili različni kosi praviloma slovenske kmečke ženske in moške noše in razna vezena tekstilna oprema s kmetij zraven predmetov ljudske umetnosti osnovni fond tedanje narodopisne zbirke v okviru Narodnega muzeja v Ljubljani.

Zato sodijo predmeti tekstilne zbirke, kot pričajo tudi inventarne knjige, med prve in najstarejše zbirke današnjega Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani.

Med njimi je v zbirki kmečkih noš vpisana kot najstarejši odkup dne 10. 1. 1896 pod inv. št. 7 "avba z zlatim formom in svilenim trakom z rdečimi in zelenimi rožami".²

V zbirki kmečkih vezenin pa je kot prvi vpisan pod inv. št. 320 "krstni prt z rdečimi grozdki in Marijinim monogramom" dne 21. 8. 1902.³

Zbirka vzorcev klekljanih čipk tvrdke Franc Lapajne iz Idrije je prišla v muzej leta 1908.⁴ Zbirka kvačkanih čipk pa šele leta 1981.⁵

V začetek 20. stoletja sodijo tudi prvi odkupi posameznih kosov južnoslovenske noše. Med njimi je bila leta 1906 odkupljena tkim. "turska otirača" s pripisom "haremsko tkanje" pod inv. št. 394⁶ in poldruge desetletje kasneje "opleč iz tankega platna z belo vezeno in predrinami iz Sunja", ki je bil kupljen dne 31. V. 1921 na 1. Ljubljanskem velesejmu od Marice Delić iz Sunja.⁷

TEKSTILNA ZBIRKA

Zbirka obsega:

1. moško in žensko (pretežno kmečko) nošo
2. vezenine in drugo tekstilno blago za notranjo opremo
3. klekljane in kvačkane čipke
4. južnoslovske noše

V skladu z nekdanjimi predstavami o etnološko muzeološko pomembnih predmetih in njim podrejenimi težnjami muzejskih delavcev iz konca 19. stoletja so pomenili različni kosi praviloma slovenske kmečke ženske in moške noše in razna vezena tekstilna oprema s kmetij zraven predmetov ljudske umetnosti osnovni fond tedanje narodopisne zbirke v okviru Narodnega muzeja v Ljubljani.

Zato sodijo predmeti tekstilne zbirke, kot pričajo tudi inventarne knjige,¹ med prve in najstarejše zbirke današnjega Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani.

Med njimi je v zbirki kmečkih noš vpisana kot najstarejši odkup dne 10.1.1896 pod inv. št. 7 "avba z zlatim formom in svilenim trakom z rdečimi in zelenimi rožami".²

V zbirki kmečkih vezenin pa je kot prvi vpisan pod inv. št. 320 "krstni prt z rdečimi grozdki in Marijinim monogramom" dne 21.8.1902.³

Zbirka vzorcev klekljanih čipk tvrdke Franc Lapajne iz Idrije je prišla v muzej leta 1908.⁴ Zbirka kvačkanih čipk pa šele leta 1981.⁵

V začetek 20. stoletja sodijo tudi prvi odkupi posameznih kosov južnoslovske noše. Med njimi je bila leta 1906 odkupljena tkim. "turska otirača" s pripisom "haremsko tkanje" pod inv. št. 394⁶ in poldrugo desetletje kasneje "opleč iz tankega platna z belo vezenino in predrtinami iz Sunja", ki je bil kupljen dne 31.V.1921 na I. Ljubljanskem velesejmu od Marice Deliđ iz Sunja.⁷

Značilno za tedanja kupljena ali darovana oblačila je, da pomenijo praviloma samo kose ženske in moške noše. Izjemo predstavljata oprava poljanske neveste iz Bele krajine, ki je bila odkupljena leta 1907⁸, in moška ter ženska noša iz Bojancev.⁹ V obdobju po drugi svetovni vojni je bilo odkupljenih več kompletnih ženskih noš in med njimi 29.8.1947 noša iz Bar-kovelj pri Trstu,¹⁰ nadalje zimska, pomladanska in letna noša iz Škednja pri Trstu,¹¹ leta 1948 pa je bila odkupljena tudi kompletna moška noša iz Selške doline.¹²

Kot kažejo podatki v inventarnih knjigah,¹³ pa so tudi še v obdobju po drugi svetovni vojni prevladovali odkupi posamičnih kosov noš ali le deloma kompletnih moških in ženskih noš. Zakaj v obdobju med drugo svetovno vojno povečano predelovanje starejših oblačil je tudi po tej plati osiromašilo zbiranje tovrstnega gradiva.

Podobno velja tudi za tekstilno notranjo opremo. Sledeč estetskemu kriteriju zbiranja je muzej zbiral le dragocenejše in starejše vezene predmete. Tako je bilo vse do sedemdesetih let zanemarjeno zbiranje kompletne tekstilne hišne opreme,¹⁴ podobno se kaže tudi glede kompletnega zbiranja oblačil posameznega človeka.

Prva pridobitev celotne oblačilne in druge tekstilne oprave sodi šele v leto 1976, ko so bila odkupljena vsa oblačila in vsa tekstilna oprema starejše kmetice iz Šentvida pri Stični.¹⁵ Leta 1982 pa je bila pridobljena tudi kompletna ženska in deloma moška noša in notranja tekstilna oprema skupaj z zbirko kvačkanih čipk iz Loč pri Poljčanah¹⁶.

Tekstilni predmeti, med njimi zlasti ženska in moška oblačila ter vezeni kosi hišne opreme, so prihajali v muzej bodisi prek posrednikov,¹⁷ ki so se pečali z zbiranjem in preprodajanjem raznih etnografskih predmetov ali pa so jih najbrže pod vplivom tedanjih "narodobudniških prizadevanj", ki so botrovala tudi zbiranju narodopisnega gmotnega blaga, zbirali tedanji kulturni delavci, med njimi najpogosteje učitelji in duhovniki.

Podatki v prvi inventarni knjigi namreč pričajo, da je veliko kosov belokranjske noše pridobil že leta 1906 za narodopisno zbirko Ivan Šašelj, župnik v Adlešičih,¹⁸ nadalje leta 1907 nadučitelj Janko Lokar v Dobljičih¹⁹ itn.

Med svetovnjima vojnama in zlasti v obdobju po drugi svetovni vojni se kaže že načrtnejše zbiranje in odkupovanje tekstilnih oblačilnih predmetov, vseeno pa še vedno prevladujejo slučajni odkupi. Sistematičnejše zbiranje slovenske, vendar do sedemdesetih let pretežno le kmečke noše, pa je bilo povezano z rednimi skupinskimi (ekipnimi) terenskimi raziskovanji od leta 1948 - 1961, v veliki meri pa tudi z individualnimi raziskovanji in zbiranjem gradiva, povezanega s pripravami za občasne razstave noš in vezenin, ki sledijo po letu 1958.²⁰ Podobno velja tudi za zbirko vezenin, ki se je vsaj do neke mere povečala v zvezi z zbiranjem gradiva za razstavo "Slovenske ljudske vezenine" leta 1961. V sedemdesetih in osemdesetih letih pa tudi v zvezi z že omenjenimi odkupi celotne oblačilne in tekstilne hišne opreme.

V obdobju, ko so dajali prednost zbiranju moške in ženske kmečke noše, zategadelj ni slučaj, da so bili po takratnem estetskem kriteriju odbrani kosi noš in dodatki nošam, med prvimi strokovno obdelanimi predmeti iz zbirk leta 1923 ustanovljenega Etnografskega muzeja v Ljubljani.

Tako je že leta 1926 obdelal Stanko Vurnik, takratni kustos Etnografskega muzeja, slovenske avbe v članku Doneski k studiju slovenske avbe,²¹ leta 1928 pa prav tako v Etnologu slovenske peče.²² Vsebina obeh razprav kaže, da temeljijo avtorjevi izsledki prav na gradivu omenjenih ženskih pokrival iz zbirk Etnografskega muzeja. Z obdelovanjem muzejskih tekstilnih oblačilnih zbirk je nadaljevala Marta Ložarjeva, ki je leta 1944 objavila v Etnologu članek z naslovom Rokavci v slovenskih nošah,²³ leta 1949 pa istotam članek z naslovom Krila, predpasniki in pasovi v slovenskih nošah.²⁴

Zraven ustnega izročila, arhivskega gradiva iz 19. stoletja ter drugih pisanih in rokopisnih virov pa so bile muzejske zbirke slovenske kmečke noše poglavitna podlaga za monografsko obravnavanje kosov kmečke moške

in ženske noše v disertaciji avtorice pričujočega sestavka.²⁵ Delu, ki je izšlo v zelo skrajšanem obsegu leta 1970, pa so priloženi originalni kroji poglavitnih moških in ženskih noš, ki temeljijo izključno na muzejskem gradivu.²⁶

Starejša moška in ženska noša in oblačila polpreteklega obdobja, pa so pomenila tudi poglavitno gradivo za občasne razstave noše v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani in drugih krajih. Kompleti noš ali posamezni kosi oziroma dodatki nošam, vezenine in čipke so bili doslej predstavljeni na naslednjih razstavah:

Peče na Slovenskem, 1959

Vezenine na Slovenskem, 1961

Kmečki nakit, 1965

Slovenska kmečka noša v 19. in prvi polovici 20. stol., 1966

Klekljane čipke, 1970

Slovenska kmečka noša od konca 19. stoletja do danes, 1974

Govorica slovenske kmečke noše, 1981

Zbirka noš, vezenin in čipk je najbolj številna izmed zbirk Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani, saj obsega po vpisih v inventarni knjigi 8572 kosov.

Med njimi šteje zbirka slovenske noše, tj. raznih oblačilnih delov in dodatkov 3455 predmetov, zbirka južnoslovanskih noš okoli 500 kosov, zbirka vezenih in drugih kosov tekstilne hišne opreme 770 kosov, klekljanih čipk je 1839, kvačkanih pa 240. Med navedenim številom slovenskih noš je všteti tudi nad 20 kompletnih ženskih in moških noš, npr. ženska noša iz Barkovelj, Padrič, Škednja, Ziljske doline, Beltinec, Prel oke itn.²⁷

V zbirki slovenskih ženskih noš je najštevilneje zastopana zbirka peč s 500 kosi, nadalje zbirka avb s 136 avbami itn. (gl. tudi tab. 2). V zbirki moških noš pa je največ telovnikov, tj. 56 in pa moških srajc s 54 kosi (gl. tabelo 1). Kot kaže priložena tabela, prav tako sestavljena po vpisih v inventurnih knjigah,²⁸ pa so številneje zastopani tudi drugi deli moških in ženskih noš ter dodatki.

Tabela 2

Ženska noša

predmet	število	predmet	število
avba	136	ovratnik-ica	10
bluza	60	peča	500
čelnik	85	plašč	14
dežnik	18	predpasnik	128
glavnik	9	rokavci	134
hlače, spodnje	30	rokavice	13
jalba, ipd.	31	ruta	423
jopa	111	sklepanec	131
kapa, klobuk	34	srajca, spalna	34
kombineža	24	svitek	12
kamižot	15	šal	6
kostum	7	šapelj	3
krilo z modr.	77	šopek	42
krilo, spodnje	71	špenzer	43
krilo, zgornje	66	torbica	15
majica, spodnja	14	trak	89
modrček	86	uhani	26
muf	5	venček	12
naplet	11	zabunec	12
naroke	12	zaponka	35
nedrček	15	zavijačka	51
obleka	72		
ogrinjalka	10	S k u p a j	2752
ogrlica	20		

belo 1). Kot kaže priložena tabela, prav tako sestavljena po vpisih v inventurnih knjigah, pa so številneje zastopani tudi drugi deli moških in ženskih noš ter dodatki.

V depojih Slovenskega etnografskega muzeja je še nekaj neopredeljenih kosov oziroma dodatkov k nošam.

Iz vpisov v inventarnih knjigah ni natančneje navedeno, ali sodijo k moški ali ženski noši. Zato so na naslednji tabeli tudi skupno navedeni:

Tabela 3

Moška in ženska noša	
Predmet	Število
Čevlji	79
Kožuh	28
Nogavice	76
Pas	60
Plastron	10
Prstan	26
Robec	23
S k u p a j	302

Po osvoboditvi je Etnografski muzej v Ljubljani prevzel od Narodnega muzeja tudi 1614 predmetov iz takoimenovane Grebenčeve zbirke. Med njimi je nad 300 različnih kosov ženske in moške noše ter notranje opreme, na štirih kartonih so pripeti še različni gumbi, njihovo skupno število je 1206 kosov.

V zbirki tekstilne hišne opreme in nekaterih drugih tekstilnih predmetov je najštevilnejša zbirka prtov, sledijo ji prevleke za blazine in drugi kosi notranje hišne opreme, kar nazorneje kaže priložena tabela.

Tabela 4

Tekstilna hišna oprema	
Predmet	Število
Blazina	13
Brisača	109
Odeja	19
Pernica	3
Pregrinjalo, posteljno	22
Prevleka za blazino	146
Prevleka za odejo	11
Prt	300
Rjuha	42
Servieta	4
Vajenica, vzorčnik ipd.	80
Zavesa	21
Skupaj	770

V okvir tekstilne zbirke sodi tudi zbirka klekljanih in kvačkanih čipk s številnimi vzorci in prav tako zbirka modelov za modrotisk ter vzorcev "papiercev" za klekljane čipke (tabela 5).

Tabela 5

Čipke in modeli za modrotisk	
Predmet	Število
Čipka, klekljana	1839
Čipka, kvačkana	240
Model za modrotisk	178
Vzorci "papirci"	234
Skupaj	2491

Končno naj navedemo, da je zraven navedenih predmetov po eden do trije kosi najrazličnejših tekstilnih predmetov, okrog 150 po številu, med njimi na primer: nočna čepica, otroška kapica, krstna odejica, gamaše, steznik, pahljača, denarnica, lasulja, svetinjica, verižica, kombinezon, ženske kopalke, očala, pištola, podveza, servieta S. Gregorčiča, slinček itn.

Avba	-	-	22	25	-	3	-	-	1	1	84	136
Bluza	3	9	3	1	3	-	-	1	3	37	-	60
Čelnik	3	18	2	-	-	-	-	-	-	-	62	85
Dežnik	1	-	9	-	-	-	-	-	-	2	6	18
Glavnik	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	7	9
Hlače	1	3	1	-	4	1	-	-	2	17	1	30
Halja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	8
Jalba, ipd.	26	-	-	1	-	-	-	-	-	-	4	31
Jopa	1	22	21	1	7	4	-	-	1	40	14	111
Kapa, klobuk	-	-	-	5	-	-	-	-	-	29	-	34
Kamizot	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	15
Kombineža	-	2	1	-	-	-	-	-	-	21	-	24

Tematska zastopanost oblačil in tekstilne hišne opreme, kot kažejo tudi predhodne tabele (št. 1 - 3), je takorekoč popolna. Pokrajinski izvor predmetov in še posebej izvor predmetov glede na družbeni položaj pa je močno enostranski.

Pregled zbirke moških in ženskih noš kaže, da so tematsko vsaj s po nekaj kosi zastopani vsi deli moške in ženske noše ter njeni dodatki (gl. tab. 1, 2), podobno velja tudi za vezenine in drugo hišno tekstilno opremo (tab. 4). Razbor predmetov glede na zemljepisni in družbeni izvor pa je močno pomanjkljiv oziroma enostranski.

Določneje: v zbirki moških in ženskih noš prevladujejo za starejše obdobje (približno do 1. svetovne vojne) oblačilni kosi z Gorenjskega, za mlajše obdobje pa s Štajerskega. V skladu s tedanjim načinom inventariziranja pa je provenienca starejših predmetov večinoma neznana, četudi jih lahko na podlagi primerjalnega gradiva uvrščamo v širše, največkrat alpsko območje. Enako velja za tekstilno hišno opremo, kjer prevladujejo predmeti z Gorenjskega, Štajerskega in Dolenjskega, kar prav tako kot za noše prikazuje naslednja tabela 6.

Vajenica, vzorčnik ipd.	80
Zavesa	21
Skupaj	770

V okvir tekstilne zbirke sodi tudi zbirka klekljanih in kvačkanih čipk s številnimi vzorci in prav tako zbirka modelov za modrotisk ter vzorcev "papiercev" za klekljane čipke (tabela 5).

Tabela 6

Število oblačil in drugih tekstilnih predmetov po pokrajinah (povzeto po vpisih v inventarnih knjigah)

Predmet	Bela krajina	Dolenjsko	Gorenjsko	Koroško	Ljubljana	Lj. okolica	Notranjsko	Prekmurje	Primorsko	Štajersko	Neznano	Skupaj
Hlače	11	-	8	2	1	-	-	1	3	4	4	34
Hlače, spodnje	-	-	-	-	8	-	-	-	-	8	-	16
Jopič	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	3
Klobuk, kapa	1	2	5	4	1	1	-	2	2	3	3	24
Suknja, suknjič	2	1	7	1	-	-	-	-	3	2	3	19
Srajca	6	2	5	2	4	-	1	-	1	24	9	54
Telovnik	3	1	16	2	8	3	-	-	1	1	21	56
Torba	1	1	1	-	2	-	-	-	-	3	3	11
Žlajfica	-	2	4	3	-	-	-	-	-	-	20	29
Avba	-	-	22	25	-	3	-	-	1	1	84	136
Bluza	3	9	3	1	3	-	-	1	3	37	-	60
Čelnik	3	18	2	-	-	-	-	-	-	-	62	85
Dežnik	1	-	9	-	-	-	-	-	-	2	6	18
Glavnik	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	7	9
Hlače	1	3	1	-	4	1	-	-	2	17	1	30
Halja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	8
Jalba, ipd.	26	-	-	1	-	-	-	-	-	-	4	31
Jopa	1	22	21	1	7	4	-	-	1	40	14	111
Kapa, klobuk	-	-	-	5	-	-	-	-	-	29	-	34
Kamižot	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	15
Kombineža	-	2	1	-	-	-	-	-	-	21	-	24

Predmet	Bela krajina	Dolenjsko	Gorenjsko	Koroško	Ljubljana	Lj. - okolica	Notranjsko	Prekmurje	Primorsko	Štajersko	Neznano	Skupaj
Kostum	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-	7
Krilo z modrcem	5	-	36	3	1	1	-	-	6	4	21	77
Krilo, spodnje	5	-	7	4	4	2	-	-	8	-	41	71
Krilo, zgornje	9	8	7	-	1	-	-	3	3	28	7	66
Majica, spodnja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	-	14
Modrček (h krilu)	-	1	19	1	-	3	1	1	-	-	60	86
Muf	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	3	5
Naplet	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	11
Naroke	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12
Nedrček	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	15
Obleka	-	4	11	1	4	-	3	-	11	34	4	72
Ogrinjalka	-	3	2	-	-	-	-	-	1	2	2	10
Ogrlica	8	-	-	-	-	2	-	-	1	1	8	20
Ovratnik, -ica	2	-	1	-	-	-	-	-	1	-	6	10
Peča	94	25	113	1	11	14	15	-	61	16	150	500
Plašč	2	1	-	-	2	-	-	-	2	7	-	14
Predpasnik	14	9	23	2	3	4	4	2	14	19	34	128
Rokavci	28	5	31	4	1	6	-	-	16	6	37	134
Rokavice	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	-	13
Ruta	9	56	51	4	6	10	7	1	18	29	232	423
Sklepanec	-	2	16	-	2	-	-	-	-	6	105	131
Srajca, spalna	-	3	11	-	4	-	1	-	3	-	12	34
Svitek	-	1	1	-	2	-	1	-	4	-	3	12
Šal	-	1	-	-	-	-	-	-	4	1	-	6
Šapelj	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Šopek	1	-	3	-	-	-	-	-	1	27	10	42

Predmet	Bela krajina	Dolenjsko	Gorenjsko	Koroško	Ljubljana	Lj. okolica	Notranjsko	Prekmurje	Primorsko	Štajersko	Neznano	Skupaj
Spenzer	-	3	9	3	-	2	-	-	1	3	22	43
Trobica	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	15
Trak	13	1	25	-	1	4	-	-	4	5	36	89
Uhani	-	1	3	-	-	3	3	4	2	6	4	26
Venček	1	2	-	1	-	-	-	-	-	8	-	12
Zabunec	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	12
Z aponka	9	2	-	-	2	4	-	1	-	4	13	35
Zavijačka	-	-	21	-	3	2	-	1	-	-	24	51
Čevlji	9	7	11	5	4	1	-	1	-	34	7	79
Kožuh	2	-	15	-	-	-	3	-	1	1	6	28
Nogavice	2	4	7	3	1	1	-	1	10	36	11	76
Pas	33	-	7	3	-	-	-	-	1	3	13	60
Plastron	-	-	1	-	2	-	-	-	1	-	6	10
Prstan	-	3	-	-	-	-	-	2	2	4	15	26
Robec, žepni	-	3	-	-	-	-	-	-	-	20	-	23
Blazina	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	-	13
Brisača	41	9	4	-	6	1	2	5	-	14	27	109
Čipke, klekljane	-	-	82	-	1	-	-	-	1756	-	-	1839
Čipke, kvačkane	-	-	-	-	-	-	-	-	-	240	-	240
Odeja	-	3	1	-	3	-	1	-	-	8	3	19
Pernica	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	3
Pregrinjalo post.	-	2	2	-	2	3	1	-	1	11	-	22
Prevleka za blaz.	2	15	11	2	-	-	-	-	4	42	70	146
Prevleka za odejo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	-	11
Prt (namizni, velikonočni, stenski itd.)	4	25	25	-	17	6	-	-	7	42	174	300

Predmet	Bela krajina	Dolenjsko	Gorenjsko	Koroško	Ljubljana	Lj. - okolica	Notranjsko	Prekmurje	Primorsko	Štajersko	Neznano	Skupaj
Rjuha	1	3	-	-	2	2	-	-	1	21	12	42
Servijeta	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	4
Vajenica, vzor- čnik ipd.	8	8	1	-	17	-	-	4	3	12	27	80
Zavesa	-	1	-	-	-	-	-	-	-	20	-	21
<hr/>												
Naroka	7	-	1	4	5	7	7	2	-	-	-	-
Nedrček	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Obлека	10	4	4	1	3	4	4	2	11	11	-	-
Čarjalica	1	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-
Čarila	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
Čarstojka	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Pača	20	4	25	11	11	11	5	5	16	16	-	-
Prak	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Prédvanik	14	7	23	2	5	4	4	5	41	19	-	-
Prilaga	-	32	43	46	1	8	9	41	6	6	-	-
Čipke, klekane	-	-	-	1	-	83	-	-	-	-	-	-
Čipke, vezane	4	55	15	4	5	01	7	7	7	81	-	-
Čipke, 501	-	-	51	3	2	1	3	-	-	6	-	-
Prilaga	-	-	11	-	4	-	1	-	-	-	-	-
Priloga post.	1	1	3	2	3	2	2	-	-	-	-	-
Priloga za blaz.	4	-	-	-	2	13	15	2	-	-	-	-
Priloga za odejo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Priloga, vzor- čnik, stenski	1	-	6	17	-	23	25	4	-	-	-	-

Prav tako je zbirka klekljanih čipk pretežno zastopana z vzorci oziroma izdelki čipk po vzorcih tvrdke Franc in Dragotin Lapajne iz Idrije, kvačkanih pa z vzorci Elze Kuharjeve iz Loč pri Poljčanah, četudi vemo, da je bilo območje klekljanja in predvsem kvačkanja veliko širše. Tematsko in zemljepisno je močno pomanjkljiva tudi zbirka moške in ženske južnoslovanske noše, zakaj vse do odločitve, da zbirke ne bomo več dopolnjevali, so predmeti prav tako večinoma le naključno prihajali v muzej in tako kot slovenski, odbrani le po estetskem kriteriju. Povedano še posebej potrjujejo vsi predmeti iz tkim. Švegel - Sancinove zbirke, ki jo je odkupil muzej leta 1964³⁰.

Vse do sedemdesetih let so tekstilni predmeti z nekaj izjemami povsem neopredeljeni glede na družbeni izvor.

Starejši, večinoma s kmetij izvirajoči predmeti tekstilne zbirke, sodijo pretežno v 19. in le izjemoma v 18. ali 17. stoletje. Mlajši, kjer so zraven kmečkih oblačil in vezenin zastopani tudi tekstilni predmeti drugih slojev (npr. rudarjev, bajtarjev, mestnih prebivalcev), pa sodijo pretežno v obdobje med svetovnima vojnama.

Med podatki o predmetih vse do konca druge svetovne vojne le izjemoma zasledimo natančno ali približno datirane predmete. Letnico izdelave imajo nekateri sklepanci, npr. 1763 (inv. št. 255), 1780 (inv. št. 264), velikonočni prti, npr. 1848 (inv. št. 914) in moški kožuh z Gorenjskega, ki ima uvezeno letnico 1881 (muzejska zbirka v Žitari vasi). Pri drugih predmetih starejše tekstilne zbirke pa so verjetno po zatrjevanju prodajalcev ali predvidevanju kustosa, ki je predmet inventariziral, pripisane približne letnice, npr. "krilo z modrcem, Vodice, 1830" (inv. št. 139), "telovnik, Holmec, 1806" (inv. št. 98) in "telovnik, Vodice, 1848" (inv. št. 99).

Pri večini predmetov, ki so jih muzejski sodelavci zbrali v obdobju po osvoboditvi, pa so praviloma vpisani tudi podatki o približni starosti predmeta. Vendar se kaže, da bi bilo vsaj pri nekaterih predmetih zatrjevanje domačinov o starosti predmeta potrebno jemati s pridržkom.

Predmeti starejše in mlajše tekstilne zbirke omogočajo stalno in občasne postavitve kmečke in mestne noše (npr. v Ljubljani) nadalje vezene hišne opreme ter klekljanih in kvačkanih čipk. V okviru vsake zbirke pa je vrsta predmetov, ki pomenijo po vsebinski, tehnološki in estetski strani še posebno muzejsko vrednost. Med njimi npr. že navedeni sklepanci in prti z letnicami, avbe z zlatovezenimi čelniki, peče in kompleti ženske ter moške noše (npr. iz Škednja, Barkovelj, Roža, Ziljske doline itn.).

Prav tako je zbirka klekljanih in v zadnjem času pridobljena zbirka kvačkanih čipk kot celota velikega pomena za proučevanje in prikazovanje zadevne hišne delavnosti in obrti na Slovenskem.

Na podlagi sistematičnega pregleda tekstilne zbirke noš, vezenin in čipk bi kazalo v prihodnje usmerjati zbirko takole:

1. poskrbeti, da bi bili vsi, večinoma že na inventarnih kartonih inventarizirani in fotografirani predmeti tudi primerno deponirani. Zakaj razen ženskih kril z modrcem, avb, telovnikov in sklepancev so vsi drugi tekstilni predmeti neprimerno in z izjemo čipk tudi nepregledno deponirani.
2. zbirati le tiste tekstilne predmete starejšega datuma, ki lahko dopolnijo že obstoječo zbirko glede na krajevni in družbeni izvor.
3. sistematičneje zbirati otroško nošo starejšega in mlajšega obdobja.
4. nadaljevati z zbiranjem moških in ženskih oblačil mlajšega obdobja, ki bi morala praviloma obsegati kompletno garderobo predstavnikov posameznih družbenih skupin.

OPOMBE

- 1 Inventarna knjiga I
- 2 Inventarna knjiga I, str. 1
- 3 Inventarna knjiga I, str. 46
- 4 Približno v istem času je muzej pridobil tudi zbirko 23 vzorcev idrijskih čipk z napisom Spitzenmuster aus Idria vom Jahre 1839. Inv. knj. I, inv. št. 499
- 5 Inventarna knjiga XVIII, inv. št. 15356/431 - 671
- 6 Inventarna knjiga I, str. 57
- 7 Inventarna knjiga I, inv. št. 410, str. 59
- 8 Inventarna knjiga I, inv. št. 65 - 84
- 9 Inventarna knjiga I, inv. št. 46 - 55 in inv. št. 57 - 64
- 10 Inventarna knjiga IV, inv. št. 5900 - 5906
- 11 Inventarna knjiga IV, inv. št. 5943 - 5970
- 12 Inventarna knjiga IV, inv. št. 6152 - 6156
- 13 Primerjaj podatke v inventarnih knjigah IV, V
- 14 Knjiga prihodov muzejskih predmetov 1965 - 1976, vpis pod t. št. 11, z dne 10.9.1976
- 15 Isto
- 16 Inventarna knjiga XVIII, inv. št. 15356/1 - 671
- 17 Inventarna knjiga I, inv. št. 39, str. 6 in št. 73, str. 11 itn.
- 18 Na primer: inventarna knjiga I, št. 13, str. 2 in št. 65, str. 10
- 19 Na primer: inventarna knjiga I, št. 56, str. 8 itn.
- 20 Med njimi najprej Peča na Slovenskem leta 1959 in druge razstave (gl. str.4.).

- 21 Stanko Vurnik, Doneski k studiju slovenske avbe, E I, 1926, str. 1 - 35
- 22 Slovenska peča, E II, 1928, str. 1 - 25
- 23 Marta Ložar, Rokavci v slovenskih nošah, E XVII, 1944, str. 63 - 81
- 24 Marta Ložar, Krila, predpasniki in pasovi v slovenskih ljudskih nošah, SE II, 1949, str. 54 - 67
- 25 Marija Makarovič, Slovenska ljudska noša, doktorska disertacija, rokopis, 1963
- 26 Marija Makarovič, Slovenska ljudska noša, Ljubljana 1971
- 27 Pri večini ženskih in moških noš manjkajo obuvala
- 28 Vpisi so povzeti po inventarnih knjigah št. I - XVIII
- 29 Primerjaj: Marija Makarovič, O Grebenčevi zbirki v etnografskem muzeju v Ljubljani, Slovenski etnograf XV, 1962, str. 243 - 252.
- 30 Knjiga prihodov, Etnografski muzej 1945 - 1965, vpisano pod t.št. 36, z dne 25. VIII, 1964, str. 217.

ZBIRKA LJUDSKE UMETNOSTI

Zgodovina zbirke ljudske umetnosti v Slovenskem etnografskem muzeju je tesno povezana z zgodovino muzeja. V 19. stoletju so bili v Deželnem muzeju zbrani le redki primerki, ki so bolj ali manj slučajno prišli v celotno kolekcijo. Strokovno in intenzivneje je začel zbirati W. Šmid, ki je delal kot kustos od leta 1905 do 1909. V tem kratkem času je zbral zlasti pomemben del zbirke panjskih končnic. Njegovo delo je z veliko širino nadaljeval J. Mantuani od leta 1909 do 1924. Leta 1923 je bil ustanovljen Kraljevi etnografski muzej, ki je leta 1924 in 1925 prevzel iz zbirk Deželnega muzeja, tedaj imenovanega že Narodni muzej, 3502 predmeta. Izročena kolekcija je vsebovala zlasti tekstil in predmete ljudske umetnosti. Resno zbiranje, podprto z raziskavami, je v Kr. etnografskem muzeju začel kustos S. Vurnik, ki je to delo odlično opravljal od leta 1924 do leta 1932. Pomanjkanje denarja je to delo vsaj v kvantitativnem oziru zelo otežkočalo. Izredno zaslugo za zbirko ljudske umetnosti pa ima J. Mal, tedanji ravnatelj Narodnega muzeja. Ko je zbiratelj O. Grebenc ponudil Kr. etnografskemu muzeju svojo sijajno zbirko, v kateri je pomemben del zavzemala ljudska umetnost, v muzeju ni bilo prave volje za iskanje ustrezne denarne vsote. Zato je leta 1929 to zbirko odkupil J. Mal za Narodni muzej. Pomemben del te zelo sistematične zbirke je Etnografski muzej prevzel od Narodnega muzeja leta 1946. Zelo zaslužen za zbirko je bil kustos F. Kos, ki je začel delati v muzeju leta 1937. V težkih vojnih razmerah je po možnostih izpopolnjeval zbirko R. Ložar, tedanji ravnatelj. Leta 1945 je začel delati v Etnografskem muzeju B. Orel. Bil je neumoren raziskovalec in zbiratelj. Pomembno je dopolnjeval zbirko ljudske umetnosti do smrti leta 1962. Kot ravnatelj je zelo razširil področje zbiranja. V zadnjem muzejskem obdobju je v kvantitativnem pogledu zbirka slabo napredovala, ker ob priložnostih za nakupe praviloma ni bilo na voljo denarja. Iz tega časa velja omeniti izgubo zbirke panjskih končnic Čebelarskega

društva, ki jo je B. Orel rešil propadanja iz neprimernih prostorov in je bila vsaj pravno že muzejska last. Te izgube ni več mogoče nadoknaditi, zaradi z raznih vidikov ključnih končnic te zbirke, ki je sedaj v posesti Čebe-larskega muzeja.

Gornje vrstice veljajo za kakorkoli likovno oblikovane predmete in ne samo za zbirke, ki jih štejemo v kustodiat za ljudsko umetnost. Kaj zajema ta kustodiat, je seveda stvar konvencije in ne teoretično-pojmovnega razsod-ka, saj je v ekstremnih aspektih možno pojmovati kot predmet tega kusto-diatata samo slike in kipe ali pa skoraj vse gradivo muzejskih zbirk. Obmo-čje, ki ga konvencionalno praktično zajema kustodiat za ljudsko umetnost, je razvidno iz opisa zbirk, ki sledijo uvodnim besedam.

Gradivo zbirke je bilo razstavljeno na številnih razstavah, zlasti občasnih in gostujočih, pripravljenih v SEM in drugod. Med razstavami z jasnim študijskim konceptom velja omeniti najprej oddelek ljudske umetnosti v stalni zbirki SEM, ki jo je postavil B. Orel. Med občasnimi razstavami SEM ve-lja omeniti: Slikarstvo na panjskih končnicah; Slovensko ljudsko slikarstvo in prostor; Slike na steklo na Slovenskem; Kamnita ljudska plastika na Kra-su; Slovenska ljudska plastika; Modeli za mali kruhek; Cvetlični motivi v ljudski umetnosti; Kič; Slovenska ljudska umetnost.

Med sicer številnimi razstavami drugih institucij, na katerih je bilo raz-stavljeno gradivo te zbirke, moremo šteti med študijsko pripravljene raz-stave le "Votivne slike na Gorenjskem", ki jo je postavil France Zupan v Gorenjskem muzeju. Strokovno osnovo pri zbiranju nudijo sintetični tekst "Slovenska ljudska umetnost, Ljubljana, 1981" in tam navedena literatura in viri.

Zbirka slovenske ljudske umetnosti v SEM je daleč največja in najbolj re-prezentativna te vrste. Njen razvoj je tesno povezan z v času veljavnimi te-oretičnimi izhodišči muzealstva in historičnih disciplin. Spočetka so zbira-li samo tisto gradivo, ki je ustrezalo predstavam o pričevalnosti o kranj-sko narodno določenem značaju. Ta del zbirke je največkrat brez ožjih do-

ločil o krajevnem izvoru - drugi podatki pa za ta aspekt tako ali tako niso bili pomembni. Z Walterjem Šmidom se je pojavil kriterij ikonografije, sloga. Razumljivo tudi ta del zbirke največkrat nima podatkov o ožjem krajevnem izvoru. Z Mantuanijem se je uveljavljal kriterij zgodovine umetnosti kot zgodovine duha oz. "narodove duše", kot jo je označil v prvem sintetičnem pregledu slovenske ljudske umetnosti v Stanojevičevi enciklopediji.

Ustrezno temu pogledu se je zelo razširil spekter zbiranja glede na vrste objektov. Seveda so ostali spremni podatki le redko bogatejši od podatkov njegovih predhodnikov. Vurnik je pri zbiranju uveljavljal kriterij geografskih slogov, časovnega in krajevnega opredeljevanja. Konceptijo zbiranja, ki naj bi zajela ves slovenski prostor, je nadaljeval po Mantuaniju, čeprav kvantitativno zaradi objektivnih težav v prav tako majhni meri. Njegovo delo je muzealno poglobljeno nadaljeval Franc Kos. Po vojni je Boris Orel poglobil to usmeritev in jo bistveno dopolnil z zahtevo po dokumentaciji o kraju nastanka, kraju izvora in osnovnih konkretnih podatkih o uporabniku ter funkciji. Zbiralci so praviloma zanikali usmeritve svojih predhodnikov z vključitvijo teh usmeritev v širši, praviloma bolj poglobljen koncept, kar kaže na veliko zrelost muzejskih delavcev. Enak postopek se nam zdi na mestu v današnjem trenutku.

Po našem mnenju so osnovne determinante teoretičnega vidika, ki naj bi usmerjal izpopolnjevanje zbirke, naslednje: Muzej je zbirka virov, spomenikov-preostankov, ki so širši javnosti na voljo na razstavah, strokovnjakom pa tudi v depozu. Zbirka ljudske umetnosti SEM je edina vseslovenska zbirka te vrste; potemtakem mora biti zbirana tako, da ustreza potrebam vseh historičnih disciplin, ki jo morejo uporabljati pri raziskavah. Novejše usmeritve družboslovja vsaj v glavnem generalno temeljijo na marksističnih izhodiščih; tem usmeritvam bi morala ustrezati naravnost zbiranja. V tem okviru bi veljalo poudariti poglede, ki se ožje dotikajo specifičnosti zbirke: zgodovinsko dogajanje je proces v času, likovno oblikovanje je del procesa, posledica in delni vzrok družbenega razvoja, likovno oblikovanje je kreacija in izražanje ter preseganje odnosa do sveta, svet

se razvija in pojavlja v genetičnih strukturah, likovno delo je struktura. V okviru nevedenih določil bi vse dosedanje usmeritve zbiranja ostale uporabne in potrebne, bistveno pa bi se spremenil pomen teh usmeritev, ki bi jih morali drugače dopolnjevati in s tem drugače pojmovati. Osnovni kriteriji, ki kažejo na pomanjkljivost zbirke in bi jih bilo primerno uporabljati, bi bili: širši časovni okvir zbiranja od najstarejših spomenikov do najbližje preteklosti, razvojno pomembni spomeniki in kakorkoli ključni spomeniki sploh, instrumentaliteta in družbene, estetske ter druge funkcije spomenikov, družbeni prostor uporabnikov. Glede na delitev dela med slovenskimi muzeji, bi zbirka zajemala ob kmečki in podeželsko proletarski agrarni kulturi tudi delavsko likovno kulturo nekako od srede 19. stoletja naprej in izbrane spomenike današnje množične likovne kulture. Ob že prej uveljavljenih kriterijih zbiranja bi torej v zbirko sodil tudi likovni kič, seveda le izbrani reprezentativni primerki. V tako zasnovani usmeritvi bi bila seveda potrebna ustrezna spremna dokumentacija in selektivnost.

Na tem mestu naj konkretno omenimo samo najbolj občutno vrzel, ki jo nakazuje takšna usmeritev: zbirko kromolitografij, ki je v Sloveniji sploh ni. Ker gre za mednarodno produkcijo, ki je delno v tujini tudi že raziskana, bi šlo pri zbiranju samo za dokumentirane primerke glede na uporabnike in glede na ikonografski izbor. Sicer pa bi pri zbiranju uporabljali tudi aplikirane kriterije, kakršni so bili v veljavi ves dosednji čas nastajanja zbirke.

Vrstni red poročil o posameznih zbirkah

Zbirka: figuric sv. Duha v podobi goloba - jaslic - modelov za lect - mol-kov - nagrobnikov - hišnih oltarčkov - palic - poslikanih panjskih končnic - kadilnih pip in ustnikov - pisanic - pisav za trniče - plastike - podobic - preslic - papirnatih in lesenih "prtičkov" za bogkov kot - razpel - skrinjic, šatulj in pušic - raznih nabožnih slik - slik na steklo - votivnih slik - vo-tivov - znamenj - razno.

Zbirka figuric sv. Duha v podobi goloba

Zbirka šteje 12 primerkov in sicer 7 papirnatih primerkov v steklenih bu-čah, 1 papirnat primerk in 4 lesene golobčke s pahljačasto razporejenimi krili. Provenienca primerkov ni izpričana, časovno sodijo v 19. in prvo po-lovico 20. stoletja. Zbirko bi veljalo izpopolnjevati glede na čas, zemljepi-sni in socialni prostor uporabnikov, in posebej še glede na tipologijo, ozi-roma material izdelave.

Izbrana literatura: N. Kuret, Praznično leto Slovencev, II. del, Celje, 1967, str. 21 / IV. del, Celje, 1970, str. 92-95.

Zbirka jaslic

Zbirka šteje 5 večinoma nepopolnih jaslic s plastičnimi figuricami, 24 raz-nih jasličnih figuric iz različnih kompletov, 1 navadne papirnate jaslice, dva Ježuščka iz voska v ustreznih ohišjih, 1 lesorezno ploščo za tiskanje jasličnih figuric in tri tiskane pole s še neizrezanimi figuricami. Proveni-enca primerkov je z izjemo jaslic iz Mengša in dveh signiranih pol neznana. Večina primerkov je iz 19. stoletja, najstarejše primerke predstavlja 6 ba-ročnih likovno kakovostnih figuric, mengeške jaslice so iz časa po drugi vojni. Zbirka je povsem nezadostna. Kriteriji, po katerih bi veljalo zbir-ko izpopolnjevati, so: čas, zemljepisni in socialni prostor uporabnikov, material, tipologija, primitivistična likovna izraznost.

Izbrana literatura: N. Kuret, Jaslice na Slovenskem, Ljubljana, 1981.

Zbirka modelov za lect

Zbirka šteje 164 modelov. Znani kraji, od koder izvirajo modeli so:

Bodovlje, Dražgoše, Kranj, Puštal, Stara Loka, sv. Duh pri Šk. Loki, Šiška, Škofja Loka, Železniki. Večina predmetov je brez izpričane provenience, vendar jih je mogoče z gotovostjo pripisati Škofji Loki in okolici.

V zbirki so zastopani sledeči motivi. Človeška figuralika: angelček, Cigan z otrokom, dama s pahljačo, dojenec posamezno, v paru ali v skupini, falos in vulva, falos na nožicah, harlekin, jezdec na petelinu, Jezušček v košarici, Jezušček v hostiji, konjenik, morska deklica, moški v stilizirani noši, moški s trobento, moški s sodom, moški z dežnikom, moški z nahrbtnim košem, moška figura z otroki v košu, Marija z detotom, plemič s kelihom, plemkinja z venčkom, sv. Alojzij, sv. Mihael, sv. Miklavž, škof, vojak, ženska v stilizirani noši, ženska s cvetlico, ženska s kitaro, ženska s pinjo, ženska z molkom, ženska z golobčkom.

Živalska figuralika: golob, golobčka in košarica, golobčka in srce, jelen, kokoš, konj, lev, orel, pav, pelikan, petelin, pes, ptič, raca, rak, riba, ovca, slon, zajec, zmaj. Rastlinski motivi: cvetlica, cvetlična ornamentika, granatno jabolko, ornament z želodi. Predmeti: citre, čaša, grbi, hostije, oz. hlebčki, hiša, kitara, košarica, monštranca, pero, pinja, pipa, pištola, sablja, škafec, trobenta, ura, zibelka. Geometrijski moti-

vi: ornament, romb, rozeta, srce, zvezda. Socialna provenienca modelov je le pri izjemnih primerih izpričana, vendar je po raziskavah povsem določljiva skupina pravih obrtnih mestnih izdelovalcev in domačih, polkmečkih izdelovalcev v škofjeloški okolici. Velika večina predmetov sodi v 19. stoletje, 10 primerkov je datiranih z vrezanimi letnicami, najstarejša je 1820 (št. 1750) - najmlajša pa 1862 (št. 3317). Redke primerke je moč po stilu datirati v začetek 19. stoletja ali v 18. stoletje (št. 3257, 3266, 3273, 3292, 3314, 3340, 14791), najstarejši model sodi v 16. stoletje in je izreden primer modela, izdelanega za plemiško ženitovanje z erotičnimi, precej svobodnimi motivi (št. 14805).

Kriteriji, po katerih bi veljalo zbirko izpopolnjevati, so: čas, geografski prostor, socialni prostor glede na izdelovalce in uporabnike, motivika, ključni primerki (v zbirki je npr. 8 primerkov s signaturami).

Izbrana literatura: R. Ložar, "Mali kruhek" v Škofji Loki in okolici. Etnolog, Zupaničev zbornik, Ljubljana, 1939; B. Orel, Od kruha do "malega kruhka", Etnolog, Zupaničev zbornik, Ljubljana, 1939; G. Makarovič, Slovenska ljudska umetnost, Ljubljana, 1981.

Zbirka molkov

Zbirka šteje 24 primerkov romarskih in navadnih molkov iz 18. in 19. stoletja neznanih provenienc, vendar tipološko zelo raznolikih.

Literatura: G. Makarovič, Slovenska ljudska umetnost, Ljubljana, 1981.

Zbirka nagrobnikov

Zbirka šteje 28 primerkov. Znani kraji, odkoder so nagrobniki, so:

Komenda, Male Lipljene, Podkoren, Polje ob Bistrici ob Sotli, Rateče, Slavina, Škocjan na Dolenjskem. V zbirki so poslikani in rezljani križi, nagrobniki v obliki znamenja, križ z litoželeznim korpusom, kovana poslikana križa, kovan križ, litoželezni križi. Kjer je določljivo, gre za kmečke nagrobne, oz. posebej krašene otroške kmečke nagrobne.

Razen enega primerka, ki sodi v 18. stoletje (št. 15472), izvirajo vsi ostali iz 19. stoletja in obdobja med svetovnima vojnama.

Kriteriji, po katerih bi veljalo zbirko izpopolnjevati: čas, geografski in socialni prostor uporabnikov, tipologija, pričevalnost napisov in številčnost, kajti zbirka je odločno premajhna in pomanjkljiva.

Literatura: G. Makarovič, Slovenska ljudska umetnost, Ljubljana, 1981.

Zbirka hišnih oltarčkov

Zbirka šteje 23 primerkov. Znani kraji, odkoder izvirajo oltarčki, so: Dobropolje, Dražgoše, Galjevica (Ljubljana), Goselna vas v Podjuni, Koren, Kozarišče, Mengeš, Št. Jošt pri Vrzdencu, Tržič, Zg. Slivnica na Dolenjskem. Zbirka vsebuje spomenike-hišne oltarčke, ki so jih rabili v notranjščinah. Gre za figuralne skupine, edikule, omarice z vratci, arhitekturne zasnove. Zastopana je sledeča ikonografija: Angel varuh, ecce Homo, sv. Evstahij, sv. Gregor, Jezušček, Kristus v ječi, Križani z Janezom in Marijo, božjepotna Marija, lurška Marija, maneken Marija, Marija z detetom, Marija z detetom in svetniki, mrtvaški oder, par v noši, sv. družina, svetnica in sv. Jožef.

Večina oltarčkov izvira iz kmečkih notranjščin, med njimi sta tudi dva primerka nunske izdelave in kvalitetno rezljan primerek, ki verjetno sodi v drugo družbeno okolje (št. 15355). Oltarčki sodijo v 19. stoletje in v prvo tretjino 20. stoletja - le dva primerka moremo datirati v 18. stoletje (št. 15355, 15294).

Literatura: G. Makarovič, Slovenska ljudska umetnost, Ljubljana, 1981

Zbirka palic

Zbirka šteje 21 primerkov. Znani kraji, odkoder izvirajo primerki, so: Borovlje (?), Bukovo nad Knežo, Črni vrh-Mrzli log, Daruvar, Dobropolje, Logatec, Podkoren, Savinjska dolina, Št. Gothard pri Kamniku, Vodice. Na palicah so zastopani sledeči izrezljani motivi: Arabec z žirafo, Atila, bradata glava, fantastična žival požira moža, fantastična žival požira žensko, geometrijski ornament, gozdne in druge živali, grifon, heraldičen motiv, kačja glava, lev požira kačo, lev, lovski prizori, ljubezenski prizor, napisi, pes, račja glava, roka drži živalsko glavo, slon, žandar vodi ujetnika.

Glede na funkcijo gre za sprehajalne palice, palico z imeni 2. legijona narodne garde leta 1848, flosarsko palico, spominsko palico, jubilejno palico, gorjačo, palico z bodalom, ovčarsko palico in druge (ženitovanjsko

palico iz Dolencev, EM 9295 in palico gorskega sodnika gl. v ustrezni drugi zbirki). Družbeni položaj uporabnikov je le izjemoma ali posredno izpričan; gre za palice iz kmečke in palice iz meščanske rabe.

Palice sodijo v 19. in v 20. stoletje (na eni palici je očitno recentno vreza na letnica 1714, primerek sodi v konec 18. ali v začetek 19. stol.).

Kriteriji, po katerih bi veljalo zbirko izpopoljevati, so: čas, motivi, tipologija, izpričana funkcija, provenienca in družbeni položaj uporabnikov.

Literatura: G. Makarovič, Slovenska ljudska umetnost, Ljubljana, 1981.

Zbirka poslikanih panjskih končnic

Zbirka šteje 728 primerkov. Znani kraji, odkoder izvirajo končnice, so:

Bodovlje, Breznica pri Škofji Loki, Britof pri Kranju, Celarje pri Vrhniki, Cerkno, Čabrače, Čirčiče, Črna na Koroškem (okolica), Dobeno, Dobrova pri Ljubljani, Dobrunje, Domžale, Dravlje pri Ljubljani, Dražgoše, Gabrk pri Poljanah, Godovič, Goričane pri Medvodah, Gornji grad, Gornji Novaki, Homec, Hosta pri Škofji Loki, Kovk, Kranj (okolica), Lajše pri Selcah v Selški dolini, Lanišče pri Kamniku, Ledina, Leskoviča nad Hotavljami, Lokoviča pri Libučah, Lom nad Tržičem, Lučne (okolica), Male Lipljene (okolica), Mali Videm pri Št. Lovrencu, Mirna na Dolenjskem, Mojstrana, Moste pri Komendi, Podbrezje pri Podnartu, Podolševa, Polica, Polhov Gradec, Poljanska dolina na Gorenjskem, Planina nad Ljubnim, Prapreče pri Lukovici, Praprotno v Selški dolini, Raščica pri Vel. Laščah, Rupa pri Kranju, Selce v Selški dolini, Sidraž, Smrečje nad Vrhniko, Sorica, Spodnja Luša, Stari trg pri Slovenj Gradcu, Stranska vas pri Ljubljani, Studor nad Hotavljami, Sv. Helena nad Črno, Škofja Loka (okolica), Šmarca pri Kamniku, Šmiklavž nad Gornjim gradom, Štefanja gora nad Cerkljami, Št. Vid nad Ljubljano, Trata, Trboje pri Smledniku, Trstenik na Gorenjskem, Visoko, Voklo, Volčji potok pri Kamniku, Volaka, Vransko, Zg. Šiška, Zagradišče pri Sostrem. V zbirki so zastopani sledeči motivi: nabožni-Abrahamova daritev, Absalon, Adam in Eva, S. Alojzij, s. Ambrož, Ana in Marija, s. Andrej, angeli (padli), s. Anton Padovanski, s. Anton Puščavnik, s. Barbara, beg v Egipt, Bog oče, Bog ustvari

Sonce in Mesec, s. Boštjan, božji grob, bratje prodajo Jožefa, kralj David, David in Goliat, s. družina, s. družina pri delu, s. Duh, duhovnik pri obredju, s. Elija, evangelisti, s. Florijan, s. Frančišek Asiški, s. Frančišek Saleški in Marija, stigmatizacija s. Frančiška, Genezareško jezero, legenda o s. Genovefi, godba pred peklom, hudič skuša Jezusa, IHS; IHS, križanje in Pieta, s. Izidor, izgon iz raja, Izraelci plešejo ob zlatem teletu, Izraelci gredo čez Rdeče morje, izgubljeni sin, s. Janez Evangelist, s. Janez in s. Luka, obglavljenje s. Janeza, s. Janez Nepomuk, s. Jedert, Jezus nasiti 5.000 glavo množico, Jezusovo srce, Jezus in Samaritanka pri vodnjaku, dvanajstletni Jezus v templju, Job na gnoju, s. Jožef, s. Jožef in s. Janez, Judita s Holofernovo glavo, s. Jurij in s. Martin; s. Jurij, Kajn in Abel, s. Katarina, s. Katarina in s. Barbara, Kristus obudi Lazarja, Kristusov krst, Kristus obudi mrtvoudnega, Kristusova legenda, Kristusovo kronanje, Kristus nese križ, Kristus izganja trgovce iz templja, Kristus in stotnik, križev pot. s. Lucija, s. Luka in s. Janez, s. Lenart, Lazar in bogatin, s. Lovrenc, Marija božjepotna, Marija, monštranca, s. Miklavž, s. Mihael, Marijino oznanjenje, srečanje Marije in Ane, božjepotna Marija in s. Frančišek Saleški, Marijin monogram, s. Marko in s. Matej, Marija pomočnica in s. Barbara, s. Miklavž in s. Florijan, s. Martin, Mojzes s kačo, Marijino kronanje, mašniško posvečenje, s. Mihael, Marija sreča Jezusa pod Križem, Marija immaculata, Marija škapulir, Marija pomočnica, Marija rožnovenska, Marija zaščitnica s plaščem, tri božjepotne Marije, mana v puščavi, Mojzes obudi vodo iz skale, Marija s svetnikoma, Marijina zaroka, Marijino vnebovzetje, s. Notburga, Noetova barka, Noetova daritev, Oljska gora, Ozej in zlobni dečki betelski, obhajilo, prikazovanje na gori Tabor, Petrovo izdajstvo, s. Peter, s. Peter in s. Jožef, pohod s. treh kraljev, pokol nedolžnih otročičev, polaganje v grob, poklon s. treh kraljev, s. Peter in s. Pavel, spreobrnjenje s. Pavla, papež Gregor, s. Polona, poslednja sodba, poroka, poklon pastirjev, s. Rok in s. Boštjan, svatba v Kani, Samson, spoved pravičnika in grešnice, smledniška legenda, usmiljeni Samarijan, kamenjanje s. Štefana, Samson nese vrata, srce Marijino in srce Jezusovo,

Saloma, zakrament spovedi, pekel, neugotovljeni svetniki in svetnice, oz. brez atributov, s. Trojica, vhod v Jeruzalem, vesoljni potop, vsi svetniki, vstajenje, s. Volbenk, sedem zakramentov, zadnja večerja, / posvetni: advokat molze kravo, za katero se vlečeta kmeta; Arabca lovita leva, avstrijski vojaki preganjajo turške, baba podi hudiča od ognjišča, babji mlin, baročna stavba, berač pride k hiši, bitka, boj z zmajem, boj za moške hlače, cigan ukrade lonec, cvetlični ornament, čevljarji in prašič, človek-ptič, debeluh vozi svoj trebuh, delo na polju, divjaki v boju z zvermi, drevo, dvoboj žensk na petelinih, trije fantje in eno dekle, francoski vojak in kmet, gostilniški prizor, goloba, komedijanta, godci in ples, godci, hiša in cerkev, hudič vozi ženske spodnjice, hudič babi jezik brusi, hudiča v kočiji vozita kozla, hudiči perejo žensko perilo, hudič ukrade lonec, hudič zvrne ženskam lonec, hudiči se tepejo s kmeti, jezdeca, kača lovi zajca, kmet ziblje Francoza, kočija s severnimi jeleni, konj, konjenika se bojujeta, konjeniška bitka, kovača, krajina, kegljanje, kres, komedijanti, kmetje napadajo priklenjeno žabo, kmet vozi sode, kmet zvrne fratru bero, kozel podi krojače, kozel žre in serje krojača, krojače podi veter, kozel trka krojača, krojače podi polž, prašič podi krojače, kozel serje cekine, krošnjar, Luter in Katrca; hudiči, kozli ali prašič vozijo Lutra in Katrco na kočiji v pekel, lov na jazbeca, lov na jelena, lovec strelja divjega lovca, lov na severnega jelena, lov na tigra, lov na gamsa, lov na medveda, lov na risa, lev, lisjak prinaša bolni lisici kure, lisica brije lovca, lovec, lovčev pogreb, lovec strelja medveda, ki je ukradel čebelji panj, lovec, ki serje, se je ujel v past, lovca napijata jelenu in medvedu, navidezno mrtva lisica ugrizne lovca, lovca podi divji prašič, levi žrokristjane, lončarja napade bik, možje v krajini, mož s širokokrajnim klubom, mož pri vodnjaku, medved ukrade panj, merjasec, meseci, mož pri mizi; maček; moža in konj, mož s trobento; mož in ženska, medved na vrvici pleše, kralj Matjaž, Napoleona vzame hudič, noša - stara in nova, nesreča, oglar, oranje, oficirja, oče tepe sina, heraldični orel, ogrebanje roja, Pegam in Lambergar, ptič, pijani fantje (nabor?), ples, personifikaciji pomladi in poletja, svatba, poroka, polž-velikan, portretiranje,

podlasica, popotni s košem, ris, rozeta, ris napade konja, prizor pred sultanom (?), slon in kameli, šivilje, številke - razne, trobentač na polžu (poštar), tehtanje panja, Turek s pipo, tovornik, Turki, ura, vojaška godba, veduta, vojaka jahata kozla, vojak jaha petelina, vojak odpelje kravo, vojaka vodita ženo z otrokoma, vojaki, vlak, volk, zveri, žetev, ženska, ženska podi moža, ženska ali ženski vlečeta moža iz gostilne, ženska vprežena v brano, ženska pretepa moža, ženska z otrokom.

Najstarejše končnice v zbirki so datirane z letnicami 1770, 1787, 178?, 1791 (inv. št. 2239, 2386, 2426, 2429), tem sledi nekaj primerkov iz zadnjega desetletja 18. stoletja. Večina končnic sodi v 19. stoletje, preostale iz prve četrtine 20. stoletja pa dobro dokumentirajo propadanje tega slikarstva.

Zbirka je zelo številna in glede na količnost prva; vendar je treba povedati, da jo po pričevalnosti primerkov presega zbirka v Čebelarskem muzeju v Radovljici.

Kriteriji, po katerih bi veljalo zbirko izpopolnjevati, so: zastopanost motivov, delavnic, čas in geografski prostor. Ob tem je treba omeniti, da je glede na zemljepisni in socialni prostor zelo malo primerkov neposredno izpričanih; vsekakor bi morali biti slučajno dostopni primerki takšne vrste deziderat kolekcije.

Izbrana literatura: Vurnik S., Slovenske panjske končnice, Etnolog III, Ljubljana, 1929 / Makarovič G., Panjske končnice ljudske slikarske delavnice iz Selc, Loški razgledi IX, Škofja Loka, 1962 / Isti, Panjske končnice štajerske ljudske slikarske delavnice, Slovenski etnograf XVI-XVII, Lj., 1964 / Isti, Slikarstvo na panjskih končnicah. Inauguralna disertacija, Lj., 1964.

Zbirka kadilnih pip in ustnikov

Zbirka šteje 139 popolnih pip oz. fragmentov ter 14 ustnikov za cigare ali cigarete. Znani kraji, odkoder izvirajo primerki, so: Admont, Bruck na Muri, Dunaj, Gorjuše, Gornja Bistrica v Prekmurju, Krka na Dolenjskem, Koprivnik na Kočevskem, Kropa, Lassing, Leoben, Ljubljana, Mirna, Novska, Podkoren, Podnart, Poljanska dolina na Gorenjskem, Rateče, Rožempah, Sarajevo, Savinjska dolina, Selca v Selški dolini, Sopotnica, Stahovica, Šiška, škofjeloška okolica, Šmihel, Tirolsko, Trst, Vrhnika. Glede na tehniko izdelave in material so v zbirki zastopani: razni lesovi, glina v kalupu, morska pena, okovi in pokrovčki iz medenine in alpake, inkrustacija s srebrno žico, oz. z biserno matico. Motivi so največkrat ornamentalni, med njimi pa tudi sledeči figuralni: Adam in Eva, bradata glava, celovski zmaj, čevljar pri delu, razne domače živali, gostilniški prizor, razni heraldični orli, jelen, jezdec pade s konja, konj, kozel, Kristusova glava, kača, mož s palico, mož s sklenjenima rokama (k molitvi?), madžarski grb in historični prizor, lovski motivi, lisica in dve živali, pes, poštar in kozel, ptič, riba, roka, srna, škorenj, volovska glava, ženski akt. Nekaj najstarejših primerkov sodi še v 18. stoletje, med njimi naj omenimo z letnicama 1746 in 1781 datirana primerka (inv. št. 2090 in 5885), ogromna večina primerkov sodi v 19. stoletje, nekaj, zlasti gorjuških pa je iz prve polovice 20. stoletja. Zbirka je največja v Sloveniji.

Družbeni položaj uporabnikov sicer ni dokumentiran, vendar je glede na značaj izdelkov in razne vire o kajenju nedvomno, da gre za pipe, kakršne so uporabljali v vseh družbenih plasteh. Kriteriji, po katerih bi veljalo zbirko izpopolnjevati, so: čas, zemljepisni in socialni prostor uporabnikov, tipologija, ikonografija, izdelki slovenskih proizvajalcev.

Izbrana literatura: G. Makarovič, Slovenska ljudska umetnost, Lj., 1981.

Zbirka pisanic

Zbirka šteje 659 primerkov. Znani kraji, oz. pokrajine, odkoder izvira-
jo pisanice, so: Adlešiči, Bela krajina, Beneška Slovenija, Dolenjci, Dra-
šiči, Gančani, Gorenje jezero, Grabrovec, Hrast pri Suhorju, Ivanjkovci,
Jugorje, Ligojna, Ljubljana, Ljubljana okolica, Marindol, Podzemelj, Prek-
murje, Robedišče, Radovica, Suhor, Škofja Loka, Velika Sela pri Adleši-
čih, Zagradec. V zbirki je nekaj prav zanimivih primerkov iz drugih de-
žel: Srbije iz leta 1918, Poljske (krakovske pisanice), Zgornje Avstrije in
iz Knina. Glede na tehniko izdelave so v zbirki zastopani: voščeni ali pa-
rafinski batik, jedkanje v naravnih kislinah, izpraskanka, oplet z barvnimi
nitmi, poslikava s čopiči, oplet s srebrnimi žičnimi nitmi, rezervaš z
rastlinskimi listi. Glede na motiviko so v zbirki zastopani: geometrijski
ornament, stiliziran rastlinski ornament, stilizirane upodobitve predme-
tov in simbolov, napisi in kombinacije navedenega. Mimo redkih pisanic
iz mestnega okolja so v zbirki le pisanice iz kmečkega življenja.

Najstarejše pisanice sodijo v konec 19. stoletja (med njimi naj omenimo
z letnico 1890 datiran primerek - inv. št. 3184/21), ostale sodijo v 20.
stoletje, največ iz obdobja med svetovnima vojnoma in iz časa po drugi
vojni, nekaj pa jih je še iz časa pred prvo vojno. Zbirka je največja v Slo-
veniji. Kriteriji, po katerih bi jo veljalo izpopolnjevati, so: čas, motivi-
ka, tehnike, zemljepisni in socialni prostor uporabnikov.

Izbrana literatura: J. Barle, Pisanice iz Bele krajine. Izvestja muzejske-
ga društva za Kranjsko, III, Ljubljana, 1893 / N. Kuret, Reménke, reme-
nice. Etnografija Pomurja I, Murska Sobota, 1967 / G. Makarovič, Sloven-
ska ljudska umetnost, Ljubljana, 1981.

Zbirka pisav za trniče

Zbirka šteje 69 pisav za krašenje trničev na velikoplaninskih planšarijah.

Časovno sodijo v 19. stoletje in še v čas po drugi vojni. Med njimi je ome-
niti najstarejši znani datirani primerek z letnico 1840.

Literatura: A. Cenc, Velika planina, Ljubljana, 1972.

Zbirka plastike

Zbirka šteje 216 primerkov. Znani kraji, odkoder izvirajo primerki, so: Ambrus, Bičje, Bizeljsko, Breznica na Gorenjskem, Brezov dol, Celje (okolica), Cerkljanski vrh, Črna na Koroškem, Črni vrh, Čušperk, Dobrije na Koroškem - Tolsti vrh, Dobropolje, Dečja vas, Gabrovica na Krašu, Gora (Št. Jurij-Žiče), Gradenc, Grintavec v Dobropoljah, Homec, Javorščica, Jezero pri Preserju, Kamnik, Kleče pri Šmihelu, Klevevž, Kobilje, Kočevje, Kočevje okolica, Kranj, Litija, Litija okolica, Mala Stara vas, Male Lipljene, Mavčiče, Mekinje, Mokronog, Mošnje, Muljava, Nosovče, Plešivica, Podlanišče, Podpeč pri Dobropoljah, Podpleče, Prinča vas, Prtovč, Radovljica okolica, Ratje, Rečica nad Laškim, Reber pri Žužemberku, Ribnica, Sanabor pri Vipavi, Samotorca, Slinovci, Srednja vas v Bohinju, Stražišče, Struge, Suha krajina, Šentjernej, Šentrupert, Šenturška gora, Tolsti vrh nad Guštanjem, Tomažja vas, Topla reber nad Smuko, Trebnje, Trzin-Rašica okolica, Vače okolica, Valična vas, Velike Lipljene, Visejc, Vodice pri Dobropoljah, Žiče, Žiri. V zbirki so zastopani sledeči motivi: Angel, s. Anton Padovanski, s. Anton Puščavnik, s. Barbara, berač, Bernardka lurška, Bog oče, Bog sin, s. Boštjan, Ecce homo, s. Florijan, s. Frančišek Asiški, s. Gregor, s. Izidor, s. Janez Evangelist, s. Janez Nepomuk, Jezus dobri pastir, Jezus v ječi, Jezusovo srce, Jezus ne-se križ, s. Jožef, kamnosek, kmet z lopato, kongresna cesarja, Marija, Marija božjepotna, Marija brezmadežna, Marija lurška, Marija maneken, Marija mariazellska, Marija rožnovenska, Marijino srce, Marija z detotom, Marija žalostna, s. Marko, s. Miklavž, moška figura, moška figura z opico, palček, partizan, Pietá, s. Rok, roka s knjigo, sedeči Kristus, Slomšek A.M., svetnice s pomanjkljivimi atributi, svetniki s pomanjkljivimi atributi, s. Štefan, s. Urban, s. Valentin, s. Vid, vstali Kristus, zadnja večerja, žena v noši. Način rabe primerkov iz zbirke praviloma ni dokumentiran, vendar je iz videza in po analogijah dokaj gotovo, da večina plastike izvira iz kmečkih notranjščin, znamenj oz. niš, nekaj je primerkov cerkvene plastike. Najstarejši primerek je kip sedeče Marije z detotom iz cerkve v Klevevžu in sodi v 15. stoletje, temu sledi nekaj primerkov

iz 17. stoletja (inv. št. 3218, 10720, 10721, 10722, 15353 itn.) - ogromna večina plastike sodi v 19. stoletje. Zbirka je največja kolekcija primitivne kmečke plastike na Slovenskem. Kriteriji, po katerih bi veljalo zbirko izpopolnjevati, so: čas, zemljepisni in socialni prostor uporabnikov, ključni primeri za izdelovalce in datacije, ikonografija, dokumentiranost uporabe in funkcije, primitivistična likovna kvaliteta.

Literatura: G. Makarovič, Slovenska ljudska umetnost, Ljubljana, 1981.

Zbirka podobic

Zbirka šteje 381 primerkov. Mimo ostalih primerkov so zastopana tudi naslednja slovenska božja pota: Brdo pri Podpeči, Bled, Brezje, Gospa Sveta, Sv. gora pri Gorici, Sv. Jožef pri Celju, Sv. Jošt nad Kranjem, Sv. Križ pri Belih vodah, Sv. Križ pri Črnečah na Koroškem, Kropa, Ljubno na Gorenjskem, Sv. Marija (frančiškanov) v Mariboru, Sv. Marija na Dobrovi, Nova Štifta pri Gornjem gradu, Nova Štifta pri Ribnici, Sv. Peter pri Mariboru, Sladka gora, Šmarna gora, Sv. Trojica v Slovenskih goricah, Velesovo, Višarje, Zagorje pri Planini. Zbirka ni reprezentančna ne glede na motiviko, tehnike, variante ali čas. Posebej pričevalni so morda le primerki, ki so bili nalepljeni na pokrovih skrinj in so jih žal v muzeju odlepili. Skoraj vsi primerki so iz 19. stoletja in iz prve polovice 20. stoletja. Ker obstajata sijajni zbirki podobic v Semeniški knjižnici in v Grafičnem kabinetu Narodnega muzeja v Ljubljani, ne bi bilo smiselno zbirati popolnejšo zbirko v SEM za študijske namene. Zbirka naj bi rabila zlasti orientaciji v ikonografiji in razstavnim namenom. Zato naj bi bili temeljni kriteriji, po katerih bi veljalo zbirko izpopolnjevati: zbrati primerke vseh slovenskih božjih poti, zbrati primerke vseh zvrsti podobic (odpustke, porcij. listke, listke bratovščin, molitve, jedilne podobice itn., perforirane primerke in druge tehnične in oblikovne tipe) in zlasti primerke iz 18. stoletja za razstavne namene.

Izbrana literatura: A. Gaber, Kaj pripovedujejo stare slovenske podobice. Obisk, III, št. 5 in 6-7 / A. Spamer, Das kleine Andachtsbild vom XIV. bis zum XX. Jahrhundert, München, 1930 / G. Makarovič, Slovenska ljudska umetnost, Ljubljana, 1981.

Zbirka preslic

Zbirka šteje glede na tipologijo: 128 preslic tkim. slovenskega tipa za na kolovrat, 30 koželjev, 12 suličastih preslic za predenje na vreteno, 4 lopataste preslice za predenje na vreteno, 1 krošnjasto in 1 rovašasto preslico za predenje na vreteno, 27 vreten in 10 presličnih igel.

Znani kraji, odkoder izvirajo predmeti, so: Adlešiči, Bohinj, Bohinjska Bistrica, Bušinja vas, Dovje, Dražgoše, Gorjuše, Gozd pri Kranjski gori, Javorniški rovt, Koprivnik, Koroško, Kranjska gora, Ljubno pri Podnartu, Ločnica, Mojstrana, Nomenj, Padež, Pivka pri Naklem, Podkoren, Poljanska dolina, Rateče, Sorica, Srednji vrh nad Kranjsko goro, Vatovlje, Vinica. Predmeti izvirajo iz kmečkega okolja. Nekaj preslic takim. slovenskega tipa sodi še v zadnjo tretjino 18. stoletja, redki primerki v 20. stoletje, še v 60. leta, velika večina predmetov sodi v 19. stoletje. To je edina pomembna zbirka krašenih slovenskih preslic. V SEM je še nekaj preslic, med njimi 4 paličaste z lastnim podstavkom, ki pa sodijo h kolovratom in jih v tem poročilu ne omenjamo.

Kriteriji, po katerih bi veljalo zbirko izpopolnjevati, so: geografski prostor, tipologija zlasti preprostejših preslic, primerki, izpričani kot darilo, primerki z izpričanim socialnim položajem uporabnic. Preslice tkim. slovenskega tipa so v zbirki - kolikor je to v muzeju mogoče - zastopane v zadostnem reprezentančnem vzorcu.

Izbrana literatura: W. Šmid, Krainische Spinnrocken. Carniola I, Ljubljana, 1908 - G. Makarovič, Slovenska ljudska umetnost, Ljubljana, I., 1981.

Zbirka papirnatih in lesenih "prtičkov" za bogkov kot

Zbirka šteje 75 papirnatih in 5 lesenih prtičkov. Leseni primerki izvirajo iz Podkorena in Kranjske gore, papirnati pa iz Domžal, Krakovega v Ljubljani, Ljubljane, Višnje gore in Žalne. Na prtičkih so zastopani naslednji motivi: angel, božjepotna Marija, cvetlični motivi, geometrijski motivi, jaslice, Jezusov monogram, monštranca, poklon s. treh kraljev. Leseni primerki so poslikani z oljnimi barvami, na papirnatih primerkih pa so zastopane sledeče tehnike: izrezanka, perforacija, ročno koloriran primitiven kamnotisk, koloriran navaden kamnotisk, reliefen tisk s perforacijo,

barvna litografija, izrezane in nalepljene litografirane figurice ter poslikava. Časovno sodijo leseni prtički v 19. stoletje, papirnati pa v čas med leti 1912 in 1924. Uporabniki prtičkov niso izpričani, vsaj večinoma gre za rabo ob božičnih praznikih v kmečkem in revnejšem mestnem okolju.

To je edina zbirka tega gradiva v Sloveniji. Kriteriji, po katerih bi veljalo zbirko izpopolnjevati, so: čas, ikonografija, tehnike, zemljepisni in socialni prostor uporabnikov.

Izbrana literatura: N. Kuret, Praznično leto Slovencev, IV. del, Celje, 1970, str. 109; Isti, Jaslice na Slovenskem, Ljubljana, 1981.

Zbirka razpel

Zbirka šteje 61 razpel. Znani kraji, odkoder izvirajo razpela, so: Blečji vrh, Brezov dol, Črna na Koroškem, Gorjuše, Gradén, Jereka, Korita pri Dobrničú, Male Lipljene, Marinča vas, Mirna-Trebnje, Mokronog, Peč, Plešivica, Potok pri Grosupljem, Prapreče pri Lukovici, Prinča vas, Pungert, Retje, Srednja vas, Stražišče, Selce na Pivškem, Sv. Lovrenc pri Čatežu, Sv. Marjeta, Špitalič, Tešova nad Vranskim, Veličane, Volčja jama, Zagorica v Dobrepoljah. V zbirki so večinoma razpela za opremo kmečkih notranjščin. Zastopani so sledeči ikonografski tipi: "Jeruzalemski križ", korpus na križu brez dodatkov, razpelo z lobanjo pod križem, razpelo z ovco pod križem, razpelo z vazama s cvetjem, razpelo s smrekama in lobanjo, razpelo s kelihom, razpelo s knjigo, razpelo z angelčkom ali angelčkoma, razpelo z Marijo pod križem, razpelo z Janezom in Marijo pod križem, razpelo z Janezom, Marijo in Marijo Magdaleno pod križem, razpelo z Janezom, Marijo in orodji trpljenja, razpelo s knjigo in orodji trpljenja, "mrliški križ". Ob kmečkih razpelih je v zbirki nekaj primerkov primitivnejše cerkvene plastike in nekaj razpel, ki sodijo v nekmečko okolje, vendar nedokumentirano, Razpela sodijo razen treh primerkov iz zadnjih dveh kategorij, vsa v 19. stoletje in v začetek 20. stoletja. Največja tovrstna zbirka v Sloveniji, pomembna zlasti glede izvirne ikonografije in nekaterih primerkov z izredno likovno primitivistično ekspresivnostjo.

Kriteriji, po katerih bi veljalo zbirko izpopolnjevati, so: čas, geografski in socialni prostor izdelovalcev in uporabnikov, dokumentiranost uporabe in funkcije, ikonografija, primitivistična likovna kvaliteta.

Literatura: G. Makarovič, Slovenska ljudska umetnost, Ljubljana, 1981.

Zbirka skrinjic, šatulj in pušic

Zbirka šteje 23 primerkov. Znani kraji, odkoder izvirajo predmeti, so: Bela peč v Kanalski dolini, Gornji grad, Kranjska gora, Ljubljana, Podbela, Podkoren, Polhov gradec, Poljanska dolina, Radovljica, Škofja Loka, Trbiž, Žerovnica. V zbirki so zastopane sledeče zvrsti: kasete z leseno številčno ključavnico, pultna kasete, miniatura skrinje, miniatura poslikane skrinje, železna skrinjica z blagajniško ključavnico pod pokrovom, skrinjica sekretar, poslikana obodna šatulja, obodna šatulja z rezljanim pokrovom, stružena poslikana valjasta šatulja, miniatura potovalnega kovčka z okrasjem iz slame, rezljana pušica z drsnim pokrovom.

V 17. stoletje sodijo: železna skrinjica z upodobitvijo slovesa viteza od dame, miniatura renesančne skrinje z dvema ključavnicama, skrinjica sekretar z bizmutovo poslikavo. V 18. stoletje sodijo: kasete z letnico 1774, obodna šatulja z letnico 1784, pušica z letnico 1755, pušica z letnico 1791. Ostali primerki sodijo v 19. in v prvo tretjino 20. stoletja. Družbeni položaj uporabnikov praviloma ni dokumentiran, vendar sodijo primerki iz 17. stoletja nedvomno v plemiško ali visoko meščansko okolje, primerki iz 19. stoletja pa večinoma v kmečko okolje. Instrumentalitet predmetov je razvidna iz konstrukcije in deloma iz dokumentacije: hranila za nakit, papirje, denar, britev.

Kriteriji, po katerih bi veljalo zbirko izpopolnjevati, so: tipologija, čas, zemljepisni in socialni prostor uporabnikov, izdelki slovenskih rok.

Izbrana literatura: G. Makarovič, Slovenska ljudska umetnost, Ljubljana, 1981.

Zbirka raznih nabožnih slik (olje na platno, les, tempera na papir)

Zbirka šteje 43 primerkov. Zemljepisna provenienca z izjemo redkih krajev ni izpričana (Bič, Kranjska gora, Kropa, Rateče, Skaručna, Vodice).

V zbirki so zastopani naslednji motivi: s. Agata, angel varuh in s. Miklavž, s. Alojzij, s. Anton Puščavnik, s. Boštjan, s. Corona, grehi zoper s. Duha, jagnje božje, s. Janez Krstnik, s. Job, s. Jurij, s. Anton Puščavnik, s.

Izidor, križanje, križanje s s. Janezom, Marijo in s. Magdaleno, križev pot, Kristusov krst, s. družina, Marija dobrega sveta, Marijino kronanje, Marija škapulir in križanje, Marija z detetom, Marija, zaščitnica devic,

Marijino srce, s. Martin in s. Andrej, neverni Tomaž, Oljska gora, po-

klon s. treh kraljev, prestol milosti, prizor iz legende s. Antona Padovan-

skega, sedenje s. zakramentov, s. Trojica, trpeči Kristus, zadnja večerja,

zasramovanje Kristusa, žalostni Kristus. Socialna provenienca slik ni iz-

pričana, vendar je glede na ta vidik zbirka nedvomno zelo heterogena. V

njej sta vsaj dve nedvomno oltarni sliki, 4 križevi poti, dve cerkveni bande-

ri, večinoma pa so slike verjetno za opremo stanovanjskih prostorov.

Skoraj vse slike sodijo v 19. stoletje, iz 18. stoletja velja omeniti sliko

s. Izidorja in odlično cerkveno podobo s. Agate. Zbirka ni reprezentativna

v nobenem oziru. V bodoče bi kazalo zbirati predvsem slike za opremo ka-

pelic in kmečkih ter delavskih notranjščin glede na tipologijo, ikonografijo,

čas, družbeno razlikovanje in primitivistično likovno izraznost.

Literatura: G. Makarovič, Slovenska ljudska umetnost, Ljubljana, 1981.

Zbirka slik na steklo

Zbirka šteje 495 slik. Znani kraji, odkoder izvirajo slike, so: Celovec, Črmošnjice, Davča, Dole pri Moravčah, Gornji Kot pri Dvoru, Ig, Javor pri Litiji, Javorje pri Škofji Loki, Kališče pri Novi Štifti, Kočevje (okolica), Koprivnik, Krašce pri Moravčah, Krnica pri Gorjah, Lukovica, Maršiči na Dolenjskem, Medvode, Mengeš, Mihela vas, Naklo, Nova vas pri Preddvoru, Nova vas pri Žireh, Petrova vas pri Črnomlju, Planina pri Črnem vrhu, Pliberk, Poljane nad Škofjo Loko (in okolica), Poljanska dolina, Poreče pri Vipavi, Predgrize, Radiše na Koroškem, Raščica na Dolenjskem, Rogaška Slatina, Sela pri Javorju nad Litijo, Selce v Selški dolini, Selška dolina, Sorica, Stopnik, Stražišče pri Kranju, Slovenske gorice, Sv. Duh nad Solčavo, Sv. Križ pri Litiji, Škofja Loka (in okolica), Škofjeloško hribovje, Trebnje, "Trzin-Domžale", Vavpčja vas, Velesovo, Velike Lipljene, Zadobje pri Gorenji vasi v Poljanski dolini, Zavrh pri Dobrni, Zg. Tuhinj. V zbirki so zastopani sledeči motivi: Adam in Eva, s. Aleš, s. Alojzij, s. Ana, s. Ana z Marijo, s. Andrej, s. Anton Padovanski, s. Barbara, beg v Egipt, s. birma, s. Blaž, s. Boštjan, božji grob, cerkev, čudeži Kristusove krvi, s. družina, ecce ancilla Domini, s. Egidij, s. Elija, s. Elizabeta, s. Evstahij, s. Florijan, s. Frančišek Asiški, s. Frančišek Ksaverij, s. Genovefa, s. Gertruda, s. Helena, izgubljeni sin, s. Izidor, s. Janez Krstnik, s. Janez Nepomuk, s. Jernej, Jezus, bičani Jezus, Jezus na križu, Jezus na Oljski gori, Jezus nese križ, Jezus odrešenik sveta, Jezusovo rojstvo, Jezus s svetniki, trpeči Jezus, Jezušček praškega ikonograf. tipa, Jezušček s svetovno kroglo, Jezušček leži na križu, Jezusovo srce, s. Jožef, s. Juda in s. Simon, s. Julijana, s. Jurij, kača na drevesu, Kalvarija, s. Karel, s. Katarina, s. trije kralji, križev pot, s. krst, s. Lenart, s. Lovrenc, s. Lucija, različice božjepotnih Marij, Marijino srce, Marijino kronanje, Marijino oznanjenje, s. Marjeta, s. Marta, s. Martin, s. mašniško posvečenje, s. Mihael, s. Miklavž, s. Neža, s. Patricij, s. Peter, Pietà, poslednja sodba, poklon s. treh kraljev, s. pokora, s. Polona, s. poslednje olje, svetniki priprošnjiki, gostilniški prizor, s. rešnje telo, s. Rok, s. Rozalija, s. Simon, smledniška legenda, svatba v Kani, razni pomanjkljivo atribuirani

svetniki, s. Tomaž, s. Trojica, turški jezdec, s. Urban, s. Uršula, s. Valentin, s. Veronika, Veronikin prt, vstajenje, s. Wendelin, sedem s. zakramentov, zadnja večerja.

V zbirki je 86 ugotovljenih primerkov na Slovenskem naslikanih slik in nekaj primerkov, ki bi jih bilo potrebno še ugotoviti. Ostale slike so iz znanih srednjeevropskih centrov tega slikarstva, največ iz Pohožev in Sandla. Večina slik sodi v prvi dve tretjini 19. stoletja, nekaj primerkov pa je še iz druge polovice 18. in iz zadnje tretjine 19. stoletja. Zbirka je največja v Sloveniji. Kriteriji, po katerih bi jo veljalo dopolnjevati, so: motivi, slovenski izdelki, slike s podatki o zemljepisnem in socialnem prostoru uporabnikov.

Izbrana literatura: G. Makarovič, Slikanje ljudskih slik na steklo na Slovenskem, Slovenski etnograf XV, Ljubljana, 1962.

Zbirka votivnih slik

Zbirka šteje 29 slik, slikanih na les ali na platno. Božjepotni kraji, odkoder izvirajo slike, so: Sv. Andrej nad Škofjo Loko, Ljubno na Gorenjskem, Nova Štifta, Križna gora pri Ložu, Skaručna, Šmarna gora, Šmartno pri Cerkljah, Št. Rupert, Tunjice, Velesovo, Zg. Brnik, štiri slike so le domnevne provenience. Na slikah so upodobljeni sledeči priprošnjiki: Sv. Ana, sv. Ana in sv. Štefan, sv. Andrej in Marija z detetom; sv. Florijan, sv. Lovrenc, sv. Vid; sv. Jožef, sv. Anton Padovanski in mašnik z lilijo; sv. Janez Krstnik, sv. Kozma in sv. Damijan; Križani; Križani, sv. Kozma in Damijan in Marija sedmih žalosti; Križani, sv. Janez in Marija; sv. Lucija; Marija božjepotnega tipa; Marija božjepotnega tipa, sv. Avguštin, sv. Monika, sv. Miklavž; Marija božjepotnega tipa in nedoločena svetnica mučenica; Marija božjepotnega tipa in trpeči Kristus; Marija sedmih žalosti; sv. Martin in sv. Jurij; nedoločen svetnik-mašnik z razpelom in lilijo (Valentin?); sv. Štefan, sv. Kozma in sv. Damijan. Nameni votivnih prošenj, oziroma zahval so: pomoč pri boleznih, pomoč pri bolnih očeh, pomoč pri brodolomu, pomoč pri porodu, pomoč pri dojenču, pomoč pri govedu, pomoč pri nesreči v mlinu, pomoč pri konju, pomoč pri požaru. Glede na noše

in druga določila šteje zbirka 18 slik kmečkih votantov, 1 sliko meščanskega votanta, 3 slike plemiških votantov, ostale slike so glede na socialni izvor manj določljive. Glede na čas sodi v 17. stoletje 1 slika, v 18. stoletje 14, v 19. stoletje pa ostale.

Kriteriji, po katerih bi veljalo zbirko izpopolnjevati, so: čas, geografski prostor, socialni prostor, tipologija zavetnikov in prošenj, avtorstvo, likovna kvaliteta in zlasti pričevalnost votivnih slik o noši, notranji opremi, vrednotah votantov in težavah, ki so se zdele najhujše (živinska kuga itd.).

Izbrana literatura: France Zupan, Votivne podobe. Informativni bilten Inštituta za sociologijo in filozofijo Univerze v Ljubljani, št. 10, Ljubljana, 1970; Isti: Votivne podobe na Gorenjskem. Razstavni katalog. Gorenjski muzej, Kranj, 1964; Gorazd Makarovič, Slovenska ljudska umetnost, Ljubljana, 1981.

Zbirka votivov

Zbirka šteje 115 votivov iz lesa, voska, parafina, srebra in železa.

Znani božjepotni kraji, odkoder izvirajo votivi, so: begunjska fara na Gorenjskem, Koblarji, Koprivnik na Gorenjskem, Kranj, Mače, mengeška fara, Ptujška gora, Štefanja gora, Štepanja vas, Troščine, Zaplaz, Zreče.

Večina votivov je neznane, vendar slovenske provenience. V zbirki so za-

stopani sledeči motivi: za človeško zdravje: Bolnik v postelji, dojenec, krastača, krona, molilec, molilka, noga, oči, moška figura, roka, srce;

za živino: konj, krava, krava s teletom, par volov, petelin, prašič, vol.

Socialni izvor votantov ni izpričan, vendar je v veliki večini nedvomno kmečki. Glede na čas sodi večina parafinskih votivov v obdobje med svetovnima vojnama, lesenih in voščениh v 19. stoletje, starejši, torej iz 18. stoletja bi utegnili biti le trije železni (št. 221, 222, 15040) in dva srebrna votiva (št. 10443, 10449).

Kriteriji, po katerih bi veljalo zbirko izpopolnjevati, so: čas, geografski prostor, socialni prostor, tipologija motivov in tehnologije izdelave, izdelovalci in votanti, pričevalnost glede na goveje, prašičje in konjske pasme.

K zbirki sodi 7 kompletnih modelov za ulivanje voščenih votivov, 6 jih sodi v 19. stoletje, 1 pa v 18. (št. 3302). Pet modelov je uporabljal kranjski medicinar Janko Šink do leta 1911, vendar so precej starejši.

Zbirka je največja te vrste v Sloveniji.

Izbrana literatura: R. Kriss, Volksreligiöse Opfergebräuche in Jugoslawien, Ethnolog IV, Ljubljana, 1930/31; B. Orel, Slovenska božja pot in izvori njene ljudske umetnosti. Umetnost VII, št. 4-6, Ljubljana, 1943; G. Makarovič, Slovenska ljudska umetnost, Ljubljana, 1981.

Zbirka znamenj

Zbirka šteje 12 primerkov, in sicer šest tabelnih znamenj, pet figuralno plastičnih v edikulah in kamnit relief iz zidanega znamenja.

Znani kraji, odkoder izvirajo znamenja, so: Besnica, celjska okolica, Goroške pri Žireh, Javorniški rovt, Kočice pri Žetalah, Ocizla, Poljane v Poljanski dolini, planina Uskovnica. Zastopani so naslednji motivi: Božjepotna Marija, sv. Gregor in sv. Jošt nad cerkvama v Besnici in cerkvi sv. Jošta - beg v Egipt - Jezušček in sv. Jožef pri žaganju - Križani, - Križani s sv. Janezom in Marijo - Križani in zlati očenaš - Kronanje Marijino, sv. Benedikt in sv. Skolastika - nesreča ob delu v zvoniku - nesreča - Pietà - sedeči Kristus. Znamenja izvirajo iz kmečkega okolja, dve sta spominski, eno božjepotno; omeniti je redko znamenje s pastirskega stanu na Uskovnici.

Znamenja sodijo v 19. stoletje. Zbirka je povsem nezadostna. Kriteriji, po katerih bi jo veljalo izpopolnjevati, so: tipologija glede na vrsto izdelave, namen in namestitvev; zemljepisni in socialni prostor uporabnikov, čas, ikonografija, primitivistična likovna kvaliteta.

Izbrana literatura: M. Zadnikar, Znamenja na Slovenskem, Ljubljana, 1964; G. Makarovič, Slovenska ljudska umetnost, Ljubljana, 1981.

Ostalo gradivo v zbirki ljudske umetnosti

Ob bolj ali manj sistematično zasnovanih in izpopolnjenih specialnih zbirkah je v zbirki ljudske umetnosti še več gradiva, ki ga zavaljo maloštevilnosti ali nesistematičnega zbiranja ne moremo uvrstiti v posebna poročila. Med tem velja omeniti:

20 primerkov takoimenovanih "nunskih del", vokvirjenih podob, vezenih ali krašenih z vezeninami s kovinskimi nitmi, bleščicami. Gre za podobe iz meščanskega okolja; največkrat so to nabožni tiski, dopolnjeni z raznolikim okrasjem. Motivika je največ nabožna, izdelava pa sodi v 19. in izjemoma še v 18. stoletje.

18 primerkov okvirjenih bakrorezov, ki so bili del stenskega okrasja. Motivika je praviloma nabožna, nastanek tiskov sodi v 19. in 18. stoletje, dva primerka pa sta iz 17. stoletja. Nekateri primerki so bili v kmečki rabi, nekateri pa po vsej verjetnosti v mestni ali malomestni.

3 figuralni čebelni panji, dva v obliki vojaka, eden v obliki psa iz 19. stoletja.

4 panji kranjiči s poslikanimi končnicami iz 19. stoletja.

15 risanih predlog za slike na steklo. Predloge izvirajo iz Sandla iz 19. stoletja. Med njimi velja omeniti predlogo s slovenskim napisom: "POPOLNOMA ODPUSTIK".

3 kovana železna vratna trkalca, eno še iz 17. ali začetka 18., ostali iz 19. stoletja. Figuralna oblika: iz obroča razvita oblika in kladivasta oblika. Iz kmečke rabe.

8 kril poslikanih polken s kmečkih gorenjskih hiš in slepo polkno iz Paradišča z upodobitvijo godca. Cvetlični in nabožni motivi. Konec 18. in 19. stoletje.

1 izvesek za žganjekuho iz Tacna iz prve polovice 19. stoletja z upodobitvijo žganjekuhe.

DRUŠTVENA KULTURA

Oddelek za družbeno kulturo je bil v Slovenskem etnografskem muzeju kot samostojna enota ustanovljen v zgodnjih sedemdesetih letih, torej dobrih petdeset let po tem, ko je Etnografski institut postal leta 1923 samostojen Kraljevi etnografski muzej v Ljubljani. V tem se kaže tudi večdesetletna usmeritev muzeja oziroma etnološke vede nasploh. V prvi številki Etnologija namreč iz navedenih "posameznih delovnih panog" spoznamo, kaj je zanimalo prve muzejske kustose in raziskovalce: ljudska arhitektura, kmečki mobilijar, noše, ljudsko slikarstvo, literatura o narodni pesmi, epih in vraževerju in ljudska glasba.

S socialnim življenjem so se posamezni raziskovalci sicer ukvarjali že tudi pred ustanovitvijo samostojne enote, vendar so bile te raziskave več ali manj sporadične in niso vodile (vsaj v okviru muzeja) v kakšno večje oziroma bolj načrtno delo. Pomembnejše publikacije in dela dr. N. Kureta in dr. S. Vilfana so nastajale zunaj muzejske institucije, v predvojnem Etnologu pa so tudi redki članki, katerih avtorje zanimajo posamezna področja socialne kulture.

Šele s prodiranjem spoznanja, da se etnologija ukvarja z vsem, kar naj pripomore k prikazovanju življenja v kakem obdobju in predvsem v različnih družbenih plasteh, so se etnološki preučevalci nehali izogibati temam in področjem, ki v starejši etnologiji niso imele večje tradicije.

Nekakšna nepisana pravila, ki pa so v muzejskem primeru odveč in kvečjemu utesnjujejo področje dela, so bila vzrok, da so se v novo ustanovljenem Institutu za slovensko narodopisje pri SAZU (1951) dokončno opredelili za teme, ki so neposredno segale na področja tako imenovane duhovne in socialne kulture. S tem je bilo delo razdeljeno na muzej in institut: muzej, ki naj bi bil po naravi dela (snovni prikazi-razstave) bolj pripraven

za zbiranje ostankov materialne kulture, kar je, mimogrede povedano, delal že od svoje ustanovitve naprej, in institut za narodopisje, katerega člani so v okviru nove in samostojne institucije nadaljevali delo, ki so ga opravljali že kot sodelavci nekaterih terenskih ekip Slovenskega etnografskega muzeja pod vodstvom ravnatelja dr. Borisa Orla, omejeno pa je bilo že takrat v glavnem na področja duhovne in socialne kulture. Tako so v muzej v teh letih tudi prihajali podatki in predmeti s področja šeg, vraževerja, ljudske glasbe, prava, družinskih odnosov predvsem v zvezi z vsakoletnimi terenskimi raziskovanji in se torej ti podatki in fotografije hranijo v muzejskem arhivu (glej naštete sodelavce in teme njihovega raziskovanja v članku A. Simikič:¹.....). Največje delo na tem področju je opravil dr. Sergij Vilfan v publiciranem delu²..., mišljeno pač v tem smislu, da je bil muzej kot institucija pobudnik in plačnik vsaj začetnih ali vzporednih terenskih raziskav.

Z nabiranjem materialnih ostankov s področja socialne kulture, razen mask, se v okviru Etnografskega muzeja ni načrtno ukvarjal nihče. Prav tako je bilo raziskovanje te kulturne sfere odvisno v glavnem od osebne afinitete raziskovalcev, pridobitve materialnih ostankov pa so bile čestokrat odvisne od naključnih najdb na terenu. Raziskovalna politika muzeja je bila odvisna od splošnih teženj in razvoja etnološke znanosti na Slovenskem.

V letu 1963 naj bo posebno omenjena razstava o slovenskih maskah, ki se je zelo uspešno lotil novi ravnatelj muzeja dr. B. Kuhar. S tem je bil nekako prelomljen tabu o delitvi dela med Institutom za slovensko narodopisje in Slovenskim etnografskim muzejem. Znanstveno obdelane maske (na tem področju je več desetletij delal že tudi dr. Niko Kuret) so zbrali in rekonstruirali v muzeju, ki je po deponiranju teh predmetov dobil zagotovo eno največjih zbirk ljudskih mask v Sloveniji in s tem tudi osnovo za nov kustodiat.

Zavedati se moramo, da so muzejski oddelki po svoji sedANJI zasnovi orientirani na razdelitev na t.im. tri kulture: materialno, družbeno in duhovno

in da so se oddelki ustanavljali prav v zvezi z zbirkami ali drugače povedano: kjer ni zbirke, ni oddelka.

Slej ko prej bo razvoj vede, torej razvoj etnologije, ki naj preučuje način življenja v posameznih dobah, sprožil tudi reorganizacijo muzejskih oddelkov. Oddelki, kakršne pojmuje sedaj, so grajeni v glavnem na posameznih predmetih, ki so razporejeni in tudi vrednoteni stilno in tipsko. Predvsem v prejšnjih časih pa so jih tudi zbirali večidel predvsem glede na estetski učinek ali celo netipičnost. Vsak varuh zbirke je lahko vesel, če so "njegovi" predmeti lepi, stari in vredni, vendar pa naj bi ta vrednost vedno tudi nekaj povedala v širšem diapazonu. Dejstvo je, da se je včasih težko upreti pritisku časa in njegove mode tudi pri zbiranju posameznih vrst predmetov.

Pred drugo vojsko se je s preučevanjem pomembnega dela tako imenovane socialne kulture, z otroškimi igračami ukvarjal dr. N. Kuret, ki pa ni nikoli sodeloval pri ekipah dr. Orla. Njegovo delo je nastajalo zunaj muzeja; igrače, ki so po različnih poteh prišle v muzejske depoje, pa so bile večinoma priključene kustodiatu za ljudsko umetnost.

Že ob koncu šestdesetih let se je v okviru muzeja in v povezavi z idrijskim muzejem začelo raziskovanje življenja idrijskih rudarjev. V timskem delu muzejske ekipe je bila posebna pozornost posvečena tudi širši družbeni kulturi. V tej socialni plasti in prav na idrijskem območju je bila tipična afiniteta ljudi do združevanja in delovanja v različnih društvih. Zato smo se začeli ukvarjati s to stranjo družabnega življenja, ki naj bi obsegala preučitev formalnih in neformalnih društev oziroma skupin.

Materialni ostanki so bili razmeroma maloštevilni, zato pa so v muzeju začeli urejati obširno kartoteko s podatki o društvih in so jo občasno nadaljevali tudi še naslednja leta in obsega danes okrog 200 listov. Prav tako se je ob tej priložnosti povečala fototeka s posnetki o društvih, ki jih je bilo prej v muzeju bore malo.

Nekako istočasno je potekala raziskava gostilniške obrti, ki pa je bila namenoma vključena v kustodiat socialne kulture prav zaradi načina obdelave. S svojimi izsledki naj bi poudarila predvsem socialni moment, oziroma gostilno kot medij za družabno kulturo.

S tem v zvezi je potekalo etnografsko delo po precejšnjem delu Slovenije, prav tako pa tudi zbiranje predmetov, s katerimi naj bi ob razstavi prikazali svoje izsledke. Tako je nastala obširna zbirka gostilniških predmetov, ki je nismo razdeljevali po različnih kustodiatih, kar naj bi po doslej veljavnih načelih naredili, ampak je ostala skupaj, ker smo bili mnenja, da je kot takšna najbolj povedna – prav v zvezi s socialno kulturo.

V njej so številni predmeti iz tako imenovane notranje opreme, kar pomeni 123 krožnikov, 99 kozarcev, 156 kosov jedilnega pribora, itd. Posebne omembe je vredna zbirka starejših pivskih kelihov in vrčkov. Ne glede na starejšo, še danes uporabljano klasifikacijo, tudi med predmeti notranje opreme do sedaj ni bilo v muzejskih depojih omenjenih predmetov, ali pa jih je bilo vsaj zanemarljivo majhno število. Ob istem času je muzej pridobil tudi nekaj pohištva, ki je bilo v rabi v gostilnah (30 kosov) in je bilo kot tako tudi inventarizirano in shranjeno v posebnem depoju za gostilniške predmete.

Ponovno omenjamo, da je bil to prvi poskus, da bi pod predznakom t.i.m. družbene kulture zbrali vse predmete, ki so bili obdelani v zvezi s kakim področjem, v konkretnem primeru z gostilnami. Po do zdaj veljavnih navadah bi morali namreč to zbirko razdeliti na več področij. Pri tem bi morali računati, da predmet sam po sebi, torej iztrgan iz že obdelane teme, ne bi bil več v tolikšni meri poveden, kot je v zvezi z ostalimi, ki ga pojasnjujejo.

Zbirka gostilniških predmetov je bila obdelana tudi v razpravi, ki je izšla kot vodnik po razstavi pod istim imenom kot sama razstava leta 1981. Polnoma enakovredno se predmetom pridružujejo tudi fotografije, ki so bile nabrane (predvsem iz starejših časov) ali na novo posnete. Zaradi ustaljenih navad in lažjega deponiranja so urejene v fototeki, arhiv pa je prev-

zel tudi razne dokumente in rokopise s tega področja.

Ker je bil predmet raziskave dovolj populariziran z razstavo, istočasno pa tudi s številnimi članki v dnevnem časopisju (glej hemeroteko iz leta 1981), oddajami v radiu, je postala zbirka tudi po razstavi, ko je bila prenešana že v depoje, zanimiva za mnoge obiskovalce, oziroma tudi uporabnike. V zvezi s pojasnili o gostilničarstvu se je v muzeju oglasilo več deset študentov, arhitektov in drugih, ki so se v glavnem zanimali za no-tranjo ureditev pa tudi za historiat posameznih gostiln. Razstava je bila prepeljana tudi v Beograd v Etnološki muzej, kjer je vzbudila precejšnje zanimanje.

Z občasnimi nakupi gostilniških predmetov, kolikor jih pač dopušča finančna politika muzeja, se zbirka širi. V zvezi z raziskavo je nastajala tudi omembe vredna kartoteka gostiln z vsega slovenskega ozemlja. V njej so podatki o starosti gostilne, o njenih lastnikih, o eventualnih preureditvah in podobnem. To je zbirka podatkov, ki občasno narašča in se širi.

V letih okrog 1980 se je v Slovenskem etnografskem muzeju začelo zbiranje otroških igračk. Do tedaj jih je bilo v muzejskem fondusu inventariziranih bore malo, v muzej pa prispele več ali manj po naključju, oziroma ob kampanjskem zbiranju v času terenskih ekip. Načrtno pa se z zbiranjem ni ukvarjal nihče od etnologov, zaposlenih v muzeju, dasiravno so vprašalnice muzejskih ekip vsebovale tudi po nekaj vprašanj v zvezi z otroškimi igrami. Več ali manj je bilo odvisno od posameznika, če se je lotil te teme.

Isto bi veljalo tudi za način zbiranja ljudskih noš, kjer bi glede na možnosti prav gotovo lahko zbrali kaj več otroških oblačil, obutve ali stvari za dojenčke, če bi bile pobude za to večje. Ne glede na današnjo modo zbiranja otroških igračk so večje muzejske ali zasebne zbirke v Evropi nastajale že davno pred začetkom druge vojske.

Moramo priznati, da tudi zbirka otroških igračk Slovenskega etnografskega muzeja, ki je nastajala ob pripravah za razstavo, ni velika in zaenkrat tudi

še ni popolno obdelana. V muzeju si prizadevamo, da bi jo povečali, zakaj ne glede na velikost ali pomembnost je končno edina, ki v slovenskih etnografskih muzejih ali zbirkah sploh obstaja. Zato si v muzeju prizadevajo, da bi se zbirka povečala, saj bi le tako lahko prikazali tudi to stran življenja na Slovenskem.

Kakorkoli, ob razstavi in zbiranju predmetov, igračk in fotografij je bila javnost obveščana s časopisnimi članki. Kot večja donatorja sta se pojavili dve tovarni otroških igračk: Ciciban iz Mirna in Mehanotehnika iz Izole, ki sta podarili muzeju 30 predmetov. Od starejših igračk imata po kriteriju zbiralcev največjo ceno dve porcelanski punčki iz konca 19. stoletja, po etnoloških kriterijih pa so prav gotovo najbolj cenjene doma izdelane igračke, ki jih je 15. Vseh skupaj jih je okrog 100.

Naslednja večja razstava v okviru tako imenovane socialne kulture oziroma pod okriljem tega kustodiata, je bila raziskava o oblačilih ljubljanskih prebivalcev v času med obema vojskama. Tudi tukaj se je pojavilo podobno razmišljanje o vprašljivosti te teme v okviru nekakšnega predalčkanja v družbeno kulturo.

Lahko pa ga zagovarjamo s kompleksnostjo raziskave, ki je svoj glavni pomen iskala v družbeni pogojenosti oblačilnih zakonov tako na strani oblačilnih obrtnikov ali prodajalcev kot tudi tistih, ki so obleko kupovali ali nosili. Z drugačnim raziskovalnim pristopom bi temo nemara lahko uvrstili med obrt ali med nošo. Predmeti, ki so nam pojasnjevali obravnavane družbene stalnice, so skupaj tvorili celoto z največjo pripovedno močjo. Po razstavi so bili deponirani, vsaj začasno v depo socialne kulture.

Na novo je bilo tako pridobljenih okrog 250 predmetov, oblačil, klobukov, obrtniških strojev in pripomočkov. Ob tej priložnosti je bilo pridobljeno tudi več kosov razmeroma dobro ohranjenega ženskega, moškega in otroškega spodnjega perila. Med zanimive nove predmete lahko prištejemo tudi 57 kosov revij iz zadnjih 80 let, precejšnje število rokopisov (naročniški zvezki in knjige, stari kroji) ter zanimivih primerkov starih knjig o

krojenju in šivanju. Razstava je izkoristila tudi pripovednost starih fotografij, ki jih je bilo na novo pridobljenih s tega področja 223.

Zbirka je torej obdelana, seveda pa še ni zaključena.

Ob razstavi je izšel obširen katalog, javnost pa je bila obveščena še po občasnih člankih in obvestilih v časopisju, radiu in televiziji.

V zvezi z raziskavo o oblačilih pa se je pokazal še nov problem, ki zadeva več muzejskih zbirk in o katerem najbrž še ni bila izrečena zadnja beseda. To je namreč problem tako imenovane urbane etnologije, ki si je v svetu in tudi pri nas že dodobra utrla pot, pa ji je bila do zdaj očitno na Slovenskem priznana vrednost šele na raziskovalnem ne pa tudi na muzejskem področju. Ravno v zvezi z zbiranjem predmetov so se pojavila vprašanja o podvojenem delu, ki naj bi potekalo med etnološkimi in kulturno-zgodovinskimi zbirkami oziroma muzeji. Zagovarjamo tezo, da je etnološki kriterij pri zbiranju predmetov dovolj tehten vzrok, da enakovredno ruralni nastaja v etnološkem muzeju tudi urbana zbirka. Predmeti te zbirke naj bi bili zmožni predstaviti in prikazati način življenja mestnih prebivalcev, pa naj bodo to delavci, obrtniki, trgovci, skratka konglomerat naseljencev v določenem času.

Prav tako je akcija tega inštituta v sodelovanju s sodelavci Etnografskega muzeja pri pridobitvi mask v Brkinih, prinesla v muzej skorajda popolno zbirko "škoronatov" (l. 1962).⁵

Po raziskavah Inštituta za slovensko narodopisje SAZU in EM bobinjskih staroletnih žen, je muzej pridobil prve kompletne maske otepavcev iz vasi ob Bobinjskem jezeru. (l. 1959).⁶

Leta 1963 je pripravil muzej veliko razstavo "Slovenske ljudske maske". Ta razstava je "... nastala v želji, da bi zbrali na enem mestu, če že ne vse, pa vsaj večino naših ljudskih mask. To nam je narekovala dolžnost,

Boris Kuhar

ZBIRKA MASK

Prve maske so prišle v muzej šele po osvoboditvi, v času Orlovega vodstva. Pomenile so del njegovega osebnega zanimanja za šege in verovanja. Tako imamo vpisane prve maske v inventarni knjigi - najprej maski kurenta iz Markovcev in Stojincev na Ptujskem polju in masko gonjača iz Gajevcev, vse iz leta 1947. To leto je pridobil muzej tudi kompletno gambelo ali rüso¹. Vse to je že bilo razstavljeno na prvi obnovljeni razstavi, stalni postavitvi Etnografskega muzeja 1. 1947. V Suhi krajini je muzej kupil kamele, (Šmihel pri Žužemberku, Mirna peč, Dvor, ženitovanjsko kamelo pa v Šmartnem pri Celju). (Skupaj 6 predmetov.) (Vse med leti 1955 do 1957).² Leta 1947 je muzej pridobil od cerkniškega rojaka Petra Breliha 3 maske cerkljanskih laufarjev iz časa po prvi svetovni vojni, delo Blaža Kobala, in kupil 1. 1949 še masko "ta terjast" - izdelovalec Avgust Hudolin iz Cerknega.³

Akcije Inštituta za slovensko narodopisje pri SAZU ob preučevanju maks v Dobropoljski dolini, so muzej obogatele z maskami in posameznimi rekviziti, povezanimi z maskami "dobropoljskih mačkar" (1. 1950).⁴

Prav tako je akcija tega inštituta v sodelovanju s sodelavci Etnografskega muzeja pri preučevanju mask v Brkinih, prinesla v muzej skorajda popolno zbirko "škoromatov" (1. 1962).⁵

Po raziskavah Instituta za slovensko narodopisje SAZU in EM bohinjskih staroletnih šem, je muzej pridobil prve kompletne maske otepavcev iz vasi ob Bohinjskem jezeru. (1. 1955).⁶

Leta 1963 je pripravil muzej veliko razstavo "Slovenske ljudske maske". Ta razstava je "... nastala v želji, da bi zbrali na enem mestu, če že ne vse, pa vsaj večino naših ljudskih mask. To nam je narekovala dolžnost,

da rešimo pred propadom, pred pozabo in pred izmaličenjem naše bogato, pestro in zanimivo ljudsko izročilo... Razstavili smo glavne vrste slovenskih ljudskih mask, od vsake maske večino le po eno ... po naših močeh smo skušali zajeti vso Slovenijo, toda dobro se zavedamo, da je zbir slovenskih ljudskih mask še vedno pomanjkljiv, da nam bodo nova raziskovanja prinesla v muzej še doslej neznane, stare in zanimive maske, s katerimi bomo še naprej popestrili zakladnico naše pristne ljudske umetnosti..."⁷. Glavni iniciator razstave in spodbujevalec, da je zbirka mask v Slovenskem etnografskem muzeju nastala in se dopolnjevala je bil dr. Niko Kuret, odličen poznavalec in raziskovalec slovenskih ljudskih mask, ki je po tej razstavi tudi zapisal:

"To, kar je mogla pokazati letos (1963) razstava slovenskih ljudskih mask v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani, je samo odblesk nekdanjega bogastva".⁸ Pred tem pa je dr. Kuret to pojasnil: "Tako smo tudi Slovenci ... tja do prve svetovne vojne imeli bogato zakladnico šemskih likov in obredij, le da se tako rekoč nihče ni brigal zanjo."

Prva razstava mask v Slovenskem etnografskem muzeju pa je pripomogla, da je muzej ob tej razstavi zbral precej mask tudi za svoje zbirke, del pa so jih posodili posamezni slovenski muzeji in prireditelji pustnih prireditev (Ptuj, Cerčno). Obenem je razstava bila tudi vzpodbuda, da je muzej kar vrsto let aktivno preučeval maske po vsem slovenskem ozemlju. To je prineslo v muzej številne nove maske, tudi še posamezne dotlej neznane in predvsem še bogato dokumentarno gradivo o maskah na Slovenskem.

Vse to je tudi omogočilo, da je muzej lahko pozneje priredil še več razstav Slovenskih ljudskih mask (Bled, Beograd, Gradec/ Avstrija/, Ingelheim (ZR Nemčija), Binche / Belgija/, Gospodarsko razstavišče Ljubljana.

Tako je nastala zbirka mask, ki danes šteje čez 150 inventarnih enot in je tako prav gotovo največja zbirka mask v Jugoslaviji. Od tega je v zbirki 20 kompletnih maskiranih likov (od kurentov do cerkljanskih laufarjev, p' sta iz Drežnice in Rezije, Bohinskih šem, Dobropoljskih mačkar in škoro-

matov iz Brkinov). Večino predstavljajo v zbirki obrazne maske: kurent - Ptujsko polje 3, kurent Haloze - 5, cerkljanski laufarji - 7 lesenih mask, kamele iz Suhe krajine in Štajerske - 6, pšt, Drežnica - 3, bohinjske šeme - 5, škoromati - 1 lesena maska, dobrepoljske mačkare - 3 papirmaske. Razen tega je v zbirki še okrog 50 predmetov, ki jih uporabljajo posamezne maske v Sloveniji: kapa Miklavža, klobuk borovega očeta, naglavne kape picekov s Ptujkega polja, dobrepoljskih mačkar in kurenta iz Kanala itd.

K tej zbirki pa moramo še prišteti 6 mask koledarjev iz Leskovca v Srbiji. Prišle so v muzej ob takratni spodbudi po prvi razstavi mask l. 1963., da bi v Ljubljani oziroma v Sloveniji nastala tudi jugoslovanska zbirka mask.

Ta bogata zbirka mask v SEM tudi po svoje dokazuje, da je Slovenija ena izmed redkih evropskih dežel, kjer so se izvirne ljudske maske ohranile vse do današnjih dni. Raziskave, ki sta jih opravila Inštitut za slovensko narodopisje in pozneje Slovenski etnografski muzej, so pokazale, da je v Sloveniji nad 100 različnih tipov mask, ki nastopajo skorajda čez vse leto, največ ob pustu, pa tudi ob raznih priložnostih: svatba, Miklavž, trije kralji, Lucije, tja do Silvestrovega. Slovenija predstavlja na nek način v maskah Evropo v malem. Geografski in zgodovinski pogoji, prepletanje treh velikih evropskih kultur, vse to je pripomoglo k izredno pisani podobnosti slovenskih mask. Maske Slovenije so v svoji osnovi del prastare evropske kulturne dediščine, v njih se prepleta mnogo starih pa tudi novejših in celo najnovejših kulturnih prvin. Zato je za primerjalno proučevanje mask Slovenija izredno bogato območje. Tu najdemo presenetljive tipološke podobnosti in enakosti slovenskih tipov mask s tipi mask skoraj pri vseh narodih Evrope. In v tem je tudi največja vrednost zbirke mask v Slovenskem etnografskem muzeju.

Sedanja zbirka mask v muzeju še v celoti ne odseva vso to bogastvo in pestrost slovenskih ljudskih mask. Maske vsaj tiste, najbolj znane, so zastopane, in to iz vseh območij Slovenije, toda zbirko bo treba še dopoljnjevati,

predvsem pa skrbno čuvati, po potrebi pa tudi obnavljati posamezne maske, saj so nekatere iz občutljivih manj obstojnih materialov.

Opomba:

1 Dokumentacijski oddelek

2 Vilfan Sergij, Pravna zgodovina Slovencev od naselitve do zloma stare Jugoslavije.

OPOMBE:

- 1 Inventarna knjiga EM/IV. inv. št. 5822 do 5828
- 2 Inv. knjiga EM/VI. inv. št. 7368, 8043, 8044, 8045
- 3 Inv. knjiga EM/IV. inv. št. 6299
- 4 Inv. knjiga EM/IV. inv. št. 6277
- 5 Inv. knjiga EM/VIII. inv. št. 9191 - 9207
- 6 Inv. knjiga EM/VI. inv. št. 7306 a - 7306 b
- 7 Boris Kuhar, Slovenske ljudske maske, razst. katalog SEM, Ljubljana 1963, str. 1 - 2.
- 8 Niko Kuret, O nosivcih slovenskih šemskih običajev, SE XVI. - XVII. 1963 - 1964, str. 168.

Kranjsko deželni muzej v Ljubljani pridobil med prvimi muzejskim gradivom prav etnološke predmete z drugih celin. O teh predmetih so ohranjeni seznanj in njihov opis v Dežmanovem vodniku, v katerem so bile predstavljene razstavljene zbirke.

V prvo in najstarejšo zbirko z druge celine, ki je stebeno za zametek današnjega muzeja v Gorici, sodijo izvirni etnološki predmeti severnoameriških Indijancev Ojibwe iz Čepca z območja Gornjega in Michiganškega jezera. V prvi polovici 19. stoletja so poslali ta etnološki material slovenski misijonarji Friderik Baragov, Franc Pirc in Ivan Čebul. V tej zbirki so najštevilnejši Baragovi predmeti, ki so prišli v Ljubljano leta 1836. Hirski list¹ je objavil leta 1837 sezname Baragovih in Pircovih darovanih predmetov. Omenjeni list pa ni objavil navedenih indijanskih predmetov, temveč je prinašal sezname vseh muzejskih zbirak iz prve polovice 19. stoletja, ko je muzej šele nastajal. Tako je Kranjsko deželni muzej objavil v Hirškem listu vsak mesec prispela darovane predmete. Ni zapisal vsebujejo precej natančne podatke o gradivu. Prvi muzejski popis razstavljenih indijanskih predmetov, kakor je bilo že omenjeno, je vseboval Dežmanov vodnik leta

Pavla Štrukelj

NEEVROPSKE ZBIRKE V MUZEJU GORIČANE

Slovenski etnografski muzej v Ljubljani je odprl leta 1964 posebni oddelek Muzeja neevropskih kultur v dvorcu Goričane pri Medvodah. Ta muzej hrani vrsto zgodovinskih etnoloških zbirk z vseh celin, kakor tudi zbirke, ki kažejo kulture današnjih ljudstev iz drugih dežel po svetu. Zbiralci teh muzejskih zbirk so številni in različni. Med njimi so znani evropski raziskovalci, svetovni popotniki, misijonarji, pomorščaki in končno razni zasebni zbiratelji tujih umetnin. Kar zadeva narodnost zbiralcev, je zanimivo to, da je med njimi mnogo Slovencev.

Izvor prvih neevropskih zbirk v muzeju Goričane, ki so danes že tako obsežne in številne, sega v 19. stoletje. Poudariti moramo, da je tedanji Kranjsko deželni muzej v Ljubljani pridobil med prvim muzejskim gradivom prav etnološke predmete z drugih celin. O teh predmetih so ohranjeni sezname in njihov opis v Dežmanovem vodniku, v katerem so bile predstavljene razstavljene zbirke.

V prvo in najstarejšo zbirko z druge celine, ki jo štejemo za zametek današnjega muzeja v Goričanah, sodijo izvorni etnološki predmeti severnoameriških Indijancev Očipve in Otava z območja Gornjega in Michiganskega jezera. V prvi polovici 19. stoletja so poslali ta etnološki material slovenski misijonarji Friderik Baraga, Franc Pirc in Ivan Čebul. V tej zbirki so najštevilnejši Baragovi predmeti, ki so prišli v Ljubljano leta 1836. Ilirski list¹ je objavil leta 1837 seznam Baragovih in Pirčevih darovanih predmetov. Omenjeni list pa ni objavil samo indijanskih predmetov, temveč je prinašal sezname vseh muzejskih zbirk iz prve polovice 19. stoletja, ko je muzej šele nastajal. Tako je Kranjsko deželni muzej objavil v Ilirskem listu vsak mesec prispele darovane predmete. Ti zapisi vsebujejo precej natančne podatke o gradivu. Prvi muzejski popis razstavljenih indijanskih predmetov, kakor je bilo že omenjeno, je vseboval Dežmanov vodnik leta

1888². V tej knjižici so omenjeni vsi trije misijonarji (Friderik Baraga, Franc Pirc in Ivan Čebul), ki so poslali indijanske predmete.

V študiji³, ki temeljito obravnava in analizira zbirko Indijancev Očipve in Otava, so zajeti naslednji predmeti: lovske priprave in orodje, prometna sredstva, material za šotor, oblačila in obuvala, torbe, tobačne mirovne pipe, otroška zibelka, obrtni izdelki iz lubja ameriške breze, pleteni izdelki, leseni predmeti in glasbilo.

Zaradi pomembnosti zbirke so bile opravljene naslednje raziskave in prireditve:

- 1/ Razprava: Etnološka zbirka severnoameriških Indijancev Ojibwa iz 19. stoletja v SEM (Zbiralci Friderik Baraga, Franc Pirc, Ivan Čebul).
- 2/ Objavljeno predavanje: Applied Art of the Ojibwa Indians (1830-1880) v knjigi: The Visual Arts (World Anthropology, The Hague, 1979).
- 3/ Občasna razstava v muzeju Goričane.

O obravnavani indijanski zbirki velja omeniti in poudariti, da vsebuje dragoceno zgodovinsko gradivo določene skupine severnoameriških Indijancev iz preteklega stoletja. Druga pomembnost je, da so bili zbiralci in raziskovalci Slovenci, ki so mnogo prispevali na jezikovnem in etnološkem področju.

Najstarejša afriška etnološka zbirka v muzeju izvira iz sredine 19. stoletja. Slovenski misijonar Ignacij Knoblehar jo je poslal v Ljubljano leta 1850 in jo daroval muzeju. Leta 1847 je Knoblehar odpotoval najprej v Sirijo, Palestino, Aleksandrijo in v Kairo, od tam je odpotoval v Kartum. Iz tega mesta je odšel na jug s trgovsko ladjo, ki je plula po Belem Nilu prav do ozemlja svobodnih črnkih plemen. Misijonsko delo je osnoval med črnskimi skupinami, imenovanimi Bari, Čir in Šuli. Tem skupinam tudi pripadajo darovani muzejski predmeti.

Leta 1851 je Laibacher Zeitung⁴ objavila seznam vseh Knobleharjevih predmetov. To je prvo in poglavitno poročilo o tej najstarejši muzejski afriški zbirki. Vse druge objave o Knobleharju in njegovem delu zbrane predmete le omenjajo. Ko pa je bila leta 1967 opravljena načrtna raziskava o predmetih iz vzhodnega Sudana, je prav ta prvi zapis o zbirki pripomogel pravilneje ovrednotiti prineseno gradivo.

Predmeti so razvrščeni po skupinah. Na začetku omenja Knoblehar, da je leta 1849-1850 plul po reki Nil do gore Logvek, ki jo domačini imenujejo Džebel Redžaf. V skupini B - so predmeti z naslovom: orožje plemen Bari in Čir, ki vsebujejo kopja, sulice, puščice z loki in drugo. Skupino C - sestavljajo orodja in priprave črncev Bari, predvsem njihovih kovačev. V skupini D - so naštet glasbila pripadnikov plemena Bari, v skupini E - pa so predmeti za pokrivanje in krašenje telesa. V skupino F - sodijo predmeti živalskega, rastlinskega in mineralnega izvora (živalske kože, sadeži, barva za poslikavanje telesa in razne rude). V popisu ima vsak predmet najosnovnejšo dokumentacijo in navedene razsežnosti po dunajski meri.

V študiji, v kateri so natančno upoštevani vsi kasnejši zapisi o tej zbirki, je bilo ugotovljeno, da afriška zbirka plemen Bari in Čir obsega vse predmete, kakor so bili vpisani v prvi inventarni knjigi Narodnega muzeja leta 1895; manjka samo en predmet. Število predmetov se ne ujema s seznamom v Laibacher Zeitung, ker manjkajo na primer živalske kože, školjke in drugo. Zbirki pa so dodani predmeti, ki jih je prinesel konzul Laurin.

Preučeni predmeti, ki sestavljajo najstarejšo afriško zbirko v muzeju, so izvirni, načrtno zbrani in pomembni za preučevanje kultur nilotskih prebivalcev.

Kakor bi bilo potrebno, da dopolnjujemo zbirko Indijancev Očipve in Otava, bi morali enako dopolnjevati tudi afriško zbirko vzhodnosudanskih plemen. Tako bi lahko v obeh primerih prikazali dosežke kultur za daljše časovno obdobje.

Dosedanje zgodovinsko muzejsko gradivo plemen Bari, Čir in Šuli je bilo že preučeno. O njem pričajo:

- 1/ objavljeno delo: Afriška zbirka vzhodnosudanskih plemen Bari in Čir v SEM (Zbiralec Ignacij Knoblehar)^{4a}.
- 2/ razstavni katalog: Kultura črnskih plemen ob Belem Nilu v 19. stoletju in
- 3/ razstava v muzeju Goričane leta 1968.

Druge neevropske zbirke, ki jih hrani naš muzej, smo razdelili po celinah. Še preden pa jih bomo predstavili, moramo omeniti prvo splošno poročilo o teh zbirkah v Etnografskem muzeju, ki ga je objavil Boris Orel v SE leta 1954⁵. Čeprav je pisec upošteval nekoliko pomanjkljive in še nepreučene podatke v inventarnih knjigah, je njegov prispevek pomemben, saj je tako načel vprašanje preučevanja muzejskih neevropskih zbirk in opozoril na njihovo navzočnost v muzeju.

Drugi pregled muzejskih neevropskih zbirk v muzeju Goričane, zbranih do leta 1975, je bil prikazan na simpoziju Orientalistika in neuvrščeni svet⁶.

AFRIKA

Zbirke z afriške celine so razen že opisane Knobleharjeve iz vzhodnega Sudana še naslednje:

Egipt in druge severnoafriške dežele

Druga najstarejša muzejska afriška zbirka je arheološka in etnološka iz starega Egipta. V tej zbirki prevladuje drobna fajančna plastika, ki so jo našli v faraonskih grobnicah. Krsta z mumificiranim truplom in koptske tkanine so prav tako vpisane v inventarnih knjigah našega muzeja, vendar

jih hrani Narodni muzej. Tako je le del staroegiptovske zbirke v našem muzeju. Vsekakor bo potrebno urediti, da bo zbirka skupaj.

Viri, ki govorijo, kako so prišli ti predmeti v nekdanji Kranjsko deželni muzej in kdo so bili zbiralci, so zelo zanimivi. Ohranile so se nekatere listine in objave v tedanjih časnikih. Pomembni so tudi vpisi v prvi inventarni knjigi tedanjega muzeja in potem prepisi v knjigah Etnografskega muzeja. Vse to dokumentarno gradivo smo šele začeli pregledovati in preučevati. Pregledane so bile tiste arhivske listine in objave, ki zadevajo predmete, vpisane v inventarnih knjigah našega muzeja.

Tak primer so prineseni predmeti konzula Laurina in drugih zbiralcev iz Egipta. Iz leta 1843⁷ je ohranjen uradni spis in seznam predmetov, ki jih je Laurin poslal in dal muzeju v Ljubljani. V tem spisku so naštetih tudi predmeti, ki so del zbirke črnskih plemen ob Zgornjem Nilu.⁸

Leta 1844 je Ilirski list⁹ objavil seznam Laurinovih predmetov s krajšim opisom in razlago v nemškem jeziku. Predmeti predstavljajo:

- 1/ Popolno opremo šejka Gundaru, poglavarja Nabu črncev, ki ga je pred nedavnim ujel Ahmed Paša in ga razorožil. K tej opremi sodi sulica, ki ima držaj ovit s kovinskim trakom in kačjo kožo, lok, z usnjem prevlečen tulec, v njem pa je deset puščic, ki imajo železne konice prevlečene z rastlinskih strupom. Očesno bodalo ima obliko vilic, s katerimi lahko poškoduje sovražniku obe očesi, pod njimi je oblikovano rezilo sekire. Kratek in težak kij je iz hrastovega lesa, majhen, okrogel ščit pa ima velikost človeške glave. Stolček iz trdega lesa je narejen iz enega kosa in namenjen za poglavarja, kakor tudi čepica iz črnih nojevih peres.
- 2/ Orožje poglavarjevega služabnika obsega sulico, navadno očesno bodalo, kij iz trdega lesa in večji podolgovati ščit iz bivolje kože.
- 3/ Drugi predmeti so še: dve obročka iz slonovine za roko, dva obročka za noge in obroček za vrat; nakit je bil narejen za črnsko ženo. Trdo

stisnjena kepa, opiju podobna, pa je morda neko zelišče ali neka vrsta tobakovih listov, ki so jih uporabljali za kajenje. Med predmeti je tudi lesena žlica, ki je ročno izdelana.

Naštete predmete je pripeljal baron Herbert z vojno ladjo "Marianna" iz Aleksandrije v Trst. - Na koncu poročila o pošiljki se pisec zahvaljuje Laurinu in pripomni, da si bodo obiskovalci muzeja lahko ogledali poleg že razstavljene Baragove in Pirčeve indijanske zbirke tudi te afriške predmete.

Leta 1847¹⁰ je Ilirski list prinesel poročilo in članek o mumiji, ki jo je muzej prejel leta 1846.

Mumija Sah'sah'ta, ki je vpisana tudi v inventarni knjigi našega muzeja, ima naslednje podatke. Krsto z mumijo je poslal generalni konzul Laurin iz Egipta, zraven je dal tudi enega krokodila.

O egiptovski mumiji so bili objavljeni naslednji podatki. Egiptovska mumija v krsti je dobro ohranjena; do tedaj krsta še ni bila odprta, poslikana je s hieroglifi, na pokrovu ima rezljano podobo, narejena pa je iz sikomorovega lesa. Dalje so napisane mere krste in njena vsebina. Med drugimi predmeti je omenjen sveti skarabej z razprostrtimi krili (*Scarabaeus sacer*. L.) na prsih umrlega. Kakor je povedal darovalec, so to mumijo našli v bližini kipa Memnona v Tebah; umrli je bil eden izmed duhovnikov, častilcev Amona Rha.

V naslednji številki Ilirskega lista (1847) je bil še en članek o egiptovski mumiji. Ta vsebuje predvsem razlago, kako poteka balzamiranje in katere božanske figurice so položene v krsto ter njihov pomen. V članku so tudi podatki o stroških balzamiranja in pojasnilo, da si krsto iz sikomorovega lesa lahko privoščijo le premožni ljudje. Na koncu pisec članka pove še nekaj o zgodovini balzamiranja v tej deželi.

Oba članka v Ilirskem listu sta bila nedvomno zelo zanimiva za tisti čas, posebno še zato, ker je muzej dobil tako pomemben predmet.

Manjša zbirka egiptovske drobne plastike, ki je bila dobljena v piramidastih grobnicah, in je pomembna v zvezi s pripeljano mumijo v muzej, je inventarizirana tudi v knjigah Etnografskega muzeja. Opisi teh predmetov so izredno pomanjkljivi, nekateri so imenovani le kot egiptovska terakota.

Tako je tudi naš muzej začel načrtno raziskovati te predmete v sklopu programa raziskav neevropskih muzejskih zbirk. Dosedanje delo je pokazalo že nekaj izsledkov, posebno kar zadeva zbiralce. Pri tem delu je nujno, da upoštevamo prve zapise o muzejskih predmetih v knjigi Narodnega muzeja. V njej so namreč zapisani zbiralci, vendar so podatki o njih zelo pomanjkljivi. Pri iskanju zadevnih muzejskih listin iz konca 19. stoletja pa smo ugotovili, da so se večinoma izgubile. Nekaj podatkov je mogoče dobiti v objavah, ki so jih prinašala letna poročila o Obravnava Deželnega kranjskega zbora v Ljubljani.

Dosedanja preučevanja so pokazala, da je zbirko (39 primerkov) egiptovske drobne grobne plastike in nekaj koptske keramike, shranjene v našem muzeju, daroval C. Vetter¹¹, glavni konzul v Aleksandriji, in ne Laurin. V poročilu 28. dec. 1894 - 16. februarja 1895 so na primer omenjeni tile predmeti: 8 malih kipov, 6 skarabejev (hroščev), 8 staroegipčanskih privezkov, 10 predmetov iz rimske dobe in okrog 150 bronastih novcev, ki jih ni mogoče natančneje določiti.

Med drugimi zbiralci so bili še naslednji: Zupančič, geometer v Zadru, ki je prispeval dve plastiki: V. Smole je dal en kipec in več ogrlic z modrimi in večbarvnimi steklenimi biseri, s figuricami božanstev in skarabejem; I. Pirschitz je prinesel nekaj malih skulptur, koptsko keramiko, leseno figuro ptiča, kos tkanja in mumijo ptiča Ibisa; Apollonia Droll je dala tri kose poškodovane koptske keramike.

Zbirka koptskih tkanin je prav tako vpisana v inventarnih knjigah Etnografskega muzeja, shranjena je v Narodnem muzeju. Poročilo Deželnega muzeja za leto 1890 pravi o tej zbirki, da so kupili 52 koptskih tkanin iz IV. -

VII. stol.¹² Ti predmeti so v našem muzeju vpisani takole:

I. Tabela z 28 primerki koptskih vezenin
iz IV. in VII. stol. po n.š.

II. Tabela s 17 primerki koptskih tkanin

III. Tabela s 7 primerki koptskih tkanin

Predmete je preučevala Darinka Zelinka in je o zbirki napisala študijo:

Koptske tkanine v Narodnem muzeju v Ljubljani, Ljubljana, 1965 - SITULA 6.

K predmetom stare egiptovske kulture uvrščamo tudi stopalo mumije, ki ga je dr. Ivan Švegel daroval Etnografskemu muzeju. Švegel je prinesel predmet v muzej leta 1934.

Druge afriške zbirke in predmeti

Leta 1885 je Flora, Costova sestra (Flore Costa sisters) dala muzeju dva loka in puščice, ki so vpisane v knjigi NM-a leta 1894. Baumgartner pa je prinesel leta 1894 bič iz kože nilskega povodnega konja in dve nožnici.

Leta 1894 je bila vpisana še zbirka ladijskega kapitana Perčiča; predmete je zbral pri plemenu Pahouin, imenovanem tudi Fang v Gabonu ob Jabunu. Zbirka je manjša (38 kosov), vendar kaže dragoceno in izvirno gradivo iz omenjenih krajev. Značilni predmeti so: sodni meč, bodala, med njimi je primerek v obliki trsovega lista, samostrel, kopja in glasbila. Zbiralec je daroval tudi slovar "Dictionnaire Francais-pongone", izdan v Parizu leta 1877.

Leta 1895 je Mladič, c.k. zastavnik linijske ladje, dal muzeju naslednje predmete: pipo za hašiš z raznimi obeski, mošnjo, narejeno iz rastlinske tkanine, in vrvico nageljnovih žbic; vse je zbral v Maroku. Isti zbiralec je prinesel iz Lagosa dve ornamentirani skledi - kalebasi, leseni žlici in vezen predpasnik iz blaga kaliko, delo črnskih otrok, s Slonokoščene obale je lesen stolček in iz Kameruna železni zvonec. O antilopini lobanji iz

Kaplanda je opomba, da je ni mogoče najti.

Leta 1901 je Walter List iz Leipziga daroval muzeju majhno ornamentirano posodo - kalebaso iz zahodne Afrike in ebenovinast glavnik iz območja Konga.

Leta 1904 je dr. Stare, adjunkt (pristav) finančne prokurature, prinesel v muzej pet predmetov. Ti so: kopja, lok in puščica. Vsak predmet ima osnovni opis in mere. V knjigi Etnografskega muzeja so darovani predmeti vpisani med starejšimi zbirkami (prim. Knoblehar, Perčič), toda nimajo nobenih podatkov. Primerki kažejo značilnosti vzhodnosudanske kulture.

Leta 1930 je daroval Ivan Švegel dve izvorni in pomembni maski iz Nigerije.

V knjigi Etnografskega muzeja je bila leta 1941 vpisana zbirka črnskih plemen in pritlikavcev (Pigmejcev) iz območja Konga, ki jo je dr. Lambert Ehrlich daroval muzeju. Predmete je zbral Paul Schebesta, etnolog in raziskovalec Pigmejcev. Zbirka šteje okrog sto predmetov. Vsak predmet ima izvorno ime in druge osnovne podatke. V zbirki so oblačila, okraski za krašenje telesa, glasbila, nakit, vsakdanji uporabni predmeti, orožje in drugo.

Leta 1946 je Vojno-zgodovinski muzej v Ljubljani podaril 50 fotografij iz Afrike, ki so bile v zbirki Antona Codellija.

Leta 1949 je podaril Mario Marčič iz Trsta leseno čutaro iz severne Afrike.

V letih 1949 - 1952 je muzej dobil večje število neevropskih predmetov, ki sta jih odstopila Federalni zbirni center in Narodna imovina MLO v Ljubljani. Prav tako sta dala nekaj takih predmetov Mestni muzej iz Ljubljane in Pokrajinski muzej iz Ptuja. Etnografski muzej v Ljubljani je prejel afriško etnološko zbirko barona Antona Codellija, ki jo je zbral v letih od 1912 - 1914 v Togu, Nigeriji in v Kamerunu. Na teh potovanjih ga je spremljal Leon Poljanec (tudi njegova zbirka je v muzeju) iz Slovenj Gradca. V teh zbirkah so pomembni in izvorni izdelki ljudstva Hausa, bojna pokrivala

črnskih domačinov, obložena s školjkami kauri, oblačila - predpasniki z nanizanimi školjkami kauri in konjska oprema. Usnjeni izdelki so okrašeni tudi z aplikacijo. - K zbirki sodijo še fotografski posnetki (negativi, diapozitivi).

Zbirka je le deloma urejena in preučena. Potrebno je pripomniti, da je muzej te predmete dolgo časa le hranil, kajti bili so popolnoma neurejeni in deloma tudi poškodovani.

Leta 1949 je muzej prejel od Federalnega zbirnega centra tudi afriško zbirko nekdanjega misijona v Ljubljani, imenovanega Družba sv. P. Klaverja. Ti predmeti so številni (okrog 169), zbrani pa so bili v različnih deželah na tej celini (v Egiptu, Beninu, na Slonokoščeni obali, v Kamerunu, Nigru, Loangu, Cabindi, Dahomeju, Ugandi, Zambeziju, Natalu, v deželah Basuto in Mašona in v mestu Tananarive na Madagaskarju). Poudariti je potrebno, da so ti predmeti dragoceni prav zaradi tega, ker so izvirni in značilni za posamezna območja. Omenjamo le nekatere, na primer pletene izdelke iz rastlinskega materiala, nakit, okras in oblačila, narejena iz raznobarnih biserov, ročno tkano blago, pobarvano z rastlinsko indigo barvo, skulpture - fetiše, blago iz drevesnega lubja, okrasne obročke za roke in noge, tobačno pipo, glavnike, glasbila, kije, kopja, loke in drugo.

Omenjena zbirka je prav tako le deloma urejena. Ohranjeni so nekateri osnovni podatki o predmetih, predvsem pa so ti ostali nepoškodovani.

Leta 1954 je Izselska matica iz Ljubljane darovala muzeju nekaj predmetov iz Ugande (pet kosov). Ti so: orožje, orodje in glasbilo.

V zbirki Herberta del Cotta je tudi pletena posoda s koničastim vrhom iz Ugande, ki jo je muzej dobil leta 1957.

Leta 1959 je muzej dopolnil afriške zbirke s predmeti, ki jih je zbral Leon Poljanec iz Slovenj Gradca, ko je spremljal barona Codellija na potovanju po Afriki leta 1912 - 1914. Predmeti izvirajo iz Kamina - Atakpame v Togu,

iz Nigerije, južno od Čadskega jezera in iz Kameruna. Poleg predmetov so tudi diapozitivi iz tistega časa. Čeprav je predmetov le 15, so ti izredno dragoceni in izvirni. Med temi je moško oblačilo bubu, imenovano tudi "pegatka", ki ga nosijo pripadniki skupine Hausa; oblačilo ima na prsih uvezenne simbole, značilne za posamezno pleme. Razen tega so še ogrinjala, sešita iz ozkih trakov, tkanih na ozkih horizontalnih statvah. Torbe in pokrivala kažejo značilne izdelke iz usnja in pletenja in okraske s školjkami kauri; k tem predmetom sodita tudi bodalo in glasbilo - rog afriške antilope.

Leta 1961 je Hinko Kesler iz Ljubljane muzeju daroval nekaj predmetov in fotografij, ki jih je prinesel s potovanja po Afriki leta 1912-14. Bil je v Duali (Kamerun) in v Kamini (Togo). Potoval je skupaj z Leonom Poljancem in z baronom Codellijem. Predmeti kažejo pletene posode iz raznobarnih rastlinskih vlaken in so raznih velikosti. Razen teh sta še dve leseni plastiki, ki predstavljata značilno oblikovanje prednikov v teh krajih in sta izvirni. Kesler je dobil skulpturi v dar pri prijateljih v Duali.

Leta 1962 je muzej pridobil dve značilni keramični posodi (dvojčka), ki pripadata Kabilom v Alžiriji.

Leta 1967 je muzej odkupil 80 dokumentarnih fotografij iz Afrike, ki sta jih naredila brata Lestan iz Mirne pri Gorici. Darovala pa sta eno posodo - kalebaso z vrezanim ornamentom in pobarvano leseno glavo; oba predmeta sta verjetno iz Etiopije.

Leta 1968 je muzej prejel dragocen predmet - to je del oblačila, tkan iz rastlinskih vlaken, in datira na začetek 17. stoletja. Na Slonokoščeni obali so imenovali tako tkanino "fumbue". Marie Louis Gueye, kulturni ataše republike Senegal v Beogradu, je rokav podarila Veri Bebler, ki ga je prinesla v muzej.

Leta 1969 je študent Asamo-a-Tutu Austin iz Gane prinesel v muzej glasbilo z lokom iz Bolgatange, nekrojeno oblačilo, sešito iz ozkih vzorčasto tkanih trakov pri plemenu Ašanti, z usnjem prevlečeno palico, ki jo nosijo moški, in nož v usnjeni nožnici za lov. Muzej je te predmete kupil.

Študent Teinmote Akakpo, prav tako iz Gane, je prinesel moško oblačilo, imenovano Kente iz kraja Anglo-ga v Zgornji Volti. Vsi ti predmeti so pomembni za dopolnjevanje afriških muzejskih zbirk, posebno kar zadeva oblačila.

Leta 1970 je muzej pridobil sedem lepih in izvirnih primerkov nakita plemen Masajev, Kamba in Teso. Leseno zglavje so uporabljali pripadniki plemena Turkana. Muzej je kupil predmete v Nairobiju. Poleg naštetih predmetov je muzej prejel še pet lesenih skulptur plemena Makonde iz Kenije.

Isto leto je muzej odkupil devet barvnih diapozitivov iz Somalije, ki jih je prinesel popotnik Carry Tonny, Urugvajec. V dar je muzej dobil večjo pleteno posodo, narejeno leta 1966 v Gvineji.

Cestno podjetje iz Celja je omogočilo leta 1971 nakup pletene maske plemena Tiriki, dveh glasbil plemena Akambe in lesene plastike plemena Makonde iz Kenije. Dr. Boris Kuhar pa je daroval glasbilo "bui-bui" plemena Svahili.

Leta 1972 je Cestno podjetje iz Celja omogočilo nakup tudi lesene skulpture-fetiša iz območja Konga in fetiša plemena Borana iz Kenije.

Leta 1975 je muzej povečal afriške zbirke s predmeti iz okolice Mogadisha in Merce v Somaliji, ki jih je zbral Boris Kuhar. Predmeti obsegajo dva lesena zglavnika za varovanje ženske in moške pričeske med spanjem in leseno, ročno narejeno zajemalko za vodo.

Leta 1976 je muzej kupil masko plemena Senufo s Slonokoščene obale, prinesla pa jo je Meta Ham iz Ljubljane.

Leta 1977 je muzej začel zbirati primerke lesenih skulptur, ki kažejo današnjo umetnost vzhodne Afrike. Odkupil je devet mask, 35 skulptur in več orodja vzhodno-afriških rezbarjev plemen Akambe in Makonde. Vse predmete je zbral Boris Kuhar leta 1970, ko je potoval po teh krajih. Muzej je

zbirko razstavil na občasni razstavi. Ob tej priložnosti je izšel tudi katalog z naslovom "Akamba - Makonde", 1970.

Muzej je pridobil leta 1977 tudi sedem slik na platno, narejenih v tehniki batik. Boris Kuhar jih je zbral leta 1971 v Keniji in jih daroval muzeju.

Muzej je priredil občasno razstavo tudi o tej slikarski umetnosti, prav tako je izšel katalog z naslovom "Batik v sodobni umetnosti vzhodne Afrike", 1971.

Leta 1978 je muzej povečal zbirko afriških glasbil. Boris Kuhar je daroval lončeni boben "darbuka" iz Sahela in glasbilo "mezovid" iz kozje kože iz okolice Nefte v Tuniziji.

To leto je muzej kupil še dvesto uteži, ki so geometrično oblikovane in pripadajo ljudstvu Ašanti v Gani. Dva izvorna fetiša (skulptura s kačjim zobom in majhna maska iz opičje lobanje) iz Konga Brazzaville je podarila Meta Ham iz Ljubljane.

Večje število predmetov, ki so bili zbrani v letih 1971, 1972 in 1975 v Somaliji in Keniji, je Boris Kuhar podaril muzeju leta 1978. Zbirka še ni popolnoma urejena, obsega pa glasbilo s strunami, ki ima resonančno posodo prevlečeno s kačjo kožo, na držaju iz slonovine je rezljana ženska figura, izvira pa z območja Konga. Črna trebušasta glinasta posoda in velik ovalni ščit sta iz Kenije. Rezljana palica in večja starejša lesena skulptura, simbol plodnosti, pripadata plemenu Akamba. Glasbilo z eno struno, slamniki s koničastim vrhom, šest primerkov podolgovatih posod - buč, ki so opletene tudi z usnjenimi trakovi, okrašene z biseri in školjkami kauri, lesena posoda z ovalnim dnom, dve manjši okrogli buči in še nekateri drugi predmeti prav tako sestavljajo to zbirko.

Leta 1979 je muzej kupil boben iz Tanzanije, ki je sicer novejši izdelek, vendar dopolnjuje zbirko. Leta 1981 je Alberto Chissano iz Mozambika prinesel tri lesene skulpture z vzhodne Afrike.

Leta 1982 je muzej prejel od Predsedstva Jugoslavije naslednje darove: iz Libije moško ljudsko nošo (tri kose), darilo polkovnika Gadafija, Muammar Al Qathafta, in iz Gane moško oblačilo Kente, dar predsednika Hilla Limanna.

Leta 1983 je muzej pridobil še nekaj darovanih predmetov od Predsedstva Jugoslavije in sicer iz Alžira črno ogrinjalo s kapuco in z zlatim okrasjem na prsih, dar predsednika Šadhi Bendjedida, iz Kuvajta ogrinjalo iz črne tenke tkanine, vezene z zlato nitjo, dar Šejka Jaber Al-Ahmet Al Sabah, emirja Kuvajta, iz Malija leseno skulpturo lovca, dar predsednika Muse Traorea in iz Gabona leseno žensko skulpturo ter dve maski, dar predsednika Omara Bonga.

Posebej navajamo darovane predmete Ibrahima El-Khatiba - PLO Predsedstvu Jugoslavije, ki jih je izročilo našemu muzeju leta 1982. Obsegajo pa črno ogrinjalo s svilenimi resami in bogato vezeno šatuljo za nakit, okrašeno z biserno matico, dragoceno ogrlico in plaketo, ki kaže zemljevid Palestine.

A Z I J A

V inventarno knjigo Narodnega muzeja so vpisane tudi starejše azijske zbirke, ki jih je ob ustanovitvi prevzel Etnografski muzej. Zbiralci teh umetnin in etnoloških predmetov so številni, predmetno gradivo pa je obširno in različno. Največje zbirke so iz Kitajske in Indije.

Kitajska

Najzgodnejši vpisi kitajskih predmetov datirajo iz leta 1894, vendar pa so bili nekateri med njimi prineseni v Ljubljano že veliko poprej. Tako je že leta 1836 okrožni glavar in gubernijski svetnik Thomas Pluchk¹³ iz Celovca

muzeju daroval knjigo (diptihon) z dvanajstimi barvnimi slikami na riževem papirju. Knjigo je prinesel iz Amerike leta 1833-34 neki profesor Vest, vendar je umrl že leta 1834. Motivi slik v tej knjigi so kitajski bojevniki, slikani v raznih položajih.

Iz te prve inventarne knjige je vredno omeniti tudi sedem figuric iz slonovine, ki jih je Carl Baroo dal za muzej leta 1833.

Leta 1867 je Anna Kartner dala muzeju dva para kitajskih čevljev iz modrega žameta. Finzi iz Trsta je leta 1885 prinesel v muzej dve kitajski figurici iz salovca in dve kitajski posodici. Dr. Franc Zupančič z Dunaja je podaril pipo za opij in dve torbici. Baronica Barbara Rechbach je dala kitajski glavnik. Trgovec C. Karinger je prinesel v muzej nekaj kitajskih izdelkov in sicer slamnik, čevlje in tkalski čolniček. Kliner iz Radovljice, ki je potoval z ladjo Novara, je muzeju izročil leta 1894 več predmetov, iz Kitajske je prinesel samo pahljači iz bananinih listov, kitajske domine, stare novce in moške čevlje iz Šanghaja. O Klinerju je v inventarni knjigi zanimiva opomba. Takole pravi: Kliner, nebodigatreba iz Radovljice se je kot sluga vozil z Novaro (Kliner ein Radmannsdorfer Taugenichts fuhr als Bedienter mit der Novara).

Leta 1894 je tedanji muzej prevzel Smoletovo zapuščino. Med temi predmeti je bila tudi velika kitajska skleda, okrašena z žanrskimi prizori in drugimi okraski, ki jo je Etnografski muzej prevzel in vpisal v inventarno knjigo, vendar je še vedno shranjena v Narodnem muzeju.

V starejšem muzejskem gradivu iz Kitajske je izredno kvalitetna zbirka slovenskega misijonarja p. Petra Bapt. Turka, ki jo je tedanji muzej skoraj v celoti odkupil. Predmeti izvirajo iz območja Hankova (Hangchou) in iz Šanghaja, Turk pa jih je zbral v letih 1912 do 1913. Zbirka ima osnovne podatke in kaže naslednje stvaritve: budistična božanstva, oblikovana v bronu, lesu in v porcelanu, obredne predmete, ki so številni, vezene tkanine, uporabljali so jih v svetiščih, baldahine, te so nosili ob verskih sprevodih, pomembna moška in ženska oblačila, obuvala za deformirano nogo, pokri-

vala, ženski nakit, vezene torbice in razne uporabne predmete. Zbirka šteje okrog 166 predmetov.

Leta 1912 je tudi slovenski misijonar pater Andrej Šu poslal nekaj kitajskih predmetov iz istih krajev kot pater Turk. V tej pošiljki so zanimive ogrevalne medeninaste posode, cinasta posodica za shranjevanje dišečega lesa in tudi drugi uporabni predmeti.

Leta 1957 je Hermina Pavlovič, sestra Herberta del Cotta dala muzeju kitajsko šatuljo s poslikanim pokrovom.

Leta 1963 je muzej pridobil najobsežnejšo in tudi najpomembnejšo kitajsko zbirko, ki jo je prevzel od Narodnega muzeja.¹⁴ Za to zbirko je skrbel Narodni muzej že od leta 1957 dalje.

Lastnica te kitajske zbirke je bila Japonka Tsuneko Kondo - Kavase, por. Marija Skušek. Po prvi svetovni vojni je prišla v Slovenijo z otrokoma in možem Slovencem. Živela je v Ljubljani in tu tudi umrla leta 1963.

Kitajska zbirka, ki je ena največjih v muzeju, kaže stvaritve iz obdobja zadnje mandžijske dinastije in iz časa revolucionarnih gibanj po prenehanju cesarstva, med drugim tudi številne izdelke ljudske umetnosti. Pripeljane umetnine velikih mojstrov in umetnikov iz nekdanjega Pekinga in z osrednjega kitajskega ozemlja so nastale v obdobjih od 15. do začetka 20. stoletja, ko se je že močno razvila moderna kitajska kultura.

Zbirka kaže bogato rezljane primerke dvornega pohištva, ki je opremljalo prostore cesarskih palač, paviljonov in drugih bivališč vladajočih plasti v 18. in 19. stoletju. Pohištveni izdelki obsegajo že raznovrstne oblike, so bleščeče loščeni, sestavljeni brez žebeljev, narejeni večinoma iz lesa palisandra (*dalbergia*) in iz dišeče sandalovine (*lingoum santalinum*). Oblečila predstavljajo dvorne moške in ženske plašče - kaftane, obuvala, nakit, pahljače, orožje, posamezne vezene dele noš in meščansko žensko obleko.

V zbirki so tudi keramični in porcelanski izdelki iz 16. do 19. stoletja. Bronasti budistični kipci, obredne posode in drugi tovrstni izdelki so nastajali v obdobju od 15. do 18. stoletja. Stari kitajski novci so zbrani precej načrtno, saj so v zbirki poleg okroglih novcev tudi zelo stare oblike denarja, ki so bile v rabi nekaj tisočletij pred našim štetjem. Nekaj primerkov je kovancev, ki so krožili še v začetku 20. stoletja.

- Razen velikega železnega gonga iz 17. stoletja so pomembni še drugi uporabni predmeti, ki kažejo med drugim razne tehnike izdelovanja, na primer konjska stremena, vaza, svetilka in kozmetične posodice narejene v tehniki cloisonné; dalje moramo omeniti vazo iz laka, kovinsko zrcalo, pečatnike iz žada, rezljane posodice iz slonovine in obredne predmete, ki so jih uporabljali v lamaističnem samostanu. Med glasbili so zanimive ročne orgle (šeng), lutnji, citre in glasbilo z eno struno. V zbirki so tudi številne piščalke, ki so narejene iz rastlinskih buč, otroci pa so jih privezovali golobom na rep; iz buč so narejene tudi hišice za murnčke, uporabljene v otroških igrah. Zanimive so še pipe za tobak z vodnim prekatom, pipe za opij, jedilni pribori, bambusovo naslonjalo za varovanje pričeske, nakit in drugi uporabni predmeti.

K zbirki sodijo še albumi z barvnimi slikami, ki kažejo prizore iz domačega življenja bogatih ljudi, sodna mučenja in drugo. Za dokumentacijo celotne zbirke pa je pomembno delo tokijske univerze iz leta 1906, ki obsega tri obsežne zvezke in obravnava stari Peking iz cesarskih časov.

Številni lampijoni so precej poškodovani, tako rezljani leseni okvirni deli, kakor tudi poslikane in vezene stranice. Nepoškodovana sta ostala le dva večja lampijona, ker so bile poslikane steklene strani ce shranjene v zabojih.

Zbirka obsega 325 raznih umetnin in uporabnih predmetov, 196 primerkov starega kitajskega denarja in okrog 300 rezljanih sestavnih delov za paviljon.

Kitajska zbirka je stalno razstavljena, vendar ne v celoti, ker ni dovolj prostora. Zbirko je muzej tudi začel natančneje preučevati. Dosedanje objave so bile:¹⁵

1) V Vodniku z naslovom Kulturni in naravni spomeniki Slovenije 91 je prispevek: Kultura in umetnost stare in nove Kitajske.

2) Kitajski dvorni moški kaftan.

Kitajski predmeti, ki jih je muzej pridobil v naslednjih letih, dopolnjujejo starejše zbirke.

Leta 1963 je muzej odkupil manjšo zbirko Edvarda Dolenca iz Orehka pri Postojni. Prinesel je šatuljo z intarzijo biserne matice, pahljačo, vezenine za ženski kaftan, poslikane kozmetične stekleničke, kitajsko ključavnico, raznobarvne gumbe za mandarinski klobuk in tri okrasne igle za žensko pričesko. Isto leto je Mara Pečnik iz Ljubljane prinesla v odkup rezljano šatuljo iz palisandra.

Leta 1966 je muzej kupil dve sliki na platnu; motivi kažejo pomembne osebe iz časov nekdanjega kitajskega cesarstva. Sliki je prinesla Marija Korejzl-Kukuljević. Lado Kisel iz Ljubljane je prinesel v odkup bogato rezljano čašo iz lojevca, Antonija Kokalj pa žensko jopico, bogato vezeno s cvetličnim ornamentom.

Leta 1968 je muzej obogatil kitajsko zbirko z modelom budističnega svetišča in z lesenim pozlačenim Budom. Leta 1969 je Vida Rudolf iz Ljubljane darovala muzeju ilustrirano kitajsko knjižico, ki jo je prinesel dr. Rudolf Razlag iz Šanghaja leta 1937.

Leta 1972 je Jože Ham iz Ljubljane prinesel v muzej šest primerkov kitajskega porcelana iz obdobja dinastij Ming in Čing in pahljačo iz slonovine. Kitajsko muzejsko zbirko sta povečali tudi dve vazi, prineseni iz nekega kitajskega samostana, in trije keramični izdelki iz 20. stoletja (dve veliki figuri levov in vrtna ptičja hiša).

Leta 1974 je muzej dopolnil kitajska dvorna oblačila z novim primerkom kaftana, bogato vezenega z zlato nitjo in z osmimi kosi vezenin za ženska oblačila. Ti predmeti izvirajo iz istega časa kakor oblačila v zbirki Japonke Kondo-Kavase. Peter Savić iz Beograda jih je prodal, kakor tudi kitajsko igro "Ma-Jong".

Leta 1982 je muzej povečal zbirko kitajskih vaz še z enim odkupom. To je vaza, ki je bogato rezljana, prodala pa jo je L. Vidic iz Ljubljane.

Japonska

Jakob Cuznar je daroval muzeju leta 1954 poleg predmetov s Filipinov tudi lesene japonske cokle.

Leta 1963 je Japonka Kondo-Kavase dala muzeju tudi nekaj japonskih predmetov. Med temi so zanimiva oblačila kimono, pasovi obi, spodnja obleka, plašč za povrhu kimona, obuvalo, pahljača, moški in ženski dežnik. Čajni servis za dvanajst oseb je ročno poslikan. Bogato vezena je španska stena z motivom krizanteme in ptic, druge vezenine pa kažejo posebno tehniko osenčenega vezenja.

Isto leto je A. Zupanova iz Ljubljane dala muzeju japonski paravan, vezen s srebrno nitjo (nekoliko je poškodovan), tri rezljane čaše iz lojevca, keramični čajnik, dežnik in vazo iz lojevca.

Leta 1967 je M. Peter Petrič iz Ljubljane prodal muzeju večjo bronasto figuro japonskega samuraja. Vida Rudolfova pa je darovala japonski dežnik.

Leta 1969 je muzej dobil v dar japonske sandale iz riževe slame, odkupil pa je model japonske hiše.

Leta 1972 je M. Dolničar iz Ljubljane prodala muzeju japonski paravan. Vezenino na njem je naredila Japonka Kondo-Kavase.

Leta 1976 je Božena Bertschinger iz Ljubljane darovala muzeju vazo, okrašeno v tehniki cloisonné.

Koreja

Prvo zbirko umetniških in obrtnih izdelkov iz te dežele je muzej prejel leta 1982. Kupil je šatuljo iz laka, okrašeno z biserno matico, vezeno sliko, vazo, ki sodi v vrsto belega porcelana in dva pletena podstavka. Kot dar pa je muzej dobil trebušasto vazo iz zelenega porcelana, vezeno sliko in dve šatulji iz laka, okrašeni z biserno matico. Predmete je prinesel Kim Guang Čol iz severne Koreje (Pyongyang).

Burma

Leta 1897 je c.k. kapitan korvete Vrtovc prinesel v muzej molitvenik, napisan na palmovem listu v pisavi "pali", iz pagode Dagon v Rangun.

Nikobarski otoki

Leta 1894 je Kliner iz Radovljice prinesel v muzej skulpturo budističnega božanstva.

Siam

Leta 1976 je muzej kupil dva bakrena novca, ki sta bila v obtoku v tej deželi do konca 19. stoletja.

Indija

Leta 1894 je Kliner iz Radovljice podaril muzeju pahljačo, pleteno iz tenkih koreninic, pahljačo iz bananinih listov in pleteno posodo Makak. Predmete je zbral v Madrasu. Vrtovc je prinesel iz istih krajev deset čarovnih listov, nanizanih na vrstico. Leta 1899 je neki Müllner prinesel indijski prstan za nožni palec.

Leta 1949 je muzej prejel obsežno zbirko z območja Himalaje in iz Bengalije, ki mu jo je izročil Federalni zbirni center iz Ljubljane. Predmeti kažejo različne kulturne dejavnosti, vendar jih muzej hrani skupaj. Izvirni izdelki obsegajo budistično in hinduistično kulturo, umetnost krašenja kovinskih izdelkov z dragimi in poldragimi kamni iz Nepala in ljudsko umetnost v medeninastih izdelkih iz Bengalije. Razen naštetih predmetov so še številni uporabni izdelki, ki so jih prebivalci uporabljali v krajih, koder so slovenski misijonarji ustanovili svoje postaje.

Misijonarji so pošiljali nabrane predmete v jezuitski samostan v Ljubljano, kjer so jih razstavili. Zbirka je dobila naslov "Bengalski misijon".

Misijonarji so zbirko stalno dopolnjevali, saj so pošiljali predmete tudi iz drugih krajev Indijske podceline. Tako je v tej zbirki tudi črna keramika s srebrnim ornamentom iz Kašmira. Posebno skupino izdelkov sestavljajo številne figurice, oblikovane iz različnega materiala, ki kažejo vrsto pripadnikov raznih kast in poklicev. Končno moramo omeniti še makete čolnov in drugih vsakdanjih priprav, miniaturne izdelke, gospodinjske predmete ter bogato barvno ilustrativno gradivo s podobami hinduističnih božanstev.

Ko bo opravljena temeljita analiza o tej zbirki, jo bo lahko tudi objektivno ovrednotiti. Po dosedanjem pregledu tega gradiva šteje zbirka več kakor 500 predmetov, ilustrativno gradivo pa še nekaj sto listov.

Muzej dopolnjuje tudi zbirko iz Indije. Tako je leta 1969 odkupil ženski praznični sari iz Gujerata, par čevljev in glasbilo "bulbul tarang". Gosalia

Jayant, ki je več let prebival v Ljubljani, je prinesel predmete v muzej. Namita Vishwanath iz Biharja pa je prodala muzeju svilen poročni sari in spodnje krilo. Leta 1969 je tudi Marija Vilfanova muzeju darovala dragocen sari, tkan z zlato nitjo in svilo. Leta 1954 ga je prinesel dr. Joža Vilfan, dal mu ga je guverner Punjaba.

Leta 1970 je muzej pridobil še več indijskih predmetov, ki jih je zbral Jayant Gosalia v svoji domovini. Tako je prinesel toran - okrašeno tkanino z raznobarvnimi biseri, ki so jo navadno obesili ob družinskih slavnih nad vratih. Drugi prineseni primerki torana kaže novejša dela in je preprostejši. Razna pregrinjala so okrašena z ogledalčki, zanimive so oblike srebrnega nakita, posamezna oblačila pa dopolnjujejo muzejske starejše primerke. Pošiljko dopolnjuje še lesena skulptura in venca iz santalovega lesa za goste.

Leta 1975 in 1976 sta Kokila in Jayant Gosalia prodala muzeju več raznih vezenin, okrašenih z ogledalčki in z raznobarvnimi biseri in skrinjico za nakit. Predmete sta zbrala v Radžastanu in v Gujeratu.

Leta 1977 je med kupljenimi predmeti prevladoval indijski nakit, ki sta ga prinesla ista zbiralca kot poprej. Zbirka tega nakita sodi k noši nomadov v Gujeratu in obsega zapestnice, razne obročke, prstane, uhane, obročke za členke na nogah, ogrlice, razne obeske in druge okraske. Muzej je kupil tudi sari iz Andra Pradeš in pastirsko nošo iz Gujerata. Pridobil je tudi plastiko falusa iz črnega kamna, simbol čaščenja boga Šive, skulpturo boginje Kali in školjko za klicanje boginje Kali v svetišču.

Dopolnjevanje indijske zbirke je muzej nadaljeval še v letih 1978, 1979, 1980 in 1981. Tako je muzej pridobil več značilnih in izredno kvalitetnih vezenin, pregrinjal in drugih tkanin. Sarije je dopolnil še s primerki iz Kerale, Andra in Madhya Pradeš, Bengalije, Gujerata in Maharashtre. Sari ima mnogo različic. Upoštevati je na primer potrebno vrsto tkanine, način njenega krašenja, kar kaže pri vsakem sariju končna bordura. Dragocena pridobitev so popolne nomadske noše etnične skupine Banjara in

kmečkega prebivalstva na zahodu Indije, vsakdanja ženska obleka iz Pandžaba, nekrojeno žensko oblačilo iz Asama in splošno indijsko moško oblačilo.

Drugi indijski predmeti, pridobljeni v teh letih, so bili še: lutka, oblečena v nomadsko nošo, razni okraski, miniaturna zibelka, lutki v bengalski poročni in v vsakdanji noši in dve maski - Durga in Kali.

Na podlagi starejšega muzejskega materiala iz Indije je muzej preišljeno načrtoval dopolnjevanje te zbirke. Znano je namreč, da je Indija dežela, v kateri je prav način oblačenja izredno pomemben, zanimiv in zapleten. Zato se je muzej odločil, da kolikor mogoče načrtno pridobi razna indijska oblačila in nakit. V okviru materialnih možnosti in z delom, ki sta ga opravila Indijca Kokila in Jayant Gosalia, je muzeju uspelo uresničiti načrt. Resnično je, da ima muzej danes bogato indijsko zbirko, ki zajema obsežen del indijske ljudske kulture iz preteklosti in iz današnjih dni.

V indijsko muzejsko zbirko sodi tudi film (16 mm) o Taj Mahalu iz Agre (posnet je v barvah).

Nepal

Misijonsko zbirko iz Nepala je muzej dopolnil s predmeti, ki so jih prinesli člani Slovenske himalajske alpinistične odprave v letih 1964, 1968, 1973 in 1974. Zbiralci so bili: Zoran Jerin, dr. Jurij in Aleš Kunaver. Nekaj primerkov sta darovala tudi Hanka in Jaka Štular in sicer tibetanski glavnik iz bambusa in vodno pipo-huko z vsemi sestavnimi deli. Muzej je te predmete prejel leta 1976.

Leta 1977 pa je muzej pridobil še "Tanko" - sliko na platnu s podobo budističnega božanstva, molitveno zastavo, ženska oblačila, nekaj ženskega in moškega nakita, moška oblačila in nekaj uporabnih predmetov; skupaj jih je 30.

Sri Lanka

Leta 1979 je muzej kupil štiri lesene maske.

Leta 1982 pa je prejel od Predsedstva Jugoslavije torbico iz želvovine, dar predsednika Rimasinga Premadosa.

Filipinsko otočje

Leta 1954 je Jakob Cuznar iz Podkorena na Gorenjskem daroval muzeju 23 predmetov, ki jih je sam zbral, ko se je mudil na otočju kot prostovoljec v prvi svetovni vojni. Zbral je ščit plemena Igorotov, ki živijo v goratih predelih, sulico, več primerkov meča bolo z otokov Mindanao in Jolo, lok, dekliško obleko, ženske čevlje, ruto za turban muslimanskih domačinov, okrasni trak, ogrinjalo "gee-string", ki je moško oblačilo Igorotov, zapestnici, gong, palmova vlakna, iz njih izdelujejo domačini vreče za riž, zajemalko in okenska stekla, ki jih delajo iz školjkinih lupin. Predmeti so izvirni, pomembni tudi zato, ker imajo vse osnovne podatke.

Malajski polotok

Leta 1938 je Maks Ferlan iz Ljubljane prodal muzeju glasbilo.

INDONEZIJA

Leta 1964 je muzej pridobil izredno obsežno, izvirno in načrtno zbrano indonezijsko zbirko. Vera in dr. Aleš Bebler sta zbrala vse predmete, ki jih je skupaj 291, in jih darovala muzeju. Dr. Bebler je bil več let ambasador v tej deželi. V tem času, ko je bil v službi na teh otokih, je mnogo potoval, preučeval otoško zgodovino in kulturo ter z ženo zbiral predmete ljudske umetnosti.

V zbirki so najpomembnejše tkanine, ki so načrtno zbrane, posebno kar zadeva njihovo tehniko krašenja. Te tkanine kažejo izvirna nekrojena oblačila otočanov za vsak dan, za praznična in družinska slavlja. Razen teh so še ogrinjala, ki jih uporabljajo ob raznih šegah in v ljudski medicini.

Zbirka ogrinjal kaže staro krasilno tehniko ikat na primerkih s Sumatre, Sumbe, Balijske in Floreske; bogata je zbirka tkanin z Jave, ki kaže tehniko krašenja batik. Posebna skupina so tkanine, okrašene z vezenjem, s šivanjem okraskov na tkanino in z uporabo okrasnih bleščic.

V skupini raznih predmetov so: dve rezili iz oniksa (neolit), kamnita motika z Jave, kamnita motika iz zahodnega Iriana, dve kamniti posodi za hrano in pijačo (verjetno srednji vek), posoda iz bambusa, ogrlica ljudstva Toradja, ritualni palici ljudstva Batak, meč in ogrlica z otoka Niasa, bodalo z amuletom in velika trikotna košara iz palmovih listov plemena Dajak s Kalimantanana; dalje so še figure iz riževe slame za praznik žetve, hinduistični leseni plastiki, kamniti plastiki, okrasni predmeti in orožje. Posebej moramo omeniti zbirko bodal - krisev, ki sodijo k moški noši na Javi in Balijske.

Polikromna plastika hinduističnih božanstev in hišni okrasni elementi sestavljajo posebno skupino. Posamezne primerke ljudske umetnosti kažejo: horoskop v slikah z Balijske, slika na platno s prizori Ramajane, lakirana posoda, lutki iz kitajskih novcev, posoda iz trsja in kovinski podaljški nohtov za ples.

Lutkovno gledališče obsega senčne in marionetne lutke in njihove miniaturre. Iz orkestra Gamelan sta dve glasbili z Balijske, dve z Jave; anklung predstavlja sodobno glasbilo. Omeniti je treba še knjigo na palmovih listih, perorisbo in rezljane deske, ki kažejo rezljane sestavne dele otoških bivališč.

Indonezijska zbirka je v celoti razstavljena v muzeju. Ko jo je muzej prvič prikazal na občasni razstavi, sta Vera in dr. Aleš Bebler napisala katalog

in dala vse podatke o predmetih. Krajši sestavek o zbirki je tudi v muzejskem vodniku.

Objavi sta: Ljudska umetnost Indonezije (katalog)¹⁶ in Kulturni in naravni spomeniki Slovenije 91: Ljudska umetnost Indonezije.

Pričujočo indonezijsko zbirko muzej še dalje dopolnjuje z darili in nakupi.

Leta 1965 je Didi Soehadi prinesel v muzej dve rezljani skulpturi iz slonovine, ki izvirata z otoka Balijsa.

Leta 1966 je Soehadi prinesel še štiri primerke batika iz krajev Solo, Jogjakarta in Pakalongan ter javanski kris.

Leta 1968 sta dr. Jože in Marija Vilfan darovala indonezijsko lutko - wajang golek.

Leta 1976 je J. Ahmad Kemal Idris, ambasador Indonezije, prinesel v muzej dva primerka glasbila anklung, maketo hiše Toradja in manjšo vitrino s podobama Rame in Site, ki plešeta.

V letih od 1979 do 1981 je indonezijska ambasada iz Beograda poslala muzeju še dve večji moderni leseni skulpturi, ki predstavljata moža s petelinom in starca, šest marionetnih lutk - wajang golek, dva primerka modernega oblikovanja batika, pet miniaturnih lutk - wajang golek in dvanajst senčnih lutk.

OTOČJA V TIHEM OCEANU

Etnološke zbirke s tega dela sveta so večinoma prišle v naš muzej po drugi svetovni vojni. Med njimi jih je le nekaj, ki izvirajo iz začetka 20. stoletja.

Leta 1901 je Walter List iz Leipziga daroval muzeju zapestnico iz biserne matice z Nove Gvineje.

Etnološko gradivo, ki so ga odstopili Federalni zbirni center, Mestni muzej iz Ljubljane in Mestni Ferkov muzej iz Ptuja v letih od 1947 do 1949, zajema razne otoške kulture. Teh predmetov je približno sto. Muzej je prejel zbirke popolnoma neurejene, nekatere predmete pa poškodovane, zato jih je doslej le hranil. Ko bo opravljena osnovna analiza tega gradiva, bomo vedeli več tudi o zbiralcih, predvsem koliko predmetov je pripadalo baronu Codelliju.

Leta 1957 je muzej odkupil zbirko Herberta del Cotta, ki jo je hranila njegova sestra Hermina Pavlovič. Herbert del Cott je bil v službi pri družbi "British Phosphate Company" na otoku Nauru leta 1910. Potoval je po raznih otokih in zbiral, kar so domačini uporabljali v vsakdanjem življenju. Bil je na Novi Gvineji, na Karolinških, Gilbertovih, Salomonovih, Britanskih in Admiralskih otokih. Živel je tudi v Avstraliji. Predmeti, ki jih je okrog sto, obsegajo loke in puščice, kopja, rezljane lesene okraske za ples, oblačila, nakit, rogoznice, blago tapa, bumerange iz Avstralije in druge predmete, narejene iz rastlinskih vlaken.

Vsi predmeti so izredno dragoceni, izvirni in bogato rezljani. Znano je tudi, kdaj so bili ti predmeti zbrani.

Zbirke s posameznih otočij, ki so v muzeju, so že precej številne. Leta 1941 je Naglasova iz Ljubljane darovala muzeju zbirko z otočja Viti (Fidži). Leta 1927 je te predmete kupil njen mož Naglas od kapitana, ki je bil brezposeln in je potreboval denar. Ta kapitan se je mudil na otokih med Melanezijo in Polinezijo leta 1906 in 1907. Vseh predmetov je 60 in sicer so to

loki in puščice, ščiti, vesla, deli tkalnih priprav, rogoznice, pleteni izdelki, velik bivolv rog, oblačila in okras, glasbilo, rezljan lesen ptič, model barke in drugi predmeti.

Iz območja Havajev sta dva starejša predmeta, ki ju je prinesel Kliner in sta vpisana v inventarni knjigi NM-a leta 1894. Želvovinasto orožje je z otokov Sandwich, pas pa kaže edino oblačilo domačinov z otokov Sikayana.

Leta 1972 je daroval muzeju A. Šerbinek iz Sidneya v Avstraliji, štiri večje lesene skulpture z vzhodne Nove Gvineje. Primerki oblikovanih skulptur so izvirni in kakovostni.

V letih 1973 in 1974 je muzej prejel več pošiljk načrtno zbranega etnološkega gradiva, ki je bilo zbrano pri Papuancih na Novi Gvineji. Predmete je poslal nemški etnolog Wilhelm Ströder, ki je raziskoval in preučeval življenje otočanov. Predmeti so izvirni in dragoceni, saj imajo vso potrebno osnovno dokumentacijo. Poslanih predmetov je 76. Ti so: dve glinasti posodi, več kamnitih sekir, med njimi tudi ceremonialni primerek, kuhinjsko orodje in priprave iz raznega materiala npr. iz kosti in kokosove lupine, leseni in kamniti tolkači, oblačila, okraski in nakit, religiozni predmeti, boben, pleteni predmeti iz rastlinskih vlaken, posode, puščice, vrečica soli iz rastlinskega pepela in drugo.

SEVERNA AMERIKA

Najstarejša muzejska zbirka severnoameriških Indijancev Očipve in Otava iz prve polovice 19. stoletja je navedena že na začetku sestavka. Drugi dve zbirki, ki sta v muzeju, sta številčno precej skromni in mlajši.

Med starejše muzejsko gradivo štejemo predmete, ki jih je kanonik I. Sušnik iz Ljubljane podaril muzeju leta 1922. Arheološki primerki kamnitega orodja obsegajo štirinajst kamnitih konic puščic in obdelano kamnito orodje, verjetno kladivo iz temno zelenega kamna. Poleg teh primerkov je še osem operjenih puščic s ptičjimi peresi in z železnimi konicami in dva lesena loka s tetivo iz črev. Predmeti so le shranjeni v muzeju, zato so o njih podatki skromni. Značilnosti, ki jih kažejo zbrani primerki, so pripisane prerijskim Indijancem.

Leta 1962 je muzej kupil par indijanskih krpelj, v muzej pa jih je prinesel Pavel Kunaver iz Ljubljane.

Leta 1964 je muzej odkupil dvanajst indijanskih predmetov, ki pripadajo Indijancem Sioux. To so usnjena oblačila, bogato okrašena z raznobarnimi biseri. Med njimi je tudi pregrinjalo za konja. Vsi izdelki so bili narejeni v novejšem času.

Predmeti so bili last Ivana Švegla, po njegovi smrti jih je Sancinova z Ble- da prodala muzeju.

Leta 1970 je izseljenec Andrej Štritof iz Kanade podaril manjšo zbirko predmetov, ki so pripadali Indijancem v Hamiltonovem rezervatu. Zbirka obsega tobačno pipo-kalumet, perjanico-naglavni okras z orlovimi peresi, usnjen jopič brez rokavov, hlače z resami, par čevljev, okraske, ogrlici iz biserov, črno lasuljo s kitami in trinajst kamnitih puščic. Oblačila so bila narejena v novejšem času.

SREDNJA AMERIKA

Mehika

Leta 1978 sta Vera in Ignac Golob podarila muzeju etnološko zbirko, ki sta jo zbrala v Mehiki. V letih od 1974 do 1977 je bil Ignac Golob ambasador v tej deželi.

V zbirki je nekaj primerkov, narejenih po izvorniku, ki ponazarjajo staro klasično mehiško umetnost. Ti so: glava princa, trije reliefi iz kulture Majev v Palenqueju in skulptura, ki predstavlja božanstvo ljubezni v kulturi Totonakov.

Predmeti današnje mehiške ljudske umetnosti pa kažejo karnevalske maske, keramične izdelke, posodo iz kokosove lupine, poslikan pladenj, ročno tkano ogrinjalo in šah z lesenimi figurami, ki jih je naredil domačin v Guana-jatu.

Zbirka šteje 85 predmetov in je v muzeju razstavljena, vendar jo bo potrebno natančneje preučiti, da jo bo mogoče tudi objektivno ovrednotiti.

JUŽNA AMERIKA

Muzejski predmeti s te celine zajemajo le posamezne predmete in manjše zbirke.

Leta 1934 je dr. Ivan Švegel daroval muzeju čanco - mumificirano glavo Indijanke plemena Jivaro. Švegel je bil poslanik v Buenos Airesu od leta 1931 do 1933. Škerlj¹⁷ omenja v svoji razpravi, da je dobil čanco v Santiagu de Chile in da mu jo je podaril muzejski direktor. Taka oblika mumificirane glave je edini primerek v muzejskih zbirkah v Jugoslaviji.

Razprava: Čanca v zbirkah ljubljanskega Etnografskega muzeja, SE.

Leta 1961 je Angel Hrovatin, predsednik slovenskega društva "Zarja" v Buenos Airesu, obiskal domovino in ob tej priložnosti prinesel s seboj nekaj indijanskih predmetov. Ko se je posvetoval z Izseljensko matico v Ljubljani, je predmete daroval muzeju. Prineseni primerki so dragoceni in izvirni, kažejo pa kulturo Indijancev Diaguitas in Huarpes, ki jih dejansko ni več na območju Andov. Predmetov je 25, ponazarjajo pa fragmente tkanja, keramičnih posod, kamnite konice puščic, železno iglo in kamnito sekiro.

Leta 1968 je muzej kupil par indijanskih sandal z rdečimi cofi, ki so iz Caracasa v Venezueli; prinesla jih je M. Muršič-Gajšek iz Celja.

Leta 1976 je Bronka Brzin iz Ljubljane darovala muzeju lutko, pleteno z raznobarvno volno, tkano torbico za shranjevanje listov koke, vzorčasto tkan pas in majhno tkano torbico. Predmete je poslala hčerka Senja Brzin iz Bolivije.

Leta 1982 je Predsedstvo Jugoslavije izročilo našemu muzeju pet zlatnikov vdelanih v srebro. Na novcih so oblikovani stari zlati indijanski motivi in sicer glava palice v obliki orlove glave, pinceta, stilizirana človeška figura, uhan z obrazom in jagodami koke in figura poglavarja. Predmeti so dar gen. direktorja banke Rafaela Gama Duijano iz Bogote v Kolumbiji.

Druga zbirka zlatnikov, prav tako pet primerkov, kaže na novcih podobo maske Inza, vladarjevo glavo, človeško figuro, okras za prsi in obesek z likom jaguarja. Predmeti so dar Turbay Ayala, predsednika Kolumbije.

Farörski otoki

Leta 1967 je muzej kupil nekaj izvirnih in značilnih predmetov, ki jih še danes uporabljajo otoški prebivalci. Taka priprava je na primer kopje za lov na kite, lopata z železnim rezilom, edino orodje za obdelovanje polja in izdelek farörskih kovačev, lesena posoda za prenašanje tovorov s trakom na čelu, šah z 29 ovčjimi koščicami, dva para ženskih čevljev iz ovčje

kože, tri otroške igrače, narejene iz lesa in iz kosti govejih vretenc, kos tkanine, tkane na domačih statvah.

Vse predmete je zbrala Pavla Štrukelj, ko je potovala po teh otokih leta 1962 (glej razpravo o otoškem poljedelskem orodju).¹⁸ Leta 1971 pa je prinesla z Norveške še laponske čevlje iz jelenove kože.

Etnološka zbirka romskih skupin v Sloveniji

Leta 1965 je muzej kupil prvo violino romske bande (godbe) pri Romih v Prekmurju.

Leta 1974 pa je muzej kupil več predmetov, ki so bili zbrani pri Romih v Prekmurju, na Gorenjskem in na Dolenjskem. Predmeti so: karte za vedeževanje, cimbale, bas, romski brus (potreben je popravila), dve pleteni košari iz vrbovih šib, majhno kovaško nakovalo, trinfus, srpico, kosir, metlo iz češminovih vej, dva šopka umetnih rož in okrasno zvezdo - to so izdelki romskih žensk. Predmete je zbrala Pavla Štrukelj.

- - -

Pregled neevropskih zbirk v muzeju Goričane končujemo z naslednjim. Zbrano gradivo v muzeju Goričane dejansko zajema kulture z vseh celin neevropskega sveta. Obsežne zbirke so razmeroma načrtno zbrane, manjše pa vsebujejo značilnosti posameznih dejavnosti določene etnične skupnosti ali večjih narodov. Tovrstno gradivo je potrebno še dalje popolnjevati.

Muzej Goričane šteje danes več kakor 9.500 predmetov. Natančno število predmetov bomo lahko navedli šele takrat, ko bomo razrešili zgodovinsko gradivo, ki je bilo v muzeju le shranjeno, ni bilo pa urejeno in tudi ne načrtno pregledano. Posebno bo potrebno urediti, kje so še nekateri predmeti, ki so bili dodeljeni Etnografskemu muzeju, vpisani so v naših muzejskih knjigah, shranjeni pa v Narodnem muzeju.

Viri in opombe

- 1) Illyrisches Blatt, 1837: Verzeichniss der für das Landes-Museum eingegangenen Beiträge, Laibach.
- 2) Dežman Karel, 1888: Führer durch das Krainische Landes-Museum Rudolfinum in Laibach, Laibach.
- 3) Štrukelj Pavla, 1974: Etnološka zbirka severnoameriških Indijancev Ojibwa iz 19. stoletja v SEM, SE XXV-XXVI, 1972-73.
- 4) Laibacher Zeitung, 1851, Laibach.
 - a-Štrukelj Pavla, 1967: Afriška zbirka vzhodnosudanskih plemen Bari in Čir v SEM (SE, XX).
- 5) Orel Boris, 1954: O etnografskih zbirkah iz Afrike, Amerike in Azije v Etnografskem muzeju v Ljubljani, Ljubljana, SE VI-VII, 1953-54.
- 6) Štrukelj Pavla, 1977: Pregled etnoloških zbirk iz Afrike, Azije, Amerike, Oceanije in iz drugih dežel ter njihovo preučevanje v Jugoslaviji, Orientalistika št. 1, 1977.
- 7) Uradni akti, 1843; Stanovski arhiv, DAS, Ljubljana.
- 8) Predmeti, ki jih je daroval konzul Laurin muzeju, so del zbirke črnskih plemen ob Zgornjem Nilu. Vpisani so s Knobleharjevimi v prvi knjigi NM-ja.
- 9) Illyrisches Blatt, 1844: Verzeichniss der eingegangenen Museal-Geschenke, Laibach.
- 10) Illyrisches Blatt, 1847: Verzeichniss der im Jahre 1846 dem Museum in Laibach verehrten Geschenke, Laibach.
- 11) Obravnave deželnega zbora kranjskega v Ljubljani, 1895: Letno poročilo od 28. dec. 1894 - 16. febr. 1895 - C. Deželni muzej.
- 12) Obravnave deželnega zbora kranjskega v Ljubljani, 1890: Letno poročilo: VI. Kulturno-historična zbirka.
- 13) Illyrisches Blatt - Priloga, 1836: Verzeichniss der für das Landes-Museum eingegangenen Beiträge.
- 14) Leta 1962 je zbirko še oskrboval Narodni muzej v Ljubljani. Z dopisom NM z dne 19. I. 1963, št. 97/63 pa je to kitajsko zbirko v celoti prevzel Slovenski etnografski muzej.

- 15) Kulturni in naravni spomeniki Slovenije 91: Muzej neevropskih kultur: Kultura in umetnost stare in nove Kitajske, Ljubljana, 1979.
Štrukelj Pavla, 1966: Kitajski dvorni moški kaftan, SE XVIII-XIX, 1965-66.
- 16) Bebler Vera in dr. Aleš, 1964: Ljudska umetnost Indonezije.
- 17) Škerlj Božo, 1954: Čanca v zbirkah ljubljanskega Etnografskega muzeja, SE VI-VII, 1953-54.
- 18) Štrukelj Pavla, 1964: Poljedelsko orodje in priprave na Farörskih otokih, SE XVI-XVII.

TEHNIČNI ODDELEK

Konservatorska služba v Slovenskem etnografskem muzeju ima dva oddelka:

1. Oddelek za restavriranje in konserviranje tekstila
2. Oddelek za restavriranje in konserviranje lesa in kovine

ORIS ODDELKA

Leta 1923 je postal "Etnografski inštitut" "Kraljevi etnografski muzej v Ljubljani" in njegov prvi ravnatelj dr. Niko Zupanič¹, ki je bil tudi najbolj zaslužen za ustanovitev muzeja. V letu 1925 so ustanovili tudi "Tehnično oddelek". Njegov prvi preparator je bil Drago Vahtar (honorarno je poučeval na umetniški šoli "Probuda!"), ki je oddelek tudi vodil². Tehnični oddelek se je leta 1929 razširil z nastavitvijo slikarja Maksima Gasparija³, kot restavratorja in s preparatorico za tekstil Mio Brejc⁴, ki je prenehala z delom v muzeju leta 1930 zaradi pomanjkanja denarnih sredstev. Vse do leta 1947 sta bila v tehničnem oddelku samo Drago Vahtar (preparator) in Maksim Gaspari (restavrator).

Z novim imenovanjem muzeja v "Etnografski muzej v Ljubljani" je bila sprejeta 1. I. leta 1947 na delovno mesto preparatorja za tekstil Jelka Urh⁵.

Kasneje so bile naslednje spremembe delovnih mest oziroma ljudi na delovnih mestih: Na mesto restavratorja Maksima Gasparija je prišel leta 1948 Ivan Rosulnik⁶, ki je v istem letu zapustil ustanovo. Na delovno mesto ob delu v muzeju smrtno ponesrečenega Draga Vahtarja je prišel Jože Pokovec⁷. Nato sta se zvrstila še restavratorja France Benko⁸ in Anton Pajer⁹.

V oddelku za tekstil pa je honorarno delala od leta 1948 do leta 1953 Frančiška Fajgel¹⁰. Leta 1959 je bila sprejeta v muzej na delovno mesto preparatorja za tekstil Antonija Arhar¹¹, ki jo je nadomestila leta 1960 Ana Kocman-Perko¹². Leta 1958 je bil sprejet na delovno mesto preparatorja Gorazd

Makarovič, ki je ob delu končal visoko šolo in doktorat znanosti¹³. Tehnični oddelek je vodil do leta 1969 konservator dr. Gorazd Makarovič, preparator za tekstil je bila Ana Kocman - Perko, preparator za les in kovino pa leta 1963 zaposleni Albin Romih¹⁴. Leta 1969 pa je prevzel delovno mesto konservatorja in vodje tehničnega oddelka France Golob¹⁵.

Danes ima "Tehnični oddelek" naslednje delavce: konservator in vodja oddelka mag. France Golob, preparator za tekstil Ana Perko, preparator za les in kovino Albin Romih, pomožni preparator Janez Černe (nastopil službo 16. II. 1980).

Seznam uslužbencev tehničnega oddelka Slovenskega etnografskega muzeja od leta 1925 do leta 1983:

Ime in priimek	zaposlen od do	šolska izobrazba	delovno mesto
Drago Vahtar	15.IV.1925 - 1948	Umetno-obrtna šola v Pragi, absolvent	preparator, vodja tehnič. oddelka
Maksim Gaspari redni član SAZU od 1.III.1972	19.VII.1929 - 1948	trgovski pomočnik, eno leto slik. akademije na Dunaju	višji restavrator
Mija Brejc	1929 - 1930	učiteljišče	preparator za tekstil
Jelka Urh	1.I.1947 - 1960	strokovna učiteljica	preparator za tekstil
Ivan Rosulnik	18.II.1948 - 1948	mizarski pomočnik?	preparator, restavrator
Frančiška Fajgel	1.VII.1948 - 1953	strokovna učiteljica	honorarni preparator za tekstil
Jože Pokovec	20.V.1949 - 1950	mizarski mojster	preparator
France Benko	1.VIII.1953 - 1956	mojster za umetno slikarstvo in dekorativno obrt	restavrator

Ime in priimek	zaposlen od do	šolska izobrazba	delovno mesto
Anton Pajer	1.IV.1956 - 1958	absolvent šole za umetno obrt, kiparski odd.	restavrator
Gorazd Makarovič	1.II.1958 - 1969	doktor znanosti	preparator, kon- servator, vodja tehničnega oddelka
Antonija Arhar	1.VII.1954 - 1959	absolventka šole za umetno obrt (veziljski oddelek)	preparator za tekstil
Anica Kocman Perko	1.II.1960	krojaška pomočnica	preparator za tekstil
Albin Romih	15.VI.1963	mizarski pomočnik	preparator
France Golob	15.VI.1969	magister znanosti	konservator, vodja tehničnega oddelka
Janez Černe	16.II.1980	osnovna šola	pomožni prepara- tor

DELOVNI PROSTORI TEHNIČNEGA ODDELKA

Prvi delovni prostor tehničnega oddelka je bil v kletnih prostorih mizarske delavnice Deželnega muzeja. Kasneje pa si je pridobil Etnografski muzej nov prostor v bližini mizarske delavnice. Leta 1957 so preuredili majhno sobo, ki leži med mizarsko delavnico Narodnega muzeja in delavnico Slovenskega etnografskega muzeja. V to sobo so namestili dezinfekcijski kotel¹⁷. Delavnica za tekstil pa je dobila leta 1956 svoj prostor v nekdanji garderobi Deželnega muzeja v visokem pritličju muzejske stavbe¹⁸. S prihodom mag. Franceta Goloba na delovno mesto konservatorja Slovenskega etnografskega muzeja pa so za njegovo delavnico usposobili kletno sobo na jugovzhodni strani muzejske stavbe. Leta 1981. so premestili dezinfekcijski kotel iz sobe v kleti Slovenskega etnografskega muzeja v depo Škofja Loka.

Ta prostor pa so preuredili v delavnico pomožnega preparatorja Janeza Černeta. Tehnični oddelek si je razen skromnih zidarskih, vodoinštalacijskih in elektroinštalacijskih del obnovil svoje delovne prostore sam!

Danes ima tehnični oddelek tri delovne prostore v kleti muzeja (prostori so vlažni in imajo vedno umetno svetlobo) in en delovni prostor v visokem pritličju muzejske stavbe (kjer deli preparatorka za tekstil svoj delovni prostor s kustosom za tekstil).

DEPOJSKI PROSTORI SLOVENSKEGA ETNOGRAFSKEGA MUZEJA

Kraljevi etnografski muzej ni imel depoja. Muzealije je imel razstavljene kot stalno postavitvev. Leta 1947 so to stalno postavitvev razširili na tri razstavne dvorane in dobili za tekstilni depo podstrešni prostor v muzeju (to je nekdanji atelje slikarja Frana Tratnika) ter začasno kletni prostor v prostorih Moderne galerije¹⁹. S prihodom novega ravnatelja leta 1963 so odstranili stalno postavitvev in preuredili prostore za občasne razstave.

Sočasno pa so uredili del podstrešja v depojske prostore. Ti prostori pa so bili zaradi protipožarne varnosti in temperaturnih razlik zelo neprimerni za muzejski depo! Kasneje je muzej iskal druge prostore oziroma stavbo za depo: graščino Goričane (njena namembnost je bila spremenjena v Oddelek neevropskih kultur) in graščino Lisičje, ki so jo zaradi pomanjkanja sredstev za obnovo, predvsem pa zaradi pridobitve večih depojskih prostorov v Škofji Loki prepustili Arhivu Slovenije. Leta 1973 je namreč muzej pridobil s posredovanjem Prof. Milana Železnika, konzervatorja Regionalnega zavoda za spomeniško varstvo v Ljubljani, večje prostore za depo v stavbi nekdanjega uršulinskega samostana v Škofji Loki, Blaževa 3, iz katerega se je izselila tovarna električnih aparatov ELRA.

Slovenski etnografski muzej je postopoma s finančnimi sredstvi, ki jih je dobil od Kulturne skupnosti Ljubljane in od Kulturne skupnosti Slovenije ter nekajkratnimi finančnimi sredstvi Kulturne skupnosti Škofja Loka, pričel s sanacijo prostorov in strehe. V želji po estetski rešitvi pritličnih prostorov (to je lapidarija in gotske sobe) so vsa okna zastekli tako, da jih ni

moč odpirati. Električno napeljavo pa so vkopali v južno steno, ki je pod zemeljskim nivojem stisnjena v grajski hrib. Posledica take obnove je močna vlaga, odpadanje beleža in ometa. Zaradi tega je nujno potrebno obnoviti lapidarij, gotsko sobo in vezni hodnik! Danes je obnovljena skoraj vsa depojska streha. Ponovno pa smo morali obnoviti streho na srednjem delu stavbe, ki jo je obnovil obrtnik s tako nekvalitetno kritino, da je propadla v štirih letih. Za opremo muzejskih zbirk smo nabavili 300 kovinskih polic.

Tehnični oddelek je opravil v depaju mnogo vzdrževalnih del in preselil skoraj v celoti etnografske predmete iz Ljubljane v depo Škofja Loka. To delo sta v pretežni meri opravila mag. France Golob in France Špetič. Slovenski etnografski muzej je kljub pomanjkanju prostorov odstopil za denarno odškodnino 2. etažo uršulinskega samostana Loški tovarni hladilnikov za njihov samski dom. Muzej je bil prisiljen pridobiti na ta način denar, ki ga je potreboval za nujno obnovo strehe. Pogodba med Slovenskim etnografskim muzejem in Loško tovarno hladilnikov bo potekla leta 1984.

DELO TEHNIČNEGA ODDELKA

Poročilo za leto 1934 omenja, da je restavrator Maksim Gaspari popravljal stare in poškodovane slike, delal v pisarni in fotografiral prizore iz ljudskega življenja in materialne kulture²⁰. Preparator Drago Vahtar pa je popravljal slike na steklo, plastiko in druge predmete. Občasno pa je bil tudi zaposlen v fotografskem laboratoriju z razvijanjem in kopiranjem fotografskih plošč. Snažil in prezračeval je tudi tkanine in narodne noše²¹. Kasneje se je z razširitvijo tehničnega oddelka pričelo tudi bolj načrtno delo pri konserviranju in restavriranju muzealij. Danes opravlja tehnični oddelek naslednja dela:

1. Konservira in restavrira predmete iz tekstila, usnja, lesa, kovine in stekla.
2. Sodeluje pri obnovi muzejskih postojank in zbirk v graščini Podsmreka, spominske sobe L. Adamiča v graščini Blato, v muzeju Goričane.

3. Sestavlja kovinske regale, ureja sobe in skrbi za obnovo v depoju Škofja Loka.
4. Opravlja vsa fizična dela ob prevzemu in zaščiti muzealij.
5. Izdeluje razno razstavno tehniko, kopije etnografskih predmetov za scenске postavitve - razstave.
6. Pomaga pri vseh postavitvah - razstav.

TEMELJNI PROBLEMI S E M

1. Slovenski etnografski muzej v Ljubljani, Prešernova 20, je edina tovrstna kulturna institucija v SFRJ, ki nima svoje stavbe.
2. Pravno razmerje o lastništvu depojskih prostorov med občino v Škofji Loki in Slovenskim etnografskim muzejem je neurejeno.
3. Slovenski etnografski muzej nima stalne postavitve, zato je okrnjeno njegovo poslanstvo.
4. Delovni prostori Tehničnega oddelka so zaradi namestitve v kletni etaži, vlage, pomanjkljive dnevne svetlobe ter majhne kvadrature (sprejemnega depoja nimamo) za delo neprimerni.

Pregled stanja stalnih postavitev zbirk, depojske urejenosti, zaščite stavb s strelovodi in zaščite proti požaru
na dan 1. IX. 1983

Ime stavbe	stalna postavitve zbirk	strel- vod	signali- zatorji požara	Opombe
Razstavnici prostori SEM, Ljubljana	ni	je	ni	
Graščina Podsmreka	zbirka "Lončarstvo"	ni	ni	
Depo SEM, Škofja Loka	V depozu so urejene naslednje zbirke: Oddelek za ljudsko umetnost: Modeli za mali kruhek, Votivi, Pipe, Palice, Pla- stika, Razpela, Hišni oltarčki, Votivne slike, Znamenja, Nagrobniki Oddelek za tekstil: Krila z modrcem, Telovniki, Čipke. Celotna zbirka je fotografirana in inventarizirana.	delno	ni	Pravno razmerje o lastništvu ni urejeno
Muzej neevropskih kultur, Goričane	Zbirka "Skušek" Zbirka "Petkovšek"	je	ni	Pravno razmerje o lastništvu je urejeno
"Galerija neuvršenih", v preurejenem gospodar- skem posloju graščine Goričane	Razstavnici prostori so pripravljene za občasne razstave	je	ni	Pravno razmerje o last- ništvu je urejeno

OPOMBE

- 1 Etnolog, Glasnik kraljevega etnografskega muzeja v Ljubljani, Leto I., Ljubljana 1926/27, str. 141
- 2 Arhiv SEM, akti za leto 1921 - 1926, Drago Vahtar, Prošnja z 12. marca 1925 za namestitev v Etnografskem muzeju kot preparator, Ljubljana, št. 78/1925 in odločba o namestitvi za začasnega preparatorja s 15.IV. 1925, št. 69/1925
- 3 Arhiv SEM, Akti za leto 1929 - 1930, Maksim Gaspari, Odločba za nastop službe, pripravnik restavrator, št. 154/1929
- 4 Etnolog, Ljubljana 1930/31, str. 212
- 5 Slovenski etnograf, Boris Orel, Poročila, 1948, str. 107
- 6 Slovenski etnograf, Fanči Šarf, Delo etnografskega muzeja v Ljubljani od 1.XII. 1947 do 31.XII. 1953, str. 285
- 7 Slovenski etnograf, 1953 - 54, n.d. str. 285
- 8 Slovenski etnograf, 1953 - 54, n.d. str. 286
- 9 Slovenski etnograf, 1957, Fanči Šarf, Delo etnografskega muzeja od 1.I. 1954 do 31.XII. 1956
- 10 Slovenski etnograf, 1953-54, Fanči Šarf, Delo etnografskega muzeja od 1.XII. 1947 do 31.XII. 1953, str. 285
- 11 Slovenski etnograf, 1957, Fanči Šarf, Delo etnografskega muzeja od 1.VI. 1954 do 31.XII. 1956, str. 201
- 12 Slovenski etnograf, 1962, Pavla Štrukelj, Delo etnografskega muzeja od 1960 do 1962, str. 253
- 13 Slovenski etnograf, 1957, Fanči Šarf, Delo etnografskega muzeja od 1.VI. 1954 do 31.XII. 1956, str. 201
- 14 Arhiv SEM, Delavska knjižica
- 15 Arhiv SEM, Delavska knjižica
- 16 Arhiv SEM, Delavska knjižica
- 17 Slovenski etnograf, 1957, Fanči Šarf, Delo etnografskega muzeja od 1.I. 1954 do 31.XII. 1956, str. 201

na dan 1. IX. 1983

Prejeto stanje stvari bo ostalo sprizko, če bo kaj napačno, se bo izjavilo v naslednjem številu. Izdaja se vsak mesec, razen v letnih izdajah. Cena 1000,00. Redna naročila sprejemamo vsak mesec. Naročila sprejemamo tudi preko pošte. Naročila sprejemamo tudi preko pošte. Naročila sprejemamo tudi preko pošte.

Alenka Simičič

DOKUMENTACIJSKI ODDELEK

18 Slovenski etnograf, 1957, n.d., str. 201

19 Slovenski etnograf, 1957, n.d., str. 204

20 Etnolog, Glasnik kraljevega etnografskega muzeja v Ljubljani, 1934, str. 193

21 Etnolog, n.d. 1934, str. 194

ročilnih število fotografij v fototeki doseglo številko 2954². Koliko fotografij je do tega leta štela fototeka, verjetno ne bo nikoli znano, saj obstaja inventarna knjiga le za del le-te in se konča pri številki 1060 (vs. 1197)³. Ker smo naš pregled razvoja dokumentne dejavnosti občinke začeli s fototeko in ker je fototečni fond še danes poglavitni del oddelka, pojdimo, kako je nastajal, kako je bila in kako je danes fototeka urejena.

1. FOTOTEKA

Od ustanovitve muzeja do leta 1945 nam o fototečnem gradivu največ povedo poročila, objavljena v Etnologih (E) ter poročila o delu Fanči Šari, bivše sodelavke Slovenskega etnografskega muzeja (SEM), ki je bila zaposlena za urejanje fototeke. Iz poročil v E je predvsem razvidno, da je gradivo v muzej prihajalo slučajno, nenačrtno ter večinoma brez vsakih podatkov. Nenačrtno so fotografirali le hiše in vasi ter noše in dela noš, kar je bilo seveda v skladu s tedanjimi teoretičnimi neziranjmi in z raziskovanji Stanka Vurnika, kustosa Kr. EM. Tako v E-1/1926 lahko beremo, da je arh. H. Krejcar podaril okoli 380 fotografij hiš iz vse Slovenije, prof. M. Sternin pa fotografije goriško-primorske skrinje; da si je muzej nabavil vse fotografije noš, da je fotografiral zbirko avb in peč ter da je Vurnik fotografiral hiše in dvore po Dolenjskem in Gorenjskem.⁴ Podobne podatke najdemo tudi v naslednjih številkah E, tako da bi po teh poročilih moral imeti muzej leta 1945 več kot 3000 fotografij. Tudi v E 1 je navedeno, da "ima sedaj muzej okoli 1500 fotografij hiš, dvorov in vasi".⁵ Po podatkih iz inventarne knjige fotografij in negativov, ki je bila nastavljena po zadnji vojni in v kateri so na novo inven-

DOKUMENTACIJSKI ODDELEK

50 fotografij in diapozitivov hiš, ki jih je Kraljevi etnografski muzej (Kr.EM) leta 1923 prevzel ob svoji osamosvojitvi z drugimi predmeti od Narodnega muzeja (NM)¹, pomeni začetek današnjega dokumentacijskega oddelka ter seveda istočasno tudi začetek fototeke in diateke. Do leta 1945 naj bi po poročilih število fotografij v fototeki doseglo številko 2954². Koliko fotografij je do tega leta štela fototeka, verjetno ne bo nikoli znano, saj obstaja inventarna knjiga le za del le-te in se konča pri številki 1060 (oz. 1197)³. Ker smo naš pregled razvoja dokumentacijskega oddelka že začeli s fototeko in ker je fototečni fond še danes pglavitni fond oddelka, pogledjmo, kako je nastajal, kako je bila in kako je danes fototeka urejena.

1. FOTOTEKA

Od ustanovitve muzeja do leta 1945 nam o fototečnem gradivu največ povedo poročila, objavljena v Etnologih (E) ter poročila o delu Fanči Šarf, bivše sodelavke Slovenskega etnografskega muzeja (SEM), ki je bila zadolžena za urejanje fototeke. Iz poročil v E je predvsem razvidno, da je gradivo v muzej prihajalo slučajno, nenačrtno ter večinoma brez vsakih podatkov. Nenačrtno so fotografirali le hiše in vasi ter noše in dele noš, kar je bilo seveda v skladu s tedanjimi teoretičnimi naziranjmi in z raziskovanji Stanka Vurnika, kustosa Kr. EM. Tako v E I/1926 lahko beremo, da je arh. R. Kregar podaril okoli 380 fotografij hiš iz vse Slovenije, prof. M. Sternen pa fotografijo goriško-primorske skrinje; da si je muzej nabavil vse fotografije noš, da je fotografiral zbirko avb in peč ter da je Vurnik fotografiral hiše in dvore po Dolenjskem in Gorenjskem.⁴ Podobne podatke najdemo tudi v naslednjih številkah E, tako da bi po teh poročilih moral imeti muzej leta 1945 več kot 3000 fotografij. Tudi v E I je navedeno, da "ima sedaj muzej okoli 1800 fotografij hiš, dvorov in vasi".⁵ Po podatkih iz inventarne knjige fotografij in negativov, ki je bila nastavljena po zadnji vojni in v kateri so na novo inven-

tarizirane tudi predvojne fotografije, pa lahko razberemo, da je fotografij, ki jih je podaril arh. R. Kregar danes v muzeju le 89, fotografij, ki so delo S. Vurnika le 34 in Nika Županiča 8. Odgovor na to, kje naj bi bile ostale, nam morda pove podatek, da je npr. univ. prof. iz Lwowa dr. Adam Fischer, ko je leta 1927 obiskal Ljubljano, dobil od Kr. EM v dar zbirko fotografij hiš, tlorisov, noš, vezenin itd. ter za protiuslugo dal zbirko 45 fotografij iz Hurculskega narodnega življenja⁶, ki so še danes v fototeki; ali pa podatek, da je zbirka 179 (144) fotografij z motivi iz Primorja (dar Vena Piona 1928. ali 1929. leta) prišla ponovno v muzej kot dar leta 1946.⁷ Verjetno je bilo takih in podobnih primerov še več.

Kako je bila fototeka urejena, zveemo iz poročil ob urejanju te fototeke med leti 1950 - 1961.

Del fotografij (1060 inventarnih števil) je bilo nalepljenih na kartone ter tematsko razvrščenih v štirih škatlah.⁸ Kartoni so bili na hrbtni strani opremljeni z žigom muzeja, tekočo inventarno številko in kratkim komentarjem. Med njimi je bilo tudi drugo slikovno gradivo: reprodukcije iz knjig, časopisov, razglednice itd., ki so še danes shranjene v eni teh škatel.⁹ Vse to gradivo je bilo vpisano v inventarni knjigi že pred zadnjo vojno, leta 1950 pa je bil narejen še stvarni seznam. Ta seznam nam pove, da je bilo med temi¹⁰

251 inv. števil fotografij in slik noš

124	"	"	"	vezenin
39	"	"	"	šeg
12	"	"	"	obrtni
74	"	"	"	ljudskega in cerkvenega slikarstva
54	"	"	"	plastike in rezbarstva
3	"	"	"	keramike
37	"	"	"	cerkvene arhitekture
38	"	"	"	znamenj
238	"	"	"	hiš
45	"	"	"	gospodarskih poslopij

39	inv.	številka	fotografij in slik	interierov in delov hiš
22	"	"	"	notranje opreme
30	"	"	"	naselij in pokrajin
14	"	"	"	gradov, lova itd.
20	"	"	"	tuje etnografije

Od tega je 154 fotografij iz Gorenjske, 86 iz Dolenjske, 42 iz Štajerske, 20 iz Prekmurja, 52 iz Primorske, 125 iz Bele krajine, 53 iz Koroške, 195 je fotografij predmetov Kr.EM ter 152 fotografij brez provenience. 264 fotografij je bilo inventariziranih z oznako b oz. c in d. To naj bi bila Vurnikova fototeka.¹¹

Ostale fotografije so bile nalepljene na kartone ter vložene v 10 mapah (1411 fotografij), nekaj fotografij pa je bilo shranjenih v t.i. črni škatli (252)¹². Pri urejanju oziroma preurejanju fototeke se je izkazalo, da je mnogo dvojnikov¹³, zato danes ni moč ugotoviti točnega števila fotografij. Mnogo jih ni imelo negativov, kar je razumljivo, saj jih je bil velik del podarjen oziroma odkupljen. Prav tako pa je bilo kar 542 negativov brez kopij.¹⁴ Negativi so bili inventarizirani posebej v inventarni knjigi negativov in sicer brez povezave s fotografijami. Natančnega števila ni moč ugotoviti, saj je veliko inventarnih števil izpuščenih.

To pa je tudi vse, kar vemo o predvojni fototeki. Neurejena je ostala do leta 1954¹⁵, ko so kompletirali vse kopije z negativi, leta 1957¹⁶ pa so jo začeli preurejati, dokončno pa so fotografije na novo inventarizirali in prilepili na nove kartone šele leta 1961¹⁷. S podatki so opremljene le toliko, kolikor so bili le-ti že na fotografijah oziroma kolikor so bili razvidni iz prvotne ureditve. Na novo so jih tematsko razdelili in vložili v nove kartotečne omare leta 1961¹⁸. Tem so pridružili tudi fotografije, ki jih je muzej kupil oziroma dobil po vojni. Tako je od Tiskovnega urada pri predsedstvu vlade LRS dobil 322 fotografij¹⁹ noš in arhitekture, predvsem iz Slovenskega primorja, od Narodnega muzeja 616 fotografij Ferda Vesela s posnetki noš, arhitekture in interierov, pomembna je tudi zbirka 375 fotografij²⁰,

ki jih je posnela študentska ekipa leta 1951 na Koroškem (foto predvsem J. Šušteršič) itd. Tako je fototeka na kartonih do sredine leta 1961 narasla do številke 6063²¹.

Danes fototeka na kartonih šteje 15187 inv. števil in 9870 inv. števil negativov. Še vedno je 5317 fotografij brez negativov, čeprav vsako leto z reproduciranjem dobimo nekaj novih. Veliko teh fotografij je, kot smo že omenili, zelo slabo opremljenih s podatki, 2840 jih je brez vsake provenience, fotografij z oznako Gorenjska je 245, z oznako Dolenjska 52, z oznako Štajerska 34, z oznako Prekmurje 22, z oznako Notranjska 12, z oznako Bela krajina 198, z oznako Koroška 122 ter z oznako Primorska 76. Večina jih je narejena v formatu razglednic.

Vzporedno s to fototeko pa sta se urejali še dve, ki sta nastajali po osvoboditvi. Prva je bila t.i. fototeka terenskih ekip.²² Fotografije v formatu 6x6 ali 6x9 so nalepljene v albume in označene s tekočo številko terenske ekipe in tekočo številko posnetka. Tako so bile npr. fotografije posnete na terenu Šentjurij - Škocjan (1. ekipa) inventarizirane s tekočo številko ekipe ter tekočo številko posnetka - 1/1, 1/2 itd. Inventarizirane so v poseben inventarni zvezek skupaj z risbami in terenskimi zapisi. Skupno število fotografij v albumih od št. 1 - 33 je 12462. Vse so opremljene s komentarji (opis predmeta, avtor posnetka, datum).

Fotografije, ki so jih sodelavci EM prinesli iz specialnih raziskovanj, pa so nalepljene v albume, označene z rimskimi številkami I (Koroška, Štajerska, Prekmurje) II (Gorenjska, Dolenjska, Notranjska, Bela krajina), III (Slovensko primorje in Istra) in IV (fotografije, posnete na potovanjih v tujini). Vse so na hrbtni strani opremljene s podatki, še danes pa niso v celoti inventarizirane. Fotografij v albumih z rimskimi številkami je 6643, od tega

v albumu št. I 1792

v albumu št. II 3451

v albumu št. III 997

v albumu št. IV 403

Tak način urejanja si je zamislil tedanji ravnatelj EM pokojni Boris Orel.²³ Nesporno je, da je pri takšnem številu fotografij (skupaj na kartonih in v albumih 34 292) popolnoma neustrezno, kajti le fotografije na kartonih so urejene tematsko in delno geografsko, fotografije v albumih pa, kot smo videli, samo geografsko. Prav te zadnje (predvsem gre tu za fotografije terenskih ekip), pa pomenijo izredno bogat fond, ki pa je zaradi take ureditve težje dostopen. Kot kaže, so do te ugotovitve prišli že leta 1965²⁴, ko so izbrali iz 6 ekip najbolj značilne fotografije iz posameznih področij in jih kot duplikate nalepili na kartone. S tem delom bo potrebno nadaljevati, kajti preureditev vseh fotografij v albumih bi vzelo eni sami delovni moči v dokumentacijskem oddelku ob vseh ostalih dolžnostih preveč časa, povezano pa bi tudi bilo s precejšnjimi stroški.

Neinventarizirane so vse fotografije z zadnjega terena Notranjska ter fotografije predmetov SEM, zadnjih dveh let fotografiranih v depojih. Z ureditvijo čakamo zato, ker upamo, da bomo v letu 1984 le prešli na nov način inventarizacije in shranjevanja vsega dokumentacijskega gradiva, o čemer bomo spregovorili v posebnem poglavju.

Potrebno je omeniti še fotografski arhiv fotografa Jožeta Kramariča iz Trnovskega v Ljubljani, ki ga je muzej odkupil leta 1972. Ta fototeka vsebuje okoli 2200 negativov (plošč) ter precej večje število fotografij (ok. 7000). Fotografije so nastale med leti 1925-1945²⁶; to so predvsem posnetki krajev na Slovenskem in Hrvaškem. Med njimi je tudi veliko posnetkov Ljubljane ter fotografij, ki jih bo pri dokončnem urejanju tega arhiva potrebno izločiti (posnetki živali, cvetja, portreti otrok).²⁷

Žal podatkov, koliko fotografij je iz posameznih področij t.i. ljudske kulture ter koliko je fotografij iz posameznih krajev, še nimamo, čeprav je bilo tudi pri tem že veliko narejenega. (Vse fotografije v albumih terenskih ekip so klasificirane tematsko in krajevno, prav tako so klasificirane tudi vse fotografije na kartonih, razen iz krajev z začetnicami od Š do Ž). Vsekakor obdelava ter prezentacija teh podatkov ostaja ena prvih nalog dokumentacijskega oddelka.

Ob koncu pregleda fototeke v SEM je potrebno omeniti še dva problema:

V zadnjih letih opažamo, da negativni na ploščah ter negativni iz prvih povojnih let vse bolj propadajo. Vzroki za to so v starosti plošč, slabem povojnem fotografskem materialu ter nepravilni shrambi negativov. (Negativi bi praviloma morali biti shranjeni v prostoru s stalno temperaturo med 12° - 16° C.)

Problem začasno rešujemo z reproduciranjem negativov, predvsem plošč.

Problem, s katerim se srečujemo prav v zadnjem času, pa so barvne fotografije, prinesene s terena za reproduciranje. Ljudje vse več fotografirajo v barvni tehniki in tako etnologi dobimo na terenu vedno več takih fotografij. Tu pa se pojavlja problem reproduciranja - reprodukcije v črno-beli tehniki so slabe, dobre le za dokumentacijo, ne pa za objave ali razstave. Če bi jih reproducirali v barvni tehniki, bi se pojavilo vprašanje obstojnosti, saj je znano, da je zaenkrat barvna fotografija slabše obstojna kot črno-bela. Ali naj barvne fotografije sploh prinašamo s terena in kaj bo v prihodnosti, ko bo barvnih fotografij vedno več in med njimi najbrž tudi veliko takih, ki bi nam bile za prikaz načina življenja v posameznem obdobju nujno potrebne!?

2. DIATEKA

Že na začetku našega prispevka smo omenili, da je Kr.EM od NM poleg fotografij dobil tudi diapozitive. Koliko jih je bilo, ni znano. Kasneje v E II zasledimo še podatek, da je "muzej nabavil zbirko nad 40 diapozitivov po lastnih fotografijah noš, namenjeno za propagando in poljudna predavanja".²⁸ To je vse, kar vemo o predvojni diateki, saj inventarne knjige diapozitivov niso vodili. V diateki, ki jo ima muzej danes, z gotovostjo lahko trdimo, da med diapozitivi hrani samo 5 črno-belih v velikosti 13x18 iz predvojnega časa. 4 med njimi so iz Bele krajine, tematsko pa sodijo pod stavbarstvo. Očitno se je tudi z diapozitivi dogajalo nekaj podobnega kot s fotografijami in negativni.

Kako se je fond večal po vojni, vemo le po ustni informaciji F. Šarf, ki pravi, da je Boris Orel imel v prvih letih po vojni 50 - 55 diapozitivov, izmed katerih jih je navadno izbral okoli 33 za predavanja po terenih, kjer so se mudile terenske ekipe. Nekaj od teh je bilo posnetih po vojni in sicer so to predmeti EM, nekaj pa je bilo sposojenih. Od teh, če lahko rečemo, Orlovih diapozitivov, jih hrani SEM še 21.

Po letu 1963 je diateka začela naraščati, tako da šteje sedaj 963 inventarnih števil. Med njimi so pomembnejši posnetki Šantlovih akvarelov noš ter posnetki panjskih končnic. Vsekakor pa je diateka eden izmed tistih fondov v dokumentacijskem oddelku, katerega bo potrebno čimprej izpopolniti in to z vseh področij t.i. ljudske kulture ter seveda iz vseh delov Slovenije. Za objave se namreč vedno več uporabljajo diapozitivi, pa tudi drugi uporabniki za različne namene vedno več povprašujejo po njih.²⁹ Naj omenimo še to, da so inventarizirani diapozitivi urejeni v posebnih predalčkih za diapozitive ter vpisani v inventarni knjigi. V načrtu je tiskanje posebne kartoteke za diapozitive, ki bo urejena po istem sistemu kot fototeka.

3. ILUSTRATIVNO GRADIVO

Pod tem terminom razumemo predvsem umetniška dela raznih slikarjev z etnološko vsebino, reprodukcije, prostoročne in tehnične risbe, narejene na terenu, ter makete. To je fond, ki je v dokumentacijskem oddelku najmanj urejen in kjer nas čaka še največ dela.

Če zopet pogledamo v zgodovino, vidimo, da sega njegov začetek že v leto po ustanovitvi muzeja, ko je "EM nabavil 38 modelov orodja in male lesene plastike iz Bele krajine, delo šolskih otrok v starosti 11 - 12 let, i zvršeno v l. 1921 do 1924. So to kolovrati, cajnice, krošne vozovi..."³⁰ Skoraj ni številke E, ki bi v kroniki ne prinašala poročila o nakupu te ali one slike, o risanju na terenu itd. Iz tega prvega obdobja EM so tudi številne risbe in akvareli predvsem noš in običajev Maksima Gasparija, kar pa seveda, kot vemo, ni slučaj, saj je bil Gaspari dolga leta uslužbenec EM. Pomemb-

nejša je tudi zbirka risb Petra Žmitka, ki so nastale med leti 1905-1914; med njimi so 4 dokumentacije hiš iz Stare Fužine, risba Bizeljske kmečke hiše, vzorci čelnikov itd. Ena najpomembnejših pridobitev pa je zbirka 40 Šantlovih akvarelov noš, ki jih je EM prejel od Visokega komisarijata leta 1943.³¹ Tako je, če se zopet naslonimo na poročilo Fanči Šarf iz leta 1950, muzej hranil do leta 1945 724 slik, risb, reprodukcij in ostalega ilustrativnega gradiva. Tako veliko število gre predvsem na račun raznih reprodukcij iz knjig in časopisov ter različnih razglednic "narodopisnega" značaja, ki so bile shranjene v mapah in škatlah (kar 682). Mnogo tega gradiva pa so, kot smo že omenili, vodili tudi v fototeki. Gradivo ni bilo inventarizirano, z izjemo slik, ki so bile inventarizirane v inventarni knjigi predmetov.

Fond je izredno narasel že v prvih letih po vojni, ko je muzej dobil od Osrednjega državnega arhiva Slovenije "Slowianščyzno" Korytkov album slovenskih in jugoslovanskih noš v akvarelih K.v. Goldensteina ter 12 akvarelov dalmatinske noše, od NM 6 map risb iz Grebenčeve zbirke (1489 risb)³² ter 44 kopij akvarelov slovenskih noš Nikole Arsenovića.³³ Do leta 1954 se je ta fond povečal za 5 novih kopij Nikole Arsenovića, 12 slik z etnološkimi motivi Birolle, Miheliča, Piščančeve in Gerličeve ter 13 slik ljudskih noš iz S Primorske (rekonstrukcija Marte Ložar na osnovi zapisanega ustnega izročila)³⁴.

Najbolj pa se je povečalo število risb po uvedbi terenskih ekip, saj je bilo v 18 Orlovih ekipah narejenih 4559 prostoročnih in 507 tehničnih risb.³⁵

Prostoročno risanje smo po terenu XXII (Drašiči) popolnoma opustili. Ta del slikovnega gradiva je urejen krajevno (po ekipah) in tematsko.

Omenimo naj še serijo 34 popolnih dokumentacij hiš s tehničnimi risbami in fotografijami, ki so nastale med leti 1957-1960 predvsem na Gorenjskem ter v Beli krajini v zvezi z referatom za etnografijo pri Zavodu za spomeniško varstvo LRS.

Poleg že omenjenih modelov hrani muzej tudi 19 maket predvsem s področja ljudskega stavbarstva. 10 maket so naredili učenci osnovnih šol. Oktobra leta 1967 je namreč Zveza prijateljev mladine razpisala natečaj za makete orodja in domačih naprav. Razstava teh izdelkov je bila v prostorih SEM in tako je muzej nekaj teh izdelkov obdržal.

Omenili smo že, da je to fond, ki je najmanj urejen; izjema so risbe terenskih ekip, ki so inventarizirane v inventarnih zvezkih le-teh in skoraj vse slike, ki so bile pred kratkim časom inventarizirane. (62 inv.št.).

4. TERENSKI ROKOPISNI ZAPISKI

Iz predvojnega obdobja dokumentacijski oddelek hrani le del terenskih zapiskov Stanka Vurnika v zvezi s stavbarstvom in nošo v njegovi zapuščini. To pa so žal edini ohranjeni zapiski iz tega obdobja. Zato pa je toliko bogatejši fond, ki je nastajal po vojni in sicer zopet (podobno, kot je bilo z risbami) po uvedbi terenskih ekip. Tako hrani danes muzej 514 zvezkov zapiskov iz terenskih ekip in 94 zvezkov iz individualnih raziskav. Od tega je 354 zvezkov prepisanih oz. pretipkanih na posebne kartotečne liste, ki so urejeni tematsko in krajevno. Dokumentacijski oddelek vodi inventarno knjigo, iz katere je med drugim razvidno, ali je zvezek pretipkan ali ne. Praviloma naj bi sodelavci pretipkali zapiske čimprej po prihodu s terena. Zaradi obsežnosti in zahtevnosti tega dela, pa je le-to šlo vedno počasi in neenakomerno od rok; predvsem velja to za zapiske Orlovih ekip. Da bi to pospešila, je RSS med leti 1977-1981 denarno podprla akcijo prepisovanja teh zapiskov. Žal pa zaradi zgoraj navedenih vzrokov ter pomanjkanja finančnih sredstev akcija ni bila zaključena.

5. HIŠNI ARHIV

Pod tem imenom vodimo razne dokumente, predvsem pravne listine (žentovnjaške pogodbe, darilne pogodbe, spričevala, delavske knjižice ipd.), pa tudi stare knjige, koledarje, razne dnevnike, skratka vse, kar sodi v hišni arhiv in hišno biblioteko.

Fond je začel nastajati že med vojno, ko je muzej nakupil več knjig; nekatere med njimi so iz 18. stoletja, močno pa je narasel po vojni z uvedbo ekip. Ekipa so s terena prinesle razne kupoprodajne pogodbe, poročne liste, zemljiške posestne liste ter nekaj popolnih hišnih arhivov, ki so postali skupaj z omenjenimi knjigami osnova za ta arhiv. V zadnjem času so se izvornim listinam pridružile tudi fotokopije, saj nekateri ljudje dokumente neradi odstopajo.

Med knjigami, ki jih hrani arhiv, so tudi Kolomonov žegen, Duhouna Brannua iz leta 1740, Romarske bukvice iz leta 1775, Sanjska knjiga, snopiči Umnega kmetovalca iz let 1875-1877, Malo berilo za prvošolce iz leta 1857, med rokopisi pa Antikrist iz začetka 19. stoletja, Zravniška knjiga, Sibiline prerokbe ter večje število starih rokopisov, ki jih je po vojni podaril Štefan Taussig. Od pravnih listin naj omenimo le Delovsko knjižico čevljarja Franca Negra iz Zg. Gorij, hišni arhiv "Tožbarjevih" iz Trente, arhivske dokumente grofa Attemsa s Pohorja, popolni hišni arhiv iz Petrušne vasi na Dolenjskem ter pred kratkim pridobljen popoln hišni arhiv s hišno biblioteko male kmetije iz Gabrovke, ki vsebuje poleg molitvenikov, koledarjev, časopisov tudi Zgodovino slovenskega naroda Josipa Mala iz leta 1928 in knjižico Hitri računar iz leta 1898; med listinami je izpustnica iz ljudske šole iz leta 1901, razne pobotnice, odločbe o davčni olajšavi itd. S svežnji voščilnic in pisem šteje ta arhiv kar 267 enot.

Gradivo je inventarizirano ter vpisano v inventarno knjigo. Listine so vložene v mape in kuverte, vendar je žal zaradi pomanjkanja prostora (t.j. primernih omar) po več listin vloženi skupaj. Zadnja inventarna številka je 499.

6. RAZNO

Poleg vsega do sedaj naštetega v dokumentacijskem oddelku hranimo tudi vse klišee Etnologov in Slovenskih etnografov, Narodopisja I in Narodopisja II, katalogov razstav itd. Klišeeji so oštevilčeni in inventarizirani (265 inv. št.).

Statistični obrazci³⁶ prvih sedmih ekip so urejeni v 11 fasciklih; narejen je tudi seznam popisnih obrazcev.

Hranimo tudi več zemljevidov, ki pa še niso urejeni in inventarizirani.

Omenimo naj še 2 filma: predvojni dokumentarni film Metoda Badjure "Bloke, zibelka smučanja na slovenskem" in "Kurentovanje".

Dokumentacijski oddelek vodi še eno inventarno knjigo, v katero so med drugim inventarizirane tudi razne zapuščine - Vurnikova, Šantlova, tu so inventarizirane tudi stare inventarne knjige ipd., skratka vse, kar sodi v dokumentacijski oddelek, pa se ne da uvrstiti v nobenega od prej naštetih pododdelkov (89 inv. št.).

S tem je zaključen pregled nastajanja dokumentacijskega oddelka in posameznih fondov ter pregled in urejenost le-teh. Ob tem naj bi mogoče omenili le še, da so delo v oddelku, ki je postal samostojen šele leta 1978³⁷ pred vojno opravljali takratna kustosa S. Vurnik ter kasneje F. Kos, ki je tudi uvedel inventarni knjigi za fototeko in negativoteko, po vojni pa Milko Matičetov; leta 1947 je bila za delo v fototeki zadolžena Vida Matičetov, prof. iz Stične, l. 1949, ko je nastopila službo, pa Fanči Šarf, ki je za celotni oddelek z manjšimi prekinitvami skrbela skoraj do upokojitve, do leta 1980. Občasno so v fototeki delali tudi razni muzejski honorarni uslužbenci. 1963 je prevzela delo v oddelku Tanja Tomažič, 1975. leta Barbara Jemc, 1978. leta pa avtorica prispevka.

7. PROBLEMI IN NAČRTI DOKUMENTACIJSKEGA ODDELKA

Dokumentacijski oddelek je poleg knjižnice najbolj "prometni" oddelek ter poleg depoja predmetov temeljni oddelek za uspešno delo v muzeju. Zato bi morala biti ena glavnih nalog muzeja njegova posodobitev. Iz napisanega je razvidno, da je gradivo sicer shranjeno ter večinoma tudi inventarizirano, toda vse na najbolj preprost način, brez vsake povezave. Že sama shramba predstavlja poseben problem. Leta 1958³⁸ je oddelek dobil svoj prostor nad pisarno, kjer pa so bili poleg dokumentacijskega gradiva shran-

jeni tudi Etnologi, Slovenski etnografi, katalogi, pa tudi pisarniški arhiv. Po preselitvi le-tega, ko je že kazalo, da je oddelek končno le dobil svoj prostor, pa so lansko leto tja prestavili tiskarski stroj, tako da je sedaj skrčen na polovico bivšega prostora. Drug problem so omare. Fototečne omarice so polne, tako, da precejšen del kartonov hranimo v kartonastih škatlah. Del ilustrativnega gradiva je shranjen v stari omari s predali, ki se zelo slabo zapira, zvezki terenskih zapiskov, hišni arhiv, zapuščine, klišeji itd. pa v omarah iz časa Rudolfinuma. Le negativni in albumi ter pretipkani terenski zapiski so shranjeni v treh novih, kovinskih omarah, ki pa so že prenapolnjene. Predvsem to velja za omaro terenskih zapiskov, kamor ne spravimo niti listka več. Dokumentacijski oddelek je v načrt dela ter finančni načrt za leto 1984 dal tudi nakup novih omar. Na ta nakup pa je vezan tudi nov način klasificiranja ter shranjevanja gradiva. Če nam bo finanser omogočil nakup kartotečnih omar in tiskanje novih kartonov ter bo istočasno preseljen in izpraznjen tudi depo izvenevropskih zbirk, bodo izpolnjeni pogoji za nov začetek dela.

V preteklih letih je bila narejena nova klasifikacija, ki temelji na klasifikaciji za etnološko bibliografijo. Ta omogoča klasificiranje vsega gradiva na enoten način. Do sedaj je bila namreč v rabi ena klasifikacija za fotografije, druga za zapise ter zopet tretja za predmete. Istočasno je v načrtu izdelava novih kartonov ter pomožnih kartotek. Osnutki le-teh so že narejeni. Tako naj bi fototeka imela štiri vrste kartonov, ki bi se razlikovali po barvi ter nekaterih spremenjenih rubrikah:

- kartone za fotografije, ki so jih posneli kustosi na terenu,
- kartone za reprodukcije starih fotografij, prinešenih s terena,
- kartone za fotografije muzejskih predmetov,
- kartone za fotografije drugih ustanov oziroma posameznikov.

Zadnji kartoni naj bi predstavljali tudi osnovo za posebno fototeko, v kateri bi hranili duplikate fotografij iz drugih muzejev, do katerih bi prišli z zamenjavo³⁹. S tem naj bi bila postavljena osnova za osrednji etnološki dokumentacijski center, kjer naj bi nekoč imeli evidenco vsega slovenskega

etnološkega dokumentacijskega gradiva iz vseh muzejev in sorodnih inštitucij v Sloveniji in izven naših meja. Ob teh kartonih naj bi uvedli tudi pomožne zbirke kartoteke. Uvedli naj bi tudi kartoteko diapozitivov s pomožnimi zbirnimi kartotekami ter stvarno in krajevno evidenčno kartoteko ostalega gradiva.

Ob tem bi bil nujen tudi ponoven kritičen pregled vsega gradiva; izločili bi vse gradivo brez osnovnih podatkov, oziroma gradivo, za katero jih ne moremo več dobiti. Pregled fotografij, ki ga, kot smo omenili, že delamo, bo pokazal tudi, s katerega področja in krajev nam manjkajo; podobno bo potrebno narediti tudi pri ostalem gradivu.

S pomočjo študentov etnologije, ker možnosti za nastavitev dodatne delovne moči ni, z novimi prostori in opremo, bi oddelek lahko preuredili oziroma posodobili v nekaj letih. Tako bi bilo gradivo mnogo boljše izkoriščeno, kar je seveda tudi končni cilj, saj ga ne uporabljajo le muzejski delavci, temveč tudi sodelavci drugih ustanov, študentje, dijaki, novinarji, ilustratorji in drugi, in to v različne namene.³⁹

OPOMBE

- 1 Kronika, referati in kritike, Kr. etnografski muzej v Ljubljani, njegova zgodovina, delo, načrti in potrebe, Etnolog I, Ljubljana 1926, str. 140
- 2 Fanči Šarf, Koncept za poročilo, 9. maj 1950, rokopis
- 3 Od inv. št. 1061 - 1197 so po vojni inventarizirane fotografije Vena Piona
- 4 Kronika, referati in kritike, Etnolog I, Ljubljana 1926, str. 140 - 143
- 5 Kronika, referati in kritike, Etnolog I, Ljubljana 1926, str. 140
- 6 Kronika, referati in kritike, Etnolog III, Ljubljana 1929, str. 198
- 7 Knjiga dohodov 1945 - 1965, opomba Milko Matičetov
- 8 Fanči Šarf, Poročilo o delu v III. tromesečju (julij, avgust, september 1954), tipkopis
- 9 Fanči Šarf, Poročilo o delu v I. tromesečju (januar, februar, marec 1957), tipkopis
- 10 Stvarni seznam fotografij od 1 - 1060, RA 88 (inventarna knjiga - razno), arhiv SEM
- 11 Ustna informacija Fanči Šarf, avgust 1983
- 12 Fanči Šarf, Koncept za poročilo, 9. maj 1950
- 13 Fanči Šarf, Poročilo o delu v I. tromesečju (januar, februar, marec 1962), tipkopis
- 14 Fanči Šarf, Poročilo o delu v III. tromesečju 1954
- 15 Fanči Šarf, n.d.
- 16 Fanči Šarf, Poročilo o delu v I. tromesečju (januar, februar, marec 1957), rokopis
- 17 Fanči Šarf, Poročilo o delu v IV. tromesečju (oktober, november, december 1961), tipkopis
- 18 Fanči Šarf, Poročilo o delu v II. tromesečju (april, maj, junij 1961), tipkopis

- 19 Fanči Šarf, Koncept za poročilo, 9. maj 1950
- 20 Fanči Šarf, Poročilo o delu v I. tromesečju (januar, februar, marec 1961), tipkopis
- 21 Poročilo o delu v II. tromesečju 1961
- 22 Po osvoboditvi si je muzej zastavil nalogo, da z etnografskimi ekipami sistematično razišče slovensko ozemlje. Gradivo se je načrtno zbiralo, zapisovalo, risalo, fotografiralo.
Fotografije, ki so jih posneli sodelavci teh ekip, so nalepljene v posebnih albumih. Čeprav prvotni cilj, da bi bila raziskana vsa Slovenija, ni bil dosežen, pa je zbrano gradivo zelo pomembno, saj je med drugim v nekaterih pogledih (risbe, terenski zapiski) to osnovni fond osrednjega etnološkega muzeja v Sloveniji, fond iz katerega muzej pri svojem delu vseskozi črpa.
- 23 Ustna informacija Fanči Šarf, avgust 1983
- 24 Fanči Šarf, Poročilo o delu za leto 1965, tipkopis
- 25 Na ta način so urejene fotografije 12 ekip; skupno je nalepljenih na kartone 749 duplikatov.
- 26 Prepis računa R - 320/1972
- 27 Tudi drugi fotografi nam ponujajo v odkup svoje arhive.
Ponudbe so vabljuje in v naslednjih letih bi morali misliti na posebno akcijo, ki pa bi zahtevala posebna finančna sredstva ter čas kustosa - dokumentalista, saj bi bilo potrebno pogledati vsako fotografijo posebej in zanjo dobiti potrebne podatke.
- 28 Kronika, referati in kritike, Etnolog II, Ljubljana 1927, str. 81
- 29 Že pri črno-beli fotografiji, tu pa še bolj, pa se pojavi vprašanje opremljenosti kustosov - etnologov s fotoaparati ter drugimi pripomočki (bliskavice, objektiv, svetlomeri). Naši kustosi so s tem izredno slabo opremljeni; večina jih sicer fotoaparat ima, vendar brez ostalih pripomočkov, ki so nujno potrebni za dobro fotografijo. Vse to pa je pravzaprav eno od kustosovih osnovnih sredstev za dobro in uspešno delo.
- 30 Kronika, referati in kritike, Etnolog I, Ljubljana 1926, str. 141
- 31 III. inventarna knjiga predmetov SEM
- 32 Fanči Šarf, Koncept za poročilo, 9. maj 1950

- 33 Boris Orel, Etnografski muzej v Ljubljani, njega delo, problemi in naloge, Slovenski etnograf I, Ljubljana 1948, str. 118
- 34 Fanči Šarf, Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani od 11. decembra 1947 do 31. decembra 1953, Slovenski etnograf VI/VII, Ljubljana, 1953/1954, str. 292 - 293.
- 35 V ekipah so sodelovali tudi risarji. V začetku so bili to predvsem učenci Šole za umetno obrt, kasneje pa stalni oz. honorarni delavci EM kot sta bila npr. Sibila Kekrep in Ivan Romih.
- 36 Statistični obrazci so vsebovali popis oseb v gospodinjstvu, hišni popis, družinski popis in zemljiški popis.
- 37 Čeprav je bilo mesto za kustosa - dokumentalista sistemizirano že prej, so pred tem vsi kustosi, ki so imeli na skrbi dokumentacijski oddelek, imeli tudi druge zadolžitve, šele od tega leta vodi kustos - dokumentalist samo ta oddelek
- 38 Fanči Šarf, Poročilo o delu v IV. tromesečju (oktober, november, december 1958), tipkopis
- 39 Prvi tak dogovor je bil sklenjen s Pokrajinskim muzejem Koper leta 1981. Na podlagi tega dogovora je SEM omogočil fotokopiranje terenskih zapisov in kopiranje slikovnega gradiva s področja, ki ga pokriva ta muzej. Ko bo urejena nova fototeka, pa bo SEM dobil kopije njihovega dokumentacijskega gradiva.
- 40 V informacijo naj navedemo, da je dokumentacijski oddelek samo v prvem polletju 1983 imel 35 zunanjih strank, za katere je bilo narejenih 76 povečav; številka ne vključuje študentov in sodelavcev sorodnih ustanov.
- 41 Fanči Šarf, Poročilo o delu v I. tromesečju (januar, februar, marec 1957), tipkopis
- 42 Fanči Šarf, Poročilo o delu v II. tromesečju (april, junij, avgust 1957), tipkopis
- 43 Fanči Šarf, Poročilo o delu v III. tromesečju (september, oktober, november 1957), tipkopis
- 44 Fanči Šarf, Poročilo o delu v IV. tromesečju (oktober, november, december 1958), tipkopis
- 45 Fanči Šarf, Poročilo o delu v I. tromesečju (januar, februar, marec 1957), tipkopis
- 46 Fanči Šarf, Poročilo o delu v II. tromesečju (april, junij, avgust 1957), tipkopis
- 47 Fanči Šarf, Poročilo o delu v III. tromesečju (september, oktober, november 1957), tipkopis
- 48 Fanči Šarf, Poročilo o delu v IV. tromesečju (oktober, november, december 1958), tipkopis

KNJIŽNICA

Tako kot ostalih oddelkov je leto 1923 tudi rojstno leto knjižnice Slovenskega etnografskega muzeja.

Narodni muzej je odstopil del knjižnega fonda za priročno etnografsko knjižnico, toda na žalost so knjige še leta 1933 ležale v kupih na tleh pisarne. Tako kot vedno ni bilo dovolj denarja. Kljub temu je uprava muzeja nenehno nabavljala in izpopolnjevala knjižni fond, v glavnem z zamenjavami in darovanjem, manj z nakupom.¹

Etnografski muzej je od svojega nastanka pa do leta 1944 izdajal revijo *Etnolog*. Vsega skupaj je izšlo 17 letnikov. Prva številka *Etnologa* je izšla leta 1927. Revija je imela nalogo: "dopomoči manjkanju strokovne etnografske in etnološke, antropološke in ljudskoumetnostne revije v Jugoslaviji. Revija je tudi v inozemstvu zbudila živahno zanimanje".²

Etnolog je bil namenjen zamenjavam za tuje in jugoslovanske publikacije in tako so že prvi letniki "znatno razširili svoj krog znanstvenih odjemalcev in interesentov".³ Poleg znanstvenih člankov iz etnologije, antropologije, umetnostne zgodovine in muzikologije je prinašal tudi recenzije knjig, kronike in referate. Kasneje, npr. v 10. in 11. letniku *Etnologa*, je bil dodan tudi seznam sodelavcev, ki so objavljali svoje članke v tej reviji. Urednik *Etnologa* je bil dr. Niko Županić in sicer od letnika I (1926 - 1927) pa do vključno letnika 13 (1940), ko je postal univerzitetni profesor na ljubljanski univerzi - seminar za etnologijo. Od 14. do 17. letnika *Etnologa* je bil odgovorni urednik dr. Rajko Ložar. Letniki *Etnologa* od številke 14 - 17 so precej tanjši od prejšnjih, kar je razumljivo, saj je to bilo obdobje druge svetovne vojne.

Septembra leta 1945 je bil imenovan za ravnatelja Etnografskega muzeja Boris Orel.⁴ Bil je s sodelovanjem Milka Matičetova pobudnik in urednik

revije Slovenski etnograf, ki izhaja še danes in je nadaljevanje predvojnje revije Etnolog.

Po smrti dr. Borisa Orla je bil za 16. in 17. letnik (1963-1964) Slovenskega etnografa izvoljen uredniški odbor, odgovorni urednik je postal ravnatelj Slovenskega etnografskega muzeja dr. Boris Kuhar in je še danes.

Prva številka Slovenskega etnografa je izšla leta 1948 in Boris Orel je v njej napisal napotke za delo etnografov in folkloristov.⁵

Do leta 1982 je izšlo 30 letnikov Slovenskega etnografa, leta 1983 pa bo izšel 31. letnik. V reviji so zastopana vsa področja slovenske etnologije, ocene knjig, "in memoriam", večkrat pa so natisnjeni članki iz etnologije jugoslovanskih narodov.

Knjižnica je po osvoboditvi pa do konca novembra 1947 dobila v dar 649 izvodov knjig, od tega 304 izvode od Federalnega zbirnega centra. V tem času je imela skupno 4525 izvodov knjig in revij. S tolikim številom se je pojavilo vprašanje prostora in knjižnih omar, ki ni rešeno še do danes.

Knjižničarsko delo je opravljala uradnica B. Pirkovič.⁶ Zaradi njene preobremenjenosti v administraciji in računovodstvu so že leta 1953 v muzeju predlagali, da bi bil nastavljen knjižničar, ki bi poleg knjižnice urejeval tudi muzejski arhiv.⁷ To vprašanje pa je bilo rešeno šele deset let kasneje s prihodom ravnatelja dr. Borisa Kuharja.

Knjižnica se je v letih 1955-1957 povečala za 1167 primerkov, ki so bili pridobljeni na osnovi zamenjav, z nakupom ali z darovi, oziroma ocenami. Bil je dosežen velik napredek; temeljito so jo pregledali, kontrolirali so inventarne številke s kartoteko in ugotovili manjkajoče knjige. Veliko jih je bilo v slabem stanju in te so dali v vezavo. Zasluga za ta napredek gre Pavli Štrukelj, ki je s 1. junijem 1955 kot diplomirana etnologinja prevzela skrb za izvenevropske zbirke in knjižnico. Vendar s tem še ni bilo rešeno vprašanje samostojnega knjižničarja, ki ga je muzej nujno potreboval.

V teh letih je prišlo do večjega števila novih zamenjav s tujino, kamor je muzej pošiljal Slovenskega etnografa, ki ga je tiskal enkrat letno. Naštejemo samo nekatere zamenjave iz tega obdobja: Rheinisches Jahrbuch für Volkskunde, Slovensky Narodopis, Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde, Rheinischwestfälische Zeitschrift für Volkskunde, Bealoideas, Jahrbuch für Volkskunde, Byzatino-slavica, Československa ethnografie, Yeda-Am in druge.⁸

Vzporedno s povečanjem strokovne knjižnice se je pojavilo vprašanje prostora in njenega poslovanja. S pisarno sta bili v istem prostoru, kot sta še danes, razlika je le v tem, da je prostor predeljen s knjižnimi omarami.

V letih 1957-1959 je strokovna knjižnica pridobila 2776 izvodov knjig in revij, v vezavo pa je bilo danih večje število poškodovanih knjig. V tem času se prvič omenja hemeroteka, saj je bilo nalepljenih že 960 etnografsko zanimivih člankov iz dnevnega časopisja in ilustriranih revij, v velike, prav v te namene izdelane knjige.⁹ Leta 1960 je začasno katalogiziral novodošle knjige in revije Bela Sever, študent etnologije. S 1. majem 1961 so v strokovni knjižnici muzeja honorarno zaposlili knjižničarko Gizelo Žigon.

Knjižni fond se je v letih 1960-1961 povečal za 1536 primerkov. Urejene so bile kartoteke in sicer: kartoteka revij iz tujine, kartoteka domačih revij, kartoteka ustanov in oseb, ki pošiljajo strokovne knjige in kartoteka krajev, iz katerih dobivamo revije. Urejeni in katalogizirani so bili posebni odtisi. Popisani in urejeni so bili duplikati.

Hemeroteka se je v teh dveh letih povečala za 193 nalepljenih člankov. Urejevanje knjižnice se je v znatni meri izboljšalo, ker je bila zaposlena strokovna honorarna moč.¹⁰

Julija leta 1963 je bila za strokovno knjižnico Slovenskega etnografskega muzeja nastavljena knjižničarka Marija Lah, diplomirana etnologinja. Knjižnica je v tem času imela 10544 knjig in revij, 160 posebnih odtisov. Do 31. decembra 1982 se je knjižni fond povečal na 18695 zvezkov, posebni odtisi

v istem letu pa na 212 izvodov.

Statistično prikazano je knjižnica od leta 1963-1982, torej v 19. letih pridobila 8151 novih knjig in revij, kar znaša povprečno 422 izvodov letno. Večina te literature je pridobila z zamenjavo za Slovenskega etnografa in kataloga, precej z nakupom, najmanj z darovi in recenzijami. Ima približno 200 inozemskih zamenjav, zamenjav po Jugoslaviji okrog 90, poleg tega pa tudi naročnike na Slovenskega etnografa, trenutno 107. Razumljivo je, da je težko podati popolnoma natančno število zamenjav in naročnikov, saj se to menja, oziroma narašča iz leta v leto.

Poleg imenskega kataloga je bil narejen tudi stvarni za knjige od inventarne številke 1-2579. Že prej omenjenim kartotekam je bila na novo postavljena še kartoteka za pošiljanje katalogov občasnih razstav, ki jih muzej prireja vsako leto. Razdeljena je na inozemski, jugoslovanski in slovenski del. Knjižnica je vodila do leta 1978 kartoteko oseb, ki so bile vabljene na občasne razstave v Slovenskem etnografskem muzeju in Muzeju izvenevropskih kultur v Goričanah, pošiljala je tudi vabila.

Hemeroteko smo z letom 1964 pričeli urejati na nov način. Namesto velikih knjig smo pričeli lepiti izreze iz dnevnega časopisja na liste in jih potem vlagati v mape z naslovi različnih področij etnologije. V vsaki mapi je spredaj oštevilčen seznam člankov, ki jih vsebuje. Na seznamu je natipkan naslov članka, ime časnika, datum in stran ter priimek in ime pisca. Na ta način članek, ki ga iščemo, razmeroma hitro najdemo, lahko ga tudi izposodimo, kar pri velikih, težkih knjigah prej sploh ni bilo izvedljivo. Mape potem vložijo v fascikel z letnico in tako so vsi članki enega leta zbrani v enem fasciklu.

Knjižnica vodi knjige o prodaji in porabi revij Etnolog in Slovenski etnograf, v kolikor so nekatere številke oziroma letniki še dosegljivi. Pravtako vodi evidenco prodaje in porabe katalogov občasnih razstav Slovenskega etnografskega muzeja. Ob izidu nove številke Slovenskega etnografa ali kataloga razstave v muzeju je morala knjižnica le-te razpošiljati. Prevzema vsa na-

ročila za Slovenskega etnografa in vodi evidenco zamenjav. V času od leta 1963 do 1983 je knjižnica izposodila skupaj 12206 knjig in revij, kar znaša povprečno 642 izvodov letno. V to število so vključeni vsi izposojevalci, torej muzejski sodelavci, tuji izposojevalci, izposojevalci sorodnih institucij ter študentje. Vključeni so tudi izvodi, ki so bili dani samo na ogled v knjižnici.

Vsaka tri leta napravimo inventuro izposojenih del; tako ne more priti do neugodnih pojavov, da ne bi vedeli, kje je izposojena literatura, oziroma kdo si jo je izposodil.

Knjižnica SEM je s sodelovanjem Inštituta za slovensko narodopisje in Oddelka za etnologijo na Filozofski fakulteti od 1. januarja 1972 pa do 1. julija 1981 izdajala trimesečne sezname novih knjig in periodičnih publikacij, ki jih dobivajo zgoraj navedene inštitucije. Iz neznanega vzroka je bilo to delo opuščeno.

Redno vsako leto izpolni knjižnica statistični vprašalnik za Narodno in univerzitetno knjižnico, vsako drugo leto pa pošlje seznam rednih tujih periodičnih publikacij Jugoslovanskemu bibliografskemu zavodu v Beograd.

V zadnjih 19ih letih je knjižnica dobila tri nove knjižne omare in eno staro, ki ni primerna za knjige. Iz tega je razvidno, da več kot 8000 knjig in revij, ki smo jih pridobili v teh letih, ni možno primerno razporediti. Posledica tega je ta, da so vse omare prenatrpane. Nujno bi bilo nabaviti omario kartotečnih listov, ker so škatle, v katerih so sedaj, popolnoma dotrajane, saj se uporabljajo že od ustanovitve muzeja. S temi pripombami pa smo se dotaknili dveh zelo perečih problemov: prostora in opreme za knjižnico Slovenskega etnografskega muzeja.

OPOMBE

- 1 Državni Etnografski muzej v Ljubljani v letih 1931-1933, Etnolog V-VI, str. 295, Ljubljana 1933.
- 2 O novih pridobitvah, delu in potrebah kraljevega etnografskega muzeja v Ljubljani, Etnolog II, str. 82.
- 3 Županič, Niko: Kraljevi etnografski muzej v Ljubljani v letu 1929/30, Etnolog IV, str. 216, Ljubljana 1930/31.
- 4 Makarovič, Marija: Življenje in delo Borisa Orla SE 16-17, str. 8, Ljubljana 1964.
- 5 Orel, Boris: V novo razdobje SEI, str. 5-8, Ljubljana 1948.
- 6 Orel, Boris: Poročila SE I, str. 118, Ljubljana 1948.
- 7 Šarf, Fanči: Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani, SE VI-VII, str. 286, Ljubljana 1954.
- 8 Šarf, Fanči: Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani od 1.I.1954 do 31.12.1956, SE X, str. 206, Ljubljana 1957.
- 9 Makarovič, Marija: Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani v letih 1960-1961, SE 15, str. 255, Ljubljana 1962.
- 10 Štrukelj, Pavla: Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani v letih 1960-1961, SE XV, str. 255, Ljubljana 1962.

BIBLIOGRAFIJA

V Slovenskem etnografu III-IV/1950-51, je dr. Vilko Novak objavil Slovensko etnografsko bibliografijo od leta 1945 do leta 1950. Italijansko gradivo je napisal Milko Matičetov, vendar je slovenski zamejski tisk upošteval samo deloma, ker v Ljubljani marsikaj žal ni bilo dosegljivo.

V istem letniku Slovenskega etnografa je Milko Matičetov objavil Etnografsko delo Ivana Grafenauerja (ob njegovi 70-letnici), bibliografijo Ivana Koštiala (1877-1949) in Jože Glonarja (1885-1946).

Marija Jagodic je zbrala Slovensko etnografsko bibliografijo za leto 1951, z dodatki za leta 1945-1950. Priobčena je v Slovenskem etnografu VI-VII/1953-1954.

V Slovenskem etnografu XXI-XXII/1968-1969 je Barbara Jemec-Plestenjak objavila: Bibliografijo prispevkov, objavljenih v Etnologu (17 letnikov od leta 1926 do leta 1944) v Slovenskem etnografu XXIII-XXIV (1970-1971) je ista avtorica podala bibliografijo Slovenskih etnografov od I. do XXII. letnika.

Poleg navedenih bibliografij je v Slovenskem etnografu XXVII-XXVIII/1974-1975 Milan Dolenc sestavil bibliografijo rokopisnih medicinskih bukev. V nadaljevanju pa je zbrana bibliografija vodnikov razstav, ki jih je izdal Slovenski etnografski muzej od leta 1963 do 1983. Najprej so vodniki zbrani po letih, nato po avtorjih, ki so prispevali besedila zanje in končno so razdeljeni po etnoloških panogah.

Posebej je zbrana bibliografija vodnikov po razstavah neevropskih kultur.

V času od leta 1963 do 1983 so bili izdani naslednji vodniki po občasnih razstavah, ki jih je pripravil Slovenski etnografski muzej. Vštete so tudi gostujoče razstave, ob katerih so bili natisnjeni vodniki v slovenskem jeziku.

Leto 1963: Slovenske ljudske maske

Ljudsko slikarstvo

Leto 1963 - 1964: Vraževerje na Slovenskem

Leto 1965: Kmečki nakit

Gozdni in lesni delavci na južnem Pohorju

Leto 1966: Včeraj in danes v Škocijanskih hribih (Spreminjanje vaške kulture).

Slovenska kmečka noša v 19. in prvi polovici 20. stoletja

Leto 1967: Slikarstvo na panjskih končnicah

Leto 1968: Ralo in plug

Lončarstvo na Slovenskem

Leto 1969: Kraška hiša

Slovensko ljudsko kiparstvo

Leto 1970: Klekljane čipke

Kmečka hiša na Slovenskem alpskem ozemlju

Leto 1971: Kič

Štajerski lectarji in svečarji

Kmečka hiša v slovenskem panonskem svetu

Leto 1972: Bloške smuči

Leto 1973: Pletarstvo na Slovenskem

Leto 1973 - 1974: Cvetlice v ljudski umetnosti. Motivi v oblikovanju za kmetije.

Leto 1974: Slovenska kmečka noša od konca 19. stoletja do danes

- Leto 1975: Življenje idrijskih rudarjev
- Leto 1976: Leseni predmeti v ljudski kulturi Šlezije (povzetek v slovenščini na dveh straneh)
- Leto 1977: Titov rojstni kraj. Etnološka predstavitev materialne kulture hrvatskega Zagorja in slovenskega Posotelja.
- Leto 1978: Obredni kruhki, ikone in amuleti iz Srbije
Gostilne, kakršnih se pri nas spominjamo. (Od konca 19. stol. do današnjih dni)
- Leto 1979: Medsebojna pomoč na vasi
Ljudski promet v Srbiji
Lesne obrti na Slovenskem
Ljudski prazniki na Tirolskem
Slovenska ljudska umetnost. Likovna umetnost na kmetijah
- Leto 1980: Otroške igračke
Ljudska umetnost Vojvodine (povzetek in seznam predmetov v slov.)
- Leto 1981: Govorica slovenske kmečke noše
- Leto 1982: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije
Naši ljudje in kraji leta 1912-1913, zbirka Albert Kahn, Pariz
- Leto 1983: Ljubljana po predzadnji modi. O krojačih, šiviljah, modistkah in njihovem delu v letih pred prvo svetovno vojno do začetka druge.
Italijanski ljudski nakit in noše, 19. stoletje. Razstavo je pripravil Museo Nazionale delle arti e tradizioni popolari iz Rima.

Abecedni seznam avtorjev vodnikov po občasnih razstavah Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani od leta 1963 do 1983.

BAJIĆ, Svetlana: Ljudske noše v Bosni in Hercegovini. Vodnik: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije, stran 31, Ljubljana 1982.

BAŠ, Angelos: Gozdni in lesni delavci na južnem Pohorju, strani 15, Ljubljana 1965.

BAŠ, Angelos: Ralo in plug, strani 10, 3 strani ilustracij, povzetek v francoščini, Ljubljana 1968.

BAŠ, Angelos: Bloške smuči, strani 15, povzetek v nemščini, Ljubljana 1972.

BAŠ, Angelos: Delavski dohodki in kupna moč. Življenje idrijskega rudarja. P.o. Idrijskih razgledov 3-4/75, letnik XX, stran 3, Idrija 1975.

BAŠ, Angelos: Gospodarstvo. Vodnik: Titov rojstni kraj, stran 25, Zagreb-Ljubljana 1977.

BENC, Katica: Gospodarstvo, proizvodnja tekstila in ljudska noša.

Vodnik: Titov rojstni kraj, stran 12, Zagreb-Ljubljana 1977.

BENC-BOŠKOVIĆ, Katica: Hrvaške ljudske noše. Vodnik: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije, stran 35, Ljubljana 1982.

BJELADINOVIĆ, Jasna: Srbske ljudske noše. Vodnik: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije, stran 15, Ljubljana 1982.

BRAS, Ljudmila: Lončarstvo na Slovenskem, strani 22, reprodukcije, zemljevid, povzetek v angleščini, Ljubljana 1968.

BRAS, Ljudmila: Pletarstvo na Slovenskem, strani 31, povzetek v nemščini, reprodukcije, Nova Gorica 1973.

BRAS, Ljudmila: Sojšna. Življenje idrijskega rudarja. P.o. Idrijskih razgledov 3-4/75, stran 26, Idrija 1975.

BRAS, Ljudmila: Obrt. Vodnik: Titov rojstni kraj, stran 27, Zagreb-Ljubljana 1977.

BRAS, Ljudmila: Lesne obrti na Slovenskem, strani 37, risb 16, Ljubljana 1979.

- GJETVAJ, Nada: Naselje, hiša in hišni inventar. Vodnik: Titov rojstni kraj, stran 7, Zagreb-Ljubljana 1977.
- JELOČNIK, Marjan: Začetki modernega športnega smučanja v Sloveniji. Vodnik: Bloške smuči, stran 10, Ljubljana 1972.
- KOSTIĆ, Peter: Obredni kruhki, ikone in amuleti iz Srbije, stran 8, Ljubljana 1978.
- KUHAR, Boris: Včeraj in danes v Škocijanskih hribih (Spreminjanje vaške kulture), strani 66, Ljubljana 1966.
- KUHAR, Boris: Naša razstava. Vodnik: Slovenske ljudske maske, stran 11, Ljubljana 1963.
- KUHAR, Boris: Naša razstava. Vodnik: Vraževerje na Slovenskem, stran 3, Ljubljana 1963-1964.
- KUHAR, Boris: O naši razstavi. Vodnik: Slovenska kmečka noša v 19. in prvi polovici 20. stoletja, stran 3, Ljubljana 1966.
- KUHAR, Boris: Beseda o razstavi. Vodnik: Lončarstvo na Slovenskem, stran 1, Ljubljana 1968.
- KUHAR, Boris: Razstavi o Krasu. Vodnik: Kraška hiša, stran 1, Ljubljana 1969.
- KUHAR, Boris: Uvod. Vodnik: Slovensko ljudsko kiparstvo, stran 2, Ljubljana 1969.
- KUHAR, Boris: Uvodna beseda. Vodnik: Klekljane čipke, stran 3, Ljubljana 1970.
- KUHAR, Boris: Uvodna beseda. Vodnik: Kmečka hiša na slovenskem alpskem ozemlju, stran 1, Ljubljana 1970.
- KUHAR, Boris: Razstava ob jubileju. Vodnik: Kmečka hiša v slovenskem panonskem svetu, stran 3, Ljubljana 1971.
- KUHAR, Boris: Uvodna beseda - zakaj razstava o kiču. Vodnik: Kič, stran 1, Ljubljana 1971.
- KUHAR, Boris: Razstava iz Gradca. Vodnik: Štajerski lectarji in svečarji, stran 1, Ljubljana 1971.
- KUHAR, Boris: Uvodna beseda. Vodnik: Bloške smuči, stran 2, Ljubljana 1972.

- KUHAR, Boris: Ob razstavi. Vodnik: Pletarstvo na Slovenskem, stran 3, Ljubljana 1973.
- KUHAR, Boris: K razstavi. Vodnik: Cvetlice v ljudski umetnosti, stran 3, Ljubljana 1973-1974.
- KUHAR, Boris: K razstavi. Vodnik: Slovenska kmečka noša od konca 19. stoletja do danes, stran 3, Ljubljana 1974.
- KUHAR, Boris: Razstava o idrijskem rudarju. Življenje idrijskega rudarja. P.o. Idrijskih razgledov 3-4/75, letnik XX, stran 1, Idrija 1975.
- KUHAR, Boris: Ob razstavi. Vodnik: Lesne obrti na Slovenskem, stran 2, Ljubljana 1979.
- KUHAR, Boris: Uvod. Vodnik: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije, stran 5, Ljubljana 1982.
- KUHAR, Boris: Naša razstava. Vodnik: Ljubljana po predzadnji modi. Stran ni oštevilčena, Ljubljana 1983.
- KULLASHI, Sazane: Kosovske ljudske noše. Vodnik: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije, stran 11, Ljubljana 1982.
- KURET, Niko: Maske. Vodnik: Slovenske ljudske maske, stran 3, Ljubljana 1963.
- LOBODA, Marjan: Slovensko Posotelje. Kulturna pokrajina. Vodnik: Titov rojstni kraj, stran 19, Zagreb-Ljubljana 1977.
- MAKAROVIČ, Gorazd: Ljudsko slikarstvo na Slovenskem, strani 11, Ljubljana 1963.
- MAKAROVIČ, Gorazd: Slikarstvo na panjskih končnicah, strani 20, reprodukcije, povzetek v angleščini in nemščini, Ljubljana 1967.
- MAKAROVIČ, Gorazd: Slovensko ljudsko kiparstvo, strani 30, povzetek v angleščini in nemščini, reprodukcije, Ljubljana 1969.
- MAKAROVIČ, Gorazd: Kič, strani 27, reprodukcije, povzetek v angleščini, Ljubljana 1971.
- MAKAROVIČ, Gorazd: Cvetlice v ljudski umetnosti. Motivi v oblikovanju za kmetije, strani 85, slikovnih prilog 71, povzetek v angleščini. Ljubljana 1973-1974.

- MAKAROVIČ, Gorazd: Likovno obzorje - Življenje idrijskega rudarja. P.O. Idrijskih razgledov 3-4/75, stran 42, Idrija 1975.
- MAKAROVIČ, Gorazd: Slovenska ljudska umetnost. Likovna umetnost na kmetijah, strani 103, slikovna priloga, Idrija 1979.
- MAKAROVIČ, Marija: Slovenske ljudske maske (sodelovala pri besedilu za uvodnik), Ljubljana 1963.
- MAKAROVIČ, Marija: Kmečki nakit, strani 13, Ljubljana 1965.
- MAKAROVIČ, Marija: Slovenska kmečka noša v 19. in prvi polovici 20. stoletja, strani 15, Ljubljana 1966.
- MAKAROVIČ, Marija: Klekljane čipke, strani 56, povzetek v italijanščini in angleščini, 31 reprodukcij, Ljubljana 1970.
- MAKAROVIČ, Marija: Slovenska kmečka noša od konca 19. stoletja do danes, 39 strani, 16 reprodukcij, povzetek v nemščini. Ljubljana 1974.
- MAKAROVIČ, Marija: Noša. Življenje idrijskega rudarja. P.o. Idrijskih razgledov 3-4/75, stran 17, Idrija 1975.
- MAKAROVIČ, Marija: Kleklanje. Življenje idrijskega rudarja. P.o. Idrijskih razgledov 3-4/75, letnik XX, stran 23, Idrija 1975.
- MAKAROVIČ, Marija: Noša. Vodnik: Titov rojstni kraj, stran 29, Zagreb-Ljubljana 1977.
- MAKAROVIČ, Marija: Medsebojna pomoč na vasi na Slovenskem, strani 29, Ljubljana 1979. Dodatek: Sosed sosedu v vasi Šmihel pod Nanosem, Postojna 1980.
- MAKAROVIČ, Marija: Govorica slovenske kmečke noše, strani 39, Ljubljana, februar 1981.
- MAKAROVIČ, Marija: Slovenske kmečke noše. Vodnik: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije, stran 41, Ljubljana 1982.
- MALUCKOV, Mirjana: Vojvodinske ljudske noše. Vodnik: Noše narodov in narodnosti Jugoslavije, stran 23, Ljubljana 1982.
- MASLOVARIČ, Duško: Ljudski promet v Srbiji, strani 8, Ljubljana 1979.
- OGAR, Dušanka: Črnogorska Ljudska noša. Vodnik: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije, stran 27, Ljubljana 1982.

- PETRUŠEVA, Anica: Makedonske ljudske noše. Vodnik: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije, stran 7, Ljubljana 1982.
- SEDEJ, Ivan: Kmečka arhitektura na Krasu. Vodnik: Kraška hiša, stran 3, Ljubljana 1969.
- SEDEJ, Ivan: Kmečka hiša na slovenskem alpskem ozemlju (od začetka 16. do srede 19. stoletja). Vodnik: Kmečka hiša na slovenskem alpskem ozemlju, stran 3, Ljubljana 1970.
- STARE, Vida: Kult v prazgodovini. Vodnik: Vraževerje na Slovenskem, stran 6, Ljubljana 1963-1964.
- STARE, Vida: O prazgodovinski keramiki. Vodnik: Lončarstvo na Slovenskem, stran 2, Ljubljana 1968.
- ŠARF, Fanči: Notranja oprema kraškega doma, Vodnik: Kraška hiša, stran 13, Ljubljana 1969.
- ŠARF, Fanči: Notranjost kmečke hiše. Vodnik: Kmečka hiša na slovenskem alpskem ozemlju, stran 15, Ljubljana 1970.
- ŠARF, Fanči: Kmečka hiša v slovenskem panonskem svetu, strani 19, povzetek v nemščini, Ljubljana 1971.
- ŠARF, Fanči: Rudarska hiša in oprema stanovanj ob prelomu stoletja. Življenje idrijskega rudarja. P.o. Idrijskih razgledov 3-4/75, stran 8, Idrija 1975.
- ŠARF, Fanči: Hiša in njena oprema. Vodnik: Titov rojstni kraj, stran 21, Zagreb-Ljubljana 1977.
- ŠTRUKELJ, Pavla: Vraževerje na Slovenskem (od mlajše kamene dobe do amuletov 20. stoletja), strani 35, Ljubljana 1963-1964.
- TOMAŽIČ, Tanja: Društva. Življenje idrijskega rudarja. P.o. Idrijskih razgledov 3-4/75, stran 32, Idrija 1975.
- TOMAŽIČ, Tanja: Gostilne, kakršnih se pri nas spominjamo (od konca 19. stoletja do današnjih dni), stran 3, povzetek v angleščini, reprodukcije. P.o. Slovenski etnograf 29/1976, Ljubljana 1978.
- TOMAŽIČ, Tanja: Otroške igračke, strani 9, Ljubljana 1979.
- TOMAŽIČ, Tanja: Ljubljana po predzadnji modi. O krojačih, šiviljah, modistkah in njihovem delu v letih pred prvo svetovno vojno do začetka druge. Strani 59, skice, povzetek v nemščini, Ljubljana 1983.

WALTER, Sepp: Štajerski lectarji in svečarji, strani 19, reprodukcij 9, povzetek v nemščini, Ljubljana 1971.

ZUPAN, France: Votivne podobe. Vodnik: Ljudsko slikarstvo, stran 7, Ljubljana 1963.

KUHAR, Boris: Včeraj in danes v škofljemskih hišah. (Spreminjanje) vsake kulture), strani 66, Ljubljana 1966.

LJUDSKA UMETNOST: KUHAR, Boris: Razstava o ljudskem umetnosti. Zvezek: Ljudsko umetnost.

LOBODA, Marjan: Slovenska Posočje. Kulturna pokrajina. Vodenik: Tirov

KUHAR, Boris: Vodenik: Ljudsko umetnost. Vodenik: Ljudsko umetnost. Ljubljana 1971.

LJUDSKA UMETNOST: Vodenik: Ljudsko umetnost. Vodenik: Ljudsko umetnost. Ljubljana 1971.

MAKAR, Ivan: Kmečka hiša in ljudsko umetnost. Vodenik: Ljudsko umetnost. Ljubljana 1977.

KUHAR, Boris: Razstava o Kraški hiši. Vodenik: Kraška hiša. Ljubljana 1969.

KUHAR, Boris: Uvodna beseda. Vodenik: Kmečka hiša na slovenskem. Ljubljana 1970.

MAKAR, Ivan: Kmečka hiša in ljudsko umetnost. Vodenik: Kmečka hiša in ljudsko umetnost. Ljubljana 1971.

SEDEL, Ivan: Kmečka hiša in ljudsko umetnost. Vodenik: Kmečka hiša in ljudsko umetnost. Ljubljana 1971.

SEDEL, Ivan: Kmečka hiša na slovenskem. Vodenik: Kmečka hiša na slovenskem. Ljubljana 1970.

ZUPAN, France: Votivne podobe. Vodenik: Ljudsko slikarstvo. Ljubljana 1963.

ŠARF, France: Notranja oprema kraškega doma. Vodenik: Kraška hiša. Ljubljana 1969.

ŠARF, France: Notranja oprema kmečke hiše. Vodenik: Kmečka hiša na slovenskem. Ljubljana 1970.

ŠARF, France: Kmečka hiša in ljudsko umetnost. Vodenik: Kmečka hiša in ljudsko umetnost. Ljubljana 1971.

Bibliografija vodnikov po občasnih razstavah Slovenskega etnografskega muzeja po etnoloških panogah.

NASELJE, POKRAJINA

KUHAR, Boris: Včeraj in danes v Škocijanskih hribih. (Spreminjanje vaške kulture), strani 66, Ljubljana 1966.

KUHAR, Boris: Razstava o idrijskem rudarju. Življenje idrijskega rudarja. P.o. Idrijskih razgledov 3-4/75, letnik XX, stran 1, Idrija 1975.

LOBODA, Marjan: Slovensko Posotelje. Kulturna pokrajina. Vodnik: Titov rojstni kraj, stran 19, Zagreb-Ljubljana 1977.

HIŠA IN NOTRANJA OPREMA

GJETVAJ, Nada: Naselje, hiša in hišni inventar. Vodnik: Titov rojstni kraj, stran 7, Zagreb-Ljubljana 1977.

KUHAR, Boris: Razstavi o Krasu. Vodnik: Kraška hiša, stran 1, Ljubljana 1969.

KUHAR, Boris: Uvodna beseda. Vodnik: Kmečka hiša na slovenskem alpskem ozemlju, stran 1, Ljubljana 1970.

KUHAR, Boris: Razstava ob jubileju. Vodnik: Kmečka hiša v slovenskem panonskem svetu, stran 3, Ljubljana 1971.

SEDEJ, Ivan: Kmečka arhitektura na Krasu. Vodnik: Kraška hiša, stran 3, Ljubljana 1969.

SEDEJ, Ivan: Kmečka hiša na slovenskem alpskem ozemlju (od začetka 16. do srede 19. stoletja). Vodnik: Kmečka hiša na slovenskem alpskem ozemlju, stran 3, Ljubljana 1970.

ŠARF, Fanči: Notranja oprema kraškega doma. Vodnik: Kraška hiša, stran 13, Ljubljana 1969.

ŠARF, Fanči: Notranjost kmečke hiše. Vodnik: Kmečka hiša na slovenskem alpskem ozemlju, stran 15, Ljubljana 1970.

ŠARF, Fanči: Kmečka hiša v slovenskem panonskem svetu, strani 19, povzetek v nemščini, Ljubljana 1971.

ŠARF, Fanči: Rudarska hiša in oprema stanovanj ob prelomu stoletja.

Življenje idrijskega rudarja. P.o. Idrijskih razgledov 3-4/75,
stran 8, Idrija 1975.

ŠARF, Fanči: Hiša in njena oprema. Vodnik: Titov rojstni kraj, stran 21,
Zagreb-Ljubljana 1977.

LJUDSKA UMETNOST

KUHAR, Boris: Uvod. Vodnik: Slovensko ljudsko kiparstvo, stran 2,
Ljubljana 1969.

KUHAR, Boris: K razstavi. Vodnik: Cvetlice v ljudski umetnosti, stran 3,
Ljubljana 1973-74.

LJUDSKA umetnost Vojvodine (povzetek in seznam predmetov v slo-
venščini) Ljubljana 1980.

MAKAROVIČ, Gorazd: Ljudsko slikarstvo na Slovenskem, strani 11,
Ljubljana 1963.

MAKAROVIČ, Gorazd: Slikarstvo na panjskih končnicah, strani 20, repro-
dukcije, povzetek v angleščini in nemščini, Ljubljana 1967.

MAKAROVIČ, Gorazd: Slovensko ljudsko kiparstvo, strani 30, povzetek v
angleščini in nemščini, Ljubljana 1969.

MAKAROVIČ, Gorazd: Cvetlice v ljudski umetnosti. Motivi v oblikovanju
za kmetije, strani 85, povzetek v angleščini, Ljubljana 1973-1974.

MAKAROVIČ, Gorazd: Likovno obzorje. Življenje idrijskega rudarja. P.o.
Idrijskih razgledov 3-4/75, stran 42, Idrija 1975.

MAKAROVIČ, Gorazd: Slovenska ljudska umetnost. Likovna umetnost na
kmetijah, strani 103, reprodukcije, Idrija 1979.

ZUPAN, France: Votivne podobe. Vodnik: Ljudsko slikarstvo, stran 7,
Ljubljana 1963.

OBRT in TRGOVINA

BRAS, Ljudmila: Lončarstvo na Slovenskem, strani 22, reprodukcije, zem-
ljevid, povzetek v angleščini, Ljubljana 1968.

- BRAS, Ljudmila: Pletarstvo na Slovenskem, strani 31, povzetek v nemščini, Nova Gorica 1973.
- BRAS, Ljudmila: Sojšna. Življenje idrijskega rudarja. P.o. Idrijskih razgledov 3-4/75, stran 26, Idrija 1975.
- BRAS, Ljudmila: Obrt. Vodnik: Titov rojstni kraj, stran 27, Zagreb-Ljubljana 1977.
- BRAS, Ljudmila: Lesne obrti na Slovenskem, strani 37, risb 16, Ljubljana 1979.
- KUHAR, Boris: Beseda o razstavi. Vodnik: Lončarstvo na Slovenskem, stran 1, Ljubljana 1968.
- KUHAR, Boris: Razstava iz Gradca. Vodnik: Štajerski lectarji in svečarji, stran 1, Ljubljana 1971.
- KUHAR, Boris: Ob razstavi. Vodnik: Pletarstvo na Slovenskem, stran 3, Ljubljana 1973.
- KUHAR, Boris: Uvodna beseda. Vodnik: Klekljane čipke, stran 3, Ljubljana 1970.
- KUHAR, Boris: Ob razstavi. Vodnik: Lesne obrti na Slovenskem, stran 2, Ljubljana 1979.
- KUHAR, Boris: Naša razstava. Vodnik: Ljubljana po predzadnji modi, stran ni oštevilčena, Ljubljana 1983.
- MAKAROVIČ, Marija: Klekljane čipke, strani 56, reprodukcij 31, povzetek v angleščini in italijanščini, Ljubljana 1970.
- MAKAROVIČ, Marija: Kleklanje. Življenje idrijskega rudarja. P.o. Idrijskih razgledov 3-4/75, stran 23, Idrija 1975.
- STARE, Vida: O prazgodovinski keramiki. Vodnik: Lončarstvo na Slovenskem, stran 2, Ljubljana 1968.
- TOMAŽIČ, Tanja: Gostilne, kakršni h se pri nas spominjamo (Od konca 19. stoletja do današnjih dni) strani 38, povzetek v angleščini, reprodukcije. P.o. SE 29/1976, Ljubljana 1978.
- TOMAŽIČ, Tanja: Ljubljana po predzadnji modi. O krojačih, šiviljah, modistkah in njihovem delu v letih pred prvo svetovno vojno do začetka druge, strani 59, skice, povzetek v nemščini, Ljubljana 1983.

WALTER, Sepp: Štajerski lectarji in svečarji, strani 18, reprodukcije, povzetek v nemščini, Ljubljana 1971.

GOSPODARSTVO

BAŠ, Angelos: Gozdni in lesni delavci na južnem Pohorju, strani 15, Ljubljana 1965.

BAŠ, Angelos: Ralo in plug, strani 10, ilustracije, povzetek v francoščini, Ljubljana 1968.

BAŠ, Angelos: Gospodarstvo. Vodnik: Titov rojstni kraj, stran 25, Zagreb-Ljubljana 1977.

BENC, Katica: Gospodarstvo, proizvodnja tekstila in ljudska noša. Vodnik: Titov rojstni kraj, stran 12, Zagreb-Ljubljana 1977.

PROMET

BAŠ, Angelos: Bloške smuči, strani 15, povzetek v nemščini, reprodukcije, Ljubljana 1972.

JELOČNIK, Marjan: Začetki modernega športnega smučanja v Sloveniji, vodnik: Bloške smuči, stran 10, Ljubljana 1972.

KUHAR, Boris: Uvodna beseda. Vodnik: Bloške smuči, stran 2, Ljubljana 1972.

MASLOVARIĆ, Duško: Ljudski promet v Srbiji, strani 8, Ljubljana 1979.

NOŠA IN NAKIT

BAJIĆ, Svetlana: Ljudske noše v Bosni in Hercegovini. Vodnik: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije, stran 31, Ljubljana 1982.

BENC-BOŠKOVIĆ, Katica: Hrvaške ljudske noše. Vodnik: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije, stran 35, Ljubljana 1982.

BJELADINOVIĆ, Jasna: Srbske ljudske noše. Vodnik: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije, stran 15, Ljubljana 1982.

KUHAR, Boris: O naši razstavi. Vodnik: Slovenska kmečka noša v 19. in prvi polovici 20. stoletja, stran 3, Ljubljana 1966.

- KUHAR, Boris: K razstavi. Vodnik: Slovenska kmečka noša od konca 19. stoletja do danes, stran 3, Ljubljana 1974.
- KUHAR, Boris: Uvod. Vodnik: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije, stran 5, Ljubljana 1982.
- KULLASHI, Sazane: Kosovske ljudske noše. Vodnik: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije, stran 11, Ljubljana 1982.
- MAKAROVIČ, Marija: Kmečki nakit, strani 13, Ljubljana 1965.
- MAKAROVIČ, Marija: Slovenska kmečka noša v 19. in prvi polovici 20. stoletja, strani 15, Ljubljana 1966.
- MAKAROVIČ, Marija: Slovenska kmečka noša od konca 19. stoletja do danes, strani 39, povzetek v nemščini, Ljubljana 1974.
- MAKAROVIČ, Marija: Noša. Življenje idrijskega rudarja. P.o. Idrijskih razgledov 3-4/75, stran 17, Idrija 1975.
- MAKAROVIČ, Marija: Noša. Vodnik: Titov rojstni kraj, stran 29, Zagreb-Ljubljana 1977.
- MAKAROVIČ, Marija: Govorica slovenske kmečke noše, strani 39, Ljubljana februar 1981.
- MAKAROVIČ, Marija: Slovenske kmečke noše. Vodnik: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije, strani 41, Ljubljana 1982.
- MALUCKOV, Mirjana: Vojvodinske ljudske noše. Vodnik: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije, stran 33, Ljubljana 1982.
- OGAR, Dušanka: Črnogorska ljudska noša. Vodnik: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije, stran 27, Ljubljana 1982.
- PETRUŠEVA, Anica: Makedonske ljudske noše. Vodnik: Noša narodov in narodnosti Jugoslavije, stran 7, Ljubljana 1982.

ŠEGE

- KOSTIĆ, Petar: Obredni kruhki, ikone in amuleti iz Srbije, strani 8, Ljubljana 1978.
- KUHAR, Boris: Naša razstava. Vodnik: Slovenske ljudske maske, stran 1, Ljubljana 1963.

KURET, Niko: Maske. Vodnik: Slovenske ljudske maske, stran 3, Ljubljana 1963.

MAKAROVIČ, Marija: Slovenske ljudske maske (sodelovala pri besedilu) Ljubljana 1963.

DRUŽBENO ŽIVLJENJE

BAŠ, Angelos: Delavski dohodki in kupna moč. Življenje idrijskega rudarja. P.o. Idrijskih razgledov 3-4/75, letnik XX, stran 3, Idrija 1975.

KUHAR, Boris: Ob razstavi. Vodnik: Medsebojna pomoč na vasi, stran 1, Ljubljana 1979.

MAKAROVIČ, Marija: Medsebojna pomoč na Slovenskem, strani 29, Ljubljana 1979. Dodatek: Sosed sosеду v vasi Šmihel pod Nanosem. Postojna, oktober 1980.

TOMAŽIČ, Tanja: Društva. Življenje idrijskega rudarja. P.o. Idrijskih razgledov 3-4/75, stran 32, Idrija 1975.

RAZNO

ITALIJANSKI ljudski nakit in noše 19. stoletje, uvodna beseda Jacopo Recupero, strani 37, Ljubljana, december 1983

KUHAR, Boris: Uvodna beseda - Zakaj razstava o kiču? Vodnik: Kič, stran 1, Ljubljana 1971.

LJUDSKI prazniki na Tirolskem, vodnik na 5. straneh, brez letnice.

MAKAROVIČ, Gorazd: Kič, strani 27, povzetek v angleščini, Ljubljana 1971.

STARE, Vida: Kult v prazgodovini. Vodnik: Vraževerje na Slovenskem, stran 6, Ljubljana 1963-1964.

ŠTRUKELJ, Pavla: Vraževerje na Slovenskem (od mlajše kamene dobe do amuletov 20. stoletja), strani 35, Ljubljana 1963-1964.

TOMAŽIČ, Tanja: Otroške igračke, strani 9, Ljubljana 1979.

VODNIKI PO RAZSTAVAH NEEVROPSKIH ZBIRK

- Leto 1964: Ljudska umetnost Indonezije (Besedilo napisala Vera in dr. Aleš Bebler) Ljubljana 1964.
- Leto 1965: 53 poštnih postaj na cesti Tokaido (ponatis kataloga) Ljubljana 1965.
Črnska umetnost (ponatis-katalog pripravila M.L. Gueye), Ljubljana 1965.
- Leto 1967: 10 let potovanja okrog sveta zbirateljice in pisateljice Alme Karlin (Besedilo napisali Pavla Štrukelj in Milena Moškon), Ljubljana 1967.
Sodobna japonska keramika (besedilo napisala Klara in dr. Franček Kos), Ljubljana 1967.
- Leto 1968: Chew Chian Chiu in Chow Leung Chen Ying iz Honkonga (besedilo napisal E. Frelih), Ljubljana 1968.
Kultura črnskih plemen ob Belem Nilu v 19. stoletju (besedilo napisala Pavla Štrukelj), Ljubljana 1968.
Japonsko slikarstvo (besedilo Pavla Štrukelj, katalog Klara Kos), Ljubljana 1968.
- Leto 1970: Vietnam (besedilo napisale: Pavla Štrukelj, Mojca Murko-Drčar, Mara Rupena-Osolnik), Ljubljana 1970.
Akamba-Makonde, umetnost vzhodne Afrike (besedilo napisal Boris Kuhar), Ljubljana 1970.
- Leto 1971: Mongolija (besedilo napisal Stane Kolman), Ljubljana 1971.
Batik v sodobni umetnosti vzhodne Afrike (besedilo napisal prof. Gard Okelle - prevod), Ljubljana 1971.
Foitova zbirka črnske umetnosti (besedilo napisal Boris Kuhar), Ljubljana 1971.
- Leto 1972: Oblačila Afričanov južno od Sahare (besedilo napisala Pavla Štrukelj), Ljubljana 1972.

- Leto 1976: Mehiške maske iz zbirke ing. Victor Jose Moya (besedilo napisal Raul Kardiel Rejes, uvod Boris Kuhar), strani 16, besedilo je napisano v hrvaškem in slovenskem jeziku, črno-bele reprodukcije, Ljubljana 1976.
- Leto 1977: Predkolumbijska umetnost Peruja (besedilo napisala Pavla Štrukelj, uvod Boris Kuhar), strani 57, slikovne priloge, Idrija 1977.
Indijanci Amazonke; Kultura Indijancev na ozemlju Amazonke v republiki Venezueli (besedilo napisala Pavla Štrukelj, uvod Boris Kuhar), strani 12, povzetek v angleščini, Ljubljana 1977.
- Leto 1978: Krašenje telesa in nakit afriških prebivalcev južno od Sahare (besedilo napisala Pavla Štrukelj), strani 18, povzetek v angleščini, Ljubljana 1978.
- Leto 1979: Umetnost Aztekov. Velike kulture Mehike. (besedilo napisala Pavla Štrukelj), strani 30, seznam predmetov, Ljubljana 1979.
- Leto 1980: Umetnost Makonde iz Tanzanije. Kulture nevrščeni. (besedilo napisal Boris Kuhar), strani 9, 7 reprodukcij, Ljubljana 1980.
Kitajske vezenine (besedilo napisala Pavla Štrukelj), strani 11, seznam predmetov, Ljubljana 1980.
- Leto 1981: Umetnost aboriginov, staroselcev Avstralije: slikarstvo, rezbarstvo, pletarstvo severne Avstralije. (besedilo kataloga Jennifer Isaacs, prevod Pavla Štrukelj), strani 62, reprodukcije, Ljubljana 1981.
- 1932 Sode El Dorado. Zlato iz Kolumbije od I. do XVI. stoletja. Kulture nevrščeni (uvod napisal Boris Kuhar, prevod kataloga Pavla Štrukelj in Sonja Gorše), strani 64, barvne in črno-bele reprodukcije, Ljubljana 1981.
Mehiška ljudska umetnost, besedilo Miguel Covarrubes, prevod, strani 8, Ljubljana 1981.
- 1935 Na j... Kultura Nepala. Kulture nevrščeni (besedilo napisala Pavla Štrukelj, uvod Boris Kuhar), strani 49, skice, Ljubljana 1981-1982.

Leto 1982: Sodobno lončarstvo Avstralije, prevod in besedilo Pavla Štrukelj, Ljubljana 1982.

Ljudska umetnost Ekvadorja, prevod in priredbe besedil Pavla Štrukelj, strani 24, + skice, Ljubljana 1982.

Kitajska keramika in porcelan, prevod in besedilo Pavla Štrukelj, zloženska, Ljubljana 1982.

Umetnost DLR Koreje, strani 4, Ljubljana 1982.

Leto 1983: Kitajsko Novo leto, Ljubljana 1983.

Bibliografijo vodnikov po razstavah neevropskih kultur je sestavila Pavla Štrukelj; bila je objavljena v reviji Orientalistika in neuvrščeni svet št. 1, Ljubljana 1977, navajamo v zaporedju let; od leta 1963 dalje, ko je muzej v Goričanah začel z razstavno dejavnostjo. Od leta 1973 dalje je zbrala bibliografijo Marija Lah.

POMEMBNEJŠI DOGODKI V ZGODOVINI ETNOGRAFSKEGA MUZEJA

- 1821 Ob ustanovitvi Kranjskega deželnega muzeja je bil v načrtu tudi etnografski oddelek.
- 1888 Ob otvoritvi Kranjskega deželnega muzeja v sedanjem poslopiju Narodnega muzeja obsega slovenska etnografska zbirka nad 50 predmetov, večje so bile neevropske zbirke, ki so jih poslali misijonarji Baraga, Knoblehar in drugi.
- 1905 Kustos Walter Šmid je narodopisne zbirke preuredil in dopolnil. Tako je bila v stalni zbirki Narodnega muzeja skromno predstavljena tudi etnografija.
- 1921 V okviru Narodnega muzeja je bil ustanovljen etnografski institut, ki ga je vodil dr. Niko Županič.
- 1923 Ustanovljen je bil Kraljevi etnografski muzej, za direktorja je bil postavljen dr. Niko Županič.
- 1924- Etnografski muzej prevzame od Narodnega muzeja 3502 predmeta
- 1925 narodopisnega značaja.
- 1926 Muzej je začel izdajati revijo Etnolog, do l. 1945 je izšlo 17 letnikov.
- 1929 Muzej je razstavil nad 100 predmetov na mednarodni razstavi v Barceloni.
- 1930 Muzej je razstavil predmete svoje "eksotične" zbirke v okviru misijonske razstave na velesejmu v Ljubljani.
- 1932 Sodelovanje z Glasbeno matico na razstavi slovenske glasbe v Narodnem domu v Ljubljani.
- 1934 Sodelovanje na razstavi ženskih ročnih del.
Sodelovanje na razstavi, ki jo je priredila Zveza gospodinj na Velesejmu v Ljubljani.
- 1935 Na južnem hodniku muzeja so dodatno razstavili narodne noše iz Južne Srbije, Lužice in Bele Krajine.
Sodelovanje na razstavi Jadranske straže.

- 1939 Sodelovanje na svetovni razstavi v New Yorku.
Ustanovljeno je v Ljubljani Etnografsko društvo v podporo in pomoč Etnografskemu muzeju z nalogo ohranjanja in zbiranja etnografskih predmetov in pospeševanja etnografske znanosti. Predsednik društva je postal dr. Niko Županič.
- 1941 V muzeju sta imela svojo pomembno ilegalno postojanko - "Založbo" Osvobodilna fronta in VOS. Tu se je zbiralo orožje, zaupni material in skrivali ilegalci. V tej postojanki je aktivno deloval do spomladi 1943 kustos EM, dr. Franček Kos - ilegalce Melhior.
- 1944 Zbirke iz razstavnih dvoran in depojev so spravili v zaklonišče v kletnih prostorih Narodnega muzeja.
Izide Narodopisje Slovencev I.
- 1945 Zbirke so prenesli v razstavni prostor in v depoje ter jih razstavili po starem.
Etnografski muzej dobi del knjižnice Narodnega muzeja.
- 1946 Muzej prevzame od Narodnega muzeja del Grebenčeve zbirke (1206 predmetov).
Muzej sodeluje pri etnografsko-zgodovinski razstavi v Trstu.
- 1947 Ministrstvo za prosveto je odločilo, da dobi EM tri razstavne dvorane v pritličju Narodnega muzeja in del hodnika.
Odpri so novo preurejeno in dopolnjeno razstavo zbirk EM v treh razstavnih dvorana.
- 1948 Muzej je začel kolektivno sistematično raziskovati slovensko ozemlje s posebnimi terenskimi ekipami, do leta 1979 je bilo na terenu 29 ekip.
Muzej je začel prirejati občasne razstave na terenu, kjer so delovale terenske ekipe.
Izšla je prva številka Slovenskega etnografa, do 1. 1983 je izšlo 32 letnikov.

- 1952 Izide Narodopisje Slovencev II.
- 1953 Muzej je priredil v Moderni galeriji razstavo gradiva, ki so ga ekipe do tedaj nabrale na terenu.
- 1955 Ljudsko slikarstvo na panjskih končnicah, občasna razstava v Jakopičevem paviljonu.
- 1957 Občasna razstava izvenevropske zbirke v Etnografskem muzeju.
- 1959 Ponovna preureditev razstavljenih zbirk, opremljene so s slikovni m gradivom, ki ponazarja funkcijo razstavljenih predmetov.
- 1959 Peča na Slovenskem, občasna razstava, pozneje je bila še v Mestnem muzeju v Kranju, v Škofji Loki, Mariboru, Ptujju in Celju.
- 1960 Razstava ornamentalnih in folklornih podob Jožeta Karlovška. Občasna razstava vzhodnoazijskih umetnin iz slovenskih zbirk v Moderni galeriji.
- 1961 Raznobarvne vezenine in tkanine na Slovenskem - pozneje še v Kranju in Škofji Loki.
- 1964 Obnovljen je bil baročni dvorec Goričane pri Medvodah, tu so odprli za javnost prve neevropske zbirke - Muzej neevropskih kultur.
- 1965 Etnografski muzej se je preimenoval v Slovenski etnografski muzej.
- 1966 SEM je prevzel v oskrbo in upravljanje rojstno hišo pisatelja Josipa Jurčiča na Muljavi.
- 1967 Predsednik Josip Broz Tito je obiskal muzej Goričane.
- 1969 SEM je pridobil grad Podsmreko pri Višnji gori, ga obnovil in v njem uredil narodopisno muzejsko zbirko. Tu je bila razstavljena stalna zbirka lončarstva na Slovenskem ter kamnite ljudske plastike (do leta 1979) in občasne razstave. V okolici gradu Podsmreke je SEM načrtoval Slovenski muzej na prostem.
- SEM je pridobil grad Lisičje pri Škofljici, začel s sanacijskimi deli in grad delno zaščutil pred propadanjem. Tu je muzej načrtoval štu-

dijske depoje in prostore za tematske stalne zbirke.

SEM je prevzel skrb za spominsko sobo pisatelja Luisa Adamiča v Blatu pri Grosupljem.

Muzej je pridobil obsežno zbirko (nad 300 predmetov) indonezijske ljudske umetnosti, dar dr. Aleša in Vere Bebler in jo postavil kot stalno zbirko v muzeju Goričane.

1963 Muzej prevzame od NM obsežno kitajsko zbirko Marije Skušek - Tsuneko Kondo - Kavase.

1974 Muzej je adaptiral svoje razstavne prostore. Eno razstavno dvorano je po višini predelil in pridobil delovne prostore za muzejske delavce, v zgornjem delu pa razstavni prostor.

1976 Sodelovanje pri zbiranju gradiva in postavitvi slovenskega izseljeniškega muzeja v Enon Waleyu pri Clevelandu v ZDA.

Obnovitev in nova postavitve spominske sobe Luisa Adamiča v Blatu, pridobitev in ureditev še drugega razstavnega prostora.

Sodelovanje pri načrtu za odkup Adamičevega rojstnega doma in njegovo ureditev v muzej slovenskih izseljencev.

SEM je odstopil graščino Lisičje Arhivu Slovenije.

1977 SEM je pridobil bivši Uršulinski samostan v Škofji Loki za depojske prostore.

1978 Večino zbirk SEM je bilo preseljenih v nove depojske prostore v Škofji Loki.

V spodnjih prostorih depojev v Škofji Loki je bil urejen lapidarij kamnite ljudske plastike.

1979 Muzej je začel sistematično urejati zbirke v svojem osrednjem depoziju v Škofji Loki.

Rojstno hišo pisatelja Josipa Jurčiča na Muljavi je prevzela v oskrbo KS Grosuplje. SEM ima samo še strokovni nadzor in sodeluje s strokovnimi nasveti.

- 1940: Obnova starega grajskega gospodarskega poslopja za razstavišče kultur neuvrščenih. (1940 - 1941)
- 1980 Amadou-Mahtar M' Bow, generalni direktor Unesca na obisku v SEM. (1944)
- 1981 SEM organizira v sodelovanju z DMS v Posavskem muzeju v Brežicah posvet z muzealci iz ZR Nemčije na temo "Muzeji danes". (1945)
- 1945: Otvoritev prvega dela novega Razstavišča neuvrščenih v Goričanah. (1945 - 1946)
- 1983 Končana je obnova razstavišča neuvrščenih v Goričanah. Depojski prostori v Škofji Loki so dobili strelovod. (1945 - 1946)
- 1947: Jelka Urh (1947 - 1948) pripravateljica za tekstilje
- 1948: Ivan Rosulnik (1948 - 1949) restavrator
- 1949: Frančiška Fajgel (1949 - 1950) pripravateljica za tekstilje
- 1950: Frančiška Fajgel (1950 - 1951) pripravateljica za tekstilje
- 1951: Marija Makarovič (1951 - 1952) pripravateljica za tekstilje
- 1952: Franc Benko (1952 - 1953) pripravateljica za tekstilje
- 1953: Marija Makarovič (1953 - 1954) pripravateljica za tekstilje
- 1954: Frančiška Fajgel (1954 - 1955) pripravateljica za tekstilje
- 1955: Frančiška Fajgel (1955 - 1956) pripravateljica za tekstilje
- 1956: Frančiška Fajgel (1956 - 1957) pripravateljica za tekstilje
- 1957: Frančiška Fajgel (1957 - 1958) pripravateljica za tekstilje
- 1958: Frančiška Fajgel (1958 - 1959) pripravateljica za tekstilje
- 1959: Frančiška Fajgel (1959 - 1960) pripravateljica za tekstilje
- 1960: Frančiška Fajgel (1960 - 1961) pripravateljica za tekstilje
- 1961: Frančiška Fajgel (1961 - 1962) pripravateljica za tekstilje
- 1962: Frančiška Fajgel (1962 - 1963) pripravateljica za tekstilje
- 1963: Frančiška Fajgel (1963 - 1964) pripravateljica za tekstilje
- 1964: Frančiška Fajgel (1964 - 1965) pripravateljica za tekstilje
- 1965: Frančiška Fajgel (1965 - 1966) pripravateljica za tekstilje
- 1966: Frančiška Fajgel (1966 - 1967) pripravateljica za tekstilje
- 1967: Frančiška Fajgel (1967 - 1968) pripravateljica za tekstilje
- 1968: Frančiška Fajgel (1968 - 1969) pripravateljica za tekstilje
- 1969: Frančiška Fajgel (1969 - 1970) pripravateljica za tekstilje
- 1970: Frančiška Fajgel (1970 - 1971) pripravateljica za tekstilje
- 1971: Frančiška Fajgel (1971 - 1972) pripravateljica za tekstilje
- 1972: Frančiška Fajgel (1972 - 1973) pripravateljica za tekstilje
- 1973: Frančiška Fajgel (1973 - 1974) pripravateljica za tekstilje
- 1974: Frančiška Fajgel (1974 - 1975) pripravateljica za tekstilje
- 1975: Frančiška Fajgel (1975 - 1976) pripravateljica za tekstilje
- 1976: Frančiška Fajgel (1976 - 1977) pripravateljica za tekstilje
- 1977: Frančiška Fajgel (1977 - 1978) pripravateljica za tekstilje
- 1978: Frančiška Fajgel (1978 - 1979) pripravateljica za tekstilje
- 1979: Frančiška Fajgel (1979 - 1980) pripravateljica za tekstilje
- 1980: Frančiška Fajgel (1980 - 1981) pripravateljica za tekstilje
- 1981: Frančiška Fajgel (1981 - 1982) pripravateljica za tekstilje
- 1982: Frančiška Fajgel (1982 - 1983) pripravateljica za tekstilje
- 1983: Frančiška Fajgel (1983 - 1984) pripravateljica za tekstilje
- 1984: Frančiška Fajgel (1984 - 1985) pripravateljica za tekstilje
- 1985: Frančiška Fajgel (1985 - 1986) pripravateljica za tekstilje
- 1986: Frančiška Fajgel (1986 - 1987) pripravateljica za tekstilje
- 1987: Frančiška Fajgel (1987 - 1988) pripravateljica za tekstilje
- 1988: Frančiška Fajgel (1988 - 1989) pripravateljica za tekstilje
- 1989: Frančiška Fajgel (1989 - 1990) pripravateljica za tekstilje
- 1990: Frančiška Fajgel (1990 - 1991) pripravateljica za tekstilje

OSEBJE ETNOGRAFSKEGA MUZEJA

(1921 - 1983)

1921: Niko Županič

(1921 - 1923)

šef Etnografskega inštituta

v okviru NM

1923: Niko Županič

(1923 - 1940)

direktor Kr.EM

Stanko Vurnik

(1923 - 1940)

kustos

Jožef Križman

(1923 - 1927)

delavec, služitelj

Ivanka Ažman

(1923 - 1932)

služiteljica - dnevničarka

1925: Drago Vahtar

(1925 - 1948)

preparator

1928: Mija Brejc

()

volonterka - narodopisna in knjižničarska dela

1929: Maksim Gaspari

(1929 - 1948)

restavrator, risar etnografskih predmetov

Od 17.V. do 19.IX.1945 pooblaščen delegat v EM,
vodi posle ravnatelja.

1932: Frančiška Furlan

(1932 - 1962)

snadžilka

1937: Franc Kos

(1937 - 1943)

kustos

- 1940: Rajko Ložar
(1940 - 1945)
ravnatelj
- 1944: Božidara Pirkovič-Presečnik
(1944)
delala v muzeju honorarno
- 1945: Boris Orel
(1945 - 1962)
ravnatelj
- 1945: Milko Matičetov
(1945 - 1952)
kustos
- Božidara Pirkovič-Presečnik
(1945 - 1980)
administratorica
- 1947: Jelka Urh
(1947 - 1963)
preparatorica za tekstilije
- 1948: Ivan Rosulnik
(1948 - 1949)
restavrator
- 1948: Franciška Fajgel
(1948 - 1953)
preparatorica tekstilij - honorarno nameščena
upokojenka
- 1949: Franciška Šarf
(1949 - 1980)
kustos
- Jože Pokovec
(1949 - 1950)
preparator - mizarski mojster
- 1953: Marija Jagodic - Makarovič
(1953 -)
kustos
- 1972: France Benko
(1953 - 1956)
preparator

- 1954: Antonija Arhar
(1954 - 1959)
preparatorica za tekstilije
- 1955: Pavla Štrukelj
(1955 -)
kustos, od 1964 vodja oddelka neevropskih zbirk v Goričanah
- 1956: Anton Pajer
(1956 - 1958)
preparator
Sibila Nekrep
(1956 - 1962) - honorarno risala že od 1955
laborant risar
- 1958: Makarovič Gorazd
(1958 -)
kustos
- 1960: Ana Kocman - Perko
(1960 -)
preparatorica za tekstilije
- 1963: Boris Kuhar
(1963 -)
ravnatelj
Angelos Baš
(1963 - 1979)
kustos
Marija Lah
(1963 -)
kustos
Ljudmila Bras
(1964 -)
kustos
- 1962: Marjan Loboda
(1966 -)
strokovni sodelavec - arhitekt
- 1937: Albin Romih
(1963 -)
preparator za kovine in les

- 1963: Rado Mihevc
(1963 - 1965)
tehnični risar
- Karel Oven
(1963 - 1971)
ekonom
- Frančiška Kure
(1963 - 1967)
kurirka - snažilka
- 1965: Tanja Tomažič
(1965 -)
kustos
- Ivan Romih
(1965 - 1966)
tehnični risar
- Ivana Gaber
(1965 - 1977)
čuvaj - Goričane
- 1966: Pavla Zalokar
(1966 -)
hišnica - snažilka - Goričane
- 1967: Antonija Tomc
(1967 - 1969)
kurirka - snažilka
- 1969: Barbara Plestenjak-Jemec
(1969 - 1978)
kustos
- Franc Golob
(1969 -)
konservator - vodja tehničnega oddelka
- Erika Kolar
(1969 -)
kurirka - snažilka
- 1972: Miloš Hribernik
(1972 - 1972)
ekonom - blagajnik

1977: Anica Žitnik
(1977 - 1980)
administratorka - vodja pisarne

1977: Vera Sever
(1977 -)
čuvajka muzejskih zbirk - pom. preparator - Goričane

1978: Irena Keršič
(1978 -)
kustos

Alenka Simikič
(1978 -) - honorarno
kustos

1980: Inja Smerdel
(1980 -)
kustos

1980: Alenka Pičulin Perko
(1980 -)
administratorka - blagajnik

1980: Emilija Maček
(1980 - 1982)
računovodja

Ivan Černe
(1980 -)
pom. preparator

Igor Somrak
(1980 - 1981)
šofer - muzejski manipulant

1982: Breda Satler
(1982 -)
računovodja

Slavko Sakelšek
(1982 -)
muzejski manipulant

1983: Monika Krojej
(1983 -)
kustos - stažist

1983: Ivan Šprajc
(1983 -)
kustos - stažist

RAZSTAVE ETNOGRAFSKEGA MUZEJA

- 1963 Slovenske ljudske maske
- 1974 Vraževanje na Slovenskem od slovenskega do slovenskega
- 1975 Slovensko ljudsko slikarstvo
Ljubno Pohorje
- 1964 Etnografski predmeti - kulturni spomeniki
- 1976 Gorobni in lesni delavci na južnem Pohorju
Kamnitá ljudska plastika na Krasi
- Kmečki nakiti
- 1966 Včeraj in danes v slovenskih hišah
- 1978 Slovenska kmečka noša v 19. in v 20. stoletju
- Otroške igračke
- 1967 Slikarstvo na panjskih končnicah
- 1968 Lončarstvo na Slovenskem
- 1891 Rato in ping
- 1891 Izbrani predmeti slovenske kmečke kulture
- 1969 Slovensko ljudsko kiparstvo
- Kraška hiša
- 1970 Kmečka hiša na slovenskem alpskem ozemlju
- Klekjane čipke
- 1971 Kmečka hiša v slovenskem panonskem svetu
- Kis
- 1972 Bloške smuči

RAZSTAVE ETNOGRAFSKEGA MUZEJA

(1963 - 1983)

- 1963 Slovenske ljudske maske
Vraževerje na Slovenskem
Slovensko ljudsko slikarstvo
Južno Pohorje
- 1964 Etnografski predmeti - kulturni spomeniki
- 1965 Gozdni in lesni delavci na južnem Pohorju
Kamnita ljudska plastika na Krasu
Kmečki nakit
- 1966 Včeraj in danes v Škocjanskih hribih
Slovenska kmečka noša v 19. in v 1. pol. 20. stol.
- 1967 Slikarstvo na panjskih končnicah
- 1968 Lončarstvo na Slovenskem
Ralo in plug
Izbrani predmeti slovenske kmečke kulture
- 1969 Slovensko ljudsko kiparstvo
Kraška hiša
- 1970 Kmečka hiša na slovenskem alpskem ozemlju
Klekljane čipke
- 1971 Kmečka hiša v slovenskem panonskem svetu
Kič
- 1972 Bloške smuči

1973 Pletarstvo na Slovenskem

Cvetlice v ljudski umetnosti. Motivi v oblikovanju za kmetije.

50 let SEM - (Škofja Loka - depoji).

1974 Slovenska kmečka noša od konca 19. stol. do danes

1975 Savinjsko splavarstvo

Slovenska ljudska kultura

1976 Življenje idrijskega rudarja

1977 Titov rojstni kraj (skupaj z EM iz Zagreba)

Slovenska ljudska umetnost

1978 Gostilne, kakršnih se pri nas spominjamo

1979 Lesne obrti v Sloveniji

Otroške igračke

Slovenska ljudska umetnost

1981 Govorica slovenske ljudske noše

1983 Ljubljana po predzadnji modi

GOSTUJOČE RAZSTAVE V SLOVENSKEM ETNOGRAFSKEM MUZEJU

- 1967 Lužiški Srbi - (DDR)
- 1968 Preprogarstvo v Srbiji (EM, Beograd)
- 1969 20 let DDR (DDR)
Ljudska umetnost Jugoslavije (EM, Beograd)
Plastika v ljudski srbski umetnosti (EM, Beograd)
Tržaški Kras (Museo Revoltella, Trst, Italija)
- 1970 Norveška ljudska umetnost (Ambasada Norveške, Beograd)
Vietnam (Koordinacijski odbor za pomoč narodnoosvobodilnim gibanjem in žrtvam imperialistične agresije pri RK SZDL)
- 1971 Štajerski lectarji in svečarji (Volkskunde Museum, Gradec, Avstrija)
Ljudska glasbila (EM Beograd v muzeju Podsmreka)
- 1972 Vaške hiše in stanovanja v Srbiji (EM, Beograd)
- 1974 Ovčje planine v porečju Zgornje Soče (Goriški muzej, Nova Gorica)
- 1975 Nakit Srbije (EM, Beograd)
- 1969 Les in človek (EM, Beograd)
- 1976 Ljudska umetnost Kosova v vsakdanjem življenju (Muzej Kosova, Priština)
- 1970 Kmečka hiša na slovenskem alpskem ozemlju
Tresavci (Ambasada ZDA, Beograd)
- 1977 Leseni predmeti v ljudski kulturi Šlezije (Muzej Šlezije, Bytom, Poljska)
Kovinska oprema in posodje v ljudski kulturi Srbije (EM, Beograd)
- 1972 Gora (Goriški muzej, Nova Gorica)
Titov rojstni kraj (SEM in EM, Zagreb)

RAZSTAVE ETNOGRAFSKEGA MUZEJA V DRUGIH KRAJIH IN RAZSTAVIŠČIH

- 1965 Lončarstvo na Slovenskem - Radenci
- 1966 Modeli za male kruhke - Kranj
Kamnita plastika na Krasu - Škofja Loka, Kranj, Nova Gorica
Slovensko ljudsko slikarstvo - Nova Gorica
- 1967 Slovenske ljudske maske - Beograd, Bled
Modeli za male kruhke - Radovljica
Slovensko ljudsko slikarstvo - Bled
Kamnita ljudska plastika na Krasu - Občine (It.), Bled
Slovenska ljudska hiša - Novo mesto, Slov. Bistrica, Laško, Bled
- 1968 Lončarstvo na Slovenskem - Kamnik
Poljši lov - Muljava
Slovensko ljudsko slikarstvo - Ravne na Koroškem
Slikarstvo na panjskih končnicah - Beograd
Slovenska nabožna ljudska umetnost - Gorica (It.)
Ljudska kraška plastika - Veliki Repenj (It.)
Slovenske ljudske maske - Ptuj
- 1975 Razstava slovenske ljudske keramike v okviru bienala keramike -
Subotica (EM, Beograd)
- 1969 Slovenske ljudske maske - Gradec (Avstrija)
Naša vas včeraj in danes v občini Grosuplje - Grosuplje
Od lanu do platna - Muljava
Panjske končnice - Basel (Švica)
Slike na steklo - Veliki Repenj (It.)
- 1970 Ljudska umetnost - Piran
Klekljane čipke - Idrija, Trst (It.)
Noše - Portorož

- 1971 Lončarstvo na Krasu - Veliki Repenj (It.)
Slike na steklo - Beograd
Ljudska kultura v cerkniški občini - Cerknica
(zbirka I. Knoblarja)
- 1976 Splavarji - Oš Ljubno
Sodelovanje na mednarodni razstavi "Oblike ljudskega življenja"
v Clevelandu, v Pittsburghu in v Chicagu (ZDA)
- 1977 Zezenine na Slovenskem - Galerija Mebla Nova Gorica
Titov rojstni kraj - Zagreb
(skupna razstava SEM in Etnografskega muzeja iz Zagreba)
- Slovenska ljudska umetnost - Priština
Slovenska ljudska umetnost - Titograd
- 1978 Mali kruhki v Sloveniji - Beograd
Lesne obrti na Krasu - Veliki Repenj (Italija)
- 1980 Sosed-sosedu - Postojna
Poljši lov (na razstavi "Narava, divjad, lovstvo"
na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani)
- 1981 Slovensko ljudsko slikarstvo in kiparstvo - Novi Sad
Govorica slovenske kmečke noše - Piran
Primorska noša - Veliki Repenj (Italija)
- 1982 Klekljane čipke - Celovec (Avstrija)
- 1983 Slikarstvo na panjskih končnicah - London (Anglija)
Slovenske čipke - Pittsburgh (ZDA)
- 1972

RAZSTAVE NEEVROPSKIH ZBIRK IN
RAZSTAVE V MUZEJU GORIČANE

1957

Izvenevropske zbirke v Etnografskem muzeju

1960

Razstava vzhodnoazijskih umetnin iz slovenskih zbirk

1964

Ljudska umetnost Indonezije

Kulturno zgodovinska zbirka Kitajske (Japonka Kondo-Kavase Tsuneko)
(prvi del postavitve v Goričanah)

1965

Črnska umetnost (gostujoča)

53 poštnih postaj na cesti Tokaido (Hiroshige-Iesorezi)
(gostujoča)

1966

Afrika v zbirkah SEM (Zbiralci, slovenski popotniki iz 19. stol.)

Japonsko narodno oblačilo in umetnost (Japonska soba) do 1. 1968

1967

Sodobna japonska keramika (Zbirka Klare in dr. Frančka Kosa)

10 let potovanja okrog sveta zbirateljice in pisateljice Alme Karlin
(gostujoča iz Pokrajinskega muzeja, Celje)

Boris Jesih (slikarska)

Afriška umetnost v Goriškem muzeju, Nova Gorica

1968

Norveška v slikah in lutkah

Kultura črnskih plemen ob Belem Nilu v 19. stol.

(zbirka I. Knobleharja)

Japonsko slikarstvo (Zbirka Klare in dr. Frančka Kosa)

Slikarja: Chew Chian Chiu in Chow Leung Chen Ying iz Honkonga (gostujoča)

Indijska umetnost

1969

Indijska ljudska umetnost (gostujoča)

Gandhi - ob stoletnici njegovega rojstva (gostujoča)

Čilska ljudska in uporabna umetnost (gostujoča)

Ljudska umetnost Indonezije (postavitev v Goričanah)

Etnološka zbirka Dušana Kvedra (gostujoča do 1. 1970)

1970

Vietnam - (življenje, zgodovina in kultura)

Akamba - Makonde - Umetnost vzhodne Afrike

Etnološka zbirka Dušana Kvedra (gostujoča)

Sari - indijsko narodno oblačilo

1971

Vietnam (v Celju, Murski Soboti in v Trbovljah)

Mongololija - zbirka Staneta Kolmana

Batik v sodobni umetnosti vzhodne Afrike

Egipt - staro egiptovska grobna plastika in koptska keramika

(v Intershopu, Ljubljana)

1972

Oblačila Afričanov južno od Sahare

Vietnam (v Slovenj Gradcu in v Novem mestu)

Batik v sodobni umetnosti vzhodne Afrike (v Velenju) 1968

Ljudska umetnost Indije (manjša razstava v Intershop, Ljubljana) No

1973

Umetnost vzh. Afrike (v Beogradu)

Slikarstvo: Washington Art Today (John Safer, Carrol Sockwell,

James Twitty) (gostujoča)

1974

Kitajske zgodovinske palače v Peking (slike)

(v Novi Gorici)

1975

Kultura Indijancev Ojibwa v 19. stol.

Kaj jedo po svetu (Afrika, Azija) 1970

1976

Mehiške maske (Zbirka ing. Victorja Jose Moya) (gostujoča)

Tresavci (The Shakers) (gostujoča)

Grafična umetnost kanadskih Eskimov (gostujoča)

1977

Kultura Indijancev na ozemlju Amazonke v rep. Venezueli (gostujoča)

Predkolumbijska umetnost Peruja (gostujoča)

Kulture nevrščjenih: Sri Lanka in Indija

1978

Krašenje telesa in nakit afriških prebivalcev južno od Sahare 1975

Kulture nevrščjenih dežel (Ptuj)

1979

- Umetnost Aztekov (gostujoča)
Bronasta skulptura zah. Afrike (gostujoča)
Indijska oblačila in nakit
Tkanje in nakit Peruja (zasebna zbirka)
Batik iz Ugande (zasebna zbirka)
Indonezijska sodobna grafika (gostujoča)
Kulture neuvrščenih (Gorica, Postojna)
Kulture neuvrščenih: Kultura Kube in Islamska umetnost Egipta

1980

- Kitajske vezenine (gostujoča)
Umetnost Makonde iz Tanzanije (neuvrščeni)
Batik v umetnosti vzh. Afrike (v Beogradu)
Prebujena Afrika v pesmi in literaturi (gostujoča)

1981

- El Dorado - Zlato iz Kolumbije od I. - XVI. stol. (gostujoča)
Tangata - Pogled Maorov na svet (gostujoča)
Umetnost staroselcev Avstralije (gostujoča)
Mehiška ljudska umetnost (gostujoča)
Sirija skozi stoletja (gostujoča)
Umetniške in dokumentarne fotografije Marly Shamir
(gostujoča) - do marca l. 1982
Umetnost Afrike (Petkovškova zbirka)
Kulture neuvrščenih (v Kranju)

1981 - 1982

- Kultura Nepala

1982

- Sodobno lončarstvo Avstralije (gostujoča)
- Ljudska umetnost Ekvadorja (gostujoča)
- Kitajska keramika in porcelan (gostujoča)
- Umetnost DLR Koreje (gostujoča)
- Apartheid južne Afrike

1983

- Umetnost Afrike - Petkovškova zbirka
(stalna postavitev)
- Stalna kitajska zbirka (nova postavitev)
- Kitajsko novo leto (gostujoča)

1975

- Umetnost Makonde iz Tanzanije (nevrščeni)
- Batik v umetnosti vzh. Afrike (v Beogradu)
- Kultura Indijancev v 19. stoletju
- Prejuna Afrika v pesmi in literaturi (gostujoča)
- Kaj jedo po svetu (Afrika, Azija)

1976

- El Dorado - Zlato iz Kolumbije od I. - XVII. stol. (gostujoča)
- Mehiške maske (Zbirka Ing. Victoria Josefa) (gostujoča)
- Tangata - Pogled Maorov na svet (gostujoča)
- Tresavci (The Shakers) (gostujoča)
- Umetnost staroselcev Avstralije (gostujoča)
- Grafična umetnost kanakov (gostujoča)
- Mehiška ljudska umetnost (gostujoča)

1977

- Sirtja skozi stoletja (gostujoča)
- Umetniške in dokumentarne fotografije Maryj Španir
- Kultura Indijancev na ozemju Amazonije v rep. Venezuela (gostujoča) - do marca 1982
- Predkolumbijska umetnost Peruja (gostujoča)
- Umetnost Afrike (Petkovškova zbirka)
- Kulture nevrščeni: Sri Lanka in Indija

1978

- Krašenje teles in nakit afriških prebivalcev južno od Sahare
- Kulture nevrščeni dežel (Ptuj)

1981 - 1982

SEZNAM RAZISKOVALNIH EKIP

1. ekipa - od 1.8. do 15.9.1948: Šentjurij - Škocjan, 17 članov
2. ekipa - od 1.8. do 5.9. 1949: Šmarje - Sap, 16 članov
3. ekipa - od 15.9. do 25.10.1949: Dekani, 14 članov
4. ekipa - od 1.7. do 30.7.1950: Marezige, 16 članov
5. ekipa - od 15.8. do 15.9.1950: Šentvid pri Stični, 19 članov
6. ekipa - od 1.10. do 30.10.1951: Mokronog, 8 članov
7. ekipa - od 3.7. do 3.8.1951: Kobarid, 19 članov
8. ekipa - od 1.7. do 31.7.1952: Trenta, 10 članov
9. ekipa - od 15.8. do 13.9.1952: Šentjernej, 9 članov
10. ekipa - od 30.7. do 31.8.1953: Goriška Brda, 13 članov
11. ekipa - od 30.7. do 1.9.1954: Cerkljansko, 10 članov
12. ekipa - od 1.8. do 31.8.1955: Brkini, 13 članov
13. ekipa - od 1.8. do 28.8.1956: Kostanjevica, 12 članov
14. ekipa - od 1.8. do 28.8. 1957: Žužemberk, 10 članov
15. ekipa - od 1.8. do 28.8.1958: Vipava, 9 članov
16. ekipa - od 1.8. do 28.8.1959: Črni vrh - Vojsko, 8 članov
17. ekipa - od 1.8. do 29.8.1960: Velike Lašče, 6 članov
18. ekipa - od 1.8. do 30.8.1961: Šentrupert, 7 članov
19. ekipa - od 1.8. do 15.8.1962: Stari trg pri Ložu, 5 članov
20. ekipa - od 1.7. do 14.7.1963: Južno Pohorje, 14 članov
21. ekipa - junij, julij, avgust 1964 ter pozimi 1965, Škocjan pri Turjaku
(dopolnilno in primerjalno raziskovanje na terenu prve ekipe,
10 članov)
22. ekipa - od 4.10. do 10.10.1965: Drašiči, 8 članov
23. ekipa - od 6.9. do 15.9.1967: Mačkoblje, 5 članov
24. ekipa - 1967/1968: Veliki Repen, 6 članov
25. ekipa - oktober 1972: Jeruzalemske gorice, 9 članov
26. ekipa - 1973 - 1982: Ljutomer, Radenci, Gornja Radgona, 10 članov
27. ekipa - 1972 - 1975: Idrija, 7 članov
28. ekipa - 1977: Posotelje, 6 članov
29. ekipa - 1979 (delo na tem terenu še teče): Notranjska, 6 članov

HIMNI RAZISKOVALNIH EKIP ETNOGRAFSKEGA MUZEJA

HIMNA ETNOGRAFOV 1948 (Po Parmovi "Mladi vojaki")

Mi vsi smo mladi etnografi
kako nas gledajo ljudje,
pa pravijo, to so bedaki,
ki stare sklednike love.

Povsod utikamo nosove,
vsak pes in bolha nas pozna,
pretaknemo mi vse domove,
pod vodstvom silnega Orlá.

Novak in Vilfan zvezdi svetli
Matičetov je njim enak,
junaki bodo ti pometli,
kar s stvarnostjo ne gre v korak.

Velike dela Gal korake
in z njo gre tuš ta-bumf - na tla,
ob njej vam Ljubič reže spake
Cornelius se pa smehlja.

Nazadnje še trojica zbrana
to Šarf, Ocvirk je in Svete,
med njimi ena bliz Škocjana
zaorano ima srce.

Ko vrnemo se pa v Ljubljano,
veselje bo v muzeju spet
nad ropotijo tamkaj zbrano,
bo užival etnografski svet.

RESUME

ETNOGRAFSKA HIMNA 1949 (Poje se na vižo: Izidor ovčice pasel)

60 YEARS OF THE SLOVENIAN ETHNOGRAPHIC MUSEUM

Etnograf je firbec pasel,

včasih žvižgal, včasih klel

Cingel cin...

Z Orlom se v ekipo združil

pa je na Dolenjsko šel

Cingel cin...

Vsak dan zjutraj zgodaj vstajal

vozil se v poliški kraj

Cingel cin...

Pridno je po ispah lazil

tam je staknil marsikaj

Cingel cin...

Kašče, pode je obračal

stare babe je moril

Cingel cin...

Deklicam na dušo pihal,

da b'koj za muzej dobil

Cingel cin...

Ko ekipo je zapustil

je odšel v domači kraj

Cingel cin...

V svojih mislih se je vračal

v lepo Šmarje marsikdaj

Cingel cin...

1) period from the Museum's establishment in 1923 to 1945,

2) period from 1945 to 1963 and

3) period from 1963 to 1979.

RESUMÉ

60 YEARS OF THE SLOVENIAN ETHNOGRAPHIC MUSEUM

This edition of "Slovenski etnograf" is dedicated to the 60th anniversary of the Ethnographic Museum in Ljubljana. It was already established in 1921 within the frame of the National Museum Ethnographic Institute. In 1923 the independent Royal Ethnographic Museum was established in Ljubljana and it took over the ethnographic collections of the National Museum. This "Slovenski etnograf" presents the history of the Museum, the rich exhibition activities, and especially the collections of the Museum which have grown in these 60 years to more than 30,000 objects.

FOLK ECONOMY

The custodiate for folk economy is a formal content formulation, the basic characteristic of which is care for objects from a particular economic branch which simultaneously represent certain collections (gathering, hunting, fishing, livestock breeding, agriculture [tilling tools], fruit growing, wine growing, beekeeping, forestry, food-supply, communication) and the basic content frame of research.

The history of the collection and of the custodiate are partially parallel, partially separate processes with three basic developmental degrees which depended upon the following: methodological orientation of museum "ethnography" in interrelationship with the orientation of the profession and with the social ideology of the time, professional and personal condition of the Museum. Development degrees represented are:

- 1) period from the Museum's establishment in 1923 to 1945,
- 2) period from 1945 to 1962 and
- 3) period from 1963 to 1979.

The first period we characterized as history of the collections and of the "prehistoric" custodiate. The history of the collections began in the first two years after founding, when the Royal Ethnographic Museum took "into ownership 3,502 exhibition objects of ethnographic significance" from the National Museum. Among them 20 were from the field of economy. In 22 years that number grew only a little. In that time interest was directed almost exclusively to three cultural complexes: folk architecture, costumes and art. About the presence of folk economy in evidence are only a few individual lines from the chronicles published in the magazine, "Etnolog", in which they mention opportunities of purchases or gifts or space limitations as hindrance to purchasing and exhibiting. In all examples problematics of economy concern only "agricultural tools".

The second period we have labeled as "Orel's time", specifically the time of the directorship of B. Orel and the time of the so-called Orel's field teams. We took the liberty of such personal labeling of the period of development of collections and custodiate because, in those years, Orel, along with his leadership functions, dedicated a great part of his work to this very examination of economic problematics (tilling tools, early skis originating from Bloke). The appearance of interest for cultural complexes, as it is reflected by the economy, was in the spirit of the post-War times, but for Museum "ethnography" it represented a break. (The basis for its contents was, most likely, the text written by R. Ložar, "The Acquisition of Food and Economy", published in "Narodopisje Slovencev I, 1944). The collections of objects (also photographs and field notes) from folk economy began to arise and grow only with the collecting done by "Orel's teams" (18 teams between 1948 and 1961). Part of the material was on permanent exhibition (up to 1963). Objects collected within the frame of "Orel's teams" represent, numerically, the largest part of the present-day collections of the custodiate. Among them the collection of tilling tools, which arose from Orel's research work and represents "the most important related collection in Southeast Europe", holds a special place.

The beginning of the third period, in the time of the directorship of B. Kuhar, meant another break. A position was opened for a curator of folk economy and A. Baš was accepted. So 1963 represents the year of formal establishment of the custodiate. In the period following this the collection grew mainly in two ways: by collection of objects for study completion of more important collections, and sub-collections (tilling tools, skis; yokes, horn sheaths) and by research and from the resulting periodic exhibitions. In that third period, within the Museum frame, they continued collective topographic team research, the qualitative emphasis was on individual thematic research and periodical exhibitions. With such an orientation and such personnel this period meant a break from the methodological point of view for the field of folk economy. Instead of Orel's examination of individual cultural components, particular objects (plows, skis), with Baš's works, man stepped into the foreground, respectively, groups of people, special socio-professional groups (forestry and sawmill workers, raftsmen) and broader cultural problematics, taken in the complex conception, "style of life".

Current orientation hasn't essentially differentiated itself from the preceding one. It also originates "from the corresponding material at our disposal so far and from the corresponding research situation in Slovenian ethnology". It was only the object of the research that has changed. Instead of examining the particular economic branch or particular socio-professional groups within a broader geographical area we, instead, chose local studies, research of the sum of particular peasant households, mixed households and other households, as well as their economies, in other words, the whole mosaic of the modes of acquiring the economic basis and possible excesses as well as social and cultural phenomena which originate from it or are conditional on it.

CRAFTS COLLECTION

In this contribution the author presents an examination of development of the work unit for folk crafts within the Slovenian Ethnographic Museum, from its establishment in 1923 onwards.

The principal charge of the Museum was to collect, preserve, examine and exhibit ethnological objects and material monuments of Slovenian folk culture from the whole Slovenian region.

The first craft collection was transferred from the National Museum to the Ethnographic Museum upon its establishment. Among these objects were considerably important pots, bowls, pans and skillets of black clay, and products of one-time pottery making in villages in the surroundings of Črnomelj in Bela Krajina. Along with pitchers, bowls and plates of faience, the Museum at that time acquired, as well, wine jugs and mugs, glazed in white and decorated in relief. These were dated 1865 and were from Šentjernej in Dolenjska.

In the years up to the Second World War the pottery collection multiplied to more than 100 articles. They purchased dishes from Komenda and Ribnica. From Dolenja vas near Ribnica they acquired all characteristic, small clay figures (deer, horses, hens, birds, lions). In the same way, at that time, they purchased characteristic "dry goods" for the collections of wooden kitchen necessities (ladles, spoons, strainers, butter molds, doughboards, etc.). Already at that time they strove for equal representation of all Slovenian regions.

The collection of small clay figures by the potter, Jakob Pogorelec (St. Jurij on horseback, plowman with plow, driver on wagon, King Matjaž, and others) and a complete set of cooperage tools from Selška Valley count as the most purposeful purchase just before the War.

That they would balance the debt in professional literature to home industry and home crafts, they dedicated the whole issue of the 1951 "Slovenski etnograf" to this branch.

After 1962 numerous temporary thematic exhibitions followed one after another. In the work unit for folk craft work and research were directed toward the preparation of exhibitions about particular crafts. In such a way the exhibitions, Pottery in Slovenia (1968), Baketry in Slovenia (1973), and Wood Crafts in Slovenia (1979) were presented, each in turn. In preparation is an exhibition about metalsmithing and wheelwright crafts. They are being researched jointly because both crafts supplement each other. Numerous objects of all crafts which have enriched the Museum's collections have been acquired for the exhibitions.

SETTLEMENTS, ARCHITECTURE AND INTERIOR COLLECTION

This contribution presents, in chronological order, the history of the collections and research in the field of settlements, architecture and interior furnishings. For the first period, from the time of the establishment of the Ethnographic Museum in the year 1923, until 1940, objects from the mentioned region are listed which the Ethnographic Museum took over from the National Museum. It has been established that most of these objects were from the former Kranjska. Furthermore, all important acquisitions from the field of interior furnishings of this period are mentioned, as well as the work of Stanko Vurnik (employed in EM from 1924 until 1932), who was, among others, occupied also with architecture and interior furnishings. Permanent settings from that time, especially concerning the discussed field, are also shown. For the second period, from 1940 to 1945, is mentioned a dissertation by France Kos about Slovenian country chests (E XIV, Lj., 1942) and a synthesis about settlements and the country home and house, which was given by Rajko Ložar in "Narodopisje Slovencev I." in the year 1944. Ložar was a temporary director of EM at that time.

In the post-war period, from 1945 until 1962, a survey was made of material from this field, among others, which was published also in the article. After this survey it was established that, in comparison with other collections, there was not a proper proportion among collections and that the collection of interior furnishings was relatively modest and one-sided (objects were collected mostly from Kranjska, and from the richer peasants—mainly decorated furniture was collected). For this period collective fieldwork was characteristic and in the article all the collaborators who, in teams, were researching settlements, architecture and interior furnishings are mentioned. Furthermore, the work of Fanči Šarf is outlined, who was, among others, responsible for the discussed field since 1952. Studies on this theme are also included which were written by ethnographers from outside the museum, but who were permanent collaborators of "Slovenski Etnograf", because those studies influenced the development of the present department. Detailed from this field and from that time are also permanent exhibitional settings. Also the endeavors during that period of Director Boris Orel for the erection of an open-air ethnological museum are described.

For the period from 1962 to 1983 are numbered all occasional exhibitions which tried to document human habitation culture, or individual aspects of it. Given is also a survey of theses from "Slovenski Etnograf" of that time, which shows a certain move toward research of wider cultural problematics. Also during this period museum endeavors for an open-air ethnological museum are mentioned. Further enumerated are important acquisitions from the discussed field during that time. Then in the diagrams, with sources, is given a survey of individual collections from the field of settlements, architecture and interior furnishings:

- (I. Collection of Documentation of Landscapes, Settlements, Buildings,
- II. Collection of Objects for Construction, III. Collection of Parts of Buildings, IV. Collection of Larger Pieces of Interior Furnishings, V. Collection of Smaller Pieces of Interior Furnishings, Vi. Collection of Household

Objects and Appliances), and numerousness and origins of sub-collections within the frame of individual collections.

In conclusion, it is mentioned that the museum didn't yet begin with systematic collection and research of habitation culture of suburban and urban settlements. Collections are not examined, with the exception of some dissertations in "Slovenski Etnograf", which are mentioned in the article.

Two things would be necessary: systematic purchase of whole house inventories (the article indicates that the museum, until now, purchased only one complete inventory) and completion of collections with individual pieces of interior home furnishings, with respect to time, regional and social definition. For objects which can no longer be purchased making reconstructions would be necessary.

The basic idea and professional orientation of the discussed field today is that, within a certain period of time, research would serve as a source for explanation of the cultural structure or lifestyle of Slovenians, which could then be represented in the permanent collection of the Slovenian Ethnographic Museum.

TEXTILE COLLECTION

The textile collection of the Slovenian Ethnographic Museum in Ljubljana contains men's and women's costumes, predominantly rural, embroidery and other textile material of interior household furnishings, bobbin lace and crocheted lace, and South Slavic costumes. In accordance with former ideas about ethnologically and museologically important objects and subordinate aspirations of museum workers at the end of the 19th century, various pieces, as a rule Slovenian country male and female costumes and various embroidered textile furnishings from country farms as well as objects of folk art, signified the basic fund of the then-existing ethnographic collection within the frame of the National Museum of Ljubljana. That is why the objects

of the textile collections belong among the first and oldest collections of today's Slovenian Ethnographic Museum in Ljubljana. Right up to the present, the collection of costumes, embroidery and lace is the largest among its collections. In fact, it contains by registration in the book of inventory, 8573 pieces.

Textile objects, among them female and male clothing and embroidered pieces of household furnishings, came into the museum either through agents who were occupied with the collecting and reselling of various ethnographic objects or they were collected under the influence of the then-existing "nationalist awakening efforts" which also sponsored the collection of national material goods by the cultural workers of the time. Among them, most frequently, were teachers and priests.

During the period when they gave priority to the collecting of men's and women's country costumes, it was not by coincidence that pieces of costumes and accessories were chosen by then-existing aesthetical criteria, and these were among the first professionally-treated objects in the collections of the 1923-established Ethnographic Museum. Thematically represented clothing and textile home furnishings are, so to say, complete.

But the regional origin of the objects and especially the origin of objects with reference to social status is strongly one-sided. In the collection of men's and women's costumes, pieces of clothing from Gorenjska predominate, for the earlier period (approximately until the First World War), and the later period, from Štajerska. The same characteristic holds true for textile home furnishings. Older objects of the textile collection, mostly originating from farmhouses, belong mainly to the 19th and only exceptionally to the 18th and 17th centuries. Newer objects include also country clothing and embroidery, while textile objects of other groups are also represented (for example, miners, cottagers, city dwellers). These newer pieces belong mostly to the period between the World Wars.

Objects from older and newer textile collections enable permanent and occasional exhibitional settings of country as well as city costumes, and further, embroidered household furnishings, bobbin lace and crocheted lace. Within the frame of every collection is a set of objects which, because of its contents, technological and aesthetic sides, has a special museum value. Among these, for example, are women's metal belts, women's head coverings and some complete male and female costumes from Gorenjska, Bela Krajina and Ziljska Dolina. As well, a collection of bobbin lace and recently-acquired crocheted lace, as a whole, is of great importance for study and presentation of household activities and crafts in Slovenia.

FOLK ART COLLECTION

The collection of folk art was first established in the provincial Museum of Kranj. During the years 1924 and 1925 it was moved to the Royal Ethnographic Museum, where collecting is continuing in the renamed Slovenian Ethnographic Museum. Until the 20th century the collecting was of a haphazard nature; systematic and professional collecting began in the 20th century. The most important collectors were: W. Smid, J. Mantuani, S. Vurnik, J. Mal, F. Kos, R. Ložar, and B. Orel. Professional orientation of collecting was changing. At first a provincially domestic and nationalistic point of view predominated, while a criterion of period styles and iconography appeared. To this was joined a concept of history of art as the history of the spirit, and then a criterion of geographic styles and narrower local and temporal definitions. The enumerated criteria were supplemented by a demand for more precise museum documentation about place of origin, place of use and functions. According to today's concept, which also includes the previously enumerated criteria, the collection should be sociologically and historically oriented; it should embrace farm culture, work culture, and today's mass artistic culture.

The principal systematically-planned narrower collections, which by agree-

ement, belong to the collection of folk art consist of: figures of the Holy Spirit in the image of a dove, mangers, models for decorative honey cakes, rosaries, tombstones, home altars, carved walking canes, beehive paintings, pipes for smoking, cigarette holders, decorated Easter eggs, carved wooden stamps for decorating cheese, sculptures, portraits, distaffs, paper and wooden ornamentation for "God's corner" in the home, crucifixes, trunks, caskets and poorboxes, various sacred pictures, paintings on glass, votive pictures, and shrines. In reports of individual specific collections are quoted frequency, findings, iconography, or rather motifs, typology, time sphere of the material, representivity of the collection, and criteria for further collecting. The majority of the material belongs to the 19th century and originates from peasant users.

SOCIAL CULTURE

The department for social culture was established as an independent work unit in the early Seventies. Certain researchers, in fact, concerned themselves with the social life also before the founding of the independent unit, however, this research was, more or less, secondary and wasn't directed (at least, within the frame of the Museum) in some sort of broader, planned work.

Only with the advancement of recognition that ethnology concerns itself with everything which contributes to the presentation of life in a certain time period and especially in various social layers, did ethnological examiners cease to shun themes and fields which hadn't greater tradition in older ethnology.

In 1963 a larger exhibition of Slovenian masks is worth mentioning. With this, somehow a taboo was broken concerning the division of work between the Institute for Slovenian Ethnology and the Slovenian Ethnographic Museum. Masks were scientifically gathered and reconstructed in the Museum which, by acquiring this material, surely gained one of the largest collections of

folk masks in Slovenia and, along with this, also the basis for a new custodiate. (Dr. Niko Kuret also worked for several decades in this field).

Sonner or later the development of science, thus the development of ethnology, which examines the style of life in specific periods, will launch also the reorganization of Museum departments. Departments such as we conceive now are mainly built upon particular objects which are arranged and evaluated by style and type.

Already at the end of the Sixties the research of the life of Idrija miners began to be developed within the frame of the Museum and in connection with the Idrija Museum. In the cooperative work of the museum team special attention was paid to the broader social culture also. In this social layer and especially in the Idrija surroundings there was a particular affinity of people towards socializing and activities in various associations. Therefore, we began to deal also with this kind of social life which should be comprised of the examinations of formal and informal associations and groups.

A research of the innkeeping trade proceeded almost simultaneously, which, however, due to the special mode of dealing with the subject was purposely included under the custodiate of social culture. With its research results the social moment was emphasized, the inn itself, as a medium of social culture.

In the years around 1980 the Museum began to collect children's toys. Up until then only a few of them were in the Museum fund inventory, and those arrived there, more or less, accidentally or occasionally from a collection campaign in the times of fieldwork teams.

The next greater research within the frame of so-called social culture, under the support of this custodiate, was that of the clothing of Ljubljana inhabitants during the period between the two World Wars. In this way about

250 objects, garments, hats, craft machines and devices, were newly acquired. On this occasion also various pieces of considerably well-preserved women's, men's and children's underwear were acquired as well.

In connection with the research of clothing, another problem which affects various museum collections emerged, and about which the last word has not yet been said. This is the problem of so-called urban ethnology. We advocate the thesis that the ethnological criterium of collecting objects is sufficient reason for rural and urban collections arising on equal terms, and in the Ethnographic Museum its embryo is already developing.

The collection of masks represents the largest collection of social culture. The first arrived at the Museum in 1947. The present collection, which is the largest collection of masks in Yugoslavia, numbers more than 150 inventory units. There are 20 complete body masks in this collection although the majority is composed of facial masks and various objects used by the masked all over Slovenia. The collection communicatively proves that original Slovenian folk masks have been preserved up to the present day--over 100 various types of masks which make appearances throughout the whole year, mostly at carnival time but also on other occasions (weddings, St. Miklavž Day, New Year).

THE NON-EUROPEAN COLLECTIONS OF THE MUSEUM GORIČANE

This article contains the chronological survey of the non-European collections in the Museum Goričane which is a department of the Slovenian Ethnographic Museum. Briefer historical material, quoted data about the collectors who were mainly Slovenes, and the basic analysis of individual collections show that objects originate from all continents outside Europe. The data about older collectors are also interesting, first of all those who were active in the research of folk cultures where they had travelled.

The collections in the Museum Goričane include historical museum material and the material which shows the present-day creations of man on the continents outside Europe. Among historical museum material two collections are exceptionally important, about which are already written some studies; in this article they are specially dealt with at the beginning. In the first half of the 19th century the former Museum in Ljubljana received the ethnological collection of the ethnical group Ojibwa from North America. In the middle of the mentioned 19th century a collection of the ethnological objects of the tribes Bari and Chir from eastern Sudan came to the museum. These are collections which contain exceptionally important historical material of related ethnic groups. The other collections described in this contribution are represented geographically by continents.

The museum has the following collections from Africa. The museum material from Egypt presents archeological and ethnological objects. The other collections from that continent include the cultures of the tribe Fang from Gabon, of the ethnic groups and Pygmies from Congo territory, of the tribes and the cattle-breeders Hausa from Togo and Nigeria and the cultures from other places of this continent.

More recent museum acquisitions include the cultures of the Masai, Teso, Akamba and Makonde from Kenya and Tanzania. The Museum also acquired a smaller collection from Somalia and from the central and south Africa.

Among presents and bequests it is necessary to mention valuable objects which the Presidency of Yugoslavia gave to our Museum.

The collections from Asia are the most extensive in the Museum. The Chinese collection includes historical material and newer creations from the sphere of art activity and folk culture. The Japanese collection is smaller, however, particular specimens are valuable. The Museum has some good examples of porcelains, lacquer objects and specimens of artistic embroidery from Korea.

Individual objects have their origins in Burma, the Nikobar Islands and Siam.

The Museum collection from India includes valuable historical material and a rich collection of present-day productions, including different sorts of the clothing, characteristic of this country, the jewelry and the folk art from the Bengal region. The collection from Nepal is smaller; however, it has equally original and good material. Sri Lanka is also represented by some objects.

In the beginning of the 20th century the Museum got the ethnological collection from the Philippine Islands, belonging to the group called Igorots.

The collection from Indonesia is especially extensive, original and systematically gathered. Most important in the collection are the textile goods which show all known techniques of weaving and ornamentation used on these islands. Along with particular objects from numerous islands it is necessary to mention the sculptures of Hindu, the theatre of shadow and marionett puppets and masks.

The ethnological collections originating from various islands of the Pacific Ocean were mostly acquired by the Museum after the Second World War; however, some were gathered already at the beginning of the 20th century.

The oldest Indian collection from North America was already mentioned at the beginning of this article. The other museum material from that continent is younger and more modest, and belongs only to the Indian culture.

A smaller collection from Mexico presents folk art, a particularity being carnival masks from various provinces. Museum objects belonging to Indian tribes from South America are not numerous. Some of the archeological specimens belonging to already extinct Indian group are especially valuable. The mummified head, called čanca, of the tribe Jivaro from Ecuador an interesting object.

The valuable specimens from South America are the presents to our Museum from the Presidency of Yugoslavia.

The Museum also has a smaller collection from the Faroe Islands. The collection showing the objects of the Gypsies in Slovenia is not yet completed, but the objects collected till now are original and interesting.

In general, we can say that the Museum Goričane has rich ethnological material which, in fact, includes cultures from every continent of the non-European world. The Museum counts about 9.500 objects. The extensive collections are relatively systematically gathered, the smaller ones containing characteristics of specific activities of the ethnic groups and of the various nations.

THE TECHNICAL DEPARTMENT

In the year 1925 the technical department was established in the then Royal Ethnographic Museum. Its first preparer was Drago Vahtar. The technical department expanded in 1929 with the appointment of the painter, Maksim Gaspari, as restorer and Mija Brejč as textile preparer. With the Museum newly named, Jelka Urh was accepted for the position of textile preparer at the Ljubljana Ethnographic Museum at the beginning of 1947. Later various changes in positions were carried out, as well as of employees. Today the following workers are in the technical department: Franc Golob, M.S., conservator and director of the department: Ana Kocman Perko, preparer for textiles; Albin Romih, preparer for wood and metal; Janez Černe, assistant preparer.

The technical department performs the following work:

- conserves and restores objects of textile, leather, wood, metal and glass
- renews Museum affiliates
- assembles metal shelves in the storage facility in Škofja Loka
- performs all physical work in connection with the taking possession and protection of Museum objects

- executes various exhibitionary techniques, reproduces copies of ethnographic objects for scene arrangements, exhibitions.

DOCUMENTARY DEPARTMENT

Shown in the present contribution is the development of the Documentary Department and its particular funds from the establishment of the Royal Ethnographic Museum, from 1923 to today.

Fifty photographs and slides of buildings, which the Royal Ethnographic Museum took over in 1923 upon its attainment of independence, together with other objects from the National Museum, meant the beginning of the present-day Documentary Department and, simultaneously, the beginning of the photo and slide archives. The present photo archive on inventory cards numbers 15,187 inventory numbers of negatives. Parallel with this archive another two photo archives, which arose after the Liberation, have been organized. The first one was the so-called field team archive. The photographs are mounted in albums and marked by the current number of the work team and the current number of the snapshot. The total number of photographs in albums, from number 1-33, is 12,462. However, the photographs which the collaborators of the Museum brought along from special research projects are mounted into albums marked with Roman numerals I, II, III, IV. There are 6,643 such photographs (there are, altogether, 34,292 photographs on cards and in albums).

In the fund of illustrative material, there are mainly artistic works of various painters having ethnological content, reproductions, free-hand and technical drawings made in the field, and scale models, which the Museum preserves. The beginning of this fund originated already one year after the establishment of the Royal Museum when they purchased 38 examples of tools, small sculptures from Bela Krajina, the work of school children.

According to the records, by 1945 the Museum had preserved 724 paintings,

drawings, reproductions and other illustrative material. The fund grew considerably during the first years after the War when the Museum acquired 1,489 drawings from the Grabenz collection, Goldenstein watercolors, Nikola Arsenovič's copies of watercolors of Slovenian costumes, and so on, but the number of drawings increased mostly after the introduction of field teams, since 4,559 free-hand drawings and 507 technical drawings were made by the 18 so-called "Orel's teams".

The only preserved field notes from the pre-War period are those of Stanko Vurnik, dealing with building construction and costumes. Also this fund increased after the establishment of field teams so that today the Museum preserves 514 notebooks of field team notes from all fields of so-called folk culture and 94 notebooks from individual research projects. Part of the material has already been recopied on inventory cards which are arranged according to theme and location.

As with the fund of illustrative material and that of the field team notes, almost the same applies also to that of the so-called "house archive". The latter increased considerably after the War as well. The teams brought back various sales contracts, marriage contracts and some complete house archives, which became, together with old books, calendars, and so on, gathered during the Second World War, the basis for this archive which presently numbers 499 units.

Beside the above-mentioned, the Documentary Department preserves also printing blocks, statistical forms, maps, films and various bequests.

THE LIBRARY

The year 1923 is also the birth year of the library of the Ethnographic Museum. Its beginning was part of the book fund which the National Museum ceded to it as a handy ethnographic library. In the following years the Museum directorship intently collected and improved the book fund, in the beginning with purchases and gifts, and later with exchange of publications published by the Museum. The magazine, "Etnolog", the professional bulletin of Ljubljana's Ethnographic Museum, began publication in 1927 and continued to the year 1944, altogether 17 annual editions being issued. From the year 1948 on, the Museum has published the magazine, "Slovenski etnograf", up until now having issued 32 annuals. Today the library sends "Slovenski etnograf" and numerous catalogs from museum exhibitions to over 300 addresses in exchange for other professional ethnological literature. Of these 200 are foreign exchanges. In such a way the library acquires, mostly by exchange, and also somewhat by purchase, on the average, 422 new books and magazines per year. The Museum Library, which is also the central ethnographic museum library for Slovenia already holds, altogether, more than 20,000 editions of books and magazines. Also published in the Slovenian text of this article is a bibliography of all catalogs of exhibitions prepared up until now by the Museum. In them is gathered exceptionally valuable and extensive material about Slovenian folk culture and also that of other Yugoslav nations and nationalities as well as peoples of other lands; but catalogs of exhibitions of non-European cultures are separately presented.

"SLOVENSKI ETNOGRAF"

Uredništvo in zamenjave - Redaction et échange:

Slovenski etnografski muzej, YU 61000 Ljubljana, Prešernova 20,
poštni predal 73, telefon 218-844

Uprava - Administration:

Slovenski etnografski muzej, 61000 Ljubljana, Prešernova 20

Za znanstveno vsebino člankov odgovarjajo vsi avtorji

IZDAJO STA OMOGOČILI KULTURNA SKUPNOST SLOVENIJE IN
RAZISKOVALNA SKUPNOST SLOVENIJE

SLOVENSKI ETNOGRAF

XXXII

1980 - 1982

Izdal in založil Slovenski etnografski muzej

Za izdajatelja in založbo dr. Boris Kuhar

Tehnična ureditev Marjan Loboda, dipl. inž. arh.

Tisk Slovenski etnografski muzej

Naklada 1000 izvodov

